Фаузия БАЙРАМОВА

ЯДЕРНЫЙ АРХИПЕЛАГ

или атомный геноцид против ТАТАР

ОЗЕРСК

Моим соплеменникам — Уральским татарам, пострадавшим от атомных аварий в ПО «Маяк» Челябинской области и по настоящее время живущим и выживающим в опасной радиактивной окружающей среде и борющимся за свои ПРАВА с Российской бюрократией посвящаю...

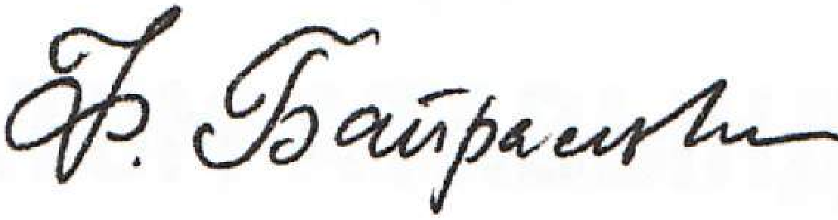

ББК 67.408 — 20.1 (2 Рос)
Б-18

Байрамова Ф. А.
Б-18 **Ядерный архипелаг или атомный геноцид против татар — Казань: издательство «Аяз», 2005—304 с.**

В книге освещается трагическая и тяжёлая судьба Уральских татар — жертв атомных аварий в ПО «Маяк», являющегося главным ядерным архипелагом России, злодеяния и атомный геноцид Советских и Российских властей против татар этого региона.

Обеспокоенная ввозом в ПО «Маяк» отработанных ядерных отходов из других стран и продолжением превращения этого региона в ядерную свалку, автор предостерегает Российское руководство, ненасытных атомщиков и всю мировую общественность о возможности глобальной ядерной катастрофы.

Эта книга вряд ли остановит атомное сумашедствие Российского руководства, но, может быть, поможет росту понимания того, какую опасность представляет сегодня ПО «Маяк» для человечества, поэтому она предназначена правозащитникам, экологам, политикам и широкой общественности.

ББК 67.408 — 20.1 (2 Рос) © Фаузия Байрамова, 2005

Фаузия БАЙРАМОВА

ЯДЕРНЫЙ АРХИПЕЛАГ

или
атомный геноцид
против ТАТАР

АТОМ АТАВЫНДА

яки
ТАТАРЛАРГА каршы
атом геноциды

(Научно-популярное издание)

Казань – 2005

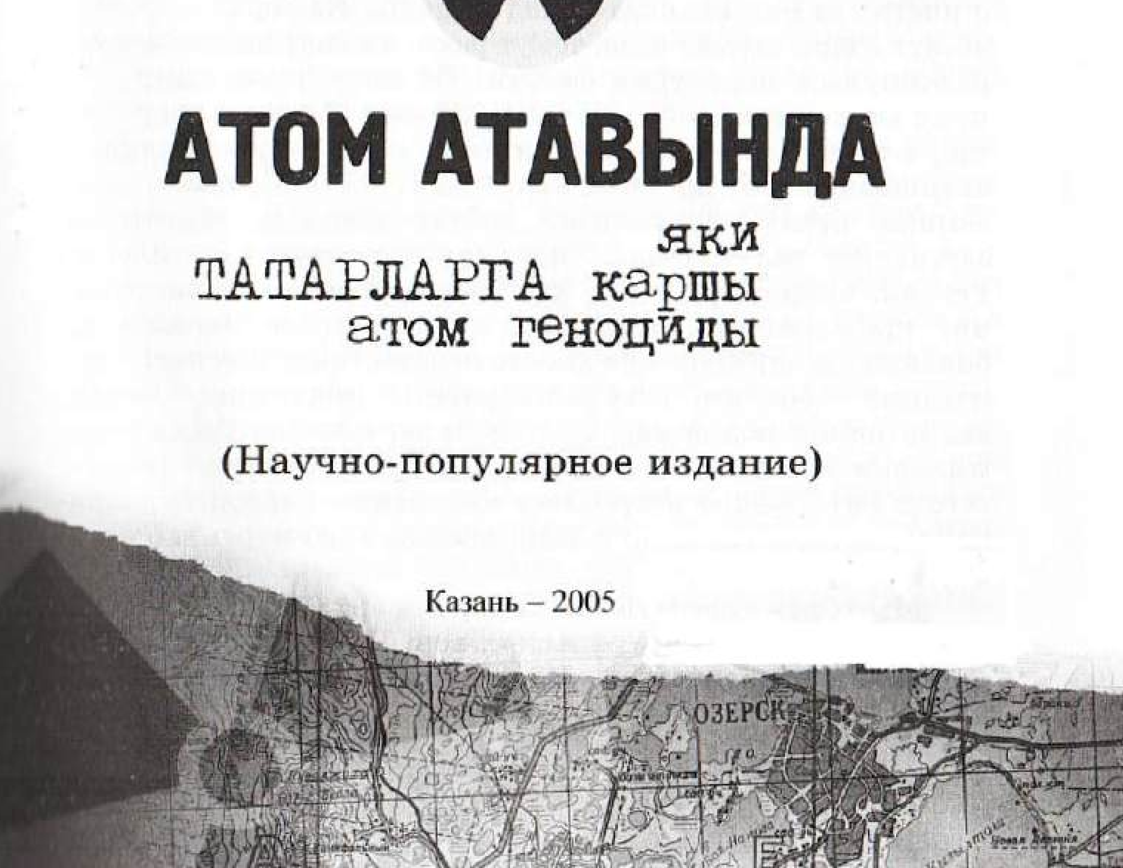

ГЛАВА ПЕРВАЯ

Индустрия смерти

В России смерть прячут под землю...

Повсеместно на территории России размещены бесчисленные военные заводы, объединения по производству атомного, химического, бактериологического оружия, а также объекты по хранению этого смертоносного оружия. Большинство из них находится под землей... На верху — город, живут люди, шумят леса, текут реки, а внизу на всю округу раскинулась индустрия смерти. Об этом знают лишь те, кому «положено» и те, кто там работают. Да, и они знают не все, а только то, что касается их самих... Только большие аварии время от времени выпускают на поверхность подземные тайны, а массовая гибель здешних обитателей заставляет задуматься... Огромная смертность населения России, буйная эпидемия раковых заболеваний, сокращение продолжительности жизни, рост числа психически больных, возникновение доселе неизвестных опасных заболеваний все это результат работы индустрии смерти, запрятанной под землю... То оружие, которое Российская империя в безумии готовила для уничтожения «врага», сегодня в основном истребляет собственный народ, отравляет его, в общем, изводит с лица земли... Так смерть выползает на поверхность...

Мы хотим поведать вам о ядерном архипелаге, расположенном у подножия Уральских гор. Речь идет о производственном объединении «Маяк», изготовившем плутоний

для первой советской атомной бомбы и продолжающем свою смертоносную работу по сей день. Там хранятся радиоактивные отходы с излучением 1 миллиард кюри, по этой причине облучились и отравились тысячи местных жителей, они безвременно легли в могилы... Да, и сегодня индустрия смерти «Маяк» продолжает отравлять радиацией землю, воду и воздух, способствуя рождению несчастных калек, мутантов, обрекая на мучительную смерть тысячи людей... Атомный монстр расположился на древней земле татарского народа — на Урале, заняв лучшие леса и долины, озер и рек Челябинской области. Здешние жители и пострадавшие от деятельности «Маяка» в основном, татары. Поэтому наше повествование также будет в основном о татарах. Да, конечно, излучаемая «Маяком» смертельная радиация не разбирается в национальностях, она одинаково косит всех. Однако «Маяк», расположенный на татарских землях, посреди татарских аулов изводит наших соплеменников под корень — уничтожает их древнюю страну, райские некогда земли, тысячелетний род татар, их селения, в конце-концов, их самих... Мы можем констатировать, что здесь против татарского народа проводится настоящий геноцид — атомный геноцид против татар. Ниже мы покажем и докажем, что это именно так, а пока бросим взгляд на историю татар этого края...

У татарских сел Кунашакского района, что на севере Челябинской области, богатая и древняя история. А земли там необычайной красоты. В Челябинской области найдены древние городища татар (например, Аркаим), богатые курганы гуннов-татар, которым уже 4 тысячи лет. Найденные здесь золотые сокровища гуннов хранятся в Эрмитаже и в других музеях Петербурга. Жившие на Урале со времен пророка Ноя древние татары строили здесь каменные города, первыми стали плавить железо, медь, делали оружие, золотые и серебряные украшения, обрабатывали землю, сеяли хлеб, оставили после себя крепких и жизнеспособных потомков. Об этом свидетельствуют письменные источники, дастаны, древние городища, курганы, археологические находки татарского народа. Здесь жили наследники легендарного царя Аттиллы, они создали десятки татарских госу-

дарств на пространствах Идель-Урала, Дона-Иртыша, Кавказа и Крыма. Достаточно напомнить о татарско-тюркских каганатах, о Волжской Булгарии, о легендарном татарском государстве Золотая Орда, о Сибирском, Астраханском, Казанском и Крымском ханствах. А в тех местах, о которых наше повествование, располагались сильные государства уральских и ногайских татар...

Аллах одарил здешние места природными красотами и богатствами с полна. Тут под землей обильные залежи меди, цинка, золота, серебра, серы, мрамора и много другого. На месте древнего моря остались бесчисленные голубые озера. Говорят, в Челябинской области их около 5 тысяч. В одном Кунашакском районе, как нам сказали, 56 озер. Есть среди них огромные и бездонные, как моря, есть даже хранящие в своей пучине небесные камни-метеориты. Летом 1949 года в этих краях наблюдался сильнейший звездопад, т. е., метеоритный дождь. Огромный метеорит с пылающим хвостом упал на Чебакуль и поднял столб воды высотой в 20 метров. Словно небеса хотели предупредить людей о грядущей трагедии этого края...

Да, невиданная беда и трагедия пустила свои корни в здешних местах именно в те годы. Москва, уничтожавшая около 500 лет назад татарское государство на Идель-Урале, решила теперь извести и самих татар. Поэтому и первую советскую атомную бомбу решили делать на райских землях татар на севере Челябинской области. В Москве, конечно, знали, к каким опасным последствиям может привести их затея ведь совсем недавно мир был потрясен трагедией Хиросимы и Нагасаки. Не успели разойтись радиоактивные облака под заживо сожженными японскими городами, как по приказу Сталина начали возводить секретный «химкомбинат» в Челябинской области. Этот смертоносный комбинат строили вдалеке от Москвы, за Уралом, прямо под татарскими селами. Советская империя, затевая эту стройку, предусмотрела многие обстоятельства: удаленность от центра на случай атомной аварий, близость тюркских степей для проведения ядерных испытаний, обилие воды для непрерывного производства, наличие рабочей силы в здешних татарских аулах. Конечно, когда начала

строить атомный объект, у татар, которые жили здесь, ничего не спрашивали. Их так же не предупредили, что большинство из них сгинет с белого света через пару десятков лет по причине раковых заболеваний. Вот так за каких-нибудь 23 года среди татарских деревень возвели индустрию смерти, не имеющую в мире аналогов. И стала она выдавать атомные бомбы. На верху — аулы татарские, их древний город Кыштым, тысячелетние озера Карачай, Ирташ, Кызыл Таш, Олагач, реки Теча, Мешалык, природные болота... Тут же рядом — тысячелетние гунские курганы, захоронения предков, татарские кладбища... Рядом большие, древние татарские села — Муслюмово, Татарский Карабулак, Усть-Багаряк, Коншак и другие, переполненные дешевой рабочей силой. А внизу раскинувшаяся на километры атомная преисподня излучающие смертельную радиацию урано-графитовые реакторы, радиохимический завод по изготовлению оружейного плутония, химико-металлургический завод для производства ядерных зарядов, завод по изготовлению оборудования для реакторов, завод радиоактивных изотопов и десятки секретных заводов... И там же под землей в естественных и искусственных резервуарах хранятся тысячи тонн радиоактивных отходов, а тысячи тонн этих смертоносных отходов сбрасываются в водоемы на поверхности земли. Однако люди тогда еще не знали ни того, что производит комбинат, ни того, чем он грозит людям.

Комбинат «Маяк» с самого начало был обречен на бесчисленные аварии и катастрофы. Во-первых, в стране не было ни опыта атомного производства, ни соответствующий техники, а во-вторых и здесь царила традиционная российская безалаберность, ставка на русскую «авось». После каждой аварии вокруг распространялась смертельная радиация, рабочие гибли прямо на своих рабочих местах, облучались, калечились. «Маяк» с первых своих дней сбрасывал радиоактивные отходы, всю грязь в Течу, красивейшую реку, из которой люди пили воду, на берегах пасли скот... Так же на берегах этой реки продолжали жить татарские аулы, люди ловили рыбу, стирали белье, готовили сено для скота. Никто не знал, какую смертельную угрозу несут

воды привычной реки, а компетентные органы молчали и хранили «государственную тайну». Так советская власть начала необъявленную ядерную войну против собственного народа. Мы расскажем вам лишь о некоторых событиях и жертвах этой войны...

Запущен был комбинат «Маяк» в 1948 году, и тут же случилась крупная авария для охлаждения атомных реакторов не хватало воды. Аварию устраняли практически на ходу, однако все работники этой смены получили смертельное облучение. Впрочем, и после этого без конца случались большие и малые аварии, их научились устранять не останавливая реакторов. То есть, людей посылали непосредственно в зону радиации, что означало верную смерть. В результате уже в 1949 году начали регистрировать первых жертв лучевой болезни. В те годы никакие правила безопасности не соблюдались, радиоактивные отходы сбрасывали прямо в реки и озера. Так, только в 1949—51 годах в реку Теча слили радиоактивные отходы с излучением 2,76 миллион кюри. Это радиоактивное загрязнение через реки Исеть и Тобол достигло Северного Ледовитого океана. За первые три года производственной деятельности «Маяка» радиационное облучение получили более 120 тысяч человек, проживавших в Уральском регионе. И среди них было немало татар из селений Челябинской, Курганской и Свердловской областей. Как видно из книги В. М. Кузнецова «Ядерная безопасность» (Москва, 2003 г.), на комбинате «Маяк» было немало аварии, связанных с радиоактивным заражением. Например:

Основные инциденты на ПО «Маяк»:

15 марта 1953 г. СЦР на заводе № 25. Переоблучен персонал завода; (СЦР — самопроизвольная цепная реакция, т. е., утечка радиации. — Ф. Б.)

13 октября 1954 г. — разрыв технологического оборудования и разрушения частей здания;

21 апреля 1957 г. СЦР на заводе № 20 в сборнике оксалатных декантатов после фильтрации осадка оксалата обогащенного урана. Шесть человек получили дозы облучения от 300 до 1000 бэр (четыре женщины и двое мужчин), одна женщина умерла;

29 июля 1957 г. — взрыв хранилища радиоактивных отходов; (Здесь, видимо, ошибка взрыв произошел 29 сентября 1957 года. — Ф. Б.)

2 октября 1958 г. — СЦР на заводе № 20. Проводились опыты по определению критической массы обогащенного урана в цилиндрической емкости при различных концентрациях урана в растворе. Персонал нарушил правила и инструкции по работе с ЯДМ. В момент СЦР персонал получил дозы облучения от 7600 до 13000 бэр. Три человека погибли, один человек получил лучевую болезнь и ослеп;

28 июля 1959 г. — разрыв технологического оборудования;

5 декабря 1960 г. — СЦР на заводе № 20. Пять человек были переоблучены;

26 февраля 1962 г. — взрыв в сорбционной колонне, разрушение оборудования;

7 сентября 1962 г. — СЦР на заводе № 20. Три всплеска;

16 декабря 1965 г. — СЦР на заводе 20 продолжалось 14 часов;

10 декабря 1968 г. — СЦР на заводе № 20. Раствор плутония был залит в цилиндрический контейнер с опасной геометрией. Один человек погиб, другой получил высокую дозу облучения и лучевую болезнь, после которой ему были ампутированы обе ноги и правая рука;

11 февраля 1976 г. — радиохимический завод по переработке ОЯТ, отделение экстракционной очистки растворов энергетического плутония. В результате неквалифицированных действий персонала произошло развитие автокаталитической реакции концентрированной азотной кислоты с органической жидкостью сложного состава. Аппарат взорвался, были разрушены площадки КИПиА, перегородки и перекрытия каньона. Имело место радиоактивное загрязнение помещений ремонтной зоны и прилегающего участка территории завода. Индекс по шкале INEC — 3;

2 октября 1984 г. — взрыв на вакуумном оборудовании реактора;

16 ноября 1990 г. взрывная реакция в емкостях с реагентом. Два человека получили химические ожоги, один погиб;

17 июля 1993 г. — авария на радиоизотопном заводе ПО «Маяк» с разрушением сорбционной колонны и выбросом в окружающую среду незначительного количества альфа-аэрозолей. Разгерметизация колонны СН-04 произошло под действием газов, выделившихся при экзотермическом саморазложения сорбента (анионит ВП-1АП) за счет взаимодействия с нитратами при повышении температуры в слое сорбента до 130 градусов. Газовыделение было очень интенсивным, близким к взрыву. Разогрев смолы до столь высокой температуры произошел за счет осушения слоя сорбента и сорбции на нем значительного количество плутония-238 (около 400г.). Выброс альфа-аэрозолей не превысил 0,2 мКи, или 3 % суточного предельно допустимого уровня для ПО «Маяк». При этом радиационный выброс был локализован в пределах производственных помещений цеха;

2 августа 1993 г. — авария на линии выдачи пульпы с установки по очистке жидких РАО (завод № 22 ПО «Маяк») произошел инцидент, связанной с разгерметизацией трубопровода (в результате коррозии) и попаданием около 2 куб/м радиоактивной пульпы на поверхность земли (на промплощадке), при этом оказались загрязненными около 100 кв/м. поверхности. Разгерметизация трубопровода привела к вытеканию на поверхность земли радиоактивной пульпы активности около 0,3 Ки. Радиоактивный след был локализован, загрязненный грунт вывезен;

27 декабря 1993 г. — произошел инцидент на радиоизотопном заводе ПО «Маяк», где при замене фильтра ФПП на установке 3 произошел выброс в атмосферу радиоактивных аэрозолей. Выброс составлял по альфа-активности 0, 033 Ки, по бетта-активности — 0, 36 мКи.

4 февраля 1994 г. на заводе № 235 ПО «Маяк» зафиксирован повышенный выброс радиоактивных аэрозолей: по бета-активности — 2 — суточных уровней, по Cs137 суточных уровней, суммарная активность — 15,7 мКи. Место образования аэрозоля — опорожненные гидрозатворы остановленной печи остекловывания;

30 марта 1994 г. — при переходе на резервный вентилятор на заводе № 45 ПО «Маяк» зафиксировано превышение

суточного выброса по Cs137 — в 3, бета-активности — в 1,7, альфа-активности — в 1, 9 раза;

С 20 по 23 мая 1994 г. по системе вентиляции здания 120/12 завода № 235 ПО «Маяк» произошел выброс суммарной активностью 10,4 мКи бета-аэрозолей. Выброс по цезию-137 составил 8 % от установленного контрольного уровня;

7 июля 1994 г. на приборном заводе № 40 ПО «Маяк» обнаружено радиоактивное пятно площадью несколько квадратных дециметров. Мощность экспозиционной дозы составила 500 мкР/с. Пятно образовалось в результате протечек из заглушенной канализации завода № 45;

31 августа 1994 г. зарегистрирован повышенный выброс радионуклидов в атмосферную трубу здания 101 радиохимического завода ПО «Маяк». Суммарный выброс составил 238,8 мКи, в том числе доля Cs137 составила 4,36% годового предельно допустимого выброса (ПДВ) этого радионуклида. Причиной повышенного выброса радионуклидов явилась разгерметизация ТВЭЛ ОТВС реактора ВВЭР-440 при проведении штатной операции отрезки холостых концов ОТВС в результате возникновения неконтролируемой электрической дуги, приведший к термическому разрушению оболочки нескольких ТВЭЛов. При расследовании установлено, что исполнителями были допущены нарушения рабочих и должностных инструкций:

24 марта 1995 г на заводе № 235 ПО «Маяк» зафиксировано превышение на 19: нормы загрузки аппарата АД-6531-1плутонием, что можно рассматривать как ядерно-опасный инцидент. Причиной инцидента послужили нарушения работниками предприятия технологических регламентов;

15 августа 1995 г. на печи остекловывания высокоактивных ЖРО ЭП-500/1-р была обнаружена течь охлаждающей воды в подпечное пространство. Эксплуатация печи в регламентном режиме была прекращена. Вероятная причина протечки поступление конденсата одного из разгерметизировавшихся элементов контура системы охлаждения;

21 декабря 1995 г. при разделке термометрического канала произошло облучение четырех работников ПО «Маяк» (1,69; 0,59; 0,45; 0,34 бэра). Причина инцидента —

нарушение работниками предприятия технологических регламентов;

24 июля 1995 г. на заводе № 45 произошел выброс аэрозолей цезия-137, величина которого составила 0,27 % годовой величины ПДВ для предприятия. Причина — возгорание фильтрующей ткани в камере Г-1 установки № 8;

14 сентября 1995 г. на заводе № 235 при замене чехлов и смазке шаговых манипуляторов самопишущим и сигнализирующим приборами было зарегистрировано резкое повышение загрязнения воздуха в операторской альфануклидами. Руководство цеха признало основной причиной происшествия неосторожные действия работников при замене чехлов;

22 октября 1996 г. на заводе № 235 в цехе № 4, где осуществляются прием и длительное хранение жидких высокоактивных отходов радиохимического производства, произошло разгерметизация змеевика охлаждающей воды одной емкостей — хранилищ высокоактивных отходов. В результате произошло загрязнение трубопроводов системы охлаждения хранилищ через образовавшиеся свищи на змеевике радионуклиды попали в систему подачи промышленной воды на охлаждение емкостей хранилищ. В результате данного инцидента 10 работников отделения получили радиоактивное облучение от 2,23*10-з до 4,8*102 Зв;

20 ноября 1996 г. на химико-металлургическом заводе при проведении ППР на электрооборудовании вытяжного вентилятора произошел аэрозольный выброс радионуклидов в атмосферу, который составил 10 % от разрешенного годового выброса завода;

27 августа 1997 г. в здании цеха № 4 завода РТ-1 в одном из помещений было обнаружено загрязнение пола площадью от 1 до 2 м. кв, мощность дозы гамма-излучения от пятна составляла от 40 до 200 мк. Р*с. Загрязнение образовалось в результате переполнения приямка шагающего конвейра печи ЭП-500/2 из-за течи вентиля при отмывке коллектора десорбирующим раствором;

6 октября 1997 г. было зафиксировано повышение радиоактивного фона в монтажном здании 954 завода РТ-1. Замер мощности экспозиционной дозы показал величину

до 300 мк. Р*с, в отдельных точках — до 1000 мк. Р*с. Источником создания радиационного фона оказался коллектор промышленной воды, подготовленный к ремонту и освобождавшийся в связи с этим от воды;

23 сентября 1998 г. при подъеме мощности реактора ЛФ-2 («Людмила») после срабатывания АЗ допустимый уровень мощности был превышен на 10%. В результате в нескольких технологических каналах превышен допустимый уровень подогрева воды и в трех каналах произошло разгерметизация части ТВЭЛов, что привело к загрязнению оборудования и трубопроводов 1 контура. Содержание ксенона-133 в выбросе из реактора в течение 10 дней превысило годовой допустимый уровень. Реактор остановлен на планово-предупредительный ремонт;

9 сентября 2000 г. на ПО «Маяк» произошло отключение энергоснабжения на 1,5 часа, которое могло привести к возникновению аварии. Уральский межрегиональный территориальный округ Госатомнадзора обратился в природоохранную прокуратуру Челябинской области с просьбой о проведении расследования этого события. Прокуратура, рассмотрев обращение округа, приняла решение не возбуждать уголовного дела из-за отсутствия аварийных последствий».

(В. М. Кузнецов. Ядерная безопасность. «Основные проблемы и современное состояние безопасности предприятий ЯТЦ РФ». Москва, 2003, стр. 231—235.)

Это аварии и взрывы, которые стали известны ученым, а сколько тех, что остались вне поле зрения общественности! Откуда взялся Чернобыль? Да вот от такой работы, от постоянных поломок и от сокрытия аварий, от равнодушия к судьбам людей, от стремления хапнуть барыши и возникает чернобыльские трагедии. О какой аварии на «Маяке» народ узнавал вовремя? Когда оказывалась ему помощь? Когда должные меры предпринимались? Правду не сообщали ни об одной аварии, да и сейчас недоговаривают. Самая страшная авария на «Маяке» произошло в 1957 году, и она вошло в историю под названием «Кыштымская трагедия», тогда доза радиоактивного заражения превысила чернобыльскую в 200 раз, но об этом никому не сообщили. Радиоак-

тивное облако накрыла Челябинскую, Свердловскую, Курганскую, Тюменскую области. В зоне радиоактивного заражения радиусом в 300 километров оказались 217 населенных пунктов, облучались 270 тысяч человек. Впрочем, 42 населенных пунктов и 12 тысяч человек все же переселили. В то же время большие татарские села, каждый с населением по 34 тысяч человек, были оставлены в зоне смерти, они и по сей день там медленно умирают. Большинство их обитателей уже в могилах, а те, что выжили, на 80-90 процентов страдают от лучевой болезни или от рака. Словом, татары в этих деревнях поголовно больны, искалечены, среди детей много мутантов и слабоумных. Основная деятельность «Маяка» отражается именно в этих людях... Вот о них мы и поговорим дальше.

По свидетельству специалистов, в результате плановых и внеплановых сбросов атомных отходов, окружающая среда получила загрязнение в 150 миллионов кюри на площади 267000 квадратных километров. 437 тысяч человек, проживающих на этой территории, получили радиоактивное облучение. Если быть точными, то в одной Челябинской области полтора миллиона человек живут под угрозой радиоактивного облучения. На сегодня комбинат «Маяк» считается самым опасным в мире производством, а его округа наиболее зараженной на планете территорией. Как было сказано, здесь сегодня хранится 1 миллиард тонн радиоак-

тивных отходов. Известно также, что сюда завозят отработанные ядерное топливо из других стран. Здесь также имеется 231 ядерное захоронение, в подземных и наземных хранилищах, в озерах и болотах радиоактивная угроза дожидается своего часа. Из этих озер и болот они просачиваются в Течу, а по речному пути отравляют татарские села... На территории объединения «Маяк» известны 17 специальных водохранилищ, куда сбрасывается жидкие радиоактивные отходы, общая площадь этих водохранилищ составляет 30-40 кв. км. В 200 хранилищах, заполненных уже на 80 процентов, находится 500 тысяч тонн твердых радиоактивных отходов. Известно также, что «Маяк» забрал у района еще 100 гектаров дополнительной земли. Не приходится сомневаться, что и эти площади будут заполнены хранилищами ядерных отходов из других стран. Стало быть, пока «Маяк» работает, жизнь здешних обитателей никогда не будет безопасной, а эти земли, воды, эти люди постоянно будут получать радиацию и облучение...

Озеро Карачай, превращенное в хранилище жидких радиоактивных отходов, частично засыпано, вернее, забетонировано. Такое решение было принято после урагана в 1967 году. В этих краях ураганы случаются часто, один из них прошел над озером Карачай. Да такой, что небеса будто снова хотели предупредить тех, кто играет со смертью, дескать, смотрите, к чему могут привести ваши опасные игры... Чудовищный ураган разнес миллионы кюри радиоактивной пыли, облучив тысячи людей, тысячи гектаров сельхозугодий были выведены из строя, десятки сел были отравлены радиацией. После этих событий озеро Карачай было частично засыпано и радиоактивная вода ушла в подземные водоносные пласты. Эта отравленная вода по подземным путям достигла русла реки Мешалак. Специалисты считают, что на площади в 30 км/кв подземные воды объемом 4 млн. кубометров заражены радионуклидами и они просачиваются в реку Мешалак. Эти зараженные воды ушли на глубину 100 и более метров. В озере Карачай сегодня хранится 120 миллионов кюри радиоактивных отходов, в Старом Болоте эта отрава составляет 2 млн. кюри. И все это просачивается в реку Теча. На самом деле все здеш-

ние воды насыщены радионуклидами. Однако самую большую опасность представляют специальные водохранилища для жидких радиоактивных отходов, так называемый Теченский каскад. Построенные в 50-60 годы запруды для жидких отходов и озера, заполненные такими же отходами, могут в любой момент переполнится и прорваться. Впрочем, время от времени это случается, и тогда река Теча несет радиоактивные нуклиды по всей округе. А сильные дожди могут запросто размыть здешние плотины, и тогда радиоактивное заражение может распространиться до самого Ледовитого океана по системе рек Теча-Исеть-Тобол-Обь. Расположенное на Тече в 30 километрах ниже «Маяка» татарское село Муслюмово достигается смертоносными волнами в считанные часы, что не раз уже случалось. Надо сказать, что каскад водохранилищ на Тече функционирует незаконно, без лицензии.

Начиная с 1957 года и по сей день комбинат «Маяк» два раза в неделю сбрасывает радиоактивные отходы в Течу. Они называются плановыми сбросами, а внеплановые никто и не считает. Как можно в плановом порядке заражать людей и природу радиацией — это вовсе непонятно. И хотя на «Маяке» знают, что систематически отравляют людей радиацией, никакой помощи жертвам своей деятельности комбинат не оказывает. Впрочем, за «Маяком» стоят Минатом, Минобороны, Правительство России, ведь это государственное оборонное предприятие. Стало быть, Российское государство систематически уничтожает собственное население посредством радиоактивного облучения. Эта преступная политика особенно касается татар, проживающих в зоне радиоактивного заражения. Мы имеем полное право так говорить, потому что пострадавшие от аварий 1957-1967 годов русские села были переселены в безопасные места, а татарские села остались в этой смертоносной зоне. Более того, мы вправе утверждать, что их оставили здесь специально, для бесчеловечного эксперимента в качестве подопытных кроликов, для проведения над ними атомного эксперимента. Как меняется организм человека, постоянно облучаемого, на что нужно обратить внимание в случае ядерной войны, какие генетические изменения про-

исходит в людях на все эти вопросы дают ответы наши татары, оставленные на мертвой зоне, ценой своей жизни. Вот уже на протяжении более 40 лет к ним приезжают исследователи из Москвы и Челябинска, берут анализы, изучают, собирают тайный материал, но этим татарам, которые на грани смерти, они ничем не могут помощь. В Российских министерствах, секретных институтах и архивах, в больничной статистике должно быть собрано немало информации об облученных татарах. Вот почему этих татар никуда не переселяют — они нужны для чудовищных экспериментов, каких в мире еще не было...

Пока работает индустрия смерти «Маяк», здешним жителям всегда будет грозить большая опасность. Если сегодня на столе атомных экспериментов России находятся татары, то завтра в таком же трагическом положении может оказаться все население Челябинской области да и самой России. Поэтому в дальнейшем речь должна идти только о полном закрытии объединения «Маяк». Однако удивительно, что Российские ученые, которые знают истинное положение дел, экологи, юристы вовсе не ведут разговоров о закрытии смертоносного «Маяка». По их мнению нужно лишь «улучшить», «обезопасить» производства. Дескать, если полностью засыпать озеро Карачай, построить специальные цеха по переработке жидких отходов в твердые, должным образом охранять их, снести здания, загрязненные радиацией, ликвидировать самое опасное 17-е водохранилище, снизить уровень воды в Теченском каскаде, избавиться (?!) от зараженных радиации подземных вод под озером Карачай, то тогда атомной катастрофы может и не случиться... Об этом говорится в упомянутой книге В. М. Кузнецова (стр. 230-231). По нашему мнению, чтобы обуздать сеющего смерть атомного монстра, всего этого недостаточно. Объединение «Маяк» несет угрозу безопасности не только Уральскому региону, Сибирским просторам, но и всему человечеству. Поэтому люди, в особенности те, кто здесь проживает, должны задаться вопросом: «А нужно ли им объединение «Маяк», сеющее вокруг смерть?» Нужно ли было его возводить в этом густо населенном регионе, среди прекрасных лесов и озер, в окруже-

нии чистых рек, в заповедных местах планеты, наконец?! Если это нужно было для атомной индустрии, то почему его не возвели в безлюдной пустыне или на необитаемом острове? Почему оно заработало в густонаселенной местности? Наверное, настало время исправить эту коварную ошибку Сталина, совершенную более полувека тому назад. К этому взывают тысячи жертв радиации, безвременно ушедшие из жизни, тысячи больных, умирающих мучительной смерти, загубленные роды и села, отравленная земля и воды! СЕЙЧАС ЗДЕСЬ УМИРАЮТ, В ОСНОВНОМ, ТАТАРЫ, ПРОИСХОДИТ МАССОВАЯ ГИБЕЛЬ ТАТАР, ОДНАКО ПОКА «МАЯК» ПРОДОЛЖАЕТ РАБОТАТЬ, ЗДЕСЬ НИКОГО НЕ ОСТАНЕТСЯ В ЖИВЫХ, РАДИАЦИЯ ПОСТЕПЕННО ДОСТАНЕТ ВСЕХ. Значит, речь должна идти только о полном закрытии объединения «Маяк». Наряду с полным закрытием комбината, мы должны требовать компенсации для людей, первую очередь для татар, оставленных в зоне смерти, а также их переселения в безопасное место. Это проблема, требующая решения на государственном уровне. Однако если народ внизу будет молчать, умирать безмолвно, то на верхах она скорее всего вообще не будет разрешаться.

Поэтому мы решили поведать всем живым о судьбе татар, умирающих от радиации, о трагедии татарских сел, обреченных также на гибель. Читайте и содрогайтесь сегодня татары в таком трагическом положении, завтра такая судьба может постигнуть и вас. Радиация не спрашивает национальности, она может добраться и до министров, президентов, до всех нас...

Да, в России смерть запрятана под землю. В бескрайних просторах России размещены около сотни полигонов для хранения ядерных материалов, большинства из них под землей. Российскими ядерными отходами и атомными полигонами затыканы не только Уральские горы, но и Кольский полуостров и Новая Земля... В 1961 году здесь впервые в мире была взорвана 58 мегатонная водородная бомба, ее мощность в 6000 раз превышала силу атомного заряда, сброшенного на Хиросиму! Взрывная волна этой бомбы обогнала Землю три раза, атомный гриб поднялся на

высоту 60 километров. Во всем Северном полушарии выпали радиоактивные осадки. Мы, жители России, родились вот в таких чудовищных условиях, выросли среди радиоактивных отходов, пытаемся еще существовать в нечеловеческих обстоятельствах. Поэтому не приходится удивляться обилию в этой стране дебилов, больных, калек, маньяков и преступников. Изготавливая и испытывая ядерное оружие на своей территории, Россия превратила свое население в сплошных мутантов. Как говорят ученые, плутоний, попавший в землю, воду, воздух, в человеческий организм, полностью распадается только через 24 тысяч лет. А до этого он уничтожает самого человека, его род, его окружение...

Известно, что сегодня Россия обладает запасами плутония в 130 тонн, урана — в 1050 тонн, 120000 единиц ядерного оружия. Это составляет половину мировых запасов ядерного оружия. РОССИЯ В ПОЛНОМ СМЫСЛЕ СТРАНА ЯДЕРНЫХ МОГИЛЬНИКОВ, Начиная с 1949 года по 1990 год здесь проведено 715 ядерных испытаний. Эти испытания и эти урано-плутониевые могильники превратились в главную угрозу здоровью населения страны. Безумная гонка вооружений, бряцание ядерным оружием оборачивается мучительной смертью миллионов. Сегодня в России смерть уже выбралась на поверхность земли, атомная коса косит всех на своем пути детей, женщин, стариков, молодых никого не щадит. Среди ее жертв как простые сельчане и работники «Маяка», так и высшие руководители «Маяка», умершие от облучения и рака.

Сегодня ни для кого уже не секрет, что радионуклиды, попавшие в организм человека, вызывают раковые заболевания. Поэтому живущие в близи атомных электростанций, атомных полигонов и других ядерных объектов, то есть, обреченные на радиоактивное облучение, в 6-7 раз чаще болеют раком, чем другие люди. Радиация опасно тем, что ее не видно, у нее нет ни запаха, ни вкуса, ни цвета, словом, люди даже не замечают, где и как получают облучение. Именно так случилось с сельскими татарами, о которых мы вам поведаем. Они годами жили в зараженной радиацией местности, не зная об этом. А знавшие атомщики,

власти страны не сочли нужным предупредить людей, обезопасить их... Теперь уже и знавшие, и не знавшие о радиации уходят из жизни по причине облучения и раковых заболеваний. Сегодня уже нет страны под названием СССР, обрекшей своих сограждан на мучительные страдания. Вроде бы теперь за это и спросить не с кого, ответственных за атомную трагедию на «Маяке» нет... Тем не менее история «Маяка» должна послужить уроком и предупреждением для грядущих поколений. Вот почему мы решили рассказать об этом людям...

МНЕНИЕ УЧЕНОГО:

«Радиация, действительно, смертельно опасна. При больших дозах она вызывает серьезные поражения тканей, а при малых дозах может вызвать рак и индуцировать генетические дефекты, которые могут проявиться у детей и внуков человека, подвергшегося облучению или у его отдаленных потомков...

Влияние радиации на организм человека зависит от дозы и времени облучения. Очень большие дозы облучения порядка 100 Грей (Дж/кг) вызывает серьезные поражения центральной нервной системы, смерть наступает в течение нескольких часов или дней.

При дозе облучения от 10 до 50 грей человек умирает через одну две недели от кровоизлияний в желудочно-кишечном тракте.

От дозы 3-5 грей облучение всего тела смертность составляет 5О% из-за разрушения клеток красного костного мозга — главного компонента кроветворной системы организма.

Дети крайне чувствительны к действию радиации. При облучении хрящевой ткани относительно небольшими дозами может замедлиться и остановиться рост костей. Аномалии развития скелета детей может быть при суммарной дозе порядка 10 грей. Облучение мозга ребенка (при лучевой терапии) может вызвать изменение в его характере, привести к потере памяти, а у очень маленьких детей — к слабоумию и идиотии. Если подвергается облучению беременная, особенно между восьмой и пятнадцатой недели

беременности, когда формируется кора головного мозга, то может родиться умственно отсталый ребенок». (Кадыров М. Г. «Действие ионизирующей радиации на живой организм» (По материалам Чернобыльской аварии.) — В книге «На путях к духовно-экологической цивилизации». Казань, 1996, стр. 96-97.)

Как мы уже сказали, сегодня все земли обитания татар превращены Россией в ядерные полигоны. Туранские степи Оренбурга и Казахстана взрыты атомными бомбами, регион Идель-Урал (Волга-Урал) нашпигован хранилищами ядерного, химического и бактериологического оружия. Все это было сделано без всякого согласования с местными жителями, без предупреждения их о смертельной опасности. Так было и сейчас так же продолжается. Чтоб быть не голословным, приведем один пример. Речь идет о преступлении советского государства против собственного народа, совершенном в Оренбургских степях летом 1954 года. Здесь взорвали атомную бомбу, не предупредив местных жителей, не переселив их в безопасное место. Как видите, бомбы, произведенные на «Маяке», далеко не увозили, их взрывали и испытали тут же на татарских землях, в Оренбургских и казахских степях. Атомный эксперимент в Тоцком полигоне Оренбургской области был чудовищен, ведь сброшенная здесь бомба была мощнее в двое тех зарядов, что были взорваны в Хиросиме и Нагасаки. Вот что пишет об этом газета «Коммерсант Дейли» (№ 75, 25.04.98):

«Утром 14 сентября 1954 года над Тоцким полигоном, находящимся в Оренбургской области, была сброшена с самолета с высоты 8 км. атомная бомба. На высоте 350 метров от земли она взорвалась. Ее мощность была 400 килотонн тротилового эквивалента, что почти в два раза больше, чем у бомб, сброшенных на Хиросиму и Нагасаки. Прошло почти полстолетия, но несмотря на относительно чистую сейчас окружающую среду в зоне Тоцкого ядерного взрыва, только за промежуток времени от 1985 г. по 1993 г. был отмечен сильный рост онкологических и прочих заболеваний населения. По данным специалистов Уральского отделения РАН, у населения, живущего вблизи полигона, злокачественное новообразования органов дыхания стали

встречаться чаще, чем до взрыва бомбы на 258 %, щитовидной железы на 260 %, рака кожи на 131 %, а заболеваний лимфо и кроветворных систем на 670 %. Общие онкозаболевания детей возросли в 2 раза, смертность населения с 1964 года по 1991 год увеличилась в 2,3 раза. У жителей обнаружен повышенный уровень хромосомных нарушений, практический такой же, как в Брянской области на территории Чернобыльского следа».

Все сказанное здесь правда, однако об одном все же умалчивается. Те, на кого фактически сбросили бомбу, кого обрекли на мучительную смерть — это ТАТАРЫ... Бомбы, произведенные на татарских землях «Маяком», испытываются опять же **на татарских** землях и на **татарах**! И они оставляются умирать на радиационных зонах, как в Челябинской области, для атомных опытов. Стало быть, наш народ нужен для чудовищных экспериментов России. Вот почему его обрекают жить на зараженных землях. Россия никогда не церемонилась с татарами, сегодня она плавит народ в своих атомных котлах...

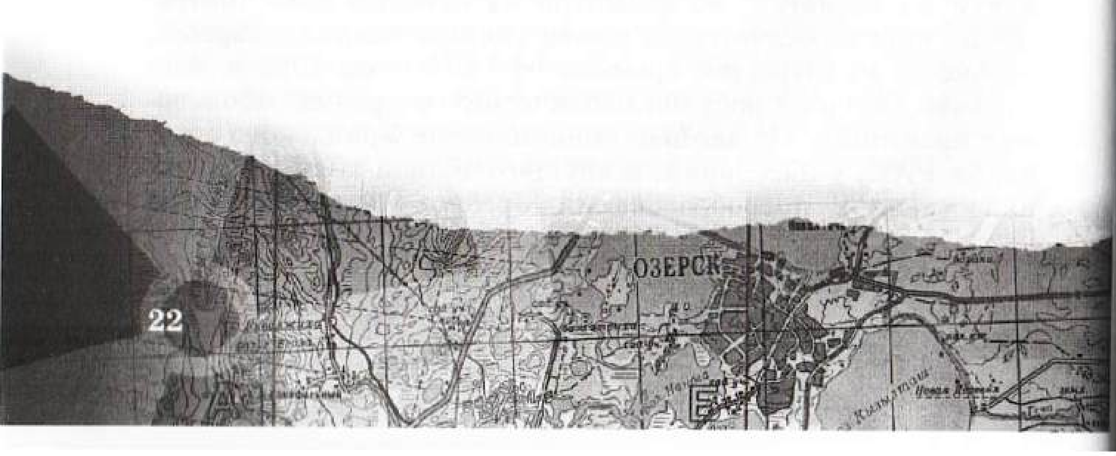

ГЛАВА ВТОРАЯ

На ядерном архипелаге

Единственный национальный район Челябинской области — Кунашакский. По официальным данным, славяне составляют лишь 7 процентов населения района. Остальные 92 процента жителей — это тюркский народ, то есть, татары и башкиры. Больше всего от радиационного заражения пострадали именно они, именно их обрекли на мучительную гибель. Объединение «Маяк» размещено и на землях Кунашакского района. На верху — тысячелетние татарские поселения, внизу индустрия смерти, сулящее тысячелетнюю трагедию. 80-90 процентов здешнего населения страдает разными формами рака и лучевой болезнью. Абсолютное большинство, получивших смертельные заболевания — татары. Живущие здесь татары — ядерные заложники России, они же — жертвы атомного геноцида. Мы праве называть происходящее именно так, поскольку об этом говорит вся жизнь татарского населения в смертельно зараженной зоне.

Специальная группа Всемирного конгресса татар, в составе юристов РОЗЫ ФАРДИЕВОЙ, ДЖАМИЛЯ САФИУЛЛИНА, ГУЛЬНАЗ ХУСНУТДИНОВОЙ, председателя Антиядерного комитета Татарстана АЛЬБЕРТА ГАРАПОВА, журналиста Татарстанского канала ТНВ ФИРДУСА ГИМАЛТДИНОВА и меня, члена исполнительного комитета Всемирного конгресса татар, писательницы ФАУЗИИ БАЙРАМОВОЙ, в мае 2003 года приехала в Куна-

шакский район Челябинской области для изучения фактов нарушения прав человека. Естественно, мы делаем упор на те факты, которые касались прав татарского населения. То, что мы увидели и услышали здесь, потрясает душу. Мы словно увидели селения Апокалипсиса — конца света, представили себе, что будет с миром после атомной катастрофы. Мы восприняли слова обреченных на мучительную смерть татар как завещание. А увидев мутантов, детей калек с рождения, мы лишались дара речи... Все это являлось трагическим результатом атомной радиации, результатом деятельности комбината «Маяк».

Специальная группа Всемирного Конгресса татар на ядерном архипелаге.

Да, тут каждое село, каждый родник, каждый житель, каждое кладбище вопит на весь мир: «Мы стали жертвами чудовищного эксперимента...» Здесь все права человека попраны, растоптаны, уничтожены. Главное право человека, дарованное Аллахом — это право на жизнь. Однако здесь над жизнями татар господствует АТОМ. Да, человек имеет право на здоровую жизнь, чистую природу, чистую пищу. Однако татары Кунашакского района постоянно живут в радиоактивной среде, пьют зараженную воду с радиоактивными отходами, питаются с зараженной радионуклидами почвы, дышат зараженный радиации воздухом,

в результате заболевают страшными болезнями, умирают мучительной смертью.

Каждый человек также праве получать образование на родном языке, вправе исповедовать свою религию. Однако считающемся национальным Кунашакском районе нет ни одной чисто-татарской школы. В нескольких сельских школах сохранился один урок родного языка в неделю, он преподается всего лишь как предмет, как иностранный язык. Все остальное преподается на русском языке. Народ, исповедовавший ислам на протяжении столетий, за последний 70-80 лет был отлучен от религии, древние мечети использовались для содержания скота, религиозные деятели были уничтожены. Народу внушали, что «спиртное выводит радиацию», и под этим предлогом его нагло и откровенно спаивали. Несчастным людям, обреченным на смерть, всучили дешевую водку... Это ли не кощунство?! В этом опять же можно видеть коварную политику Российских властей выжившие при радиации татары должны были уничтожаться от алкоголя. Однако людей, чьи корни восходят к пророку Ною, к героическому царю Атилле, к тюрко-татарским каганатам, к Золотой Орде, к Нугая-Уральским татарам, таких людей даже атом не может полностью извести. Они, уходя в вечность, как древняя тюркская Атлантида, шлют послание всему человечеству, бьют набат, предупреждая всех... «МИРУ УГРОЖАЕТ ЯДЕРНАЯ КАТАСТРОФА! МЫ, ТАТАРЫ — ЖЕРТВЫ АТОМНОЙ ТРАГЕДИИ! ПУСТЬ НАША СУДЬБА ПОСЛУЖИТ ВАМ УРОКОМ, ПОМОЖЕТ СПАСТИСЬ ДРУГИМ...»

Не ивняк и не вереск,
А сплошной частокол.
Словно я не на берег,
А в концлагерь пришел.
Нет, не сон -
Явь и правда.
Что же мы народ?!
За колючей оградой
Речка Теча течет.
Нас и беды не учат -
Плачь живая строка:

Течи горькую участь
Делит Припять-река.
М. ШАНБАТУЕВ.

Первый остров ЯДЕРНОГО АРХИПЕЛАГА России — древнее татарское село Муслюмово. Оно расположено от «Маяка» в зоне 30 километров ниже по течению реки Течи. Можно предположить, что ему уже около 1500 лет, поскольку в 1895 году здесь были найдены золотые клады гунских татар и переправлены в Петербург. В этих краях находятся древние татарские курганы, могильники, даже городища... Городищу Аркаим в Челябинской области не менее 4 тысяч лет, это тоже наследие тюрко-татарского народа. История тюрко-татар в здешних местах насчитывает несколько тысяч лет. Здесь были их древние города и государства, они оставили богатое духовное наследие, крепких потомков. И сегодня этот древний народ, их неповторимая культура, да, сами живые, трудолюбивые татары обречены на мучительную смерть стараниями атомной индустрии. Мы вправе расценивать это не только, как нарушение прав татар, но и как преступление против всего человечества...

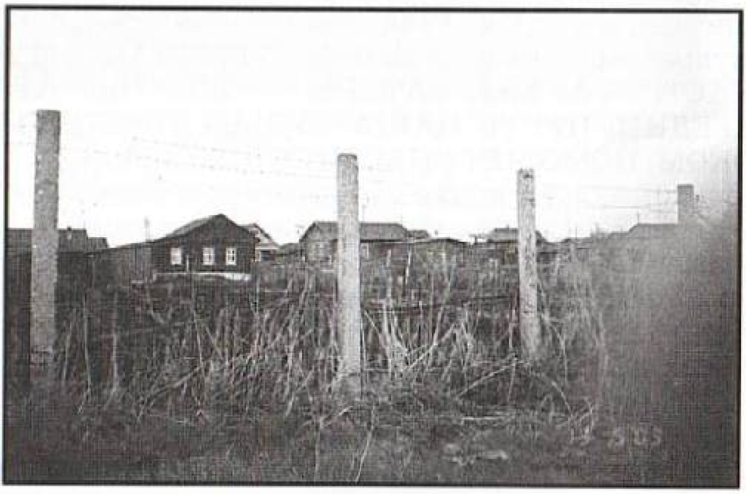

Муслюмово — село за колючей проволокой

Село Муслюмово, где некогда кипела жизнь, сегодня окружена колючей проволокой. Дескать, таким образом берегут народ от радиоактивной Течи. А куда же еще идти народу, если другого источника воды просто нет?! У него и живность на этой реки, и детишки все лето там, да и на хозяйственные нужды воду берут там. А в эту реку «Маяком» сброшено радиоактивных отходов излучением в 150 миллионов кюри. И сейчас по его берегам есть места, где интенсивность излучения превышает предельно допустимые нормы в 1000 (!) раз. Вот в таких условиях вынуждены жить здешний народ, он просто прикован к своему атомному «острову». И как следствие всего этого, на околице села тревожно шумят деревья 6 кладбищ... На них каждый день появляются новые могилы. Воздух, вода, почва Муслюмово перенасыщены радиацией, село и люди в ожидании мучительной смерти... Аул заброшен, обветшает, все еще надеясь на переселение, люди не строят новых домов. В итоге, все по одному переселяются на кладбище...

В 1957 году, после взрыва на «Маяке», было принята решение о переселении Муслюмово на другое место. Однако по непонятным причинам, переселение не состоялось. Словно в насмешку, несколько домов переместили с одного берега Течи на другой, а потом отчитались, что село переселено. Конечно, народу правду не сказали, о смертельной опасности не предупредили. А внезапный рост смертности, различных болезней приняли объяснить по-своему. Дескать, татары пьют, плохо питаются, вступают в близкородственные браки, поэтому, мол, массовый мор, вырождение... Как же так, татары тысячу лет были крепкие и здоровы, словно кони, в каждой семье растили по десять детей, не знали спиртного вообще, хранили веру, язык, родословную. А тут в конце XX века они почему-то одичали... Вот что вдалбивают в головы здешних татар, да и других пытаются заставить в это поверить. Чудовищная тайна открылась лишь после Чернобыльской аварии в годы перестройки: село Муслюмово, оказывается, вот уже почти полвека в зоне смертельной радиации находится! Оказывается. «Маяк» сбрасывает радиоактивные отходы прямо в Течу! Оказывается, за период 1957-1967 годов село Муслюмово больше всех

пострадало от радиации! Поэтому 80-90 процентов селян больны и покалечены, поэтому рождаются младенцы с полным отсутствием мозга, дети с рыбьими хвостами... Народ, потрясенный раскрывшейся тайной, чуть не взбунтовался, начал требовать переселения на экологически чистое место. В селе один за другим стали появляться общественные объединения: «Белые мыши», «Атомные заложники», затем — «Набат», «Теча», «Айгуль». У всех было одно требование — переселить в экологически чистую местность. Общее горе объединило татар, башкир, малочисленных русских. Письма и жалобы муслюмовцев посыпались в высокие кабинеты Москвы, Челябинска. О трагедии Муслюмова узнали даже за рубежом. В село стали приезжать ученые из Японии, Голландии, Америки. Понятно, распадавшаяся советская империя всеми силами старалась не пускать их сюда. Однако трагедию Муслюмова уже невозможно было скрыть запретами, указами и приказами. Призывы татар о помощи распространился на весь мир и потряс его... Вот почему мир ставит Кыштымскую трагедию татар рядом с Хиросимой и Чернобылем...

В июне 1991 года, перед президентскими выборами, в Муслюмово приезжает Борис Ельцин и обещает селянам помощь. Однако даже частичное выполнение его обещаний пришлось ждать еще 2 года. Мощное давление общественности, международных организаций вынудило Москву принять некоторые меры по этому вопросу. 25 мая 1993 года Верховный Совет РФ принимает Федеральный Закон «О социальной защите граждан, подвергшихся воздействию радиации вследствие аварии в 1957 г. на ПО «Маяк» и сбросов радиоактивных отходов в р. Теча». Согласно этому закону, жители Муслюмово, которые страдали от радиации, были приравнены пострадавшим от Чернобыльской аварии, соответственно им назначили определенные льготы. В целях реализации Закона правительство РФ принимает специальное постановление в октябре того же 1993 года. Вроде бы, атомный лед, придавивший селян, наконец сдвинулся — в Москве специально для них принимаются законы и постановления... Если есть законы и постановления, то, стало быть, для их исполнения должны быть выде-

лены соответствующие деньги. Но тогда почему, спустя уже десять лет после принятия этого закона, в Муслюмово ничего не меняется? Село не переселено, продолжает умирать в радиационной зоне. Статус «чернобыльцев» дают весьма избирательно, только тем, кто уже находится на грани смерти. Льгот и пособий так мало, что их не хватает даже на лекарства. Ответ тут ясен — это же Россия! Здесь могут принимать законы, но они не выполняются, деньги расхищаются, человеческая жизнь не стоит ни гроша ...

Стараниями селян, эколого-правовых организаций, на свет появляется еще одна директива. 24 ноября 1994 года губернатор Челябинской области подписывает постановление «О переселении жителей села и станции Муслюмово Кунашакского района». Согласно этому документу жителей села должны были переселить в пределах Кунашакского района. Для 4 тысяч обитателей Муслюмово в райцентре Кунашак был построен 60-ти квартирный дом. Особо пострадавшие от радиации были переселены туда. Однако снова с подвохом, снова по-российски! После выезда из Муслюмова, эти люди лишаются всех льгот, они обрекаются дожидаться смерти в своих каменных коробках-квартирах. Облучен ли ты радиацией, болеешь ли раком, переселившись на другое место, автоматически лишаешься всех пособий и льгот. Инвалиды, выживавшие только на эти пособия, фактически получают смертельный приговор... Не выдержав такое, часть людей, чтобы заново получать льготы и пособий, снова возвращаются в Муслюмово. Теперь уже навсегда, чтобы лечь в родную землю... Происходит удивительные вещи — власти как будто специально закрепляют, загоняют муслюмовцев в зараженные радиацией земли, отнимая у них льготы и пособия... Стало быть, они не хотят выезда жертв радиации из села? Когда некоторые экологи Челябинска говорят, что эти татары нужны для экспериментов на зараженной земле, то, похоже, они глаголят истину. Вот что об этом пишет правозащитник и известная активистка экологического движения Челябинской области Наталья Миронова:

«Какую же нравственность должно иметь государство, его службы здравоохранения и санитарного надзора, чтобы

в течении 40 лет НАБЛЮДАТЬ (!) людей — стариков, женщин, детей в условиях проживания на твердых радиоактивных отходах и потребления ими пищи, загрязненной радионуклидами.» («На путях к духовно-экономической цивилизации». Казань, 1996, стр. 29.)

Таким образом, все остается на своих местах — и отравленный аул, и облученные больные, и заполненная радионуклидами река Теча, и источник всех этих бед «Маяк». В селе ничего не меняется, разве что, прибавляется покойников и новых кладбищ. Сегодня в Муслюмове насчитывается 3968 человек, которые страдали от радиации, из них 204 страдают от лучевой болезни, у остальных рак, сердечные и другие заболевания. Для такого количество больных в селе имеется больница на 25 коек, впрочем, говорят, что и ее скоро закроют. В больнице лежат инвалиды первой группы, страдающие лучевой болезнью в тяжелой форме. Однако для лечения таких больных здесь нет никаких условий.

Муслюмово. Одна из палат сельской больницы.

Нужные лекарства, бинты, шприцы, даже аппараты для системы больные приносят с собой. Выделяемые государством жалкие пособия в 200-300 рублей израсходуются больными на эти цели. На тысячи больных раком сельчан всего один врач. А Московские и Челябинские врачи наез-

жают сюда только в своих целях и интересах, иногда людей забирают или направляют в столичные больницы, где на них испытывают новые лекарства против радиации. Результаты исследования, конечно, больным не сообщаются. Известно даже, что жителей Муслюмово в Челябинске держали в палатах, где рядом находились подопытные собаки и мыши... Только они слышали предсмертный стон сельских татар...

В отношении больных наблюдается еще одна странность — в Челябинске делается все, чтобы не диагностировать у них онкологические заболевания. Людей обманывают, всячески тянут с окончательным диагнозом, а рак признают только перед самой смертью. Конечно, не приходится сомневаться, что властям это нужно, дабы сэкономить на нечастых выделенных им деньги и приукрасить статистику раковых заболеваний. Российские врачи скрывают все от жителей обреченного села. Лишь стараниями экологов, правозащитников, международной общественности становится известными результаты ядерной трагедии. Вот они — результаты чудовищных ядерных экспериментов Российского правительства, военных, атомщиков, некоторых бессовестных врачей над татарами, продолжающими вот уже 50 лет.

ТАТАРЫ, МЕЧЕННЫЕ АТОМОМ.

Сегодня в селе Муслюмово каждый четвертый ребенок **мутант**, то есть, генетический искалечен.

Каждый пятый ребенок страдает болезнями сердца или дыхательных путей. Каждый шестой ребенок страдает болезнями желудочно-кишечного тракта.

70 процентов школьников имеет дефекты умственного развития, у них не развивается мозг или там находится вода.

Даже у родившихся после 1997 года в крови имеется атомная метка — облучение.

В селе Муслюмово почти все дети рождаются с той или иной **патологией**. У кого-то не растет мозг, у кого-то не развивается печень, у некоторых сердце и другие органы расположены не правильно. Скажем:

В 1997 году родилось 47 детей, из них у 30 обнаружены различные патологии (67,8 %).

В 1998 году родилось 57 детей, из них у 28 различные патологии (49,1 %).

В 1999 году родилось 45 детей, из них 43 с патологией (95,5 %).

В СЕЛЕ МУСЛЮМОВО 90 % ДЕТЕЙ СТРАДАЕТ АНЕМИЕЙ, У НИХ НАБЛЮДАЕТСЯ БЕССИЛИЕ, ИММУНИТЕТ НУЛЕВОЙ.

В селе Муслюмово есть 3-х летние дети со справкой «РЕБЕНОК-ИНВАЛИД», они получают от государства ежемесячное пособие в размере 40 рублей...

В Муслюмово дети с генетической стороны страдают намного больше. чем взрослые. Радиация, попавшаяся в их организмы может содержаться оказывая свое пагубное действие в течении 300 лет, то есть, последующие 40 поколений будут больными и инвалидами...

В Муслюмово уже есть полностью вымершие семьи, вымирают целые роды. Здесь числи умерших превышает число родившихся в два раза:

В 2000 году родилось 39 детей, умерло 76 человек;

В 2001 году родилось 58 детей, умерло 81 человек;

В 2002 году родилось 64 детей, умерло 96 человек;

В 2003 году за 4 месяца родилось 19 детей, умерло 32 человек.

В СЕЛЕ МУСЛЮМОВО СРЕДНЯЯ ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ ЖИЗНИ 40-45 ЛЕТ...

Заболеваемость раком здесь превышает средние показатели других регионов на 17-23 процентов...

В этом регионе больных лейкимией (раком крови) на душу населения стоит на втором месте после Хиросимы и Нагасаки!!!

В селе Муслюмово каких только разновидности рака нет! Можно сказать, что начиная с 1960 года по сей день здесь бушует настоящая эпидемия рака. Здесь люди умерли от рака легких, желудка, кишечника, матки, груди, крови, печени, от рака мозга, горла, пищевого тракта, лица, кожи, костей, органов дыхания, селезенки, от рака языка, желез, сердце и других органов... И продолжают умирать... Это

татары, умершие без должного ухода, лекарств, питания, денежного обеспечения... Говорю ТАТАРЫ, потому что в длинном мортирологе из сотен фамилий русских всего несколько человек. К примеру, вот список умерших от рака в 2002 году:

АБДУЛЛИНА НАИЛЯ ЗИННАТОВНА;
АГЗАМОВА МАДИНА ГАТИАТУЛЛОВНА;
БАЙБУЛАТОВ МИННИДЖАН РАМАЗАНОВИЧ;
БАРАНОВСКИЙ АРКАДИЙ;
ВАЛИЕВ НУРУЛЛА МУХИБУЛЛОВИЧ;
ВАФИНА ЗАГИРА ГАБДРАХМАНОВНА;
ЖИНАДАРОВ БУЛАТ;
КАРЕЛИНА ВАЛЕНТИНА ПАВЛОВНА;
КИДРАЛИЕВ НАБИ;
МИФТАХОВ КАШАФ;
НАСЫЙРОВА ХОМАЙРА ГАЙНЕТДИНОВНА;
РАХМАТУЛЛИНА ГАЛИЯ МАННАНОВНА;
САЕТХУЖИН АБДУЛВАЛИ САГИТОВИЧ;
САФИЕВА РИВА;
СУЛТАНОВ АБДУЛМАЖИТ;
ТИМЕРГАЗИН МОТЫЙГУЛЛА СУЛТАНХАДИЕВИЧ;
ШАЙХИЛИСЛАМОВ ХАМИТ.

Пусть земля Вам будет пухом, дорогие единоверцы, соплеменники... Пусть пережитые вами на земле страдания и муки ада останутся здесь, пусть ваши души найдут вечный покой...

В Муслюмово среди получивших лучевую болезнь, стоявших на учете и умерших по этой причине — 95 процентов это татары, русских всего несколько человек. Прекрасные роды многих мужественных татарских мужчин уже нет на свете: КАХИРОВЫ, ЖИГАНДАРОВЫ, СУЛТАНОВЫ, ХАЯТОВЫ, РАХМАТУЛЛИНЫ, ГАЛИМОВЫ, ГИЛЯЗОВЫ, САЕТХУЖИНЫ, ФАЙЗРАХМАНОВЫ, ВАЛИЕВЫ, МИФТАХОВЫ и многие другие... Сотни, тысяч жертв атомного монстра уже нет на свете... Что это, как не этнический геноцид против татар? Татары, жившие здесь тысячи лет, создавшие тут свои государства, бывшие крепкими хозяевами этой земли, оставившие благородных потомков, сего-

дня умирают от радиации в своих домах! И за это преступление никто не хочет отвечать!!! Если на небе исчезает одна птица, на море — один вид рыбы, на земле какое-то насекомое, то общественность бьют тревогу. А тут целый народ, род, семья исчезает у всех на глазах, и все молчат...

Запомнились слова молодой жительницы Муслюмова:

— Мы не смерти боимся, мы мучения и страшные страдания от рака боимся... А ведь можно было так красиво прожить жизнь...

Да, их мечты о красивой жизни разбила индустрия смерти. Она отняла у них самих близких — родителей, детей, братьев и сестер, любимых, наконец, и саму жизнь...

Мы расскажем вам историю жизни и смерти татар Муслюмово. Они написаны пока еще живыми татарами... Тут история семей и родов, в то же время в них глубокая обида за то, что их обрекли на такую мученическую жизнь... В них и последняя надежда выжить... ЭТО ПОСЛЕДНИЙ КРИК ДУШИ ТАТАРСКОЙ АТЛАНТИДЫ, ПОГРУЖАЮЩЕЙСЯ В АТОМНУЮ ПУЧИНУ, БЫТЬ МОЖЕТ, ПОСЛЕДНЕЕ СООБЩЕНИЕ... Читайте и содрогайтесь, читайте и извлекайте урок, читайте и думайте... СЕГОДНЯ УХОДЯТ ОНИ, А ЗАВТРА?..

Свежая могила ещё у одной жертвы радиации.

СЕМЬЯ ХАЯТОВЫХ.

«Я, ХАЯТОВА ГУЛЬФИРА ШАЙДУЛЛОВНА (урожденная РАХМАТУЛЛИНА).

Первое воспоминание из детства, связанное с рекой — это колючая проволока. Реку мы видели через нее и с моста, тогда еще старенького деревянного. Мои родители старались нас не пускать на речку, не объясняя почему, видимо сами ничего не знали. Мы любили подниматься на мост, любовались цветами, которые росли на небольшом островке, они почему-то были ярко-розовые. Наблюдали за рыбками, которых было много, а вода была прозрачная и очень чистая. Но родители говорили, что река «атомная», позднее, когда начала изучать физику, поняла, что такое атом, начала думать, какая же разница между атомом реки и другими атомами. Родители редко говорили про аварию в 1957 году, а если говорили, то шепотом. Мама как-то рассказывала, что с 1949 года вода в реке испортилась, стала зеленой, а они брали там для питья воду, стирали белье, тогда не было колючей проволоки. От реки их отгонял человек по имени Нигай, я не знаю, была ли то официальная охрана, или просто кто-то понимающий отгонял детей. Впоследствии он получил прозвище Нигай-дурачок, потому что люди не понимали, как это: нельзя ходить на речку, они не представляли жизни без реки.

Бабушка часто рассказывала, какой была река раньше, какой была ширина, глубина. Судя по ее рассказам, она была широкой и глубокой, но она не могла нам ответить на вопрос, куда девалась вода, говорила, что ее перекрыли. Пожалуй, впервые осознанно я поняла, что с нашей рекой что-то не то, когда поехала с матерью в другую деревню и увидела другую реку, я очень удивилась, что та река без колючей проволоки, что к ней можно подойти, что там нет милиции на реке. И, все равно, даже зная, что что-то не так, продолжали купаться (больше негде), ходили летом полоскать белье, выпускали туда телят и гусей. Видимо, делали это из-за полного отсутствия информации.

В те годы (60-70) не знали, что такое лучевая болезнь, говорили, умер от «речной» болезни. Соседка Сажида рассказывала моей матери, как их возили в Москву, после ава-

рии видимо, и признали у нее «речную» болезнь, рассказывала, как брали у нее пункцию спинного мозга, чем лечили... В 1992 году она умерла от рака горла.

Врезалось в память, как мы всем классом переживали за одну девушку, у которой было белокровие, т. е., лейкемия. Ее лечили в Москве, она писала письма подругам. Девушка знала, что умрёт, и умерла в 18 лет. Я не помню ни имени, ни фамилии, знаю, что жили они по улице Ленина. Нас тогда потрясла ее смерть.

В школу, в Муслюмово, каждый год приезжали врачи ФИБа, проводили обследование. Особенно мне запомнилось одно из них: во рту держишь что-то вроде микрофона, а прибор что-то показывает, нам не говорили что это, но по рассказам взрослых я поняла, что проверяют дозу облучения. Возможно, это был дозиметр. Точно я не знаю.

Еще запомнилась высокая смертность. Люди говорили, что это из-за реки. Улица, на которой я росла, небольшая, соединяет две улицы — Ленина и Пушкина. Там было всего 12 домов, т. е., проживало 12 семей, около 70 человек. На моей памяти умерли 31 человек разных возрастов, начиная с двухмесячных и старше. Страшная цифра для 12 семей. Не было ни одного старше 70 лет, причем, насколько я знаю, 20 человек в возрасте до 50 лет.

Вот что я вспоминаю при словах — река Теча. Для меня это страшные слова...

Моя мать, урожденная ХУЖИНА, родилась в семье долгожителей. ЕЕ отец **Фазлый**, т. е., мой дедушка, умер в 84 года. Родные сестры дедушки все прожили больше 90 лет, одна умерла в 97 лет. Моя бабушка **Магафура** родилась в 1911 году, жива до сих пор, плохо ходит, но читает «Коран» без очков. То есть, моя мать родилась в физической крепкой и здоровой семье. Но пока дети росли, они проживали прямо на берегу Теча, да и потом, когда переехали, жили совсем недалеко от реки. В 1949 году моей матери было 12 лет, она много рассказывала, как носила воду из реки для питья и других нужд. Стирала в реке, купалась. Там же паслась и корова, кормились гуси и утки. Начиная с 1968 года моя старая бабушка похоронила 4 детей, дедушку и внука, одного зятя и двух невесток. Многие из них умерли по болезни.

1. НУРИАХМЕТ умер в 62 года от рака легких. (Его жена умерла в 1989 году.)

2. ЗАН, хотя и проживал не здесь, а в Узбекистане, в городе Алмалык, умер в 36 лет, я точно не помню диагноз, но что-то связанное с бронхами, тогда говорили, что это осложнение после гриппа.

3. Моя мать ЗЕМФИРА умерла в 62 неполных года. У нее перестала работать поджелудочная железа.

4. РИФКАТ умер в 51 год от острой сердечной недостаточности.

Заболеваний у всех разные, ни о какой наследственности речи нет, но почему-то все короче и короче становится жизнь людей в этой семье. Да и живых здоровыми назвать нельзя. У меня самой сильная анемия, много эритроцитов в крови. Мой отец РАХМАТУЛЛИН ШАЙДУЛЛА был вторым ребенком в семье. Его старший брат умер в возрасте 19 лет то ли в 1949, то ли в 1950 году (точных данных не знаю), это по рассказам отца, от какого-то легочного заболевания. Мой отец умер в 1999 году в возрасте 68 лет от рака легких. Его брат КИРАМАТУЛЛА умер в 57 лет от инсульта. Мой дядя не долго прожил после смерти своего 23 летнего сына, умершего от почечной недостаточности. Это мой двоюродный брат МУХТАР (1962-1985). Остальные семеро детей бабушки пока живы, но надолго ли это, один бог знает.

Моя бабушка ЗАГУРА родилась в 1911 году и живет до сих пор. Похоронила дедушку (1905-1974), трех своих детей и двух внуков. Бабушка долгожительница, а почему ее дети так рано умирают, а внуки тем более...

Мои родители поженились в 1955 году и умерли в один год — 1999. Моя мать ЗЕМФИРА пережила отца на 4 месяца. Отец умер 27 февраля, мать 1 июля. Всю жизнь они болели. Всех болезней не перечислишь, т. е., болели всегда чем-нибудь.

Отец в 1996 году перенес инсульт, он пришел в себя, начал ходить, разговаривать хорошо, но все время болел. Ставили диагноз: воспаление легких. Документы о том, что у него **лучевая болезнь**, пришли только в феврале 1999 года, где-то за 20 дней до смерти, хотя были отправлены в мае 1998 года. Умирал он очень тяжело, наркотиков не хва-

тало, да и привык видимо к ним. Умер на глазах у своих детей, своей престарелой матери и жены...

Моя мать ЗЕМФИРА болела всю жизнь, но никогда ей не ставили серьезного диагноза, наоборот за год до своей смерти получила справку о том, что ее заболевания не связаны с радиацией. Гипертония, гастрит, заболевания желчного пузыря, почек, легких перечень заболеваний матери. Каждый год, а то и два раза в год мать лечилась в ФИБе, она постоянно принимала лекарства, выписанные от той или иной болезни. В июне 1999 года ее положили в областную больницу с диагнозом воспаление легких, но обнаружили пиретонит воспаление всей брюшной полости, сделали операцию, оказалось, что у нее перестала работать поджелудочная железа из-за того, что произошел мощный выброс желчи из желчного пузыря. Ей удалили поджелудочную железу, но ничего не помогло, она умерла через 10 дней в возрасте 61 года, не дожив 1,5 месяца до 62 лет.

За 42 года совместной жизни у них родилось пятеро детей. Живых осталось на сегодняшний день трое.

Я, самая старшая, родилась в 1956 году 14 июля. У меня хронический пиелонефрит, вегетососудистая дистания по кардиональному типу, небольшой пролакс митрального клапана, выпадают зубы, иногда здоровые, постоянно воспаляются десна, слабость и быстрая утомляемость.

Вторым в семье был ФАРИТ, родившийся в 1958 году и умерший в 34 года (1992г.) от острой сердечной недостаточности прямо на ходу, на улице, когда шел на работу. У него был пролакс митрального клапана, затем развился стеноз устья аорты, т. е., произошло утолщение устья аорты и сердце перестало регулировать кровообращение — итог: смерть в 34 года. До сих пор не могу смириться с этой потерей, боль живет в сердце.

Третий, брат РАФИТ, родился в 1959 году. Очень часто болел в детстве, да и сейчас часто болеет. Бывают у него гипертонические кризисы.

Четвертой в семье была девочка ЭЛЬВИРА, которая родилась 23 февраля 1961 года и умерла 9 мая 1961 года. Диагноз — врожденный порок сердца.

В 1962 году родилась сестра ВИНЕРА. До сих пор она

серьезно не обследовалась. У нее постоянные головные боли, бронхит.

Среди моих племянников, их у меня 8, пожалуй, нет ни одного здорового, в общем про них можно сказать — «таких не берут в космонавты». Не то, что в космонавты, они не годятся для службы в армии. Есть врожденные патологии (внутричерепное давление, плохое зрение, гематома на голове при рождении, на половых органах).

Я, Хаятова Гульфира Шайдулловна (урожденная Рахматуллина), вышла замуж за ХАЯТОВА РАФИТА МАВЛИТОВИЧА, 1957 года рождения.

Его родители умерли от рака. Отец, ХАЯТОВ МАВЛИТ ХАЯТОВИЧ — от рака бронхов. Мать, ХАЯТОВА МУХТАРАМА, умерла от рака прямой кишки, болела сахарным диабетом, были не в порядке легкие.

Мой муж за свои 42 года перенес 4 операции, предлагали 5-ую, но мы отказались.

1-ая — апрель 1991 года — прободение язвы желудка.

2-ая — октябрь 1991 года — вегиталия желудка (удаление железы, вырабатывающей кислоту).

3-яя — ноябрь 1997 года — резекция желудка и части 12-перстной кишки. (Начинался стеноз).

4-ая — май 1999 года — грыжа позвоночника.

И сейчас он все время болеет, но врачи ФИБа доказываеют, что его заболевания не связаны с радиацией. Кроме всего прочего, ему еще в молодости быо поставлен диагноз — хронический бронхит.

У нас трое детей.

Старший сын АРТУР родился в 1976 году. Он родился с врожденной патологией дифлозией правой почки, т. е., у него совершенно не развилась правая почка, она величиной с грецкий орех, а левая увеличена. Еще ему ставят диагноз пиелонефрит. Пока у него нормальное давление. Врачи считают, что все нормально. Но как только начнет меняться артериальное давление, нужна будет операция. Я очень боюсь за его жизнь. Любая серьезная инфекция, отравление, сильно действующее лекарство может привести к непоправимым последствиям.

Дочь ЮЛИЯ (1980 года рождения) тоже должна стоять

на учете в кардиологии. У нее сердце расположена не так как у всех людей. Оно наклонено. У Юли может развиться ишемия сердца, так говорят врачи. Еще у нее расширены лохани почек.

Младший сын ДЕНИС родился в 1982 году. Явных патологий пока не выявлено, но у него слабая иммунная система, т. е., очень часто болеет. Не пропускает ни одной эпидемии.

У старшего сына есть дочь МАРИНА 1997 года рождения, но она еще не обследована. Пока развивается нормально».

Вот такая семья, история рода, история рождения и смерти, история болезней. Умершие мучительной смертью от рака родители, их еле живые дети, их внуки с пороками сердца, атрофированными почками... К их повестованиям прикреплены многочисленные медицинские справки, копии свидетельств смерти. И ни в одной из них не показано, что причиной болезней и смерти была радиация. Там нигде нет диагноза облучения, им не назначены льготы и пособия. Целый род гаснет на глазах, заживо сгнивает, а врачи все еще винят этих несчастных людей, все еще защищают атомщиков, прикрывают их преступления. Тянут диагнозом до самой смерти. а покойнику уже ни лекарства, ни льготы, ни переселение не нужны... Судьба их потихоньку переселяет на кладбищу за околицы села...

А что же «Маяк»? Как «Маяк» поживает? Почему объединение «Маяк», обрекая людей на такие страдания и мучительную смерть, ничего этого не видит? Почему не помогает своим жертвам? Оно ведь сегодня ворочает миллиардами, продает изотопы в 15 стран мира, берет на хранение ядерные отходы зарубежных стран за очень большие деньги. Да с такими доходами и возможностями «Маяк» в состоянии переселить жителей Муслюмово хоть на луну! Во искупления своих грехов, комбинат мог бы лечить свои жертвы в лучших клиниках мира. Нет, ничего подобного «Маяк» не делает, «Маяк» в упор не видит умирающие татарские села, не хочет признать, что массовый гибель людей — это результат радиации. А бессовестные врачи и продажные местные руководители продолжают служит интересам «Ма-

яка», наверное, и им достался кусок от жирного пирога комбината. Однако ведь этим куском можно и подавиться — все это может возвращаться им черным облучением, злокачественными опухолями и преждевременной смертью... Достанет их однажды слезы несчастных людей... Думают ли об этом те, кто наживается на человеческом горе?

И все же, пусть очень редко, медицинские учреждения области вынуждены связывать причины смерти татар с радиационным облучением. Вот такой редкий случай связан с историей семьи Хуснутдиновых. На примере этой семьи видна трагедия всего Муслюмово. И на основе этого заключения, без всяких исследований, всех жителей села можно причислить к категории пострадавших от радиации. Вот история жизни и смерти этой семьи:

СЕМЬЯ ХУСНУТДИНОВЫХ

Глава семьи — ХУСНУТДИНОВ ГИЛЬМЕТДИН НУРЕТДИНОВИЧ (отец).

Его жена — ХУСНУТДИНОВА РАШИДА ЗАКИРОВНА (мать).

Их дети: РОЗА (1952 г. р.), ФАРИТ (1953), МАРАТ (1956), МИДХАТ (1958), МАРС (1960).

Семья проживала на станции Муслюмова с 1951 года по адресу ул. Центральная, д. 106.

Дети учились и закончили школу № 96 станции Муслюмово.

Из воспоминаний ВАЛЕЕВОЙ Р. Г.:

«Выросла в большой рабочей семье. У отца с матерью нас было пятеро. В памяти осталась одна картина. Я не помню, сколько мне было лет, даже не помню, какое было время года. Но помню, что все взрослые с нашей улицы Железнодорожной были взбудоражены новостью: вся рыба на реке Теча всплыла и оказалась на берегу. Мужчины приносили по несколько рыбин домой. И у нас во дворе висели 3 рыбы, это были огромные рыбины, то ли щуки, то ли сомы. Мы дети подходили, трогали руками. Есть этих рыб никто не ел. Затем несколько лет подряд летом подъезжала машина с красным крестом из Муслюмовской участковой больницы на улицу. Взрослых обычно не было дома, т. к. все работали на железной дороге, уходили на работу утром

и приходили только вечером. Дети были на попечении старших в семье, в основном предоставлены сами себе. Вот по 5-6 детишек сажали в машину, увозили за 5 км от станции, там нас взвешивали, обмеряли, заставляли открывать рот и т. д. Затем мы пешком отправлялись домой, а машина везла уже новую партию детей. Почему-то взрослых не обследовали, а только детей. Кстати, врачи были чужие, русские, в то время как в участковой больнице работали, в основном, татары и башкиры. Видимо, эти врачи приезжали откуда-то. Никто и ничего не объяснял ни нам, ни нашим родителям.

Отец работал на железной дороге с 1951 по 1988 год. Стаж работы 37 лет, у матери стаж — 26 лет. Чтобы прокормить такую большую семью, приходилось держать скотину. Покоса отведена не было. Сено косили в пойме реки Теча. Сначала запрещали, даже речная милиция поджигала сено, штрафовали хозяев. Косили сено там, у реки, многие, в основном, рабочие железной дороги. Кто работал в колхозах и совхозах, имели покосы, а железнодорожники нет. Вот и приходилось «воровским» манером косить на запрещенных местах. А после 1985 года, когда пошла агитация за строительство Южно-Уральского АЭС, всем разрешили заготовку кормов на берегах реки Теча.

В 1969 году я уехала на учебу в Курганскую область, затем там работала, вышла замуж, родила дочь Эльмиру и сына Эльдара. Вернулась на родину в 1987 году, поселили нас у самой реки на 101 км, у железнодорожного моста, где отмечается одна из самых значительных концентраций заражения радионуклидами территория. Адаптация организма к радиации шла в течении 1,52 лет. (Мы там были и проверяли — радиация на этом месте и сейчас 1500 мкр/ч, это — в тысяча раз выше нормы! *Ф. Б.*)

Возвращаясь с работы домой, что я, что мой муж начинали чувствовать слабость, головокружение. На половине дороге у путейской будки подкашивались ноги, приходилось присаживаться, отдыхать, а потом продолжать путь домой. Добравшись до квартиры, падали на диван. Появлялось чувство страха, словно падаешь с высоты и захватывает дух. Я не обращалась в медицинские учреждения, а муж

ВАЛЕЕВ РАХИМЬЯН ездил на обследование в Челябинскую дорожную поликлинику. Ему сказали, что все нормально. Дочери Эльмире было тогда 10 лет, сыну Эльдару — 9 лет. Через год признали у обоих анемию, хотя приехали из Курганской области они здоровыми.

Через год, т. е., в 1988 году у сына оказалось положительной реакция манту. И так три года подряд. Затем он лежал в туберкулезном диспансере в г. Челябинске, два месяца в санатории г. Миасса. Несколько лет стоял на учете в туберкулезном диспансере. Сейчас — гастрит, гайморит, перенес гепатит. Организм у моих детей ослаблен, иммунитет почти нулевой.

НАШ РОД И НАШИ БЕДЫ...

ХУСНУТДИНОВ ГИЛЬМЕТДИН НУРЕТДИНОВИЧ (отец).

Родился 15.01.1930 г. Место рождения — с. Муслюмово, ул. К. Маркса.

С 1995 года жаловался на боли в груди. Лежал в Челябинском туберкулезном диспансере, в ФИБе, во второй дорожной, в первой дорожной больницах. Улучшения не было. В феврале 1997 года у него признали рак легких. 15 декабря 1997 года, в возрасте 67 лет он скончался.

ХУСНУТДИНОВА РАШИДА ЗАКИРОВНА (мать).

Родилась 15 мая 1931 года в с. Муслюмово. Более 30 лет стояла на учете у врачей. Диагноз: гипертония 2-ой степени. 10.01.1999 г. перенесла инсульт, 10. 08.1999г. — второй инсульт. Была без сознания две недели. 23 августа 1999 года, в возрасте 68 лет она умерла.

ХУСНУТДИНОВА (ВАЛЕЕВА) РОЗА ГИЛЬМЕТДИНОВНА.

Родилась в 1952 году. В 1993 году признали миому матки. В 1994 году перенесла операцию. В 1995 году обнаружена киста в полости рта. Была проведена операция. Частые головные боли, простудных заболевания, постоянная слабость, дефицит веса.

ХУСНУТДИНОВ ФАРИТ ГИЛЬМЕТДИНОВИЧ.

Родился в 1953 году. С юности у Фарита гастрит, после сорока лет постоянно страдает простудными заболеваниями. Кроме того, у него остеохондроз. У его сына Альфреда

(1978 года рождения) пилонефрит, у дочери Ларисы (1980 г. р.) — гастродуанит.

ХУСНУТДИНОВ МАРАТ ГИЛЬМЕТДИНОВИЧ.

Родился 10 февраля 1956 года. Родился с шестью пальцами на ногах. В возрасте 5-6 лет оперировали. В 1998 году признали рак кожи. В декабре 1998 года была проделана первая операция, в сентябре 1999 года — вторая операция. В феврале 2000 года скончался в возрасте 43 года. У его дочерей Алены и Альбины — гастродуанит и анемия.

ХУСНУТДИНОВ МИДХАТ ГИЛЬМЕТДИНОВИЧ.

1958 года рождения. В течение четырех лет жил с семьей на 101 км (возле реки Теча). Несколько лет подряд страдает хроническим панкреатитом и болезнью, которую не могут объяснить врачи. Стоит ему поработать, напрячься, поднимается температура, на теле появляются мягкие болезненные припухлости. Разнообразные обследования результатов не дали. У его жены Рамили, с которой он прожил несколько лет на станции Муслюмово, анемия, стоит на медицинском учете, у его дочери Олеси (16 лет) — гастрит.

ХУСНУТДИНОВ МАРС ГИЛЬМЕТДИНОВИЧ.

1960 года рождения. В 90-ые годы переехал жить в г. Саратов. Прожил там только месяц. Оказалось, что организм не может адаптироваться. Там тоже оказалось зараженная радионуклидами, но другого вида, территория. Пришлось по совету врачей вернуться на родину, в Челябинскую область. В последнее время болят почки, суставы. У дочерей Марии и Лены ослабленный иммунитет.

ИСХАКОВА (ВАЛЕЕВА) ЭЛЬМИРА РАХИМЬЯНОВНА.

Родилась в 1977 году. С 1987 года проживает на станции Муслюмово. Восемь лет жила на берегу реки Теча. (В 100 метрах от реки.) Через несколько лет у нее признали анемию, увеличение щитовидной железы, начались боли в суставах.

ВАЛЕЕВ ЭЛЬДАР РАХИМЬЯНОВИЧ.

1978 года рождения. Состоит на учете в тубдиспансере, гастродуанит, понижененная кислотность, анемия. Иммунитет почти нулевой.

ИСХАКОВА ДИАНА РАИСОВНА (дочь Эльмиры). 1977 года рождения. Диагноз: анемия».

Это история нескольких поколений одного рода... Четвертое поколение, пострадавшее от радиации... Бабушки и дедушки уже умерли от рака. Родители и вся родня не вылезает из больниц, им делают операцию за операцией. Дети и внуки состоят на специальном учете в больницах. А у Дианы, представительницы четвертого поколения, в 7 лет врожденная анемия, бессилие. Если честно, то у них у всех — лучевая болезнь от радиации, как основателя рода Гильметдин ага. Все, что здесь описано, присуще не только Хуснутдиновым. В Муслюмово все семьи имеет одну и ту же историю болезни, но врачи умудряются диагнозировать тысячи разных болезней, но только не облучение и не рак по причине радиации. Так они пытаются прикрыть истинную причину смертельных болезней. Как было уже сказано, иногда они бывают вынуждены признать истинную причину смерти несчастных жителей села. Предлагаем вашему вниманию одну такую историческую справку. Она была выдана Гильмутдину Хуснутдинову за двадцать дней до его кончины по причине рака легких, датирована 28 ноября 1997 года. Справка дана по решению Экспертного Совета областной клинической больницы города Челябинска:

«РЕШЕНИЕ ЭКСПЕРТНОГО СОВЕТА

Региональный Межведомственный Экспертный Совет на заседании № 13 от 11.11.97 г. рассмотрел представленную медицинскую документацию на Хуснутдинова Г. Н., 1930 года рождения, проживающего на территории, загрязненной радионуклидами, об установлении причинной связи заболевании (смерти) с радиационными и другими неблагоприятными факторами воздействия в результате радиационной аварии (или выполнения работ) на ПО «Маяк».

УСТАНОВЛЕН ДИАГНОЗ: Центральный рак верхней доли левого легкого Т 4 № 2 М О.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Заболевание (инвалидность) связано с радиационным воздействием во время проживания на территории, загрязненной радионуклидами в результате радиационной аварии на ПО «МАЯК».

Председатель МЭС ТЮКОВ Ю. А.»

Как было уже сказано, такую справку, то есть, документ о том, что человек пострадал от радиации по причине аварии на ПО «Маяк» можно было бы выдать каждому жителю Муслюмова даже без проверки. Таким образом, в некоторых случаях государство, хоть и задним числом, бывает вынуждено признать, что татары умирают от радиации. Но эти признания делаются только после смерти, живые этого не дождутся. Получается, что татары свою правоту вынуждены доказать лишь ценой смерти... Особенно — в России... Село Муслюмово находится в самом эпицентре радиационного заражения, на реке Теча.

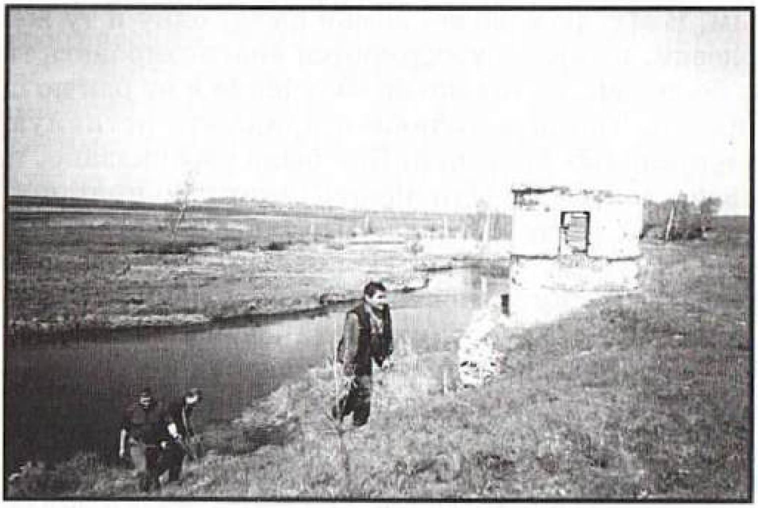

У старой водокачки уровень радиации в сотни раз выше допустимого.

Мы своими глазами видели, там, где уровень радиации достигает 1000, даже 1800 мкр/ч, пасется скот, мальчики ловят рыбу в Тече, живут люди... А куда денешься? Они поставлены в такие условия, что в России для них нет ни другого места, ни другой воды, ни другой пищи, да что там, для них нет другой жизни... В местном самоуправлении Муслюмово мы видели сотни заявление на переселение. Среди них есть даже семьи в 10 и более человек. Какая большая трагедия — человек пишет заявление, чтобы покинуть навсегда родные места, он просит, надеется уехать... Это напоминает переселение татар в Турцию 100 лет назад,

когда не выдержав притеснений царской России, наши соплеменники со слезами покидали родные земли... Однако сейчас у многих просто нет денег, чтобы покинуть опасную зону, многие живут на пенсию в размере 1100 рублей в месяц. В селе работы нет, молодежь вынужден ежедневно ездить на работу в Челябинск, за мизерную зарплату. По причине радиационного заражения из обороты выведены 431 гектар пахотной земли село Муслюмово, также 336 гектар сенокосных лугов, 95 гектар пастбищ — там мертвая зона. Таким образом селяне, столетиями кормившиеся с земли, остались без почвы, без воды, поскольку радиация там сохраняется в течении 300, а иногда и 1000 лет. Объединение «Маяк», Российские власти, превратившие жизнь наших соплеменников в сущий ад, готовы судиться за каждую копейку льгот и пособий, лишь бы они не достались пострадавшим. Это кем же нужно быть, чтобы так ненавидеть свой народ, так бездушно относиться к нуждам несчастных людей?!

Конечно, в Муслюмово живут и самоотверженные смельчаки, поднявшиеся на борьбу против несправедливости, против атомного геноцида. Одна из них — ГУЛЬФАРИДА ГАЛИМОВА, главный врач участковой больницы Муслюмово. Она родилась в Муслюмово, после окончания Челябинского мединститута, вернулась в родное село. С 1981 года Гульфарида работает здесь акушером-гинекологом, а в 1986 года становится главным врачом. Необычайно высокая смертность среди односельчан потрясла ее. Она принимает изучать это страшное явление. Однако, куда бы она не обращалась, ее пытаются успокоить, дескать, ничего опасного, люди, мол, умирают от собственных заболеваний, все в норме. Если и кто заболевает, то виноват он сам... Молодой врач не хочет с эти согласиться, она обращается к коллегам в Челябинске, Новосибирске, начинает специально обследовать сельчан. Тем временем в 1986 году случается Чернобыльская авария, информация о радиации, об облучениях начинает доходить и до Муслюмово. В 1989 году Гульфарида Галимова требует предоставить секретные сведения о болезнях своих пациентов и обращается в Челябинский филиал Института биофизики (ФИБ-4). Однако

нужные сведения она получает только в 1992 году. А эти сведения оказались чудовищные: у 1216 человек, лежавшие в разные время в больнице Муслюмово, обнаружено лучевое заболевание...

Конечно, такая активность сельского врача не нравится спецслужбам. За контакты с зарубежными учеными, ее обвиняют в раскрытии государственной тайны, отстраняют от работы. Однако женщина, беззаветно любящая свой родной народ, делящая с ним все боли и страдания, не отступает перед трудностями. Она, преодолевая все барьеры, обращается к мировой общественности, сообщает им о трагедии Муслюмово. В 1992 году Гульфарида Галимова и ее соратники основывают общественную организацию «Движение за ядерную безопасность». А до этого начинает действовать организация «Кыштым-57». Позже с ее помощью в деревне создаются эколого-правовые организации «Белые мыши» и «Атомные заложники». 1989 году Гульфарида Галимова участвует в работе 1 съезда чернобыльцев, проходившем в Киеве. В 1993 году она участвует в работе Международного антиядерного конгресса в Алма-Ате. В 1994 году Гульфарида посещает Брянск, Красноярск, где встречается с активистами экологических движений. Везде она рассказывает о Муслюмовской трагедии, предупреждает об атомной опасности.

Наряду с общественной деятельности, Гульфарида Галимова не прекращает и научно-практической деятельности. Вместе с ученым-генетиком из Новосибирска Ниной Александровной Соловьевой, она начинает работать над проектом «Муслюмовский синдром» и получает на это Грант ИНСАР. Основная цель этих исследований заключается в изучении генетических изменений в крови детей, родившихся от облученных родителей. Результаты исследовании потрясли ученых — у таких детей генетические изменения наблюдались в 3,5 раза чаще! У 29 процентов обследованных были обнаружены изменения хромосом под воздействием радиации. «Муслюмовский синдром» заключается в том, что получивших облучение меняется генетический статус, появляются наследственные болезни. У них также наблюдается хроническая патология, то есть, врожденные

пороки и отклонения. Эти болезни передаются по наследству детям и внукам, всему роду...

ИЗ РАССКАЗА СЕЛЬСКОГО ВРАЧА ГУЛЬФАРИДЫ ГАЛИМОВОЙ:

«Американский радиобиолог-генетик ДЖОН ГОФМАН считает: у человека, получившего облучение в чреве матери, до конца его дней остается генетическая метка. Этот человек имеет высокий уровень генетически измененных клеток, а это ведет к развитию сердечно-сосудистых, психических, неврологических заболеваний.

В нашей стране подобная зависимость здоровья от радиационного воздействия не признавалась. Только несколько месяцев назад появился приказ, в котором все расставлено на свои места. Медицинское начальство признало, наконец, что, например, умственная отсталость, как у САШИ МОРОЗОВА, **микроцефалия** (уменьшение мозга) возможны у детей, период внутриутробного развития которых приходился на время проживания матери в зоне радиационного воздействия.

Добавлю, что тяжелую болезнь ребенок часто получает в тех семьях, где отец имеет статус хронического лучевого больного. Так в семье «хроника» ФАЙЗУЛЛЫ ФАЙЗУЛЛИНА из деревни Ново-Курманова в 1985 году родился сын, РАМЗИС. Он жалуется на сильные головные боли, бессонницу. В результате обследования был установлен диагноз: гидроцефалия, иначе говоря, место мозга частично занимает вода. Мальчика возили к специалистам в Челябинск, те развели руками: ничего не можем сделать.

Там же, в Ново-Курманово, на деревенской улице в коляске можно встретить молодого человека. Это РАМИЛЬ ГАБДУЛЛИН, 1963 года рождения. Его отец, НАСИБ ГАБДУЛЛИН — хронический лучевой больной. Мать у Рамиля умерла, и за ним ухаживала бабушка; и она скончалась. Теперь за Рамилем ухаживает больной отец, мачеха. В интернат Рамиля не отправишь, интернатов для пораженных церебральным параличом попросту нет.

Есть у меня такой же больной в Муслюмова. РАФИС ФАХРУТДИНОВ, 1985 года рождения. Его мама, Садида, работает поваром в детском садике, отец, Рафит — шофе-

ром. Семья трудолюбивая, обеспеченная. Но болезнь сына врожденная патология, детский церебральный паралич отнимает у семьи силы. Каждый год на время летних каникул на полтора-два месяца Рафиса направляют в Челябинск, в специализированный санаторий. Для его же блага. Но как смотреть сыну в глаза, когда он укоризненно говорит уезжающей на работу матери: «БРОСАЕШЬ ЗДЕСЬ МЕНЯ. УМИРАТЬ». *(Александр Тихонов. Деревня на ядерной свалке. Челябинск, 1995, стр. 7.)*

Однако, как ни прискорбно, больницу Гульфариды Галимовой собираются закрыть. На 5 тысяч больных раком и лучевой болезнью людей имеется одна участковая больница. Однако получается, что государству и она не нужна. Ее уже довели до нищеты, сельская больница уже фактически забыта и заброшена. Если и эту больницу закроют, то людям остается помирать прямо на улице... Можно сказать, что Российское правительство, производственное объединение «Маяк» проводят над людьми вот такие преступные эксперименты и спокойно наблюдает их гибель со стороны...

Село Муслюмово. Участковая больница.

Но люди, естественно, не хотят превращаться в подопытных мышей и не хотят безропотно покидать сей мир. Они продолжают беспрецедентную борьбу за жизнь, судятся с «Маяком», пишут в разные инстанции жалобы и обра-

щения, бьют в набат на весь мир. Даже страдающий водянкой мозга и массой других болезней Рамзис Файзуллин написал президенту В. Путину и премьер-министру М. Касьянову письмо в защиту односельчан. Однако Российские правители не сочли нужным отвечать 16 летнему татарскому юноше, фактически искалеченному по вине государства. Тогда Рамзис через зарубежных журналистов обратился своим письмом к мировой общественности. Вот строки его письма, которые никого не могут оставить равнодушными:

«Господину Путину, Президенту Российской Федерации.

Господину Касьянову, премьер-министру Российской Федерации.

Рамзис Файзуллин.

Меня зовут РАМЗИС ФАЙЗУЛЛИН. Я родился инвалидом. Сейчас мне шестнадцать и, как все ребята моего возраста, я хожу в школу, но мне там плохо, потому что ребята дразнят меня. Я часто болею. Мне обидно, что я не такой, как все. Я хочу быть похожим на остальных, хочу выглядеть, как все нормальные люди. Я хочу общаться с девушками, но они избегают меня и отказывается встречаться со мной. Я не хочу иметь похожих на меня детей. Вот почему я против ввоза радиоактивных отходов из других стран. Почему министры и все остальные, кому так нужны деньги, не строят атомные станции в Московской области или прямо в Москве?

Мы так сильно пострадали от радиации, что почти каждую неделю в нашей деревне кто-нибудь умирает от рака. Так почему бы членам парламента не подумать хорошенько, прежде чем разрешать ввоз ядерных отходов в страну? Пожалуйста, подумайте о нашем будущем."

(«Это не жизнь! Жизнь, отравленная радиоактивными отходами.» «Гринпис», 2002, стр.10-11.))

И Рамзис Файзуллин обратился через эфир к парламентам зарубежных стран с просьбой не отправлять радиоактивные отходы для захоронения в Россию. Да, с благословения Российских парламентариев в страну стали завозить ядерные отходы из-за рубежа. Для переработки и хранения эти ядерные отходы доставляются... прямо в «Маяк», поскольку в России для такого количества отходов нет другого места. В Россию, значит, в «Маяк», собираются ввезти 20 тысяч тонн ядерных отходов из Германии, Швейцарии, Болгарии, Венгрии, Чехии, Испании, Японии, Тайвани, Китая, Южной Кореи, Ирана и других стран. Россия должна получать за это 20 миллиардов долларов. Часть этих денег с большим нетерпением ожидают на «Маяке», поскольку с их помощью хотят восстановить обанкротившуюся ядерную свалку и разрушающиеся сооружения. Конечно, большая часть «ядерных долларов» осядет в Москве, в карманах атомщиков, политиков и новых богачей... А обреченным жить на ядерной свалке жителям Муслюмова, безнадежно больным Рамзисам достанутся только адские мучения и страдания!

Поэтому и мы, также и Рамзис, хотим обратиться к мировым парламентам, политикам и интеллигенции:

ПОЖАЛУЙСТА, НЕ ОТПРВЛЯЙТЕ СВОИ ЯДЕРНЫЕ ОТХОДЫ В РОССИЮ!!! В РОССИИ НЕТ НИКАКИХ УСЛОВИЙ ДЛЯ ИХ ХРАНЕНИЯ, ПОЭТОМУ ОТ НИХ БУДУТ СТРАДАТЬ ТОЛЬКО ЛЮДИ, ЖИВУЩИЕ ЗДЕСЬ! ЕСЛИ НА «МАЯКЕ» ПРОИЗОЙДЕТ ЕЩЕ ОДИН ВЗРЫВ, ТО ИСЧЕЗНУТЬ НЕ ТОЛЬКО МЕСТНЫЕ ЖИТЕЛИ, НО И ВЫ ТОЖЕ! ПОСКОЛЬКУ КОЛИЧЕСТВА ЯДЕРНЫХ ОТХОДОВ НА «МАЯКЕ» УЖЕ ИСЧИСЛЯЕТСЯ МИЛЛИАРДАМИ КЮРИ. А ЕСЛИ И ВЫ СВАЛИТЕ СЮДА СВОИ ОТХОДЫ, ТО ЗЕМЛЯ НЕ ВЫДЕРЖИТ ТАКОГО КОЛИЧЕСТВА ОТРАВЫ! НЕЛЬЗЯ В ОДНОМ МЕСТЕ КОНЦЕНТРИРОВАТЬ СТОЛЬКО ЯДЕРНЫХ МАТЕРИАЛОВ, ЭТО МОЖЕТ ПРИВЕСТИ К ГИБЕЛИ ПЛАНЕТЫ ЗЕМЛЯ И ВСЕГО ЧЕЛОВЕЧСТВА! НАПРОТИВ, НАДО ЗАДУМАТЬСЯ НАД ТЕМ, КАК В СРОЧНОМ ПОРЯДКЕ ЗАКРЫТЬ «МАЯК», А ИЗЛИШКИ ЯДЕРНЫХ ОТХОДОВ ПЕРЕВЕСТИ В ДРУГОЕ МЕСТО, ЭТО НЕЛЬЗЯ

ОТКЛАДЫВАТЬ, ПОТОМ МОЖЕТ ОКАЗАТЬСЯ СЛИШКОМ ПОЗДНО...

Хочу рассказать также о двух борцах против несправедливости, родившихся в Муслюмове. Это супруги Госман и Миля-Рамиля Кабировы, носившиеся в себе атомные метки. Сейчас они живут в Челябинске. Госман Кабиров возглавляет экологическую организацию «Теча». Он построил в Муслюмове мечеть имени своего отца. Его жена Рамиля руководит общественным объединением «Айгуль». С их помощью Муслюмово посетили немало зарубежных ученых и политиков. Они и сами побывали во многих странах, рассказали там о муслюмовской трагедии, предупреждали мировую общественность об атомной угрозе. Неисчислимы благородные деяния супругов Кабировых на этом поприще. Нация жива такими своими подвижниками, самоотверженными людьми. Она даже на краю пропасти не теряет надежды и борется за жизнь. А сейчас слово им самим.

ИЗ РАССКАЗА РАМИЛИ КАБИРОВОЙ:

Рамиля Кабирова.

«Первое село, расположенное фактически на ядерной свалке, у самой границы обезлюдевшей опасной зоны на реке Теча — это Муслюмово. Я сама родилась там. Мама и мы, все ее дети, заплатили собственным здоровьем за все ошибки и произвол ядерных чиновников. Вполне возможно, что произвол этот они творили не по какой-то ошибке. Скорее всего, они вовсе не считали заботу о жизни, судьбе и здоровье людей своей обязанностью. История нашей семьи вовсе не какая-то случайность, это вполне обычный пример здешних судеб...

Начиная с 1948 года ядерные отходы начали просачиваться в Течу. Уже в 1950 году запретили купаться в реке, брать оттуда воду. Доступ к реке загородили, по берегам поставили милиционера. Таким милиционером был наш отец. Через 2 года ему был поставлен диагноз «Лучевая

болезнь 1 степени», а через 7 лет он ушел из жизни. В это время мне, самой младшей из детей, было 3 года. Таким образом, на руках больной мамы осталось 7 детей. Нас же надо было кормить, одевать, поэтому маме предложили нетрудную на первый взгляд работу: следить за качеством воды в Тече. Ну, мы, конечно, помогали маме. Никто не стал объяснить нам, насколько это опасно. А образцы проб воды хранились под детскими кроватками. В результате у пятерых из нас лучевая болезнь, а два старших брата умерли от рака. Несмотря на это, наша семья не получила никакой помощи от государства...

Люди стали болеть слишком часто, поскольку вся жизнь муслюмовцев связана с рекой. насыщенной радионуклидами. Однако советская медицина не хотела выдавать, что болезни сельчан связаны с повышенной радиацией вокруг секретного предприятия «Маяк». Десятки людей умерли от злокачественных опухолей, а в медицинских документах писали «общее заболевание». Неизвестно, до каких пор скрывали бы катастрофу на производственном объединении «Маяк» от простых людей? Однако, в 1986 году случилось Чернобыльская трагедия. Эта катастрофа дала толчок пробуждению общественного сознания, стали возникать различные общественные объединения. В периодической печати начали открыто писать о влияние радиации на возникновение лучевой болезни. Появились статьи о муслюмовской трагедии в центральной и зарубежной прессе

Однако и сейчас можно столкнуться с демагогией, дескать, радиация особо не повредила здоровью местного населения. Но правду не закопаешь в землю. Врач местной больницы Гульфарида Галимова добилась того, что ее больных проверил независимый диагностический центр. Эти обследования обнаружили и новых больных.

Мы смогли доказать свою правду только с помощью широкой общественности. В 1992 году возникло «Движение за ядерную безопасность». Оно начало сотрудничать с учеными-генетиками из Новосибирска. Было проведено генетически анализ крови у детей, у которых родители болели лучевой болезнью. Результаты были ужасающими, каж-

дый четвертый ребенок родился мутантом, в результате изменения хромосом!

Мой муж, будучи членом совета «Движения за ядерную безопасность», предложил подать в суд на объединения «Маяк». Поначалу мама только махнула рукой, дескать, разве их можно победить?! А потом согласилась. Мы 4 года добивались правды. Всех членов нашей семьи обследовали в специальном институте, занимающееся проблемами радиации. Поскольку этот институт был в своей деятельности тесно связан с предприятием «Маяк», его специалисты очень старались не увязывать наши многочисленные заболевания с радиоактивным облучением.

Хождения по медицинским и судебным инстанциям открыли наши глаза на многое. Оказалось, что государство не хочет брать на себя ответственность за наше загубленное здоровье. Чего-то можно добиться, лишь объединившись и вместе защищая свои интересы, уяснили мы себе. И мы, жертвы государственного произвола, решили объединиться. К нам стали приходить люди за советами. Среди них было немало женщин с детьми. Эти дети представляют уже третье поколение пострадавших от деятельности «Маяка». Вот так родилось общественное объединение «Айгуль». Я руководитель этой организации. Мы объединяем женщин, чьи дети заболели в результате радиоактивного облучения. «Айгуль» означает лунный цветок. Почему мы назвали так свою организацию? Во-первых, это красивое женское имя. А во-вторых, в это имя мы вложили и тревожащий душу смысл. Этот цветок не растет, как все, под лучами солнца. Лунный цветок раскрывается только ночью, словно ядерный призрак...

Мы решили продолжить генетические обследования семей, пострадавших от облучения. При помощи Фонда Форда мы заключили соглашение с Институтом общей генетики им. Вавилова Российской Академии наук. Результаты исследований озадачили даже ученых даже у детей, родившихся в 1997 году, в крови были обнаружены изменения в результате облучения. ОТСЮДА МОЖНО СДЕЛАТЬ ТОЛЬКО ОДИН ВЫВОД — ДАЖЕ СПУСТЯ 50 ЛЕТ ЛЮДИ ПРОДОЛЖАЮТ ОБЛУЧАТЬСЯ!

Российское правительство недавно приняло решение о ввозе в страну ядерных отходов из-за рубежа для захоронения. В связи с этим было бы уместно заново проверить последствия аварий на производственном объединении «Маяк». Хотелось бы знать, кто выиграет от создания дополнительной угрозы здоровью населения?

Как известно, в Челябинской области проживает около 3,2 миллиона человек. Из них около полутора миллионов в той или иной степени ощущают воздействие радиации вследствие загрязнения окружающей среды или употребления пищи, содержащей радионуклиды. Таким образом, население вынуждено жить в условиях чрезвычайно опасных для здоровья. Изо дня в день растет число людей нетрудоспособных, калек и инвалидов. Смертность среди молодежи уже превращается в обычное явление. Медицинские исследования показывают рост раковых заболеваний, бесплодия, врожденных пороков у детей...

Дети особенно чувствительны к радиации. Даже малая доля радиации способна задержать рост костной системы, или даже вовсе его прекратить. А это приводить к отклонениям от нормы в развитии скелета ребенка. У 70 процентов обследованных дошкольников и младших школьников наблюдается дисфункция головного мозга, и как следствие, психические отклонения. Это же огромное несчастье семьи и молодого поколения.

Налицо катастрофа популяции. Об этом предупреждают и ученые-генетики. Спустя 45 лет после радиоактивного загрязнения реки Теча обследования жителей показывают изменения в организме на клеточном уровне. Это говорить о том, что они получили большую дозу радиации и что в результате попадания в организм радионуклидов внутреннее облучение продолжается. Самое печальное, от радиации дети генетически больше пострадали, чем их родители.

Если Вторая мировая война породила **геноцид**, то холодная война вызвала **экоцид** разрушение окружающей среды. «МЫ ЖЕРТВЫ ГОНКИ ЯДЕРНЫХ ВООРУЖЕНИЙ, ХОТИМ ДАТЬ ЗНАТЬ О СЕБЕ ВСЕМУ МИРУ, МЫ ЖДЕМ ОТ ВАС ПОМОЩИ».

Да, Нурмухаммет Шагиахметов, отец Рамили Кабировой, был обречен на облучение одним из первых в Муслюмо-

во, и в 1962 году умер от рака крови. Однако врачи сказали ему о раке и облучении лишь перед самой кончиной, хотя врачам ФИБа диагноз был известен уже в 1952 году... Об этом Рамиля рассказала мне при посещении в Челябинске специального института, исследующего воздействия радиации — ФИБа. Показала она также и палату № 13, где умер ее отец. Посмотрите, какая ужасающая судьба — именно в этой 13 палате в 1998 году умерла и Сарвар апа, мать Рамили... По словам Рамили, в ФИБе на больных испытывают новые лекарства, ее мама скончалась от остановки сердца после принятия нового лекарства... В этой больнице обследовались и Рамиля с мужем, но они категорически отказались лежать в палате № 13...

У этого лечебного института множества своих тайн, рассказывают, что на людях здесь проводят какие-то опасные и тайные эксперименты. Здесь изучают воздействия радиации на людей. Нигде не испытанные сильнейшие лекарства даются здешним больным. Если они выживают, значит эти лекарства можно давать и другим. Если же они умирают, можно сослаться на болезнь, на радиацию... Жители татарских сел, пострадавших от радиации лежат в этой же больнице. По их словам, умерших здесь вскрывают и вынимают все внутренние органы. «На сельские кладбища возвращаются сильно полегчавшие тела», говорили нам жители Муслюмово и Татарской Караболки. При нашем посещении в больнице лежало много жителей татарских сел. Мы раздали им национальные и религиозные книги, скромные подарки. Многие больные просили почитать Коран... Кто знает, может они в последний раз слушали Коран...

А в соседних палатах тихо умирали молодые женщины... Меченные атомом татары и башкиры... Нашедшие свою страшную смерть на Урале русские... Все они — жертвы необъявленной ядерной войны России против своего же народа...

Красива, молода, умна,
Мечтами, планами полна,
Желанья в небе полетать,
Ей к трудностям не привыкать.
Но в комиссии врачи
Сказали: «Милая, иди

В библиотеку иль в музей,
О лайнерах мечтать не смей!
Послушай добрый наш совет:
Твой организм в 17 лет
Настолько слаб, как будто ты
Прошло безумные версты».
— Как?! Почему?! Не может быть!
Я только начинаю жить,
Я к звездам в небо так хочу,
Я все смогу, я полечу!
Врачи на девушку глядят:
Ее им жалко. Не хотят
Сказать, что страшное клеймо
Оставил атом ей давно.
Иммунитет почти, что ноль,
И эту не простую хворь
Им не под силу излечит.
О небе надо все же забыть.
Обидно очень. Сколько их
Красивых девушек больных...
В краю уральских гор и рек
Короток девичий здесь век.
Не только в небо ты не смей,
Но и любить как-то сумей,
Чтоб твой жених не местным был,
Свой угаси любовный пыл.
Иначе повторятся вновь
Разочарованья, а любовь
Бедою новой обернется:
Чрез годы к девушкам вернется.
Но что же делать? Как им быть?
Как счастье им себе добыть?
Прежде всего должны понять:
Нельзя, как раньше, всем молчать!

(ВЕРА ОЖОГИНА.)

ИЗ РАССКАЗА ГОСМАНА КАБИРОВА:

«Все вы знаете, что на ПО «Маяк» не все благополучно в радиационном отношении, но не все знают, что там существует полигон, где над людьми проводятся эксперименты. Я имею в виду жителей сел, оставленных в пойме реки Теча. Это села Муслюмова, Бродокалмак и Нижняя Петропавловка.

Госман Кабиров.

Чтобы не быть голословным, приведу свои доводы. Во-первых, когда в селе Метлино, это первое село после ПО «Маяк» вниз по реке, заболело лейкемией более 70% населения, село стали переселять. Взрыв в 1957 году подстегнул этот процесс. Четыре же села вышеперечисленных оставили. Что очень странно, расстояние между селами в среднем по 30 км. доводы о том, что они были самыми крупными, не очень то убеждают, были переселены села и более крупнее.

ФИБ-4 сразу поставил всех жителей на учет и стал периодически вызывать «пациентов» на обследование. Раньше приглашали в Москву, теперь в Челябинск. Пожилые люди говорят, что раньше по соседству в институте содержали подопытных собак и мышей. По ночам собаки своим лаем не давали спать.

В ФИБ-4, без согласия подопытных пациентов, брали пункцию костного мозга. Проверяли на СИЧ в так называемой «Бочке», о данных не сообщали. В личных карточках перечислены все родственники и кто где проживает. Личные карточки имеют вкладыш, пациент ходит к врачам с карточкой, где записи делаются кодами. Когда пациент умирал от рака или лейкемии, то родственникам выдавалась справка с диагнозом «Общее заболевание организма».

Те больные, которые хотели бы лечь туда, чтобы поправить свое здоровье, не могут туда попасть, так как пациентов вызывают специальными открытками, в какой бы точке СССР они не проживали в то время. Это доказывает,

что изначально ФИБ-4 являлся статистическим и научным исследовательским учреждением, а не лечебным.

Люди узнав правду о радиационной обстановке в селах, берега реки официально отнесены к твердым радиоактивным отходам, стали покидать родные места. Уникальный подопытный материал стал разбегаться. Основную часть населения удалось удержать необычном способом. Власти пошли на встречу, протолкнули при помощи сотрудников Минатома закон о реабилитации пострадавшего населения, где все льготы получили ликвидаторы и ранее переселенные... А вот, кто хочет выехать, теряет все. Правда, им выдается удостоверение «Выехавших добровольно»... Теперь они, «Добровольно выехавшие из Муслюмова» не имеют практически никаких льгот. Так подопытных кроликов материально привязали к зараженной местности...

Так вот я хочу открыть тайну. В пойме реки Теча проводится грандиозный эксперимент, который даст возможность выяснить, что будет с населением в условиях хронического облучения в естественных условиях. Так как после ядерной войны, каждому выжившему не смогут создавать специальные условия. Вот только боюсь, что мы уже представляем угрозу генофонду страны, так как выехавшие из зоны продолжают плодить мутантов и нет никакой надежды на адаптацию к радиации. Просто, кто должен был умереть, умер, а живущие носят в себе радиоактивную метку в виде дицентриков в крови и если при помощи генетического анализа можно найти прямых потомков Чингиз-Хана или Тутанхамона, то сейчас не всех муслюмовцев можно доказать отцовство. Мировая общественность должна взять под свой контроль ситуацию в пойме реки Теча, иначе могут произойти вещи, которые не смог придумать даже Хичкок в своих фильмах ужасов».

(Выступление ГОСМАНА КАБИРОВА из Муслюмова на 2-ой Всесоюзной антиядерной конференции, прошедшей в Казане в 1996 году.)

Да, правозащитник-эколог Госман Кабиров пришел к правдивому, но страшному выводу о том, что жители села Муслюмово оставлены в радиационной зоне специально для проведения опытов. Если было бы доброе пожелание прави-

тельство России, то давно можно было бы переселить жителей села в другое местожительство. Но их не переселяют, за ними специально наблюдают, изучая изменения в организме от воздействия радиации. Они для Российских ученых и специалистов являются ценным материалом и источником, носившие в себе всю страшную атомную трагедию. Они отвечают на многие вопросы, поставленные атомщиками и учеными — в какую сторону изменяется организм человека, постоянно получающий радиационную дозу, как можно изменить или разрушить генетически код человека радиацией и как использовать эти ухищренные знания против своих недругов и противников? Здесь уже речь идет не только об отдельных семьях, селах и народах, речь идет о судьбе других стран и цивилизаций... И муслюмовские татары, даже сами не осознавая это, помогают Российской империи найти ответ на вышепоставленные вопросы, являясь основными подопытными атомщиков.

Есть и другая сторона вопроса. По словам эколога-правозащитника Госмана Кабирова, эти облученные татары в данное время сами являются источниками радиации. То есть, они сейчас сами излучают радиацию, ибо радионуклиды в их костях не только разрушают человека изнутри, но и распространяют излучение на окружающую среду. Видимо и по этому их не хотят расселять по белому свету, а стараются оставлять в прежних местах жительства. Однако тут речь не идет только об одном селе Муслюмово, ведь в Челябинской области известно о 1,5 миллион человек, получивших облучение. Они все рано или поздно могут стать источниками заражения других людей. Это говорит о том, что в России целые области могут превратиться в **мертвые зоны**. Невидимая смерть в виде радиации, выходя из-под земли проникает в человеческие организмы, а они в свою очередь и не зная об этом сами превращаются в источников излучения и смерти других. Страшная истина, ужасное будущее...

Все это первыми осознали жители села Муслюмово и начали беспощадную борьбу ни только ради себя, а ради жизни на земле. Эти самоотверженные люди, не боясь и оставаясь лицом к лицу с атомщиками-бюрократами, разоблачили их грязные дела всей мировой общественности. В

этой борьбе за свои права участвуют все жители села Муслюмово, и татары, и русские. Среди них ГАЛИНА КОНСТАНТИНОВНА ПАШНИНА, с которой я познакомилась в марте 1996 года во время 2-ой Всесоюзной Антиядерной конференции, проходившая в городе Казани. Она уже в то время такое положение назвала «Необъявленной ядерной войной против своего народа». Я хочу привести болью в душе высказанные слова этой седой учительницы-пенсионера:

«Я приехала из Муслюмова, которое расположено на берегу красивейшей уральской реки Теча. Эта река стала известна всему миру с ее населением, живущим на ее берегах и своей радиоактивной зараженностью. С 1957 года и по сей день осуществлялся и осуществляется 2 раза в неделю сброс радиоактивных отходов в реку Течу, в результате чего более 40 лет происходит загрязнение речной системы Обского бассейна, а на территориях Челябинской, Курганской и Свердловской областей образовался Восточно-Уральский радиоактивный след.

Повышенному радиационному воздействию подвергалось около 500 тысяч человек. По результатам выборочного обследования только нашего населенного пункта, где проживает около 6 тысяч человек, облученными оказались 935 человек.

40 с лишним лет мы не знали о том, что в мирное время необъявленная ядерная война пожирала и пожирает тысячи наших людей, живущих на берегах Течи, врачам дано указание не разглашать о том, какая ситуация возникла на данной территории. Все годы жители нашего населенного пункта Муслюмово купались в Тече, загорали там, где сосредоточено от 200 до 600 микрорентген, пользовались водой, стирали белье, ловили и ели рыбу, косили траву у поймы реки, а скотина до сих пор пасется на ее берегах и пьет воду из Течи, а мы жители берегов, употребляем молоко, и результаты оказались на лицо: люди умирали и умирают от рака легких, кишечного тракта, белокровия, а у детей часто идет кровь из носа, в школе они очень вялы и с трудом высиживают 45 минут.

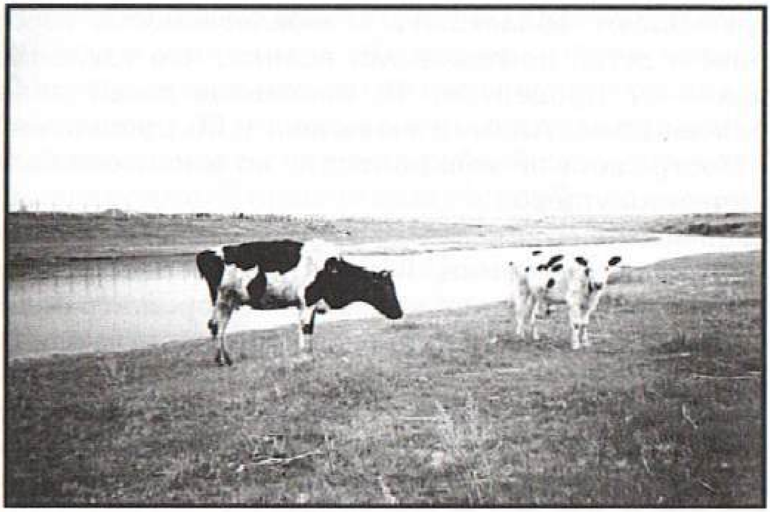

Сельский скот пасётся на берегу реки Теча, заражённого радиацией.

Рождаемость у нас резко сократилась, а смертность превышает рождаемость. Очень много мужчин, которые купались в Тече, ловили и ели рыбу, никогда уже не станут отцами, а женщины не познают великого счастья материнства.

Молодые женщины часто не вынашивают свою беременность до 9 месяцев, а рожденные ими дети имеют очень низкий гемоглобин, который потом переходит в белокровие.

Результаты исследований, которые проводят ученые многих стран мира, поражают всех. У муслюмовцев в хромосомах обнаружены дицентрики, а это указывает на то, что в организм людей поступает свежая радиация. Об этом говорит ученая генетик из Новосибирска НИНА СОЛОВЬЕВА. И только врачи нашей областной санэпидстанции хотят убедить мир и доказать нам, что обстановка в Муслюмова нормализовано. Неужели эти врачи до сих пор не знают, что берега реки Теча отнесены к твердым радиоактивным отходам, ее жители получили лучевые дозы, а на всех картах обозначен плутоневый след до самого Челябинска.

И поэтому в районах радиационных катастроф ожидается увеличение числа наследственных и тяжелых хронических паталогий. Показатели числа онкобольных, стоящих на учете в Муслюмовской участковой больнице, в 3

раза превышают областные, а заболеваемость взрослого населения и детей поселков так велика, что удельный вес здоровых — 7 процентов. 46 процентов детей являлись часто болеющими. Анемии выявлено у 50 процентов населения. Пострадали не только люди, но и нанесен большой экономический ущерб.

Эта необъявленная война отняла у нас в Муслюмово более 431 тысяч га земли, 336 га сенокосных угодий, 95 тысяч га пастбищ, утеряна возможность орошать более 300 тысяч га пашни. За этот период исчезли с лица земли 8 деревень, 224 крестьянских хозяйства.

А если говорить о нашем Кунашакском районе, то эта необъявленная война уничтожила 30 деревень, 20 тысяч га земли, за 30 лет сняты с обжитых мест около 20 тысяч человек.

На территории нашего сельского совета сложилась очень тревожная, а местами кризисная обстановка. Работа по экологическому оздоровлению ведется и сейчас крайне неудовлетворительно. Мероприятия по реабилитации реки Теча г. Челябинск-65 (ПО «МАЯК» — *Ф. Б.)* не ведет, а в населенных пунктах носят поверхностный характер — не целевой, не комплексный. Не было сделано никаких серьезных вкладов по формированию и развитию строительной индустрии, по оздоровлению населения, реабилитации реки Теча. Население в зараженных территориях продолжает жить хуже, хотя оно должно жить лучше, чем на других территориях. На карты жизни областная и районная администрация ставят прибыль, а не здоровье человека, природы, где он обитает. Этот маленький кусочек земли является самым загрязненным, самым забытым. Это испытательный полигон, где проводят медики эксперименты над людьми, испытывает терпение народа, навязывая против его воли не только строительство Южно-Уральской атомной станции, но и захоронение и переработку ядерных отходов.

Начиная с 1992 года Правительство стало выделять из государственного бюджета большие деньги на реабилитацию пострадавшего населения и реки Теча. Миллиарды рублей поступило на реабилитацию, но судьба этих денег такова: областное и районное руководство израсходовало их по-

своему усмотрению, но не на то, чтобы употребить эти деньги на целевую программу. Например, газета «Выбор» за 29.06.94 год дает неприглядную картину расходования экологических денег. С размахом руководитель области выписал 8 миллионов экологических рублей себе и своим заместителям на премии. Это ли не кощунство?!

В нашем Кунашакском районе администрация решило построить Дворец культуры, заасфальтировать в райцентре улицы, газифицировать ряд населенных пунктов, отремонтировать телевышку, построить АТС, выделить каждой сельской администрации определенную сумму денег на строительство жилплощади, детских учреждений, на постройку домов лицам, не имеющим отношения к экологическим деньгам и проблемам муслюмовцев. То есть администрация района составила такую программу, которая абсолютно не затронула нашу зараженную станцию Муслюмова с полутора тысячным населением.

Вот почему я, как жительница пострадавшего района, призываю вас на сегодняшнем форуме сделать выводы: НУЖНА ЛИ НАМ ЯДЕРНАЯ ВОЙНА ПРОТИВ СВОЕГО НАРОДА, КОТОРУЮ НАВЯЗЫВАЮТ НАМ ПРОТИВ НАШЕЙ ВОЛИ? НУЖНЫ ЛИ НАМ АТОМНЫЕ СТАНЦИИ, НА КОТОРЫХ ПОСТОЯННО ПРОИСХОДЯТ ВЫБРОСЫ РАДИОАКТИВНЫХ ВЕЩЕСТВ И КОТОРЫЕ НЕСУТ ЛЮДЯМ И ПРИРОДЕ ВЕЛИКОЕ ЗЛО?

И ПОКА СУЩЕСТВУЕТ УРАНО-ПЛУТОНЕВАЯ ИНДУСТРИЯ, ТРУДНО ГОВОРИТЬ ОБ УСТОЙЧИВОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ. Нужно очистить воздух, оздоровить землю, сократить расходование питьевой воды, которой так мало сохранилось на нашей территории, а реки теперь не украшают природу, не радуют глаз человека, а страшно пугают своими нечистотами.

Пуст ученные всех регионов поработают над всеми вопросами, которые мы затронули сегодня. Пусть не только разрабатывают глобальные экологические программы для РФ, для Челябинской области, но и составят мини-программы для экологического оздоровления природы-матери каждого населенного пункта РФ».

(Из выступления Г. К. ПАШНИНОЙ на 2-ой Всесоюз-

ной антиядерной конференции, прошедшей в г. Казане в 1996 году.)

В правоте Галины Пашниной мы убедились, приехав в Муслюмово. Да, здесь все заброшено. Сельчанам обещали найти новый источник воды — он не найден. Молодежи обещали построить бассейн — не построили. Нет ни новых пастбищ, ни новых построек... Люди живут как бы в подвешенном состоянии, между небом и землей. Сельчан фактически поделили на разные категории. Те, кто признаны пострадавшими от радиации и у кого обнаружена лучевая болезнь, те получают мизерные льготы, им тоже представлено право на переселение. А тем, у кого пока вроде бы не обнаружены такие признаки, им ничего не предусмотрено. А ведь можно посветить всю жизнь доказательству своих болезней здешним врачам и комиссиям. Лучевую болезнь здесь признают очень редко, и то только перед смертью. А что касается Российских миллионов, выделенных для села, то районные руководители полностью отрицают их поступление. По их словам, район этих денег не видел. Впрочем, это вполне возможно, ведь в России многие решения остаются лишь на бумаге. Даже если денег выделаны, довольно часто они не доходят до места, их присваивают наверху... А селу Муслюмово достаются загрязненные воды, зараженная радионуклидами почва, отравленный воздух. в общем, мучительное существование...

СООБЩЕНИЕ АГЕНТСТВА «РЕЙТЕР» ИЗ ЗАРАЖЕННЫХ ТАТАРСКИХ СЕЛ НА УРАЛЕ:

«Гуси и крупно-рогатый скот Рии Хамматовой пасутся на берегу реки Теча. А эта уральская река — один из самых смертоносных источников России. В жаркие летние дни её внуки здесь собирают ягоды и грибы, купаются в прозрачной речной прохладе. Луга и лесные поляны вокруг них самые высокорадиоактивные места во всём мире. Недавно в Казани по этому поводу состоялась выставка фотохудожника из Голландии господина Роберта Кнот. Он на своих снимках запечатлел жителей тамошних деревень. Кнот удивлялся оптимизму, надежде сельчан на будущее. «В некоторых местах излучение в тысячу раз превышает допустимые значения. Но никто не собирается заниматься официаль-

ным переселением Хамматовых и их односельчан. Советскому правительству понадобилась половина века, чтобы признать эти несчастные случаи, это несчастье. А тем временем народ помногу умирал от последствий радиационного облучения. Клара Ферреира-Марквес пишет, что некоторые люди здесь получили такую же дозу облучения, как и во время атомных трагедий Хиросимы и Нагасаки. Большинство населения об этой базе толком и не знало до наступления перестроечных времён гласности и открытости 1980-ых годов. Нестерпимо болят суставы ног у пострадавшей Рии Хамматовой, живущей на берегу реки Теча. В её суставах осел, отложился радиоактивный стронций-90. За это она получает прибавку к пенсии чуть больше одного доллара. В то же время жители села корреспонденту агентства «Рейтер» заявили о своём нежелании переселяться с насиженных мест: «Как мы сможем выживать, оставшись без огорода?..» Раньше возле деревни Муслюмово была еще и деревня Карман... Сегодня Рафита Файзуллина, жившего тогда в той самой деревне, ныне проживающего в Муслюмове, наблюдается анемия и постоянный синдром недомогания, усталости. У его восемнадцатилетнего сына Рамзиса нашли гидросефалис — черепная коробка страдает водным перенасыщением. У людей с этой болезнью чрезмерно увеличиваются размеры головы...

В 1993 году правительство Российской Федерации признало свою вину: в местном комбинате «Маяк» в 1949 году готовили радиоактивный плутоний для первой в СССР атомной бомбы. Считается, что с того времени подвергалось облучение 450 тысяч человек. Оказывается, в 1948, 1951, 1958 годах комбинат «Маяк» распространил большое количество радиации на деревню Муслюмово и другие окрестности Челябинской области». (27 марта, 2003 год). А сейчас приведем некоторые важные высказывания известных экологов, ученых, ученых, общественных деятелей по поводу атомно-ядерных испытаний и результатов радиационных измерений, относящихся к судьбе деревни Муслюмово.

НИКОЛАЙ ИЛЬИНСКИХ — член корреспондент Академии наук, действительный член Нью-Йоркской Академии наук, зав. кафедрой биологии и генетики СМГУ, профессор:

«Еще в 1965 году ученые генетики говорили, что на белый свет появляются около 1-2 процентов новорожденных, отягощенных генетическими аномалиями. В 1975 году таких детей стало около 5-6 процентов. В 1985-м появились данные, что генетически дефектных детей около 10 процентов, можно не сомневаться, что в 1995-м эта цифра возрастет до 15 процентов. Таким образом, очень легко подсчитать, что за исторически короткий период времени должна возникнуть ситуация, когда СРЕДИ НОВОРОЖДЕННЫХ НЕ БУДЕТ НИ ОДНОГО НОРМАЛЬНОГО РЕБЕНКА.

Нужно отметить, что ПРИ ЯДЕРНЫХ ВЗРЫВАХ И ЯДЕРНЫХ АВАРИЯХ ВЫДЕЛЯЕТСЯ МАССА ТАК НАЗЫВАЕМЫХ КОРОТКОЖИВУЩИХ РАДИОНУКЛИДОВ, ЭТИ РАДИОНУКЛИДЫ ПРИ ПОПАДАНИИ В ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА НАНОСЯТ ОСОБО ОЩУТИМЫЙ УДАР ПО ГЕНЕТИЧЕСКИМ СТРУКТУРАМ. В этом случае измерить обычными физическими методами, какую дозу облучения получил человек, практически невозможно. Читая результаты исследований японских и немецких ученных (но не наших) можно узнать, что даже сейчас от людей, живущих около р. Теча, идет излучение из-за радиоактивного стронция, который «сидит» в их костях».

(«На путях к духовно-экологической цивилизации». Казань, 1996, стр.106.)

НИНА АЛЕКСАНДРОВНА СОЛОВЬЕВА — руководитель сектора медицинской генетики Российской Академии наук Сибирского отделения института цитологии и генетики, кандидат биологических наук:

«Каждый четвертый ребенок в пятом поколении в селе Муслюмово является мутантом по генетическим изменениям. Данные, полученные Шилко и Зеленцовой из Екатеринбургского мединститута, также свидетельствуют о высокой частоте заболеваемости взрослого населения и детей поселков, расположенных на реке Теча. Они отмечают низкий удельный вес здоровых — 7 процентов! Анемии были выявлены у 50 процентов населения. Опасный синдром мы называли Муслюмовским, в соответствии с названием района, где был впервые открыт. В этой связи следует отметить, что описанные также Чернобыльский и синдром Кайнара

схожи по симптомам с Муслюмовским. Оба синдрома выявлены в районах прошлых радиационных катастроф». (Указанный труд, стр.107.)

МНЕНИЕ УЧЕНЫХ РОССИЙСКОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО ЦЕНТРА АНТИЯДЕРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ:

«Пойма р. Теча характеризуется повышенными уровнями гамма и бетта загрязнениями (до 1000 мкр/ч и 200 бета частиц/мин. см.)

Проведенные измерения показали, что река Теча является «критической» с точки зрения радиоэкологии. Содержание плутония в точке 24 на уровне 827+248 Бк/кг свидетельствует о повышенной его концентрации в верховьях реки Теча. Неблагоприятная обстановка складывается в пойме реки Теча у д. Муслюмово». (Указанный труд, стр.106.)

Как видите, учёные единогласно предупреждают (предостерегают) о том, что дальнейшее проживание на берегах реки Теча и в деревне Муслюмово является опасным. А областные чиновники стараются доказать абсолютно противоположное этому, то есть, что проживание в деревне Муслюмово безопасно. Вот в нашем распоряжении один из таких беспощадных ответов. Это не только ответ одного из официальных областных чиновников, а мнение всех стоящих за ним атомщиков, военных и государственной власти России. Вот потому-то, ОНИ стоят на этой точке зрения, деревня Муслюмово всё ещё не переселяется, народ продолжает гибнуть, тем самым уничтожается часть татарской нации...

ГЕННАДИЙ НИКОЛАЕВИЧ ПОДТЕСОВ — заместитель главы администрации Челябинской области:

«Село и станция Муслюмово отнесены к населенным пунктам, где доза облучения, ежегодно получаемая жителями за счет искусственных источников радиации, составляет больше одного миллизиверта в год. По принятым в мире и в России нормативам, это зона радиационного контроля, для которой отселение не является обязательным... Те, кто добровольно покидает Муслюмово, лишаются льгот, которые они получали, живя там». (Газета «Челябинский рабочий», 1998 год, 10 июля.)

Вот так если уезжаешь из Муслюмова, то всё теряешь, но и оставаясь здесь также всё теряешь... Народ загнан в угол и никуда не смеет повернуться. Если бы и очень хотел просто сняться всем обществом с этого места, да и обосноваться на новом, безопасном месте — нет денег... Вот так народ продолжает гибнуть от радиации, а они-то ведь, оказывается, но словам областного чиновника, «радиацию получили только в допустимых нормах», поэтому нет необходимости в их переселении... Как уже мы замечали, этот ответ исходит не от одного Подтесова, за ним стоят руководство объединения «Маяк», атомщики, военные, нечестные врачи, правительство России. Против жителей деревни Муслюмово стоит индустрия смерти России — АТОМЩИКИ И ВОЕННЫЕ... В этом тысячу раз права Ольга Музафарова, справедливо написавшая в своей статье на страницах газеты «Комсомольская правда»:

«АТОМНОЕ ЛОББИ В СОЮЗЕ С ВПК СИЛЬНЕЕ ВСЕХ НА СВЕТЕ ПРАВИТЕЛЬСТВ И ПРЕЗИДЕНТОВ..."

Голоса из деревни Муслюмово, голоса муслюмовцев, неотвратимо уходящих в атомную бездну, подобно Атлантиде, погибшей в тёмной океанской пучине, расходятся на весь мир... Политики, приезжающие сюда в поисках голосов избирателей, предлагают им переселиться в Татарстан или Северный Кавказ... Вы, наверное, понимаете коварный намёк в этих словах чиновников: вам, мол, больным татарам, место в кровавой Чечне или же в вашей «суверенной» республике Татарстан... А что делает в это время Москва, доведшая народ до такого состояния? Почему отмалчивается Челябинск, защищая своих атомщиков? Почему не отвечает за свои преступные действия «Маяк»? никто этого не ведает...

Конечно же, правительство Татарстана, семимиллионный татарский народ в меру своих возможностей, дай бог, поможет своим сородичам! Поэтому мы, представители Всемирного конгресса татар, пренебрегая опасностью для своих жизней, ходили и ездили по зараженным радиацией татарским деревням, измеряя радиационный фон специальными измерительными приборами в домах, школах, мечетях, музеях, больницах, тем самым собирая обширный

материал по ущемлению прав наших сородичей в Челябинской области для передачи его в международный суд. Мы с собой от имени Татарстана привезли татарские художественные и религиозные книги, дорогие лекарства и договорились об обучении студентов из этого района в высших учебных заведениях. Наши юристы-адвокаты участвовали в судах Челябинской области, защищая права пострадавших от радиации татар. Татарстанским телевидением были показаны специальные передачи об этих событиях, в татарской печати появились серьёзные публикации. Правда, наши челябинские сородичи ждут от нас более существенных действий, то есть скорейшего переселения их из зараженной территории. Однако это очень сложная задача, решаемая только на федеральном уровне. Если проблемы татар всего мира решаются только с помощью Татарстана, то значит, и преступления, злодеяния Москвы должны быть исправлены Казанью. Об этом нас умоляют тысячи сородичей, об этом нас просят татары, оставшиеся на атомном архипелагн бед за Уралом... Вот их очередное письмо, написанное в адрес Президента Татарстана Минтимера Шаймиева:

«Уважаемый господин Президент!

Понятно, что забот у Вас хватает, но неужели у Татарстана с его мощным нефтяным, самолетостроительным секторами, с его КамАЗом нет сил и средств, чтобы переселить татар из опасных населенных пунктов вокруг печально знаменитого комбината «Маяк» на землю Предков, где, к сожалению (по данным Татарского энциклопедического словаря), есть столько вымирающих деревень с населением в 13 и даже 7 человек. У муслюмовских татар потомков участников пугачевского бунта — есть заслуги перед нацией. НО САМОЕ ГЛАВНОЕ, ИХ ПОЛОЖЕНИЕ — БОЛЬ ВСЕХ ТАТАР! ПОЖАЛУЙСТА, СНИМИТЕ ЗЕМЛЯКОВ С **АТОМНОГО ОСТРОВА!** Согласно докладу МЧС там ничего страшного, но дети продолжают болеть. В сущности, все экологи согласны в том, что окрестности комбината продолжают оставаться страшной опасной зоной. Поверьте, затраты окупятся! Это и укрепление Татарстана татарами, это и укрепление авторитета РТ среди всех татар Мира.

С уважением, ГАЙНУЛЛИНА ФАРИДА БАДРУТДИНОВНА, САКАЕВ АЙРАТ РАВИЛЬЕВИЧ, ОСМАНОВА ГАФИРА КАМАЛЕТДИНОВНА, САКАЕВА ГУЛЬНАРА РАВИЛЬЕВНА, КУРБАНОВ МАРАТ ХАСАНОВИЧ. г. Москва, 01.12.2002.»

Часть своей статьи о Муслюмове хочу закончить стихами заведующего музея экологии В. Ф. Ожогиной. Она очень много делает для того, чтобы уберечь мир от радиационной опасности, от этой беды. Создание экологического общества «Набат» и экологического музея, выпуск книг и брошюр по этой тематике, встречи и беседы с учащимися об охране природы, проведение конференций, посадка Аллеи Памяти в честь жертв радиации — всё это сделано под руководством В. Ф. Ожогиной. Судя по содержанию стихотворения, её самые близкие родные тоже пострадали от радиации, оказались в атомной могиле...

ПИСЬМО К ЗЕМЛЯКАМ

Я убит не под Ржевом,
Ни в кровавой Чечне,
А убит я в деревне
На родной стороне.
Здесь и пули не свищут,
Нет глухих канонад,
Но по прежнему матери
Здесь хоронят ребят.
Молодых и веселых,
Полных светлых надежд,
Но в их жизнь хлопотливую
Вторгся атома след.
Я хотел очень жить,
Видеть дочку свою,
А познал только боль,
Да могильную мглу.
Но не падайте духом!
Засучив рукава,
Смело в бой вы идите

Защищайте права!
Право жить и любит,
Право солнце встречать!
Чтобы отправляясь
Не бояться не встать.
Но в борьбе той священной
Не забудь обо мне,
Честен будь ты с собою
Завещаю тебе.

ОЖОГИНА В. Ф., сентябрь 2000 г.

Маяком называют цинично ПО,
Для людей же в округе оно, как бельмо.
Посылает Маяк не спасения лучи,
Стронций, цезий, плутоний — его палачи!
Незаметно подкравшись,
разят всех подряд,
На сто лет потянется меченных ряд.

ОЖОГИНА В. Ф., сентябрь 2001 г.

МНЕНИЕ УЧЁНЫХ:

«ВСЕ, ЧТО СВЯЗАНО С РАЗВИТИЕМ АТОМНОЙ ЭНЕРГИТИКИ В РОССИИ, НАСКВОЗЬ ПРОПИТАНО ЛОЖЬЮ И СМЕРТЬЮ».

«... ЯДЕРНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ И ВОЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ГРОЗИТ ИСТРЕБЛЕНИЕМ ЖИЗНИ НАШЕЙ ПЛАНЕТЕ».

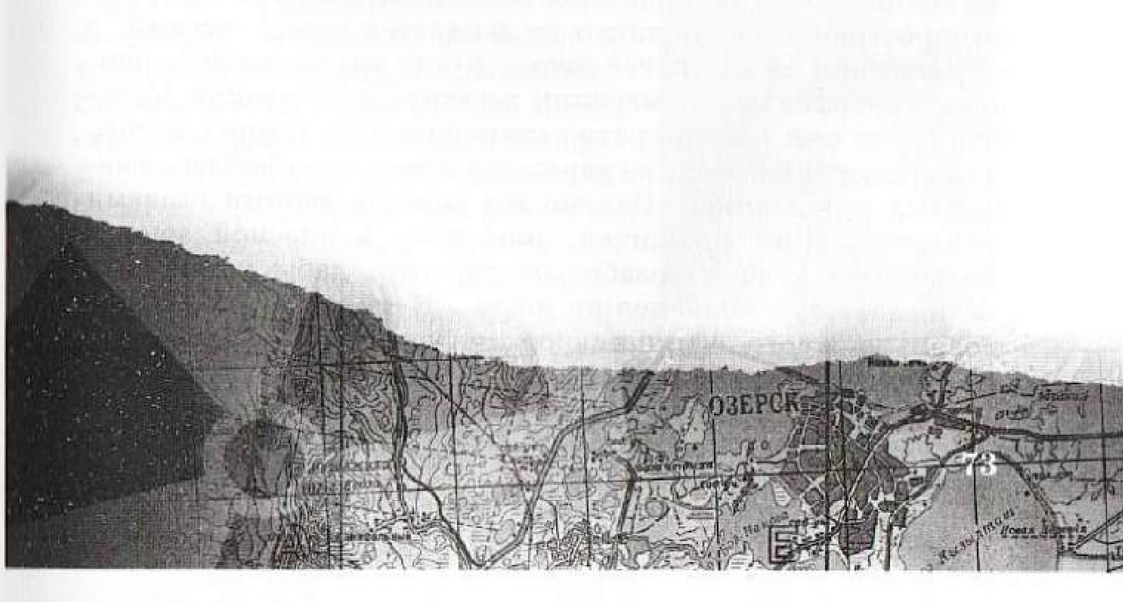

ГЛАВА ТРЕТЬЯ

Жертвы атома

Наше дальнейшее слово о деревне Татарская Караболка. Положение жителей большой этой деревни, расположенной в шестидесяти-семидесяти километрах от районного центра, ещё более ужасней, чем в Муслюмове. Она в 1957 году, когда взорвался «Маяк», попала в зону радиации, однако не считается пострадавшей от радиоактивного заражения. Ещё в 1959 году выходит постановление о переселении этой деревни на другое место, но оно так и осталось не осуществленным. Более того, на бумагах деревня считается уже переселённой, за что кто-то наверху получил крупные деньги и вычеркнул эту деревню со всех карт... Но деревня-то существует, по-прежнему продолжает стоять в зоне смертельной радиации, хотя нигде не значится и никакие льготы специальных законов и постановлений Москвы на неё не распространяется. И никто не заикается о перенесении, о переселении её на другое место. Когда мы заявили районным чиновникам о намерении посетить и Татарскую Караболку, то они неоднократно старались нас уверить в том, что эта деревня, мол, не заражена и там нет проблем, связанных с радиацией. Однако мы решили своими глазами увидеть наших сородичей, живущих в опасной зоне и поспешили туда по разбитым дорогам, дабы установить истинное положение дел на месте... К тому же, у нас было довольно много официальной информации о Татарской Караболке.

АГЕНТСТВО «РЕЙТЕР» ДАЁТ СЛЕДУЮЩУЮ СТАТЬЮ О РАДИАЦИОННОМ ПОЛОЖЕНИИ ТАТАРСКИХ ДЕРЕВЕНЬ НА УРАЛЕ:

«...Свыше 500 человек из 650, проживающих в Татарской Караболке, больны раком. Правда, эту деревню, где когда-то проживало около четырёх тысяч человек, уже прошло 43 года, как вычеркнули из всех карт. Но люди-то продолжают там жить!.. В архивах Министерства здравоохранения они были учтены как «Группа, позволяющая изучение концерогенных и генетических изменений под действием хронического излучения». То есть, как подопытные крысы. В этих целях не оставили в покое даже мертвецов. «В окрестностях живут мусульмане. Коран требует, чтобы умерших хоронили в скором времени и без вскрытия. Однако как только в селении умирал человек, тотчас туда приезжали какие-то люди и увозили труп, который возвращали только, спустя несколько дней», — писал источник движения Гринпис. Таким образом, исследовали организмы трупов. А местные женщины детей рожать начали так же, как в западных триллерах. Рожениц направляли только в специальные родильные дома. Как только дитя появлялось на свет, его немедленно уносили в соседнюю комнату, чтобы даже мать не успела увидеть уродливого ребёнка. Родители умоляли вернуть ребёнка, чтобы суметь хотя бы похоронить по-человечески, но уродцев не возвращали... Лишь одна акушерка смогла сохранить в заспиртованном виде несколько эмбрионов мутантов и трупиков уродливых младенцев. Она их в годы горбачевской перестройки показывала иностранцам. Конечно же, позже её экспонаты были конфискованы, но фотографии успели появиться в печати.

Жертва радиации.

А сотрудниками «Рейтера» было доказано, что на заводе по сей день остаются вещества, способные

привести к чудовищному взрыву, по мощности в десять раз превышающему Чернобыльский взрыв-катастрофу.

В то же время Российское правительство уже готовится принять на хранение атомно-ядерные отходы других государств. «В этом нет никакой опасности даже с теоретической точки зрения!» заявил нашему корреспонденту представитель «Маяка» Евгений Рыжков. Однако он признался в том, что у них нет денег даже на уничтожение имеющихся в самом «Маяке» отходов. «Проголодавшийся атомно-ядерный лобби разрешает ввоз смертоносных отходов в свою страну. Эти отходы опять будут обрабатываться на «Маяке», — пишет всё тот же «Рейтер» 27 марта 2003 года».

Да, этой деревни нет на картах, однако она существует в действительности и потихоньку погибает... В её окрестностях находятся зараженные радиацией озёра и болота, а вдоль околицы протекает радиоактивная река Караболка. Когда-то здесь проживало около четырех тысяч человек, а сейчас только шестьсот. На краю деревни находится уже восемь кладбищ, и все они переполнены... Только за последние годы умерло более полутора тысяч человек, в основном, от радиации и рака, но диагнозы ставятся совсем другие. Органы делают всё возможное, чтобы доказать отсутствие радиации в деревне Татарская Караболка, в том числе и смотрит сквозь пальцы на тяжелобольных. А у деревенских жителей достаточно доказательств и без этих болезней для того, чтобы можно было добиться признания пострадавших от действий «Маяка». Первым из них можно считать решение исполкома Совета Челябинской области, принятое 29 сентября 1959 года. Мы предлагаем вниманию читателей ту часть этого документа, где говорится о Татарской Караболке:

РЕШЕНИЕ

исполнительного комитета Челябинского областного Совета депутатов трудящихся. № 546 сс от 29 сентября 1959 г. О проведении дополнительных мероприятий в зоне радиоактивного загрязнения

В связи с промышленным радиоактивным загрязнением значительной части территории Багарякского, Каслин-

ского и Кунашакского районов и реки Теча, протекающей по территории Кунашакского и Бродокалмакского районов, в дополнение к ранее принятым мерам с целью создания в этих районах условий, обеспечивающих безопасность проживания людей и правильное ведение хозяйства, исполнительный комитет областного Совета депутатов трудящихся **РЕШАЕТ**:

1. Жителей населенного пункта Багаряк в количестве 2894 человек переселить в район станции Тахталым Кунашакского района, для чего предприятию п/я 21 построить необходимое количество жилых домов с надворными постройками, культурно-бытовых и административно-хозяйственных учреждений, аналогично имеющимся в населенном пункте Багаряк. Производственные предприятия имеющиеся в населенном пункте Багаряк построить в местах по согласованию с облисполкомом.

2. Жителей населенного пункта Татарская Караболка Кунашакского района в количестве 2700 человек переселить на территорию 8 отделения Тахталымского совхоза в д. Аширова Аливкуловского сельсовета Кунашакского района, для чего предприятию п/я 21 построить жилые дома с надворными постройками, культурно-бытовые и административно-хозяйственные учреждения, аналогично имеющимся в населенном пункте Татарская Караболка.

3. Переселение жителей из населенных пунктов Багаряк и Татарская Караболка со строительством жилых домов на станцию Тахталым и в д. Аширова закончить в 1960 году. Строительство административно-хозяйственных, культурно-бытовых учреждений и производственных предприятий закончить в 1961 году.

Председатель Челябинского облисполкома (Г. Бездомов), Секретарь облисполкома (П. Карпенко)».

У русских есть поговорка: «Бумага всё стерпит!..» Да, бумага всё терпит, конечно... Как видите, официальное решение имеется, там чёрным по белому написано, что эти территории пострадали от радиации и дано указание о переселении деревень Багаряк и Татарская Караболка на другое место. Однако обе эти деревни были оставлены не тронутыми, в прежней, зараженной зоне... и вот уже около пятидесяти лет никто не обращает внимания на жалобы жителей

Сов. секретно
экз. № 1

РЕШЕНИЕ

исполнительного комитета Челябинского областного Совета
депутатов трудящихся

от 29 сентября 1959 г.

№ 546сс

О проведении дополнительных мероприятий в зоне радиоактивного загрязнения

В связи с промышленным радиоактивным загрязнением значительной части территории Багарякского, Каслинского и Кунашакского районов и реки Теча, протекающей по территории Кунашакского и Бродокалмакского районов, [illegible] условий, [illegible] с целью создания в этих районах [illegible] безопасность проживания людей и правильное ведение хозяйства, исполнительный комитет областного Совета депутатов трудящихся РЕШАЕТ:

этих деревень, на их просьбы о помощи... Потому что для официальной власти они, эти деревни, уже давно не существуют...

И в Челябинске, и в районном центре Кунашаке до сегодняшнего дня все в один голос утверждают, что Татарская Караболка не пострадала от радиации. А ведь архивные материалы говорят совсем о другом. И бездушным чиновникам достаточно было бы убедиться в том, что Татарская Караболка очень сильно пострадала от радиационного взрыва 1957 года и должна быть немедленно переселена в другое, безопасное место. Там же сказано и о большой татарской деревне Багаряк, также подлежащей переселению из-за ужасного, очень высокого радиационного заражения, но оставшейся стоять на месте...

Теперь обратим ваше внимание ещё на один официальный документ:

ДЛЯ СЛУЖЕБНОГО ПОЛЬЗОВАНИЯ.

Заместителю председателя Челябинского облисполкома тов. МАМОНТОВУ Е. В.

СПРАВКА

По данным филиала НИИРГ от 25/У1-59 г. в районе населенных пунктов Багаряк и Татарская Караболка наблюдается высокая плотность загрязнения территории сел, заливной поймы и самой реки «К» (Караболак — Ф. Б.), а также заболеваемость среди жителей этих населенных пуктов.

Комиссия филиала НИИРГ считает, что дальнейшее проживание населения в селах Багаряк и Татарская Караболка опасно и рекомендует немедленное их отселение.

Стоимость отселения села Багаряк составит 753х0,13 — 97, 9 млн. рублей.

Село Татарская Караболка имеет всего 6О4 хозяйства с населением 2638 человек. Стоимость отселения села Татарсткая Караболка составит 604х0,13 — 78 млн. рублей.

По постановлению Совета Министров СССР от 12/XI — 57 г. № 1282 — 387 п. «5» Министерство здравоохранения СССР, Министерство среднего машиностроения и академии Наук СССР, обязаны в течении года изучить возможность проживания населения в зоне загрязнения.

Никаких рекомендаций от этих трех ведомств нет, жители наскеленных пунктов расположенных по реке «К» (Караболка — Ф. Б.) и «Т» (Теча — Ф. Б.) продолжают проживать, заболеваемость имеет место, поступают многочисленные жалобы с просьбой на отселение, в том числе от жителей села Нижнее-Петропавловское.

Облисполком располагает только заключениями и рекомендациями филиала НИИРГ, которое сводятся к немедленному отселению населенных пунктов Багаряк, Татарская Караболка и Ниж. Петропавловское.

Главный инженер отдела
Челябинского облисполкома Э. РАСК.
6 февраля 1960 г».

Как видите, ученые категорически предлагают немедленно переселить в другие места всех жителей сильно пострадавших от радиации деревень Татарская Караболка и Усть-Багаряк. Конечно же, к этому решению они пришли

в результате тщательных измерений радиационного фона местности и серьёзно изучив данный вопрос. Как видно из всего этого, и руководство Челябинской области время от времени поднимает этот вопрос, пытаясь найти положительное решение. Однако кому-то нужно, чтобы эти татарские деревни продолжали оставаться в радиационной зоне. Это происходит из-за случайного бездушия чиновников России, или же они обдуманно идут по этому преступному пути? Мы сегодня имеем законное право утверждать, что российским военным, атомщикам, врачам эти татарские деревни были нужны как поле, полигон для чудовищных опытов, и призвать Российское правительство к ответу за это...

Из-за близости к реке Теча, жители деревни Муслюмово уже сумели добиться выполнения некоторых пунктов в вопросе получения статуса и льгот. А жителям деревни Татарская Караболка, расположенной на реке Караболка, имеющей точно такой же уровень радиационного заражения, очень трудно доказать свою правоту. Как уже упоминалось выше, эта деревня стоит, в прямом смысле слова, у атомного болота, где в наши дни хранится более 85 тысяч кюри атомных отходов. Сельчане говорят, что ныне в том болоте появились лягушки-мутанты размером аж с собачью голову... Раньше возле деревни было и озеро, зараженное радиацией, где завелись было странные дырявые, гноящиеся рыбы... Но откуда-то прибыли люди с мощной строительной техникой и сравняли это озеро с землей, а воду пустили куда-то под землю... По предположениям местных жителей, эта радиационная вода пробилась к реке Караболка и стала частью его потока, В прошлом году девушка по имени Гайсина Оксана, при полоскании белья в этой реке заразилась радиацией и скончалась в жутких мучениях в считанные дни. С её тела кусками отваливалось мясо и образовались кровоточащие язвы... Эта река сейчас и зимой не замерзает, а как зловещее чудовище, дымится смрадным зелёным туманом... Однако люди вынуждены жить у этой реки у берегов которой пасётся их скот, и где они сами косят сено... Потому что у них другой реки, других лугов и пастбищ нет...

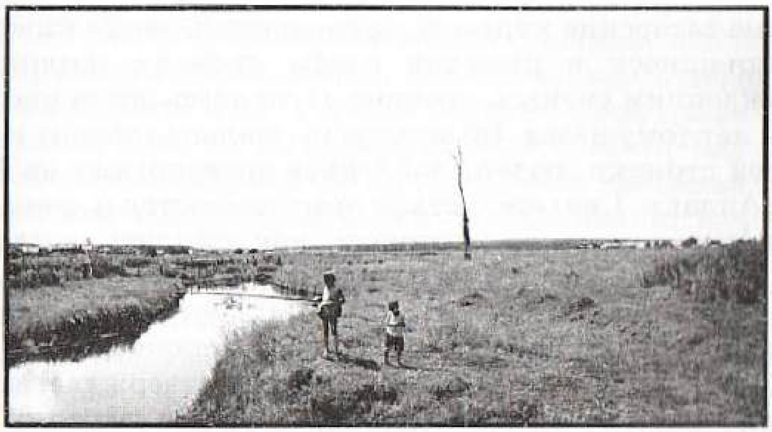

Река Караболка. Дети ловят рыбу.

Но они никому не могут доказать наличие здесь высокой радиации... Впрочем, в 1999 году сюда приезжали американские радиобиологи, которые исследовали людей и их дома, а также радиационное состояние Караболки. Исследовали действие радиации на окружающую среду. Позже они уже из Америки выслали сведения о том, что во многих домах Татарской Караболки жить нельзя из-за недопустимо высокого уровня радиации. Но куда деться народу — американские документы у нас незаконны, не действительны. В тех домах, где «жить нельзя», до сих пор живут люди. И мы в них побывали, удостоверившись, что они действительно имеют недопустимо высокий уровень радиации. Если бы правительство России захотело, то было бы достаточно нескольких часов, чтобы доказать, что жители Татарской Караболки и ныне находятся в высокорадиационной зоне. Анализируя жизнь этой деревни и наблюдая за страдающими на постелях больными сельчанами, поневоле приходишь к мнению, что, оказывается, «Россия на самом деле ведёт атомный геноцид против своего народа?..

Татарская Караболка — очень старинная, историческая татарская деревня. По официальным данным татары сюда переселились в 1553—1556 годах с берегов Иделя-Камы, спасаясь от насильственного крещения. Однако по нашему мнению, татары начали здесь жить еще задолго до этого, о чём свидетельствуют найденные в окрестностях

древние татарские курганы, захоронения, места городищ и сохранившиеся в пещерах следы древних жилищ. По утверждениям учёных, древние люди здесь жили около ста тысяч лет тому назад. Об этом доказательно говорит и место древней стоянки людей, найденное археологами на берегу озера Аллаки. Свидетельством этого являются и двенадцать каменных истуканов, которым поклонялись тогдашние люди. Один из камней называют «Эби-таш», то есть «Камень-Бабушка». Изображения таких истуканов есть и в здешних пещерах. В этих краях люди испокон веков знали литейное и кузнечное дело, что также подтверждается археологическими находками. Полторы тысячи лет тому назад в этих местах хозяйствовали древние предки татар гунны, то есть, скифские племена. Об этом мог бы многое поведать древний курган возле самой Караболки! По мнению уральского профессора Бирюкова, этот курган и является захоронением древних скифов. Его высота пять, а диаметр около десяти метров. Не сумели его разрушить ни ветра времён, ни даже атомная буря. Уходят в былое люди и века, а этот курган продолжает гордо стоять здесь и идти в будущее, как посланец древних веков!..

Все эти древние традиции и обычаи впитала в себя деревня Татарская Караболка, являясь одной из самых сильных в духовном, культурном отношении татарских деревень своего времени в близлежащей округе. Она была и высокопросвещенной, потому что здесь уже в 1717 году действовали мечеть и медресе, здания которых сохранились доныне и продолжают использоваться но прямому назначению как мечеть и средняя школа. Всего лишь пятьдесят лет назад Татарская Караболка кипела бурной жизнью и, как говорят старики, проживало в этой деревне около пяти тысяч человек. Достойно внимания и то, что отсюда вышли очень много образованных, известных людей, почти каждая семья дала специалиста с высшим образованием. Сейчас оставшиеся в живых разъехались кто куда... В добрые времена в местной школе обучалось 800—900 детей, а ныне их число едва достигает 60, поэтому даже встал вопрос о закрытии средней школы. Детей в деревне становится всё меньше и меньше, в этом году один-

надцатый класс окончило всего два ученика, а в первый класс пришли трое учеников. Через два года в деревне не будет ни одного первоклассника. Это катастрофическое уменьшение количества детей говорит о том, что над деревней пронеслась коварная беда, губительное несчастье...

Еще одно обстоятельство, которое беспокоит наши сердца это то, что по указке сверху в чистейшей татарской деревне школьное преподавание ведётся на русском языке. Татарский же язык преподаётся как один из обычных предметов, то есть татарские дети свой родной язык изучают как иностранный... А во многих татарских деревнях даже этого-то нет... Всё это говорит само за себя, и доказывает, что Россия ведёт национальный, религиозный, атомный геноцид против татар одновременно...

Татарская Караболка давно является заброшенной в социальном отношении. Здесь не имеется ни одного моста, а ведь деревня растянута в длину до семи километров!.. Абсолютно разбиты, запущены дороги и в самой деревне и до неё. Автобус из районного центра в деревню ходит только раз в неделю, поэтому народ никак не может попасть на приём к врачам... На огромную деревню, сплошь гниющую, медленно умирающую от рака и радиационного облучения, всего-то положено иметь медицинский пункт с одним фельдшером. Впрочем, в медпункте отсутствуют даже лекарства. Когда мы привезли для них нужные лекарства из Казани, то люди даже расплакались, потому что до этого лечились одним аспирином на все случаи болезней... В деревне большая безработица, и молодежь, в поисках работы, вынуждена поступать опять же в объединение «Маяк», в само гиблое гнездо радиации. Сельчане беспомощны и в правовом отношении. Нередки случаи разбойничьих грабежей немощных и больных стариков бандитами из соседних русских городов. А в деревне ни одного милиционера, чтобы защитить правопорядок! По всему видно, что этой деревни для районного руководства не существует, как и около ста мучительно страдающих в постелях жертв атомного взрыва, безысходно ожидающих скорой смерти... Для власть имущих нет дела до этих проблем, так как деревня официально не существует. Ничем другим этого не объяснить.

Взрыв 1957 года на «Маяке» наносит удар и по деревне Татарская Караболка, что расположена в сорока километрах от него. За считанные часы радиационная пыль ложится на реку Караболка, покрывает окрестные озера и болота, а затем доходит и до самой Татарской Караболки. Конечно же, люди об этом ничего не знают. Стояло горячее время сбора овощей и уборки картофеля. С наступлением весенних дней, жителей села везут в соседнее село Русская Караболка, также пострадавшее от радиации, которую... руками татар полностью переселяют на другое, чистое от радиации место, а зараженные радиацией здания заставляют разбирать и закапывать в землю. В общем, татар используют в роли ликвидаторов в русских деревнях. Издевательства над татарами доходят до такой степени, что военные взрывают зараженную церковь в русской деревне, а затем из её кирпичей заставляют строить свиноферму в Татарской Караболке.

Татарская Караболка. Руины свинофермы.

Таким образом, в Татарской Караболке появляется ещё один источник повышенной радиации и новый источник греховности для татар-мусульман, веками строго соблюдающих каноны ислама — свиньи... Впрочем, многие из этих животных вскоре подохли от странной болезни... Оказывается, даже свиньи не могут вынести радиационной заразы...

В те годы на работах по ликвидации последствий радиации, то есть в роли ликвидаторов использовали даже учащихся средней школы Татарской Караболки. Их несколько дней подряд возили на посадку деревьев в заброшенное село Русская Караболка. Многих из тех детей уже нет в живых, а чудом оставшиеся пытаются добиться подтверждения своей работы ликвидатором и, мобилизуя остатки последних сил, обивают пороги судов различных инстанций. Правительство делает всё возможное, чтобы не признать их в статусе ликвидаторов, которым полагаются пособия и льготы. Однако для того, чтобы доказать своё участие в ликвидаторских работах, проведённых сорок пять лет тому назад, необходимо собрать уйму документов и справок для судебной тяжбы. Большинство не могут дойти до конца этого бесконечного чиновничьего лабиринта препонов, и падая в пути, умирают... А ведь для того, чтобы доказать их участие в ликвидаторских мероприятиях, проведенных в мае месяце того далёкого 1958 года, достаточно вот этого одного нижеприведённого свидетельства, этой одной справки.

В те годы Мария Максимовна Куликова работала лесником и сама лично руководила посадкой деревьев весной 1958 года в селе Русская Караболка. Ныне Мария Максимовна проживает в деревне Тюбук Калминского района Челябинской области. Вот что вспоминает она о тех событиях:

«... В мае 1958 года, после того, как оттаяла земля, по указанию моего начальника Тарана начала возить саженцы сосен на территорию Русской Караболки. Все работы производились по устному распоряжению начальников, никаких приказов или бумаг не составлялось. Шоферы Татарской Караболки тоже приезжали за саженцами без путевых листов. Первые посадки мы производили вдоль дороги, видимо, для того, чтобы прикрыть зияющую пустоту от выселенной уже к тому времени деревни Русской Караболки. Оставался только один дом, которого караулил солдат. Мне сказали, что это бывший магазин, и не знают, куда деть грязные товары. Для посадки каждый день пригоняли школьников 3-10 классов Карабольской средней школы. Больно было смотреть на одежду и обувь этих простых и исполнительных деревенских детишек послевоенных лет.

Маленькие дети бегом подносили саженцы, а более старшие специальными лопатками засаживали их обычно голыми руками в траншеи, которые готовил тракторист из Татарской Караболки. Там же дети и обедали, пили воду из речки Караболка. Только сейчас я узнавала из публикаций и содрогнулась от этой информации — я с детьми ковырялась в земле, где плотность загрязнения доходила местами до 1000 Ки/кв. км, а радиационный фон — до 1000 микроРентген/час...».

Лишь несколько тогдашних детей ныне чудом смогли добиться, через сложные судебные разбирательства, статуса ликвидатора. Однако правительство оказалось сильнее их и лишило их этого статуса через новый судебный процесс. Ликвидаторы же, возмущенные этим, опять подают в суд и несколько человек выходят победителями из этой тяжбы... Таким образом, объединение «Маяк» и Российское правительство изо всех сил борется против народа, пострадавшего от радиации. Такое положение дел возможно лишь в России. Как можно до такой степени ненавидеть свой народ и лишать этих людей последней копейки?! Да, здесь в действительности, Россия ведёт объявленную и необъявленную войну против своего народа... С одной стороны противостоит государство, а с другой — умирающий на ногах, больной, прошедший через тысячи мучений татарский народ...

Гульшара Исмагилова.

ИЗ РАССКАЗА ИСМАГИЛОВОЙ (ГАТАУЛЛИНОЙ) ГУЛЬШАРЫ НАСИБУЛЛОВНЫ (1946 года рождения):

«В то время я училась в пятом классе. Осенью 1957 года, начиная с сентября месяца я, вместе с другими учащимися, была на уборке овощей. Однако 29 сентября весь собранный нами урожай картофеля, капусты и свеклы заставили закопать в ямы и траншеи, подготовленные там же, на зараженном радиацией поле. Таким образом, я

с 29 сентября до ноября 1957 года участвовала в ликвидации зараженной радиацией сельскохозяйственной продукции, работая на зараженной территории. Работали без перчаток, ободранные руки кровоточили, из носа шла кровь и мы беспрерывно кашляли. На поле было очень пыльно, поэтому мы старались дышать через платки. Работали целыми классами, под руководством своих учителей. В поле нас запускали милиционеры.

Об этом уже давал показания милиционер-ликвидатор Шакиржан Халиков на суде, состоявшемся 27 октября 2002 года. Все работавшие с нами учителя и многие из учеников уже умерли от заболеваний рака. Среди них — Марьям Давлетшина, Нурулла Нигматуллин, Агъдам Гайсин, Халиль Мухамметшин, Халиль Нигматуллин и многие другие... Их уже нет среди нас...

С 1958-го по 1963 годы в весенне-летние месяцы я участвовала в посадке саженцев деревьев и их обработке в местах с радиоактивным заражением. Весной 1958 года мы сажали деревья по обе стороны дороги, ведущей к уничтоженной деревне Русская Караболка, видимо, для того, чтобы не лезла в глаза разворошенная пустошь брошенной деревни... В июле 1958 года я начала очень сильно болеть, в течение целого месяца температура не опускалась ниже сорока градусов, с носа и горла шла кровь, беспрестанно болел живот, раскалывалась голова, да и тело стало каким-то бесчувственным. Врачей в деревне не было, обратиться за помощью было не к кому и некуда, поэтому я до самой осени валялась в постели между жизнью и смертью. В том году мама родила какого-то черномазого мертвого ребёнка, а до этого она тоже работала в поле, заражённом радиацией...

Сейчас у меня злокачественная опухоль четвёртой степени. Одна почка функционирует только на сорок процентов, бесконечные головные боли, ломота в суставах, перебои сердца не дают спокойно жить. Всё это — осложнения от радиации. Отец скончался от рака, мать страдает от опухоли, у всех оставшихся в живых родственников болезни почек... Вредное влияние радиации ныне сказывается и на детях, и на внуках, вызывая в них генетические анома-

лии... Вот таким образом Российское правительство приговаривает нас, татар к мучительной смерти заживо. Мир должен знать о том, что нас бросают на вымирание на зараженных радиацией местах лишь за то, что мы являемся татарами и НАД НАМИ ПРОВОДЯТ АТОМНЫЕ ОПЫТЫ, ИСПЫТАНИЯ»

Вот я держу в руках фотографию. Она сделана в 1955 году. Тогда Гульшара Исмагилова училась в третьем классе. На снимке двадцать девять третьеклашек и учительница. В 1957 году над их судьбами пронёсся атомный смерч и разбил их светлое будущее, их мечты и надежды. Из тех двадцати девяти детей восемнадцать умерли медленной смертью от рака, болезней сердца и кровеносных сосудов, а у остальных — злокачественная опухоль. Нет в живых и их классного руководителя скончавшегося от рака. Почти все учителя тех лет преждевременно умерли от рака. Гульшара показывает пальцем на каждую из них, из одноклассниц на фотографии и рассказывает душераздирающие истории их короткой жизни и смерти... А ведь им не было и шестидесяти лет... Кто же ответит за их муки, за их болезни, за их погубленные судьбы?!.

РАССКАЗЫВАЕТ ГУЛЬШАРА ИСМАГИЛОВА:

Вот они, мои одноклассники:

САЛИХОВА МАЙСАРА — первая слева в верхнем ряду

была худенькой девочкой, пятнадцать лет назад она очень сильно пополнела и вскоре умерла от сахарного диабета и болезни сердца, оставив сиротами деточек.

ФАХРЕТДИНОВА НУРСАЙЛЯ — здравствует, но очень больная, высокое давление, выпали волосы.

САЖИДА — умерла два года назад от рака лёгких.

АБДРАХМАНОВА ФАРЗАНА — жива, но вся насквозь больна, не способна рожать, выпали волосы.

МАРЗИЯ — скончалась от рака желудка.

ГУЛЬШАРА — это я сама, пока жива, борюсь со злокачественной опухолью и, как медсестра, заранее знаю о том, чем это закончится.

САЙФУЛЛИНА САНИЯ — жива, бездетна. У неё очень высокое артериальное давление.

ГАЙСИН АГЬЗАМ — умер от рака.

ДАВЛЕТШИНА МАРЬЯМ — скончалась от рака лёгких.

КАРИМСКИЙ ЖАН — умер от рака лёгких.

НИГМАТУЛЛИН НУРГАЛИ — умер от рака.

НИГМАТУЛЛИН ХАЛИЛЬ — умер по болезни сердца.

МУХАМЕТШИН ХАЛИЛЬ — умер от рака печени.

АБДРАХМАНОВА ТАЙРА — скончалась, не могла рожать.

ГУЛЬФИРА — скончалась.

НИГМАТУЛЛИНА ГУЛЬФИРА — умерла на операционном столе, отказали почки, болела сахарным диабетом, не держали суставы.

НАЖИЯ — жива, но очень сильно болеет.

КИНЖАБАЕВА ГУЛЬФИРА — умерла от рака.

ФАЙЗУЛЛИНА ДИЛЯ — жива, но очень больна.

ЗАРИПОВА АСИЯ — умерла от рака.

ХАБИБУЛЛИНА ГУЛЬСАЙРА — жива, но её мучают сильные головные боли.

БАРИС — умер от рака.

САФИН РИФКАТ — судьба не известна.

РИФКАТ — умер по болезни сердца.

КИНЖАБАЕВ МИННЕГАЛИ — жив, но очень болен,

ГАББАСОВА МАРЬЯМ — умерла, в седьмом классе выпали все волосы.

ФАРАУЗА — сама жива, но муж умер от рака.

ЖАМАЛЕТДИНОВА ГУЛЬСАЙРА — жива, у неё малокровие и сильная анемия.

МУХАМЕТШИН РИФКАТ — умер в детстве от рака.

КИНЖАБАЕВ САГИТ — умер от рака, просто высох от болезней.

ЖАЛЯЛЕТДИНОВ — слышала, что он умер.

ШИРВАН — умер.

НАЖМЕТДИНОВ РАВИЛЬ — жив, инвалид второй группы, болен раком...

Эти татары — атомные жертвы России... Жертвы необъявленной войны Российской империи против татарского народа...

Сейчас опять предоставим слово оставшимся в живых атомным жертвам.

Из рассказа ХАБИБУЛЛИНА РИЗВАНА ВАЛИУЛЛОВИЧА:

«29 сентября 1957 года, мы, учащиеся Карабольской средней школы, убирали корнеплоды на полях колхоза им. Жданова у села Русская Караболка. Около 16 часов все услышали грохот откуда-то с запада и почувствовали порыв ветра. Под вечер на поле опустился странный туман. Мы, конечно, ничего не подозревали и продолжали работать. Работа продолжалась и в последующие дни. Через несколько дней нас почему-то заставили уничтожать не вывезенные еще к тому времени корнеплоды, которые мы обычно складывали кучками на поле и закрывали на ночь травою. Для этого трактористы вырыли ямы, а мы голыми руками наполняли ведра зараженными корнеплодами и сбрасывали их в ямы. О соблюдении каких-то мер предосторожности нам никто не говорил, поскольку руководители уборки сами ничего до конца не понимали.

К зиме у меня начались страшные головные боли. Помню, как я катался в изнеможении по полу, как обручем стягивало виски, было кровотечение из носа, я практически потерял зрение. Мою мать, Зухру Галимардановну Хабибуллину, увезли в Челябинск для лечения от белокровия. Когда я учился в техникуме, у меня обнаружили плохую

кровь. Мой старший брат умер в 46 лет, сестренка от последствий радиационной аварии не могла иметь детей, трагически переживала это, умерла тоже в 46 лет. Многие мои одноклассники уже ушли из жизни. Моя внучка и внучка моего брата имеют диагноз «олигофрения». Уже несколько лет власти Челябинской области таскают меня по судам, пытаясь лишить статуса ликвидатора, который я получил по суду...».

АБДУЛЛИНА ЗЕМФИРА, 1940 года рождения:

«Во время атомного взрыва я работала в колхозе. На зараженном радиацией поле собирала картофель и другие овощи, участвовал в сжигании верхнего слоя снимаемой со стогов соломы и захоронении их пепла в ямы... В 1958 году в деревне Русская Караболка я участвовала в очистке зараженных радиацией кирпичей и захоронении кирпичного щебня. Целые кирпичи, по распоряжению свыше, загружали в грузовики и отвозили в свою деревню... Оказалось, что я уже в те дни получила большую дозу облучения. Сейчас у меня злокачественная опухоль, все женские органы оперированы и изъяты. Страдаю высоким давлением и прогрессирующей глухотой. Я получила специальную справку о том, что все мои болезни связаны с радиацией. Однако суд лишил меня статуса ликвидатора, а власти и атомщики довели до последней предсмертной грани, но своей вины никак не хотят признавать.»

ГАЛИУЛЛИНА ГУЛЬСАЙРА:

«Когда прогремел взрыв, мне было 23 года и я была беременна вторым ребёнком. Несмотря на это, меня тоже выгнали на зараженное поле и вынудили копаться там. Я чудом выжила, но теперь и я, и мои дети тяжело больны. Имею справки, подтверждающие это, однако, несмотря на судебные разбирательства в течение пяти лет, администрация города Челябинска лишила меня статуса ликвидатора. Оказывается, пять лет подряд я по данным их компьютеров числилась получавшей (а я ведь не получала) ликвидаторские деньги и за это сейчас меня обложили большими налогами, которые удерживают из нищенской пенсии.

Я еле-еле свожу концы с концами, а правительство сделало меня инвалидом, обворовало, да еще издевается... Наверное, подумали, что, мол, эта татарка ничего против них сделать не сможет... Сперва они оставили нас догнивать в родимой, зараженной радиацией деревне, а затем и законных денег за причиненный ущерб лишили. Таким образом издеваются над нами, видимо, за то, что мы являемся татарами...»

Тысячи раз права Гульшара Исмагилова, ныне проживающая в городе Озёрске, взявшаяся активно помогать больным радиацией односельчанам в борьбе за свои права Татарскую Караболку не стали переводить на новое, чистое место, а оставили с целью изучения на них влияния радиации. Татары нужны были для атомных опытов. Сейчас об этом уже не скрывая говорят и челябинские экологи, и московские журналисты. Вот, например, специальный выпуск газеты «Московский комсомолец», посвященный Уралу (Екатеринбург и Свердловская область). Там открыто высказывается мысль о проведении живых атомных опытов над татарами. Однако этот материал не вошёл в приложение газеты, посвященной Челябинской области, хотя статья-то затрагивает ПРЕСТУПЛЕНИЕ ВЕКА, содеянное именно в этой области. Посвященный татарам отрывок этой статьи предлагаем вниманию читателей:

«Русскую Караболку, где проживали в основном, русские, за несколько дней снесли с лица земли, переселив с опасной территории все население. А ее тезку, деревню, где проживали татары, даже не тронули, оставив прозябать на радиоактивной земле.

Объяснение такому странному избирательному подходу местных властей и советских секретных органов в Татарской Караболке до сих пор получить не могут. Впрочем, не особо и спрашивают, потому как большинство стариков, переживших аварию на «Маяк»е, по русский говорит плохо и понимает с трудом. Этой то национальной беспомощностью и воспользовались власти, практически превратив деревню в виварий — объект наблюдения за комплексным

и длительным воздействием радиации на человеческий организм...

Исследовать регулярно облученный народ как раз и начали в пятидесятых годах на Урале. В качестве подопытного материала использовали людей, попавших под радиоактивное облако с «Маяк»а или пивших радиоактивную воду из реки Теча. Причем интересно для ученых было не столько переселенное в безопасное зоны население, сколько оставшиеся жить на зараженных землях люди. Потому и оставили умирать белой невидимой смертью Татарскую Караболку, потому и не переселили от радиоактивной речки большое село Муслюмово, население, кстати, тоже в основном татары. Иначе как **сознательным геноцидом** назвать случившееся нельзя.

Научными работами занимался целый московский исследовательский институт. Практически каждое лето в Челябинский область приезжали столичные доценты с кандидатами и исследовали живых и мертвых подопытных. Вскрывали свежие могилы и измеряли, сколько цезия и стронция накопилось в костях умерших. С помощью специального сканирования исследовали, сколько радиоактивной гадости вобрало тело пока еще живых и с какой скоростью идет внутреннее облучение».

(«Московский комсомолец», 2002, № 24.)

Мы можем представить новые сведения московским учёным — жители деревень Муслюмово и Татарская Караболка, над которыми они проводили свои опыты, почти все умерли и продолжают массово умирать от рака.

Сейчас в этих деревнях продолжает рождаться и умирать зараженные лучевой болезнью дети уже третьего и четвертого поколений... Вот новые сведения лишь из одной деревни Татарская Караболка. Возьмем, к примеру, судьбу Раисы Хасановой, участвовавшей в ликвидации радиационного загрязнения 19571958 годов:

— Первый ребенок умер через 6 месяцев после рождения.

— Второй ребенок умер сразу после рождения.

— Третий ребенок — самопроизвольный выкидыш.

— Четвертый ребенок умер через год после рождения.

— Пятый ребенок умер сразу после рождения.

— Позже удалена левая щитовидная железа. Прямую связь этого с радиацией никто из медиков не оспаривает.

— Правая щитовидная железа имеет опухоль.

— Единственный оставшийся в живых ребенок не может иметь детей.

Отрывок из кассационной жалобы Раисы Хасановой в судебную коллегию Челябинского областного суда: *«...конечно, если бы я умерла, то хлопот никому не было бы, но я живу и мучаюсь сама, и моя дочь мучается, да еще мучаюсь оттого, что у меня никогда не будет здоровых потомков...». (Газета «Снежинский Автограф», 2003, № 18.)*

В Челябинской области и сегодня заметно, что опыты над людьми, как и сорок пять лет назад, продолжают проводиться ныне. Здесь областная администрация делает всё, чтобы путём бесконечного продолжения судебных разборок не давать возможности получения должного, положенного статуса пострадавшим от радиации. Особенно, татарам, жителям деревни Татарская Караболка. Что же это — упорное нежелание признавать своё преступление сорокапятилетней давности или же политика продолжения преследования, уничтожения татар?

Для пущей исторической полноты картины, приведём еще один письменный документ, это — письмо жителей деревни Татарская Караболка в адрес губернатора Челябинской области СУМИНА ПЕТРА ИВАНОВИЧА:

«Губернатору Челябинской области
СУМИНУ ПЕТРУ ИВАНОВИЧУ
от жителей села ТАТАРСКАЯ КАРАБОЛКА.

Уважаемый Петр Иванович!!!

С огромным удовлетворением мы узнали о том, что Вы собираетесь сменить Гартман на должности руководителя социальной службы области. Это говорит о том, что видимо не Вы были причиной тех огромных несчастий, которые свалились на плечи сотен ликвидаторов — жителей и выходцев села Татарская Караболка, поскольку многие ликвидаторы (которые имеют ликвидаторские удостоверения или

собираются их получить, а их тоже сотни) связывают беспрецедентную кампанию по ликвидации ликвидаторов с Вашим именем.

Бесчеловечная кампания, которая была развязана в последние годы против ликвидаторов, останется черной страницей в современной истории Челябинской области. История разберется и расставит все точки какие чиновники были виноваты в этом и воздаст им по заслугам, эти фамилии черным дегтем будут намалеваны и будут напоминать будущим поколениям Уральцев о том, каким не должен быть чиновник, который кормится от ладони этого трудового человека. Хорошо, что Вы наконец осознали это.

Мало того, что эти люди ничего не знали об опасности, приняли на себя эту радиоактивную грязь, производили ликвидаторские работы, прикрыв своим телом остальных жителей, в том числе и ваших бездушных чиновников, но в конце жизни им пришлось испытать настоящее унижение, когда в массовом порядке у них начали отбирать ликвидаторские удостоверения. Те из них, которые дожили до наших дней, будучи бедными и больными вынуждены участвовать в бесконечных судебных тяжбах, где Вяткиным был провозглашен принцип недоверия судов показаниям свидетелей как основа принятия судебного решения в отношении ликвидаторов. Расчет тех, кто это затеял, прост. Не может нормальный бедный, больной и в основном старый человек выдержать эти многолетние судебные марафоны он или умрет, или махнет рукой. Так оно и случилось. Даже бывшие малолетние ликвидаторы предпенсионного возраста с недоумением опустили свои руки, полностью уверовав, что у руководства Челябинской области можно добиться хоть какой-либо правды.

На совести Гартман здоровье десятков больных людей, которых она заставляла годами обивать пороги судов. Многие из них уже ушли из жизни раньше времени по ее вине, многие тяжело больны. Не раз в судах повторялись сцены, когда безусый посланник мальчишеского возраста от Гартмана с очередным протестом приходит в суд и пытается лишить онкологически больного ликвидатора его удостоверения. Мало того, она стала засылать в суды других облас-

тей своих подчиненных, в попытке лишить людей, живущих в других областях, ликвидаторских удостоверений. Из многих кулуарных разговоров с судьями нам известны многие случаи прямого давления на судей, угрозы в их адрес вплоть до увольнения. Не все судьи безоговорочно поддались на это давление. Некоторые хитростью отвоевали законные права ликвидаторов, некоторые честно и прямо не пошли на сделку со своей совестью. Но, к сожалению, этих случаев единицы.

У нас на Востоке есть пословица: «Посыпешь другого песком — получишь в ответ камнем». Неужели госпожа Гартман не понимает, что это унижение больных людей, сравнимое с геноцидом, может бумерангом отразиться на ее здоровье и на здоровье ее близких. Ведь Аллах все видит и всем воздаст по заслугам!!!

В последние годы в Кыштымском, Каслинском и Кунашакском районах органы социального обеспечения Челябинской области начали звать органами социального унижения Сумина. Надеемся, Петр Иванович, что с приходом нового человека доброе имя обратно вернется в эту структуру, где забота о слабом основная ее функция.

С уважением к Вам — жители села Татарская Караболка.

Копия письма направляется Подтесову, Гартман и Починку». ПОДПИСИ.

И мы решили встретиться с этими самыми татарами, оставшимися в живых до сего дня. Вот они сидят перед нами жиденькими рядами в помещении неуютного деревенского клуба... Одни безногие, другие — безрукие, третьи — безглазые и безъязыкие... Многие же лежат в постелях дома, ожидая своей смерти... Увидев своих сородичей в таком плачевном СОСТОЯНИИ, МЫ были поражены. Оказывается, и в этой деревне имеются случаи полного вымирания семей и целых родов.

Пока ещё оставшиеся в живых люди обращаются к нам, прося помощи...

В клубе собралась деревенская интеллигенция — учителя, работники культуры, духовнослужители.

АБДРАХИМОВА МАНСУРА, педагог:

«Все мои родственники больны раком, многие уже умерли... Большинство умирает даже не узнав своего диагноза... Мы ведь никому не нужны... Старшая сестра Салихова Сажида скончалась от рака, её муж Сабиржан тоже умер от рака, вторая старшая сестра — Сафина Маужида осталась без ног, её муж Хакимжан ослеп и тоже стал безногим. Мой племянник Исмагилов Марс скончался в тридцать один год, брат Гиматов Мюкарам умер недвижимым, в постели... В конце концов, мы все здесь вымрем...

ЮСУПОВ АСГАТ, пенсионер:

«Я сижу перед вами с чугунной ногой, одну ногу уже отрезали, собираются отрезать и вторую... В те годы я работал лесником в радиационной зоне... Все лесники умерли от гниения ног... Мне до последнего дня ставили неверный диагноз, а когда верный диагноз установили, то сказали, что уже поздно и отказались от операции... Продав всё, что можно было, я, с помощью своих двоих детей, сделалтаки операцию, заплатив 25 миллионов (после денежной реформы — 25 тысяч) рублей кровных денег, ампутировал ногу... Моя супруга вот уже тридцать лет лежит безногой на постели... Несмотря на все это, мы не считаемся пострадавшими от радиации, не имеем льгот, не получаем бесплатных лекарств...»

ЮСУПОВ СУНГАТУЛЛА, пенсионер:

«Я с 1980-ых годов веду список имён умерших людей, сегодня их число дошло до полутора тысяч... Нашу деревню, как известно, должны были переселить, в иностранных источниках она числится «переселённой»... Куда только не обращался я по этому вопросу! Даже делегация из пятнадцати человек ездила в Челябинск, но нас отовсюду гонят, не хотят и выслушать... Я об этом говорил и на Курултае Башкортостана, звал их сюда — не приехали, не поддержали... Сейчас все наши надежды на Татарстан. Не сможет ли нам помочь президент Шаймиев?..»

Да, руководители и Башкортостана, и района, и области не хотят портить своих отношений с Москвой из-за этих больных татар-мусульман. Поэтому они стараются не касаться этих проблем, стараются не замечать гибнущих от

рака жителей деревни Татарская Караболка. Даже при таких условиях, когда деревенский люд безудержно вымирает, Российское правительство отказывается признавать их пострадавшими от радиации. В связи с этим мы тоже, вместе с жителями деревни Татарская Караболка, хотим задать несколько важных вопросов Российскому правительству и объединению «Маяк»:

1. Если в 1957 году деревня Татарская Караболка не пострадала от радиации, то почему же в 1959 году было принято решение о ее перенесении на другое место?

2. Почему в 1958 году деревня Русская Караболка с уровнем радиации 45 кюри была переселена, а Татарская Караболка с уровнем радиации 68 кюри осталась не перенесённой?

3. Если считать, что жители деревни Татарская Караболка не пострадали от радиации, то почему же тогда в их организмах радиация доходит до 46 сантизиверт, а у жителей соседней деревни Мусакай — даже до 110 сантизивертов? Это ведь самый большой показатель радиации в мире!

4. Почему девяносто процентов совершенно здоровых мусульман — татар ныне являются инвалидами и больными, дожидающимися своей смерти?.

5. Почему навоз из Татарской Караболки запрещено ввозить в городские сады? Из-за радиоактивного облучения? Тогда как же должны проживать здесь люди?

6. Почему жителям деревни Татарская Караболка пожалели даже положенные им удостоверения ликвидаторов, прекрасно зная, что они все являются жертвами радиационного облучения?! Теперь уже всем видно, известно, что над татарскими деревнями, над татарами проводились чудовищные опыты. Кто же ответит за это преступление, за этот геноцид?!

Политическая активность в Татарской Караболке, по сравнению с деревней Муслюмово, не так высока. Однако и здесь имеются те, кто борется за права односельчан, кто защищает в комиссиях себя и других, настойчиво добивающихся правды в судах. Большинство из них теперь проживает в закрытых городах атомщиков в Озёрском и Снежинске, где объединяются в свою общественную организацию

«За Караболку без радиации». Предлагаем вашему вниманию специально подготовленный доклад «Сегодняшнее состояние проблем Татарской Караболки», который был прочитан на экологической конференции активных борцов за свои права, проведённой в городе Челябинске:

«СЕГОДНЯШНЕЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ ТАТАРСКОЙ КАРАБОЛКИ.

Истоки сегодняшних проблем села связаны с двумя причинами: экономическими интересами Минсредмаша и атмосферой секретности вокруг аварии на ПО «Маяк». Финансирование всех работ по ликвидации аварии было возложено на Минсредмаш, но эта структура в попытке экономии затягивала выполнение всех решений местных и центральных властей, а некоторые не выполняла. Это и привело к не переселению Татарской Караболки. Атмосфера секретности создала условия, при которых население абсолютно не понимало опасности проживания на загрязненной местности. Начиная с 1957 года население использовало весь ареал своего обитания, где начальная общая плотность загрязнения по всем радионуклидам местами превышала 1000 Ки/кв. км. В результате плотность загрязнения дворов села дошла к настоящему времени до 3,5 Ки/кв. км. по Стронцию-90, т. е., возросла более, чем в 3 раза. Атмосфера секретности привела к тому, что некоторые люди не знали свои истинные медицинские диагнозы, практически полностью безвозвратно потеряна реальная картина заболеваемости населения села после аварии. Оказалось непригодным для пользования 3995 га земель колхоза. Проблему загрязненности территории села рано или поздно придется решать, поскольку плотность загрязнения по Стронцию-90 растет на 2 % каждый год. Сейчас, когда именно отчужденные в свое время территории отданы областными властями под культурные пастбища и сенокосы, то эта скорость возрастет.

Первым серьезным ударом по разрушению села было отчуждение загрязненных земель и передача села как отделение Куяшскому совхозу в 1959 году. На самом деле власти рассматривали организацию таких совхозов как первый

этап, после которого должно было быть переселение таких сел, как Караболка. Но потом забыли все эти планы по переселению. Второй удар сделали девяностые годы, как результат сознательной политики правительства на уничтожение отечественного сельского хозяйства. В основном, это было связано с тем, что к власти в Кремле пришли тогда представители спекулятивно-торгового капитала и им было выгоден завоз сельхозпродукции из-за рубежа. Сельхозпроизводство в селе могло бы выстоять, если бы чиновники области включили село в планы по реабилитации загрязненных территории. Пример погибшей Татарской Караболки — это вопиющий факт не целевого использования областью огромных реабилитационных денег бюджета.

Болевой точкой сегодняшней Караболки является нерешенность проблемы малолетних ликвидаторов. Несмотря на все наши усилия, Сумин не дал отмашку своим структурам на окончание кампании «ликвидации ликвидаторов». Появился первый официально признанный малолетний ликвидатор в Челябинской области.

Не решается проблема загрязненности ареала землепользования, территории села и поймы реки Караболка. Эту проблему можно решить частичным или полным переселением села, изолированием реки, созданием чистых водоемов.

Самая серьезная проблема для Карабольцев — это отсутствие у них статуса пострадавшего. В результате, даже онкологический больной не может претендовать на какие-либо льготы. Разработки нормального законопроекта не предвидится в ближайшие годы. Сейчас организована рабочая группа при губернаторе, которая должна внести некоторые доработки в закон, но доведется эта работа до конца или нет, пока не понятна. Доработка закона по накопленным дозам не сулит Карабольцам ничего хорошего, поскольку санэпиднадзор области пытается снизить накопленные дозы Карабольцев более, чем в 2 раза от того уровня, который был подсчитан и опубликован в 90-е годы.

Караболка расположена в районе, где содержание урана в почве относится к 1-ой наиболее высокой группе и составляет 5-10 граммов на тонну. С этим связан и высокий

радоновый потенциал нашей территории. Согласно РГП Татарской Караболки годовая доза Карабольцев свыше 6 мЗв. Но если мы откроем пункт 7.3 НРБ-99, то оказывается, что цитирую «...Допустимое значение эффективной дозы, обусловленной суммарным воздействием природных источников ионизирующего излучения, для населения не устанавливается». С точки зрения физики и медицины — это абсурд. Дозы, полученные от природных источников и техногенных источников ничем не отличаются! Таким образом, за 70 лет жизни житель Караболки получает еще 40 сантиЗиверт накопленной дозы. Как можно не учитывать эту добавку? С другой стороны, пункт 6.1 НРБ-99 ограничивает природное облучение в производственных условиях цифрой 5 мЗв/год.

Хочу выразить огромную благодарность от Карабольцев партии «Яблоко», которая проявило участие в судьбе нашего села. Но почему-то очень топорно было проделано проведение опроса среди Карабольцев о переселении. Я, например, узнал про этот опрос уже после того, как Карабольцы большей частью проголосовали против переселения. Это яркий пример того, как не надо работать с людьми. Почему общественные организации и инициативные группы оказались в стороне, а опросом занимались и манипулировали местные власти, как хотели? Они нарисовали такие страшилки в случае переселения, что любой разумный человек проголосовал бы против переселения. Президент Путин сказал по телевидению, что Караболку и Муслюмово будем переселять. Но мы живем в стране, где решения президента не всегда выполняют подчиненные ему чиновники. Сейчас найдется целый отряд чиновников, медиков, дозиметристов, радиобиологов, которые с пеной во рту начнут доказывать, что переселение Караболки — это абсурд. При этом найдется тысяча аргументов против переселения. Рассмотрим основные из них:

1 аргумент против, которые любят использовать Шойгу и некоторые чиновники нашей области, которые и готовили для Шойгу этот аргумент — мол, начальная плотность загрязнения Татарской Караболки была 0,5-0,9 Ки/кв. км по Стронцию. Это некорректный аргумент Шойгу. Как

известно, на 1 Международной конференции по мирному использованию атомной энергии англичане Чемберлен, Лаутит, Мартин, Скот-Россель предложили пороговое значение загрязненности почвы по Стронцию-90, равное 2 Ки/кв. км., при котором можно использовать эту территорию для сельхозиспользования. После аварии 57 года именно это значение механически перенесла комиссия министра Минсредмаша Славского, для определения границ переселения населенных пунктов. Некорректность такого подхода в том, что основное внутреннее и внешнее облучение жители Караболки в первые годы после аварии получили от действия других радионуклидов. Официально утверждается, что загрязненность ареала землепользования Малой Караболки составляла 38 Ки/кв. км по Стронцию-90. Но ведь общая загрязненность была более, чем в 20 раз выше т. е., составляла 700-800 Ки/кв. км. Именно этот ареал обитания беспрепятственно использовалось Карабольцами в первый год после аварии. Именно из цифры общей загрязненности и должны были исходить власти при решении вопросов о переселении. Ошибочность ориентации на Стронций-90 при решении вопроса о переселении подтверждается современными оценками накопленных доз жителей ВУРСа. Основная доля накопленных доз Карабольцев не от Стронций-90, а от других радионуклидов.

2 аргумент, который приводят, обычно относят к экономической неселесообразности некоторых переселенческих операций. Приведу цитату статьи известных всем нам людей: «Соотношение реальных доз облучения этих групп населения (т. е., отселенных 1-2 года спустя) и хозяйственно-экономического ущерба, обусловленного эвакуацией, не свидетельствует о целесообразности применения подобной меры защиты к населению на территории с плотностью загрязнения Sr-90 4-10 Ки/кв. км. (Костюченко, Батурин, Перемыслова, Аклеев, Романов, Волобуев, Даванков, Козлова, Чуканов, Штинов)». Конечно, если ты здоров и здоровы и живы твои родственники, то можно оперировать такими хладнокровными аргументами. Но я, у которого четверо братьев и сестер поплатились здоровьем и жизнью из-за событий тех лет, считаю такую аргументацию людоедской.

Основная ошибка радиобиологов, которые занимались обоснованием мероприятий тех лет, является ориентация всех мероприятий только на предупреждение возникновения лучевой болезни. Нам, детям Караболки, 57-58 годы вспоминаются кровавыми поносами, головными болями, высокой температурой, сердцебиениями, выпадениями волос, ухудшением зрения. Но когда заговариваешь об этом с сотрудниками, например, УНПЦРМ, то они такие проявления отрицают.

3 аргумент, который приводят особенно часто — это аргумент о том, что любое переселение для населения — это большой психологический удар. И приводят примеры, как население воспринимало переселение конца 50-х годов. Конечно, абсолютно бессистемные мероприятия по переселению деревень ВУРСа были дикостью. Было немало случаев самоубийства тогда в соседних с нами деревнях. Власти целый год продержали первых переселенцев в подвешенном состоянии. А потом поселили их в щитовых домах. Конечно же переселение в наши дни должны быть плановым, гласным и подконтрольным обществу.

Борьбе Карабольцев за свои права очень мешает раздрай в среде экологических и правозащитных организации, как следствие борьбы за грантовые подачки дядюшки СЭМа. Страдает пострадавший. Нет серьезной правовой помощи от этих организаций в судебных делах. Пострадавшие просят вас объединиться. Неужели нельзя было единым фронтом выступить против смехотворных Теченских дополнений к закону, против сужения правительством перечня заболеваний, обусловленных радиацией, против инициативы депутатов Думы об исчислении выплат 100 рублей вместо МРОТ, против кампании по ликвидации ликвидаторов? Конечно, об экологии в России должно прежде всего беспокоиться государство. То, что в России действует такая политическая партия, как «Яблоко», внушает некоторые надежды, что когда-то и у нас сформируются государственные механизмы защиты прав населения в области радиационной защиты.

Наша организация предлагает вам две инициативы:

1. Организовать фонд по созданию памятника постра-

давшим от деятельности ПО «Маяк». Предлагаем собрать деньги и заказать памятник такому крупному художнику, как Щемякин или Неизвестный. Это будет иметь огромный резонанс в России и в мире. Памятник лучше всего установить на месте пересечения автострады Челябинск-Екатеринбург с осью радиоактивного следа. Я, например, представляю эту скульптуру, как мать, заслонявшую собой ребенка полуторагодовалого возраста, т. е., того возраста, который радиобиологи считают критическим в смысле ущерба его здоровью, нанесенному радиацией.

2. Создать символический клуб чиновников, внесших наиболее выдающийся вклад в нарушение прав пострадавших от радиации. Если список этого клуба будет афишироваться и ежегодно печататься в средствах массовой информации, то чиновники будут стараться остерегаться таких одиозных действий, как, например, участие в кампании «ликвидации ликвидаторов». Первыми членами этого клуба мы предлагаем Д. И. Ильина (автора принципа «проверки на выживаемость» при решениях о переселении) и Чиркову из УСОН Челябинской области за ее многолетнюю «успешную» борьбу с взрослыми и малолетними ликвидаторами России. В качестве доказательства достойности этих кандидатур приведем выдержки из документов. Вот что пишет Д. И. Ильин в докладной записке Минсредмашу от 17 марта 1957 года: «Произведенные в последнее время анализы воды и донных отложений в реке Теча, а также пуск северного обводного канала, с помощью которого можно теперь хорошо промыть р. Теча и не допустить переполнения водоемов, заставляет прийти к выводу, что снос населенных пунктов и переселение их жителей на территории от Муслюмово и ниже по реке производить не следует, как не следует делать и защитных ограничений по берегам реки Теча».

Нельзя быть мягкотелым к таким чиновникам, которые в целях собственной карьеры отняли здоровье у десятков тысяч людей. Мы не имеем право быть мягкотелым, поскольку взяли на себя обязанность представлять интересы пострадавших. Считаю, что большая часть бед, которые свалились на головы пострадавших не выявлена и об этом

не знает общество. Кто, например, знает о том, что в апреле мы похоронили очередного малолетнего ликвидатора Ибатуллина Насибуллу, который полностью облысел в детском возрасте. А последние годы его жизни были кошмаром и умер он скрюченный от болезни суставов и сердца. Когда в 1998 году он попытался подать заявление в суд с целью признания факта его участия в ликвидаторских работах, то у него не приняли даже заявление в суд, сославшись на то, что Вяткин дал негласное указание не принимать такие заявления. Когда Карабольцы приносили такие заявления в наш Снежинский суд, то наш судья Двоеглазов прямо заявлял, что не примет такие заявления. И это беззаконие возымело действие и Карабольцы в последние годы перестали подавать такие исковые заявления.

Предлагаем организовать показательное публичное судебное преследование одного чиновника, который нарушает нормативы и законы о радиационной безопасности и права пострадавшего населения.

Серьезная нерешенная проблема для пострадавших это проблема с фиксированными выплатами. Согласно законам по Чернобылю и «Маяку» они исчисляются в МРОТ. Власти изобрели изящный для себя перевертыш, который оказался унизительным для пострадавших это исчисление МРОТ в 100 рублей. Настало время, когда зрелые правозащитники в области радиационной безопасности должны обратиться в Конституционный суд России об отмене существования этого перевертыша.

Мы считаем, что настало время, когда надо просить встречи с президентом России по решению самых злободневных проблем, связанных с нарушением прав россиян в области радиационной безопасности. Первая проблема — это позорное 15 летнее прокатывание государством нормального законопроекта по пострадавшим от деятельности ПО «Маяк». Вторая проблема — это сознательно организованная государственными структурами борьба по ликвидации ликвидаторов. Несмотря на многолетнюю борьбу до сих пор не видно просвета по решению проблемы малолетних ликвидаторов. Третья проблема — это отсутствие внятной государственной политики в области радиационной

безопасности. Мы, жители Караболки, это ощущаем очень остро на себе. Реально мы не ощутили ни одного полезного для нас реабилитационного мероприятия в нашем селе. Татарская Караболка — самое пострадавшее село из непереселенных на территории ВУРСа. Максимальная комитментная доза Малой Караболки, родившегося в 1956 году будет составлять к 70 годам, если он доживет до этого возраста, 152 сантиЗиверта. Но село не включено в планы реабилитационных мероприятий, составленных вплоть до 2010 года. Сегодня можно сказать, что все более или менее существенное, что сделано в области радиационной безопасности и защиты прав пострадавших сделаны на средства зарубежных грантов, а не как следствие осмысленной государственной политики в этой области. Путин не раз провозглашал с трибун призыв о поддержке общественных организаций государством, об активизации гражданского сознания среди россиян, о таком внутреннем устройстве России, при котором общество развивается под полным контролем со стороны рядовых граждан. Если все организации России, которые работают в области радиационной безопасности и защиты прав пострадавших обратятся к президенту с просьбой обсудить эти проблемы и принять какие-то государственные программы, то маловероятно, что президент перед выборами откажет в встрече. Диалог с президентом сильно подтолкнул бы решение многих проблем жителей таких населенных пунктов, как Караболка.

ОРГАНИЗАЦИЯ «ЗА КАРАБОЛКУ БЕЗ РАДИАЦИИ». НИГМАТУЛЛИН ФАРИТ НУРУЛЛОВИЧ, ИСМАГИЛОВА (ГАТАУЛЛИНА) ГУЛЬШАРА НАСИБУЛЛОВНА, ИБАТУЛЛИН ФАУКАТ НУРМУХАМЕТОВИЧ». 01 июль 2003 год.

За последние 5 лет деревенские активисты куда только и кому только не отправляли такие письма и получали на них пустые ответы!.. Этих писем и ответов на них — целые горы... Увидев такое, понимаешь, какой же неприступной скалой является Российская бюрократия и ужасаешься тому, какой же степени беспощадно и бездумно Российское правительство... Просящие и умоляющие письма татар,

написаны в адреса Ельцина, Путина, Государственной Думы России, прокуратур, судов, комитетов по охране прав человека и в Конституционный суд России... Ничто не является доказательством для Российского правительства ни свидетельства всемирно известных учёных, ни авторитетные справки о том, что «жить на этих землях нельзя», ни повальная заболеваемость сельчан раком и даже смерть... Россия молчит, Россия не видит, Россия не желает помогать татарам...

ОФИЦИАЛЬНОЕ ОБРАЩЕНИЕ
Президенту РФ ЕЛЬЦИНУ БОРИСУ НИКОЛАЕВИЧУ.

БОРИС НИКОЛАЕВИЧ!

Обращаются к Вам жители села Татарская Караболка на Урале Челябинской области, жертвы радиационного взрыва на х/комбинате «Маяк» в 1957 г. Напоминаем Вам также, что на самом деле нас ни на карте Челябинской области, ни в Кунашакском районе нет, хотя мы еще существуем на земле. Сейчас мы попытаемся объяснить Вам, если, конечно, Вы поверите, так как нам никто не верит в сложившуюся ситуацию.

Прошло 42 года с того злополучного дня — 28/09-1957 г., но наши болезни, ежедневная смерть по 5-6 человек наших земляков происходит от заболеваний, связанных с радиацией — рак, лейкоз крови, сердечно-сосудистое заболевания, болезни суставов, кожные заболевания, рождение от 3-го поколения уродов с различными аномалиями не дают забывать нам ни на секунду этот роковой день.

29/09-1957 г. жители села Татарская Караболка — от мала до велика, беременные женщины, кормящие матери, дети школьного возраста и школьники с 1-го класса работали на уборке урожая, никто ни о чем не догадался, не обращал внимания на странный туман, пронесшийся над полями, над селом Татарская Караболка. Так мы работали весь сентябрь-октябрь и до первых снегов ноября 1957 года, не зная, что наши земли, поля, продукты и мы сами заражены радиацией. Вскоре, уже в 1957 году наши колодца в селе Татарская Караболка сравняли тракторами землей, а на

оставшиеся 2-3 колодца на всю деревню, приклеили объявление: «Воду из колодцев пить нельзя!» А около речки забивали доски с надписью: «Пить и пользоваться водой из речки Караболка запрещается. Нельзя пускать в речку скот и птицу!»

Люди в военных формах ходили по дворам и записывали состав семьи, количества крупного рогатого скота, а село Татарская Караболка обещали переселить в другое место.

Всюду стояли милицейские посты, строго запрещался въезд и выезд из села Татарская Караболка. Наших соседей в 2/х км от нас — Русскую Караболку переселили сразу. Жители села Татарская Караболка с ужасом ждали своего обещанного переселения. Некоторые некоренные жители сбежали сами. «Странные» люди в белых маскхалатах, с противогазами на лице, измеряли уровень радиации, приборы зашкаливали в сотни раз выше нормы. Однако, переселять людей с тысячным населением, село Татарская Караболка, было **невыгодно** властям. Это влилось бы в дорогостоящее мероприятие для Кунашакского района и Челябинской области. Вместо переселения, наш Татарский колхоз имени Жданова переименовали просто в Куяшский совхоз. А перед Правительством Москвы Челябинская область отчиталась, что село Караболка переселена, но какая — татарская или русская было не оговорено. Так, 3-х тысячное население татар исчезло с лица земли исчезнувшая цивилизация татар — иначе не назовешь. Тайно-тайной, а коварство радиационного взрыва на химкомбинате «Маяк» в 1957 году пронеслось по родной земле, не оставляя надежд на 300 лет вперед. Как правило, дольше всего радиация сохраняется в низменных болотистых местах. Поэтому эта грязь, как чудовищный зверь, до сих пор «дышит» на Бугаевских болотах, откуда берет начало наша речка Караболка, когда-то глубоководная, а сейчас высыхающая. 42 года мы купаемся в речке Караболка, пьем водичку, пускаем скот и птицу в речку, поэтому катастрофически растет заболеваемость, связанная с радиацией. На наше обращение Челябинская область отвечает, что современные загрязнения почвы территории села Татарская Караболка радионуклидами не превышает контрольные уровни.

Во-первых: со всей ответственностью заявляем, что нас никто и никогда не проверял.

Во-вторых: нас, жителей села Татарская Караболка, не сегодня переселили на нашу землю, а мы жили раньше — до взрыва 1957 года и после взрыва на х/комбинате «Маяк» в 1957 г., уже 42 года глотаем радиационную грязь не по нашей вине, а по вине государства.

Спустя 42 года, после взрыва на ПО «Маяк» в 1957 г. нам удалось достать нелегально секретные материалы и документы из Государственного архива Челябинской области и в архивах ПО «Маяк» для служебного пользования заместителю председателя Челябинского облисполкома тов. Мамонтову Е. В., подписанный главным инженером по обследованию радиации Челябинского облисполкома О. Раск: «По заключению НИИРГ от 25/06-1959 г. в районе населенных пунктов Багаряк и село Татарская Караболка наблюдается высокая плотность загрязнения радиацией территорий сел, заливной поймы и самой речки «Караболка», а также растет заболеваемость связанная с радиационным заражением среди этих населенных пунктов. Дальнейшее проживание населения Багаряк и Татарская Караболка опасно и подлежит к немедленному отселению. Стоимость отселения составит 78,5 миллионов рублей». Но куда же делись эти деньги?

Уже давно от нас отказался и Куяшский совхоз. Теперь на сотни км кругом все вымерло, поля покрыты бурьяном, десятки лет ничего не сеется, так как нашу пшеницу никто не принимает. Оставшиеся еще в живых «люди», если можно их так назвать, теперь не могут доказать, что они жители села Татарская Караболка, хотя на паспортах есть Государственная печать, удостоверявшая личность, есть еще живые свидетели, работающие с нами. Все документы из архива, контора с документами, школа с документами именно за 1957-1958 год сгорели, просто сожгли их, чтобы не было и следов, показывающих факта участия школьников и колхозников в ликвидации аварии ПО «Маяк» в 1957 г. Школьники с 1-го класса работали в радиационно-зараженной территории — Русская Караболка в землях бывшего колхоза им. Жданова, их нигде не зарегистрировали,

трудовых книжек у них нет. Заместитель начальника главного управления тов. А. А. Говорухин заявляет, что «в имеющихся архивных документах ПО «Маяк» и в главном управлении соц. защиты населения области приказы или распоряжения о привлечении жителей с. Татарская Караболка, в часности, учащихся Карабольской средней школы к работам, связанным с ликвидацией последствий аварии на ПО «Маяк» отсутствуют». Жители села Татарская Караболка, особенно дети и школьники, тогда, в 1957 году, никаких приказов не требовали, скажет председатель или директор школы работать хоть где люди не обсуждали, а шли работать. Так же тов. А. А. Говорухин заявляет: «Работы, связанные с уборкой урожая в радиационно-зараженной территории Русская Караболка — в землях бывшего колхоза им. Жданова в сентябре-октябре в 1957 г., посадка и прополка молодых сосенок в 1958 году на зараженной территории, чистка и погрузка кирпичей после взрыва церкви Русская Караболка весной и летом в 1958 г. для строительства свинарников и коровников в колхозе им Жданова не предусмотрены критериями отнесения граждан к категории граждан, принимавших непосредственное участие в работах по ликвидации аварии в 1957 г. на ПО «Маяк».

А что же тогда предусмотрено? Борис Николаевич!

Не только территории Русская Караболка, но и вся земля колхоза им Жданова была загажена радиацией. Тогда, весной в 1958 году начали взрывать прилежащие строения церкви Русской Караболки, но по каким-то причинам остановили взрыв, однако, взорванные кирпичи мы чистили и возили в село Татарская Караболка для строения коровников. Все это мы делали не по своей прихоти, а по приказу начальства. Нас заставляли собирать солому и сжечь. Зачем? Десятки лет наше государство упорно рассуждало об атомном взрыве на Хиросиме, но уже 42 года упорно молчит про радиационное заражение села Татарская Караболка на Урале. Государство не хочет даже частично восполнить льготами ущерб, нанесенный нашему здоровью радиацией, ущерб, нанесенный морально, материально, хотя здоровье не вернешь никакими льготами. Напоминаем Российской Федерации, что мы имеем право требо-

вать возмещение за все, за 42 года каждому жителю с. Татарская Караболка, за радиационное заражение речки «Караболка», земель, людей.

Нами интересуются все зарубежные гости — ученые, ведь им интересно узнать и написать диссертацию, как радиация действует на живой организм и как люди «доживают», зараженные радиацией до костей. Как и д. Муслюмова, жителей с. Татарская Караболка оставили как «подопытных кроликов» по изучению воздействия радиации на живой организм.

Закон РФ от 20.05.93 г. № 4995-1 нас обошел. По закону РФ от8/10.93 г. № 1005 мы не только работали в населенных пунктах, входящих в Перечень... но и жили и все еще существуем на радиационно-зараженной земле.

По данным Челябинской области и по «Маяку» в 1957-1967 гг. на территории Татарской Караболки было 2-5 тысяча кюри на 1 кв. м., поэтому после 1967 года село Татарская Караболка из карты Челябинской области исчезло. Сейчас, жители с. Татарская Караболка через суды не могут доказать факта участия в работах на радиационно-зараженной территории Русская Караболка, в землях колхоза им. Жданова после аварии в 1957 г. по ПО «Маяк».

По закону РФ «О защите граждан РФ, подвергшихся воздействия радиации впоследствии аварии в 1957 году на ПО «Маяк» и сбросов радиоактивных отходов в речку «Теча» — принятым Гос. Думой 5 ноября 1998 году, одобренным Советом Федерации 12 ноября 1998 г. и подписанным Президентом РФ Б. Н. Ельциным 26 ноября 1998 г. № 175-ФЗ по статье 1-пункт 4, мы, жители с. Татарская Караболка относимся «на граждан, проживающих в населенных пунктах, подвергшихся радиоактивному заражению вследствии аварии в 1957 г. на ПО «Маяк», где среднеэквивалентная эффективная доза облучения составляет свыше 1 мЗв (0,1 бэр)». После этого закона губернатор Челябинской области обещал нам, что подготовит документы на льготы в начале 1998 года, потом к концу, а потом вовсе отказал, ссылаясь на то, что татары будут молчать.

В марте 1998 года к нам приезжали зарубежные гости из Норвегии, Англии, профессор из Москвы и наш «лабо-

рантка» из области, но мы ее никогда не видели. И вот, мы задали вопрос нашей лаборантке: «можно ли пользоваться водой и купаться в речке спустя 42 года?» И вовсеуслышание зарубежных гостей, и перед жителями с. Татарская Караболка, она ответила: (дословно, мы записывали) «Пользуясь водой из речки Караболки в настоящее время, вы подвергаете себя дополнительному радиационному заражению, давайте лучше подумаем вместе, как изолировать речку «Караболка» от жителей». Слабо? Но вот вам и ответ на все вопросы, спустя 42 года!

Вот опять в августе 1999 года к нам приехали американцы, хотели рентгенологически проверить нас, но Челябинская область не пропустила их аппаратуру.

И вот, спустя 1,5 года областной суд, который не подтвердил решение Озерского суда «Об установлении факта участия в ликвидации аварии в 1957-1958 гг. на ПО «Маяк», отменяет решение Озерского суда и свое одобрение, ссылаясь на то, что работать в радиационно-зараженную зону нас никто не отправлял. Тогда как же мы работали, Борис Николаевич?

Уважаемый Борис Николаевич! Вы бы сами или своих детей добровольно отправили бы работать в зараженную радиацией землю? Помогите нам. Мы очень надеемся, что наши земли, вода и люди будут проверяться на уровне Правительственных органов. Нам нужна независимая лаборатория. По закону не только мы, но и дети и подростки в возрасте до 18 лет первого и второго поколения граждан, указанных в статье 9 Закона РФ «О соц. защите граждан, подвергшихся воздействию радиации вследствие аварии в 1957 г. на ПО «Маяк», страдающие заболеваниями вследствие радиационного воздействия на их родителей» должны получать льготы.

1. Как пишет тов. Г. Н. Подтесов, что в 1995 году с. Татарская Караболка проводилось комплексное обследование — никогда, никто, ничего не делали.

2. Что на селе «начаты» работы по созданию многолетних пастбищ для скота личного и общественного пользования — **вранье**, да и зачем такое оправдание, уже много лет у нас ничего не сеют. Направляем Вам копию некоторых документов, Вы сами все посмотрите.

И еще, мы просим, чтобы в с. Татарская Караболка проверялась каждая семья, в том числе каждого человека отдельно.

Мы попробовали обращаться в Челябинскую область с просьбой, чтобы каждому человеку делали сканирование скелета и определили уровень радиации в организме, но увы! Область нам отказала, ссылаясь на испорченность аппарата уже 3-ий год.

Поэтому мы обращаемся к Президенту РФ Б. Н. Ельцину, в Гос. Думу РФ, в Правительство РФ по ликвидации аварии в 1957 г. на ПО «Маяк» и очень надеемся, что уже до 2000 года все вопросы будут решаться в нашу пользу. И наконец, суд РФ не останется в стороне.

Подписываются все члены по соц. защите населения с. Татарская Караболка, все жители с. Татарская Караболка, которые еще живы, хотя государство и Челябинская область ждут уже 42 года, когда же мы все вымрем.

С уважением и надеждой мы — жители с. Татарская Караболка, пострадавшие по вине Государства, а не по своей воле.»

Однако Москва не спешит помогать татарам. Сухие, ничего не значащие ответы, спущенные по инстанциям... Москва направляет письма для ответов в область, челябинские чиновники — в район, а те — в свою очередь, в местные самоуправления...

Меняются времена, сменяются президенты, а татары пишут свои письма новому Российскому правителю, новому царю...

«ПРЕЗИДЕНТУ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПУТИНУ ВЛАДИМИРУ ВЛАДИМИРОВИЧУ.

К Вам обращаются жители села Татарская Караболка на Урале Челябинской области, жертвы радиационного взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году и чудом уцелевшие, спустя 43 года.

Напоминаем Вам также, что на карте Челябинской области нас нет, поэтому нам даже суды Челябинской области не верят, что мы существуем. Сейчас мы попытаемся объяснить Вам.

Наше правительство всячески старается показать себя с хорошей стороны, будто бы помогая другим народам. Про бедствия, про взрывах радиационных с болью и состраданием показывают их по телевидению и по радио. А про страдания людей, про мучительную смерть из-за радиационного взрыва внутри государства нашего ни Президент, ни министры не видят и не слышат.

Прошло 43 года с того злополучного дня — 29.09.1957 г.

(На этом месте приводятся те же исторические факты о взрыве на ПО «Маяк» в 1957 году, которые были в письме для Ельцина, поэтому, мы их пропускаем. — Ф. Б.)

Всюду стояли милицейские посты, строго запрещался въезд и выезд из села Татарская Караболка. Радиус заражения радиацией доходил до Свердловской области и охватив, «завязал» в болезненный узел смерти, все прилежащие к ПО «Маяк» деревни и села. По заключению Минздрава, тогда СССР, Госэпиднадзора, высокая плотность радиоционного заражения местности, земель, воды выпала на долю деревень Метлино, Бердяниш, Кожакуль, Салтыкова, Галикаево, Кирпичики, Алабуга, Русская Караболка, Татарская Караболка. Все эти села и деревни были переселены в другое место, кроме Татарской Караболки. Наших соседей в 2-х км от нас — Русскую Караболку переселили сразу: с 1 ноября 1957 г. по март 1958 г. на территории Русской Караболки не осталось ни одного жителя...

В архивном отделе Кунашакского районного совета имеется секретный документ о загрязнении земель колхоза имени Жданова, села Татарской Караболки, промышленными радиационными отходами по состоянию уже на 1 ноября 1957 г.... «Загрязнено радиацией общей площади землепользования 3995 га, сельхозугодия 3217 га, из них пашни — 2374 га, сенокосы — 727 га, выгоны скота — 29 га.» Вся площадь загрязненной земли колхоза им. Жданова оказалось непригодной для сельскохозяйственного пользования. А люди жили и живут на этой земле 43 года. (Основание: ф-23, ОП-1, д-3, д-4,22.)

Вина государства велика перед нами. Нас, жителей села Татарская Караболка, в результате взрыва на ПО «Маяк» не только заразили радиацией, но и оставили на даль-

нейшее сосуществование, как подопытных кроликов. Но еще больше преступление властей в том, когда нас отправляли работать на ликвидацию аварии на радиационно-зараженную территорию Русская Караболка, откуда жителей переселили из-за радиационного заражения. Сразу же, после переселения последнего жителя Русской Караболки, с апреля 1958 года начали ломать вручную и бульдозерами кирпичные строения: 2 жилых дома, маслозавод, магазин, школу и кирпичные пристройки церкви — забор переселенной д. Русская Караболка. С нами работали солдаты СА. По ходу жители села Татарская Караболка жгли солому, стога сена, оставленной на радиационно-зараженной территории Русская Караболка после их переселения в 1958 году....

Люди работали без спецодежды, без масок. На полях пекли неочищенную от земли картошку, воду возили из зараженной уже речки «Караболка»...

Документы, доказывающее факты участия колхозников и школьников в работах по ликвидации строений из переселенной Русской Караболки после взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году, в лесовосстановительных работах на радиактивно-загрязненной территории Русская Караболка, в землях колхоза им. Жданова именно за 1957-1958-1959-1960 гг. исчезли, их просто сожгли в школе и в сельсовете.

У школьников трудовых книжек нет, школьные журналы сожжены. Суды живым свидетелям села Татарская Караболка не верят, требуя от нас приказы и кто направлял нас работать на радиационно-зараженную территорию. Нам бы тоже очень хотелось узнать, КТО ЖЕ НАС ПОСЛАЛ РАБОТАТЬ НА РАДИАЦИОННО-ЗАРАЖЕННУЮ ТЕРРИТОРИЮ НА ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБЛУЧЕНИЕ? ЭТО ПРЕСТУПЛЕНИЕ ВЕКА И УМЫШЛЕННОЕ ИЗДЕВАТЕЛЬСТВО НАД ЖИТЕЛЯМИ ТАТАРСКАЯ КАРАБОЛКА, ТАТАРАМИ! Поэтому, преступление Государства и власти не мы должны доказывать через суды, а Законы РФ и суды «демократичные» должны защищать нас. Государство перед жителями села Татарская Караболка в неоплаченном долгу за причиненный вред здоровью, за боли и страдания в течение 43 лет, за моральный и материальный ущерб каждому жителю с. Татарская Караболка.

МЫ — ТАТАРЫ УРАЛА! Мы отлично все понимаем, почему именно за 1957-1958 гг. документы сожжены, это понятно даже ребенку. Мы бы тоже хотели узнать это — где наши документы? Получается, мы еще не умерли от радиационного заражения, нас давно уже всех похоронили? Все глубже и глубже, до нескольких поколений проникает этот «чудовищный зверь» — радиация, не оставляя надежд на продолжение татарской нации, как этого хочет наше правительство...

ДО ВАС НАВЕРНОЕ НЕ ДОХОДИТ, В КАКОМ АДУ МЫ ДОЖИВАЕМ.

ПОТОМКИ, ОСТАВШИЕСЯ В ЖИВЫХ ОТ ТАТАРСКОЙ НАЦИИ НА УРАЛЕ, ВАМ ЭТОГО НИКОГДА НЕ ПРОСТЯТ.

ПОКА ЖИВ ХОТЯ БЫ ОДИН ЖИТЕЛЬ ТАТАРСКОЙ КАРАБОЛКИ, МЫ ЯВЛЯЕМСЯ СВИДЕТЕЛЯМИ ЧУДОВИЩНОГО ДЕЙСТВИЯ РАДИАЦИИ НА ЖИВОЙ ОРГАНИЗМ — НА НАС, И КАЖДЫЙ СВИДЕТЕЛЬ, ЖИТЕЛЬ — ЖИВОЙ ДОКУМЕНТ.

Власти Челябинской области, во главе с Суминым, не хотят расставаться с деньгами, выделенными на реабилитацию аварии на ПО «Маяк» в 1957 году. Но почему тов. Сумин должен распоряжаться судьбами людей, не представляя действия радиации на живой организм? Мы терпели 43 года, но больше терпеть выходки и ошибки государства не намерены. По Закону РФ по ст.13 части 3 «О социальной защите граждан, подвергшихся радиационному заражению в результате взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году» мы имеем право на льготы и просим пересмотреть закон Президента РФ, Гос. Думу РФ.

Обращаем в МЧС России, в министерство здравоохранения РФ, в департамент государственного санитарно-эпидемиологического надзора срочно принять меры по восстановлению наших прав татарской нации. Также обращаемся в Верховный суд РФ, в Европейский суд по правам человека, проверить добропорядочность и законность судов Челябинской области.

Требуем также, местные суды и области не пугать наших жителей, свидетелей, что наложат штраф или отни-

мут ликвидаторские удостоверения, если они пойдут в суд свидетелями. Нас не надо пугать, хотя мы татары, мы знаем свои права, мы намерены обратиться в ООН.

Также просим тов. Сумина П. И. не пугать жителей Татарская Караболка и не давать установку судам г. Озерска, Каслей и Кунашака не решать решение суда в пользу заявителя об установлении факта участия в работах по ликвидации аварии впоследствии взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году.

Также мы обращаемся к Президентам Татарстана и Башкортостана.

Пожалуйста, помогите татарам села Караболка, пока все мы не вымерли от радиационного заражения. Хотя бы спустя 43 года нам нужна независимая лаборатория, проверить наших жителей, землю, особенно речку Караболка, откуда мы пьем воду уже 43 года, где плотность заражения радиацией по стронцию-90 на сегодняшний день — 50 Ки/кв. км., в 50 раз превышает норму Чернобыль.

Татарская Караболка в результате взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году не по своей воле была заражена промышленными радиационными отходами, однако, кроме татар всех переселили. Как говорят власти в Челябинской области — ЭТО ОЦЕНИВАЕТСЯ КАК ЗАПРОГРАММИРОВАННОЕ ИСПЫТАНИЕ ВЛИЯНИЯ РАДИАЦИИ НА ОРГАНИЗМ ЧЕЛОВЕКА, КАК ЭТНОЦИД И ГЕНОЦИД ТАТАРО-БАШКИРСКОГО НАСЕЛЕНИЯ.

Наши требования нашему Правительству и Президенту России:

1. По Закону РФ от 26 ноября 1998 г. № 175-ФЗ «О социальной защите граждан РФ подвергшихся радиации вследствии радиационного взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году» по статье 1 пункта 4 мы, жители Татарская Караболка относимся к гражданам РФ, проживающим на радиационно-зараженной территории и с правом на отселение, как деревня Муслюмово.

2. Признать через суды или без них ликвидаторами аварии в 1957 г. на ПО «Маяк» жителей села Татарская Караболка, которые участвовали в работах на радиационно-зараженной территории по ликвидации (уничтожение) стро-

ений переселенной деревни Русская Караболка, по уничтожению сельхозпродукции (жгли солому, сено на радиационно-зараженной территории д. Русская Караболка в землях бывшего колхоза имени Жданова), в лесовосстановительных работах, а именно на посадках и прополке молодых сосенок на радиационно-зараженной территории.

Мы с нетерпением, болью, надеждой и верой ждем скорого решения вопроса, наконец-то, в нашу пользу, спустя хотя бы 43 года, пока еще не вымерла нация татар от радиационного воздействия на их организм.

Подписываются все жители с. Татарская Караболка, кто еще может держать ручку».

И снова Москва не спешит с помощью. Сухие ответы, формальные отписки.

Несмотря на то, что эпохи меняются, никаких изменений по отношению к татарам Караболки не наблюдается. Никто не думает заняться вопросами переселения, не выделяются пособия за то, что они живут в радиационной зоне, а напротив, даже имеющиеся льготы отнимаются в судебным порядке...

Так что, татары опять вынуждены писать в Москву в поисках справедливости...

«ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРОКУРОРУ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ УСТИНОВУ ВЛАДИМИРУ ВАСИЛЬЕВИЧУ.

Уважаемый Владимир Васильевич!

Геноцид и этноцид татаро-башкирской нации в наших судах, отношение и беззаконие к нам, несправедливость, ущемление и нарушение прав татаро-башкирской нации и, наконец, беспредел в судах Российской Федерации, если не беспокоят Вас, то нас довели до последней точки.

Как Вы знаете, после взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году русское население в 500 метрах, которые жили в одной деревне с нами в Караболке, пили воду из одной речки Караболка с нами, выселили. А нас — татар, из деревни Караболка оставили на дальнейшее выживание, как подопытных кроликов для лабораторных исследований ученых всего мира, хотя мы- татары, тоже были включены в «Пере-

чень населенных пунктов, которые подверглись воздействию радиации после взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году, которые подлежат к немедленному выселению», как и русское население. И был подписан секретный приказ от 29.09.59 года за № 546 СС исх. № 77 СС от 17.11.59. г. «О немедленном выселении жителей села Татарская Караболка в деревню Аширова, Аливкуловского района, 8-е отделение Тахталымского совхоза Кунашакского района».

Раньше до взрыва на ПО «Маяк» в наших паспортах, как и у русских, название деревни было одинаково Караболка. Поэтому, когда русское население переселили, в отличие от нас, татар, мы тоже исчезли. Правительство о нас забыло, нас стерли с карты Челябинской области, таким образом, и с лица земли. Так как мы все ровно были приговорены к смерти, и мы не существуем, Правительство решило использовать татарскую нацию в качестве рабов на работах по ликвидации последствий аварии на радиационно-загрязненных территориях. Никто не спрашивая о наших согласиях, не объясняя в каком аду мы будем работать. Работали мы без перчаток, без сапог в пыли с землей, без масок, нам не давали никаких документов, то есть, не разглашали «государственную тайну»... А мы были просто «подопытными кроликами», «жертвами обстоятельства» и, наконец, «государственной тайной» для высокопоставленных чинов. Однако, мы напоминаем Вам, господа, мы еще не все вымерли, существуем уже 45 лет на радиационно-зараженной территории села Татарская Караболка, которого нет на карте, но все еще дышит нам чудовищный зверь РАДИАЦИЯ. Потому что на сегодняшний день к 17 августа 2000 года, по обследованию высоко квалифицированных специалистов Росгидромета РФ, в самом селе Татарская Караболка, где мы существуем и пьем воду из речки Караболка, пользуемся землей, содержание стронция-90 составляет 5-7 Кюри на 1 кв. км., а в отдельных местах, где проживают люди, доходит до 20 Кюри! Не верится? Нам тоже не верится, к нам приезжают ученые всего мира. Но только не хотят этого не слышать, не видеть ни Президент, ни наше Правительство. У нас вымирает нация, рождаются уроды от третьего, четвертого поколения. Даже после под-

писания Закона РФ «О социальной защите граждан подвергшихся воздействию радиации в результате взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году и, непосредственно участвовавших в работах по ликвидации последствий аварии», наше Правительство не вспомнило про пострадавших жителей села Татарская Караболка, и забыло о своих обязанностях перед ликвидаторами. Зато, по всем информационным средствам вспомнили про взрыв на Хиросиме и Нагасаки и объявили траур. «Гуманные» наши чиновники из Правительства, не правда ли?!

И вот спустя 45 лет, обивая пороги Российских судов, проходя через унижения господ судей, мы, жители села Татарская Караболка, ликвидаторы последствия аварии на ПО «Маяк» в 1957 году, доказали юридический факт своего участия в работах по ликвидации последствия аварии по имеющимся документам и свидетельским показаниям, которого не отрицает Закон РФ от 14.12.2000 года статья 45 глава 27 часть 2 ГПК № 35. Так как документы о нашем участии в ликвидации аварии, именно за 1957-1958 годов сожжены на «заказном пожаре» в сельсовете и в школе, а Правительство нам на руки никаких документов не давало, однако, спустя 45 лет — требует.

На основании решения Озёрского городского суда именем Российской Федерации от 1998 года, после проверки Челябинским областным судом, 45 ликвидаторам вручили ликвидаторское удостоверение установленного образца. И больные люди перед смертью в течении 2-х лет попользовались мизерной, так называемой компенсацией, за нанесенный вред здоровью радиацией, а 3 человека — пораньше ушли на пенсию, оставив работу. Но рано обрадовались мы. Спустя два года председатель Челябинского областного суда Вяткин Ф. М. под руководством администрации Сумина П. И., начальника социальной защиты населения области Гартман Н. А. без суда и следствия, нарушая статью 55 Закона РФ, не предупредив нас, дискредитируя судей города Озёрска, просто частично отменили решение суда г. Озерска от 1998 года. Потому что наши односельчане — ликвидаторы аварии 1957 года, работающие с нами в других областях, городах, в том числе в городе Озерске и Челябин-

ске, Кунашакском районе, до сегодняшнего дня продолжают пользоваться мизерной компенсацией за вред, нанесенный радиацией.

Видимо, «уважаемые» Вяткин Ф. Н. и администрация Челябинской области во главе Сумина П. И. решили: «Зачем нам выделять бюджетные деньги из Федерации еще каким то ликвидаторам, если их спокойно можно оставить при себе». За то, что мы помогали государству безвозмездно, когда никто не хотел работать в радиационном аду, спустя хотя бы 45 лет, Правительство с извинением должно было вручить удостоверение ликвидатора без никаких судов. А вместо этого нас пытают на судебном заседании, как в концлагере, а мы ведь не преступники. Вот опять мы уже 5 лет «воюем» с судами, доказываем один раз уже доказанные факты, терпим унижения. Как этого ждет наше Правительство, 4 ликвидатора этой пытки не выдержали, умерли, ведь у нас здоровье и так расшатанное. Из-за нехватки средств на существование, из-за болезней мы не можем добраться до Москвы, а наши документы с нелепыми, повторными ответами возвращаются из Челябинска.

Ведь все мы, жители села Караболка родились, выросли, работали и были очевидцами взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году, а нам дают документы, что проживали в селе Караболка с 1958 года. А куда делись годы проживания до 1958 года?.. 45 лет проживая на этой проклятой земле, все мы имеем право на большее. Ни в одном государстве, ни по какому закону не забирают насильно удостоверение, тем более, один раз уже по доказанному факту этим же Законом. ГОСПОДА ЧИНОВНИКИ, МЫ НЕ ПРЕСТУПНИКИ, МЫ ТОЛЬКО ОЧЕВИДЦЫ И ЖЕРТВЫ ВАШЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ.

Если до Вас дойдет хоть капля наших страданий, унижений, Вы должны уделить нам хотя бы пять минут своего внимания, приехать к нам, особенно просим Президента РФ... Пожалуйста, помогите нам, верьте нам, возьмите ручку и подпишите бумагу как надзорная инстанция о возврате незаконно приостановленных Вяткиным и Гартманым компенсаций, мы по праву просим это.

С уважением и надеждой ликвидаторы последствий аварии на ПО «Маяк» в 1957 году».

ДА, ЭТИ ТАТАРЫ — ЖЕРТВЫ АТОМА.

Судьба деревни Татарская Караболка — результат экологического, этнического геноцида Российского государства... Татары являются непосредственными свидетелями преступления века. Поэтому для России необходимо чтобы их поскорее не стало, чтобы они поскорее вымерли. Поэтому-то Россия не только не оказывает помощи этим татарам, а наоборот, продолжает душить, отравлять их новыми дозами радиации. Посему ожидание помощи от правительства России равносильно ожиданию милосердия от убийцы. Пришло время, когда об этом должен знать уже весь мир международные суды, организации по охране прав человека, экологи, врачи, честные учёные, политики...

Сегодня создаются международные организации, вкладываются большие деньги, произносятся высокие слова с трибун ради сохранения одной бабочки или одного жучка...

А в нашем случае в Российский атомный котёл заживо брошены не просто люди, что само по себе преступно, а целая нация!..

Если объединение «Маяк» будет по-прежнему продолжать свою деятельность, то эта опасность, эта мучительная гибель будет угрожать не только одним татарам, но и всему окружающему миру. Объединение «Маяк» самая опасная, самая грязная и коварная атомная свалка, угрожающая всему свету... Поэтому сегодня разговор должен вестись только о немедленном закрытии этого объединения «Маяк».

ТАТАРСКАЯ ТРАГЕДИЯ ДОЛЖНА СТАТЬ ПОУЧИТЕЛЬНЫМ ПРИМЕРОМ ДЛЯ ВСЕГО МИРА.

...Татарская Караболка входит ещё в одну печальную, тревожную, пугающую осень... Уже в сорок шестую осень той самой эпохи, когда их бросили в погибельный атомный котёл... Как и в тот, самый первый год этой безысходной атомной беды, ни о чём не подозревавшие сельчане убрали картофель и овощи с полей, заготовили фрукты и ягоды, откормили скотину на зиму... Как в тот самый год, так и ныне девушки шьют и вяжут по вечерам, готовя своё приданое, а юноши обновляют дворовые постройки и закладывают фундаменты новых домов, где надеются начать свою семейную жизнь... Никто еще не знал о том несчастье, кото-

рое было им уготовано чиновниками... Они, конечно, не подозревали, что прогремевший недалеко от их деревни атомный взрыв заживо спалит их судьбы в своём огне, с детских лет сведёт их в могилу, оставит бездетными и лишит здорового потомства, многих превратит в неизлечимых инвалидов, а всю деревню заразит раком...

В тот самый день и началось исчезновение с лица земли, подобно Атлантиде, татар Караболки, являющихся прямыми наследниками Великих татаро-гуннских империй и Золотой Орды.

«Доклад руководителя челябинской региональной общественной организации «За караболку без радиации» Исмагиловой Г. И. на сходке 29 сентября 2002 года, посвященной 45 летию аварии.

«ҮТКӘННӘРЕМ — АВЫР ӘКИЯТ МИНЕМ...»

В качестве эпиграфа к своему выступлению я взяла строки из поэмы «Мокамай» нашего татарского поэта Хади Такташ. В переводе на русский это означает: «Пройденное нами — это тяжелая и горестная сказка». Такая доля выпала этой многострадальной земле и этим многострадальным людям, которые 450 лет назад убегая от насильственного навязывания православия после взятия Казани Иваном Грозным пришли на эту землю из Булгарских земель, поселились около небольшой речки среди дремучих лесов, пядь за пядью поливая потом и кровью отвоевали у дикой природы и окружающих племен для возделывания тысячи гектаров пахотной земли, создали крепкое поселение и хозяйство, пережили царизм, революцию, коллективизацию, войны на своей территории, репрессии, пережили радиационное нашествие, а в конце века — самое болезненное для них — это разрушение хозяйства и гибель села.

Карабольцы! Разрешите от вашего имени поблагодарить всех присутствующих сегодня гостей за то, что они в этот день с нами. Остальные, видимо, оказались более трусоватее и послушались рекомендаций Челябинских властей не афишировать сегодняшний невеселый юбилей!!!

Карабольцы! Давайте сегодня вспомним прошедшие нелегкие 45 лет. С Россией сегодня считаются только потому, что она имеет ядерное оружие. Но эта относительная

независимость России ковалась на нашем здоровье. Авральный характер работы по созданию ядерных материалов привел к возникновению проблемы ВУРСа и Течи. Советский Союз в короткий срок возымел ядерный щит, но поплатились за это мы нашим здоровьем и нашими жизнями.

Давайте вспомним первые дни аварии, когда нам ничего не сообщали и мы на наших огородах, полях, лесах, в домах хлебали эту ужасающую в первые дни радиацию. Вспомним, как малолетки зарывали загрязненные корнеплоды в землю без соблюдения каких либо предосторожностей, голыми руками, там же ели и пили, иногда из речки. Вспомним, как закрывали доступ в нашу речку и в нашу деревню. Вспомним, как осенью 57 года нас начали готовить к переселению. Вспомним, как в этот период мы мучились головокружениями, тошнотой, кровавыми поносами. Вспомним наших детей, у которых выпадали волосы. Не все знают, что их увозили лечиться и только после этого у них восстанавливались волосы и то не у всех. Не все знают, что наших односельчан увозили лечиться от воздействия радиации. Не все знают, что наши односельчане умирали от этого, мы думали от других болезней. Это незнание связано с запретом, который был наложен тогда властями на правдивую диагностику. Смехотворные цифры о 270 заболевших конечно же на 2 порядка отличаются от заболевших и умерших в первые годы после аварии. Эти цифры надо выяснить правозащитникам и экологам и обнародовать. Давайте сегодня вспомним и поклонимся памяти тех наших односельчан, которые пахали на зараженных землях и которых почти уже нет в живых. Поклонимся памяти работников лесничества, которые восстанавливали сотни гектаров леса и которые тоже рано ушли из жизни. Поклонимся памяти тех малолеток ликвидаторов, многие из которых тоже очень рано ушли из жизни в молодом возрасте. Давайте вспомним наших больных матерей, жен и сестер, великих тружениц Караболки, воспитанных в мусульманских традициях и потому бесконечно терпеливых и послушных, тащивших воз проблем в многодетных семьях при мизерных зарплатах мужей и воз собственных болячек, многие

из которых рано ушли из жизни. Радиация кроме непосредственно лучевой болезни является источником множества других болезней. Это в первую очередь онкологические заболевания (рак). Это различные заболевания желудочно-кишечного тракта, особенно заболевания прямой кишки, это сердечно-сосудистые заболевания, это заболевания опорно-двигательной системы, заболевания иммунной системы, заболевания нервной системы и даже зрения. Особо вспомним наших маленьких Карабольцев, которые или родились мертвыми или рано ушли из жизни или маются от болезней в детском возрасте. Государство сегодня в огромном долгу перед простыми людьми, которые сегодня собрались здесь. Дальнейшее затягивание решения проблемы Караболки чревато выходом этой проблемы на международный уровень. Господа чиновники, давайте договоримся у себя дома, а не будем создавать ещё одну проблему для России, у которой и так голова пухнет от проблем.

Я остановлюсь на основных сегодняшних узловых проблемах Караболки.

1. УРОВЕНЬ ЗАГРЯЗНЕННОСТИ ТЕРРИТОРИИ ТАТАРСКОЙ КАРАБОЛКИ.

По картам РосГидромета, которые утверждены правительством, проставлены значения до 7 Кюри/кв. км внутри деревни. Когда мы разговаривали с ними об этих картах, они нам объяснили, что это грубые обследования, пробы были взяты выборочно, они даже не исследовали пойму реки, даже не была обследована территория Малой Татарской Караболки, хотя, как было доложено на 10-ом Международном Экологическом Симпозиуме «Урал — атомный, Урал — промышленный» в 2002 году, загрязненность около Малой Татарской Караболки достигает 17 Кюри/кв. км. Названия малая и большая Караболка чисто условны. Мы являемся жителями одного села под названием Караболка. В наших паспортах указано место рождения как Караболка. Географически их иногда разделяют как Мусакаево и Татарская Караболка, но это условно, поэтому я буду использовать название и Караболка. На заседании комиссии Подтесова по подготовке карт загрязненных территорий 8 декабря 2000 году отмечалось, что плотность

загрязнения в районе природопользования Карабольцев достигает 20 Кюри/кв. км. То есть, требуется доработка карты РосГидромета. Обследование загрязненности территории Татарской Караболки имеется еще в 4 организациях: в бывшем ФИБе Челябинска (ныне это УНПЦРМ), в ЦЗЛ «Маяка», с которой слился ОНИС Ворошиловска, в ФИБах Озерска и самые убойные материалы в Санэпидемнадзоре Челябинской области. Поскольку материалы по ВУРСу полностью рассекречены, то мы их имеем право получить в полном объеме. Множество материалов по Караболке должно содержаться в архивах правительства СССР и Министерства среднего машиностроения в Москве. Присутствующие сегодня наши гости! Не поможете ли Вы нам получить эти материалы?

Опубликованные материалы по загрязненности реки говорят о том, что доступ к реке должен быть закрыт. В настоящее время плотность загрязнения дворов и огородов Татарской Караболки растет с каждым годом. Радиация затаскивается сеном, навозом животных, дровами, продукцией сельского хозяйства из загрязненных земель!

Я сейчас скажу цифры, от которых ваши волосы должны стать дыбом! Согласно официальным расчетам санэпиднадзора Челябинской области, сделанным в 1997 году средняя плотность загрязнения ареала обитания и землепользования жителей Малой Караболки составляет 38 Ки/кв. км, а жителей Большой Караболки — 18 Ки/кв. км. Это место, где мы собираем ягоды, грибы, там пасется наш скот, купаются наши дети, оттуда мы берем дрова, косим сено, пьем воду, дышим этим воздухом, короче, мы там живем. Все, что попадает в наш организм — это оттуда. Именно этим объясняются наши болезни, ранние смерти, нездоровье наших детей. Напомню, что при 2 Ки/кв. км власти обязаны принимать реабилитационные меры, а при 3 Ки/кв. км согласно закону о Чернобыле населенный пункт приобретает статус на отселение. А тут мы имеем цифры 38 и 18!!! Это самый высокий показатель среди населенных пунктов ВУРСа. Согласно расчетам накопленных доз, произведенным санэпиднадзором Челябинской области в 1997 году дозы, полученные жителями различных воз-

растных групп Караболки колеблются от 21 до 96 сЗв (сантизиверт). Это самый высокий показатель среди населенных пунктов ВУРСа. Напомню, что согласно Российскому законодательству при превышении дозы свыше 7 сЗв население считается пострадавшим и получает льготы.

2. СОСТОЯНИЕ ЗДОРОВЬЯ КАРАБОЛЬЦЕВ.

Основной удар по здоровью население получило в первые месяцы и годы после аварии. Каждый род, каждая фамилия Караболки имеет неблагополучных по здоровью детей, рожденных в конце 50-х годов, в начале 60-х годов. Только в моем роду четверо. А сколько их по всей Караболке?! О многих из них мы вообще не имеем никакой информации, поскольку люди старались скрыть многие неблагополучные роды или выкидыши. Эти люди тоже имели право жить и быть счастливыми, а они родились либо мертвыми, либо их жизнь превратилась в страдания. Особенно большой урон получили ликвидаторы первых лет и конечно же несформированные тела малолетних ликвидаторов. Цинизм современной Российской власти, правопреемника СССР, особенно ярко проявился в борьбе с малолетними ликвидаторами. Государство, использовав детей в ликвидаторских работах в условиях ужасающей степени загрязненности, нанося непоправимый урон их здоровья, начало в массовом порядке лишать их ликвидаторских удостоверений. Они не достигли еще пенсионного возраста, но многих из них нет уже в живых. Многие поумирали уже в период бесконечных хождений по судам. Пусть усталые, измученные глаза с надгробных памятников всех восьми Карабольских кладбищ глядят вечным укором высокопоставленным чиновникам Челябинской области и преследуют их даже на том свете. Две фамилии этих чиновников я назову это СУМИН и ГАРТМАН.

Правильная статистика по состоянию здоровья Карабольцев за последние 45 лет невозможно, поскольку правильная диагностика заболеваний на ВУРСе в СССР не разрешалась, власти не хотели отвечать за свои преступления. Некоторые закрытые учреждения проводили работу в этом направлении, но к сожалению, доступ туда нам пока закрыт. Ситуация усугубляется тем, что уничтожаются

архивы. По некоторым сведениям, например, в архиве «Маяка» уничтожены многие документы по ВУРСу до 1976 года. Мы попытаемся в ближайшее время составить хотя бы статистику продолжительности жизни Карабольцев за 45 лет. Этот абсолютный показатель не может скрыть от нас ни один чиновник. Просим Российские, а также международные экологические и правозащитные организации и фонды помочь нам в этом.

3. О ЛИКВИДАЦИИ ЛИКВИДАТОРОВ.

Постыдная кампания по постепенной ликвидации ликвидаторов развернулась в 9О-е годы по всей стране, но только в Челябинской области у СУМИНА она приняла бесчеловечные и уродливые формы. Посланцы Гартмана рыщут не только по судам Челябинской области со своими бесконечными протестами, но и по судам соседних областей. Более того, десяткам людей отказано в различных судах Челябинской области даже в принятии заявлений на судебное разбирательство. Приведу только один пример. Около 2О ликвидаторов Татарской Караболки пригласили в Кунашакский суд и под угрозой штрафа взяли у них заявления об отказе от своих исков. Это вопиющий случай беззакония. Если вы хотите, чтобы рассмотрение ваших дел о ликвидаторстве возобновилось, вам необходимо всем написать заявление на имя Золотова, уверена, что этот судейский работник Кунашака пулей вылетит из своего кресла. Несмотря на уничтожение документов во время пожара в Карабольской средней школе, во время пожара в архиве Куяшского совхоза, несмотря на плановое уничтожение архивных документов по ВУРСу, мы имеем безусловные доказательства об участии Карабольцев в ликвидаторских работах начиная с осени 1957 года. Большинство взрослых и малолетних ликвидаторов не имеет удостоверений, особенно малолетние ликвидаторы, но будьте настойчивы. Не прекращайте вашу борьбу за ваши права, которые гарантируются конституцией и законом. Те из вас, кто еще живы вы отдали стране самое дорогое, что у вас есть здоровье. И государство обязано возместить причиненный вам ущерб. Вы немолоды, больны, у вас больные дети и внуки. Большинство из вас или не имеет работы, или получают мизерную зарплату или пен-

сию. По сравнению с доходами Сумина и Гартман это капля в море, и не забывайте, что вы наняли их и посадили в эти чиновничьи кресла, они должны быть зависимы от вас, а не наоборот!!! Льготы помогут вам немножко продлить вашу жизнь.

После встречи нашего депутата Гришанкова М. И. с генеральным прокурором многие решения Челябинских судов были опротестованы, но за последние пять прошедших месяцев не состоялось пока не одно заседание. Недавно мы были по этому вопросу в аппарате зам. генерального прокурора по Уральскому округу Золотова Ю. М. Он обеспокоен ситуацией и обещал помочь в восстановлении законности. Если суды затягивают рассмотрение ваших дел, то обращайте в аппарат Золотова, которому Устинов поручил контроль дел ликвидаторов. Карабольцы! Честные чиновники и депутаты в стране есть. Нам надо помогать им. Но борьба с ликвидаторами Караболки имела и положительные последствия. Если бы власти Челябинской области не начали массированную борьбу с ликвидаторами Караболки, то проблемы Караболки забылись бы и люди бы успокоились, а ожесточенная борьба с ликвидаторами привела к объединению людей, созданию общественной организации, появление правовой культуры у Карабольцев, к сбору документов и статистики. И в этом смысле чем дольше власти будут бороться с ликвидаторами, тем это полезнее для Караболки и Карабольцев.

4. О СИТУАЦИИ С РЕКОЙ.

По исследованиям реки, некоторые из которых опубликованы, в пойме реки накопилась серьезная загрязненность до десятков Кюри на кв. км. И эта загрязненность поймы растет. Около 2 Кюри радиации в год проносят воды реки через территории Караболки и часть из нее оседает в пойме и на дне, часть попадает в организм людей, животных и в огороды. В основном эти 2 Кюри видимо смываются в Караболку с ВУРСа. Второй удар по реке делает Северный проект, который соединяет Теченский каскад с рекой Караболка. В какой степени полно работает Северный проект, мы пока не знаем. Может быть эти сливы идут только весной или во время массовых дождей — мы не знаем. Это требует

изучения. И третий удар это постоянные канализационные сбросы с района г. Касли. Этот сброс целый год отрицали чиновники Челябинска, но сейчас признали. Есть подозрения, что оттуда напрямую без очистных сооружений в реку Караболка попадает промышленная канализация и фекальные воды. Этим может объясняться затхлый запах, исходящий от реки, этим может объясняться такое явление, как ржа, которое в виде тумана приходит с Бугая и у нас десятилетиями засыхали в июле растения в огородах. Именно канализационными сбросами может быть связана смерть нашей девочки в 2002 году и женщины из Забирова после посещения реки. Есть сведения, что протекание болезни умершего в этом году мужчины нашего села было примерно такое же. Возможно в Бугайском болоте гнездится какая-то серьезная инфекция или химия. С этим надо разобраться. Нам не хочется причинять лишнюю боль родственникам девочки, возвращаясь в этом году опять к этим смертям, но каковы результаты анализов, которые были отправлены в Москву, какой диагноз поставили в Москве? Ответ за санэпиднадзором.

5. О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ, СОВЕРШЕННЫХ ПРОТИВ КАРАБОЛЬЦЕВ.

Первое преступление после аварии — это, конечно, замалчивание государством степени опасности ситуации для здоровья, а иногда сознательное введение в заблуждение. Помните, когда нас начали готовить к переселению осенью 1957 года, то пели песни о добыче нефти. Основной удар население получило в первые месяцы и годы. Если бы нас проинформировали и проинструктировали об элементарных вещах тогда, то многие из нас были бы живы сегодня, многих болезней у нас было бы меньше. Помните, как они сами прилетали к нам спецодеждах, а нам продолжали петь песни про добычу нефти!!!

Второе — это официальный запрет на правдивую диагностику заболеваний. Это особая тема, эти документы надо поднимать и обсуждать. Если родственники заболевшего не знали правду о его заболевании, как они могли его лечить?

Третье — не выполнение властями решений о переселении. Первое решение было принято осенью 1957 года.

Татарскую Караболку должны были переселить вместе с Русской Караболкой к весне 1958 года. Это не было сделано, хотя все подготовительные работы были сделаны. Второе решение о переселении было принято в 1959 году. И опять людей оставили на загнивание.

Четвертое — в середине 60-х годов те две с половиной тысяч гектаров, которые были отрезаны от Карабольцев опять отдали на пользование. Началось массированное заражение Караболки и Карабольцев вместе с сеном, дровами, ягодами, грибами, продуктами сельхозоборота, навозом. Сейчас в 2002 году загрязненность в тех землях доходит до 100 Ки/кв. км, а фон до 150 микрорентген в час, а каково было в середине 60-х годов?

До сих пор радиационная загрязнённость остается очень высокой...

Пятое преступление — это преступление не имеющее аналогов в мировой истории. Это массовое использование детей в ликвидаторских работах. В первое время фон на зараженных землях доходил до 1000 микрорентген в час, зараженность была несколько сот Ки/кв. км. Именно туда толпами гнали детишек. Они наряду с взрослыми уничтожали зараженные сельхозпродукты, участвовали в ликвидацией строений зараженной церкви Русской Караболки, годами, начиная с весны 58 года занимались лесовосстано-

вительными работами на зараженной территории. Преступление это еще более усугубляется отношением сегодняшних властей Челябинской области к этим малолетним ликвидаторам. Сейчас их окончательно загоняют на тот свет бесконечными чиновничьими волокитами, отбиранием удостоверений, судами. А ведь им сейчас нужен покой, лечение, а на какие деньги этот человек купит лекарства, путевку в санаторий, кроме того он должен добывать пропитание для своей семьи в нашей сумасшедшей сегодняшней жизни и бегать по бесконечным судам.

6. О РАБОТЕ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ БАЗЕ ПО КАРАБОЛКЕ.

Тут есть два пути, которые прослеживаются в законе. Первое — это законодательно утвердить для Караболки тот же статус и те же льготы, что имеют переселенцы и эвакуированные, поскольку плотность загрязнения территории Караболки намного выше порогового для переселения уровня, а также были решения о переселении. Второе — это по уровню накопленных доз населения. Но тот законопроект по Тече по накопленным дозам — это слабый законопроект. Там надо вводить еще пару градаций, например, на уровне 50 сЗв и 70 сЗв с большими льготами (эти цифры 50 и 70 я привожу условно, поскольку они должны быть научно обоснованы). А то ведь получается, что человек получил 90 сЗв накопленной дозы (многие в Караболке имеют эти дозы), а получает 200 рублей, а здоровья у него уже нет.

Заканчивая свое выступление, я хотела бы попросить вас быть более активными».

Подытоживая свои размышления о судьбе деревни Татарская Караболка хочу предложить Вашему вниманию один список. В этом списке, с большим трудом добытом из секретных архивов «Маяка», имеются интересные сведения о деревнях Муслюмово, Татарская Караболка, Усть-Багаряк. Это — список документов о проведённых в этих деревнях в 1959 — 1960-ых годах радиационных исследованиях. Правда, мы пока что не располагаем основными документами результатов тех исследований, но справки об их проведении имеются. Однако и они говорят о многом для сведущих людей. Список помещаем в том порядке, в каком он был добыт нами из архивов объединения «Маяк».

АРХИВ № 1

Группа фондов НТД

ПЕРЕСЕЛЕНИЕ жителей деревень Челябинской и Свердловской областей из зоны аварии на комбинате 29.09.57 г. Составлен архивистом группы фондов НТД ПО «Маяк» СПИРИДОНОВОЙ Л. А. Инв. № Арх. — 329. 1993 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 45 комиссии т. Одинцова от 7 января 1959 г.

Имеется резолюция т. Мишенкова:

«... Жителей живших ранее на Течи не переселять, т. к. это вызовет требование к переселению и у остальных жителей и, следовательно, и опытной станции в целом. Временные нормы необходимо применять для всех жителей поселка». (Мишенков Г. В. — директор Госхимзавода имени Д. И. Менделеева в 1957-1960 гг., — Ф. Б.) (ф.1, оп. 30 «в», ед. хр. № 38, л. 9).

РЕШЕНИЕ

Исполкома Челябинского облсовета от 5 мая 1959 г., о запрещении строительства на берегах реки Теча. В соответствии с постановлением СМ СССР от 20.03.57г. № 229-145 и рекомендацией института биофизики АМН СССР, исполком решает:

1. Запретить строительство производственных помещений, служебных зданий, жилых домов и культурно-бытовых объектов на берегах реки Теча на всем ее протяжении в пределах Челябинской области, в том числе в райцентре Бродокалмак, селах Русская Теча, Н. Петропавловская, Муслюмова.

Председатель обл. исполкома Г. Бездомов, (ф. 1, оп. 30 «в», ед. хр.38, л.41)

МАТЕРИАЛ ЦЗЛ

О загрязненности села Багаряк и д. Татарская Караболка. (ф. 11, оп. 8, ед. хр. 13, лл. 42-53)

РЕЗУЛЬТАТЫ обследования деревни Татарская Караболка Кунашакского района Челябинской области. (ф. 11, оп. 8, ед. 13, лл. 19-22)

ОТЧЕТ

Института радиационной гигиены, МСО-71 и др. о санитарно-радиационном обследовании села Багаряк и села Татарская Караболка и о состоянии здоровья населения с.

Багаряк. Данные клинического обследования населения села Багаряк. (ф. 11, оп. 8, ед. 13, лл. 59-61, 81, 99).

РЕЗУЛЬТАТЫ

Обследования деревни Татарская Караболка Кунашакского района Челябинской области по состоянию на май 1959 г. (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 26-29)

РЕЗУЛЬТАТЫ

В-съемки с. Багаряк по состоянию на июнь 1959 г), (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 33-37)

ОТЧЕТ МСО-71

О санитарно-радиационном обследовании с. Багаряк Челябинской области, (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 46-50)

ДАННЫЕ клинического обследования населения села Багаряк Челябинской области, (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 51-66)

ДАННЫЕ клинического обследовании с. Татарская Караболка Кунашакского района Челябинской области, (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 67-78)

ДОЗИМЕТРИЧЕСКИЕ ДАННЫЕ ЦЗЛ

О загрязненности с. Багаряк и д. Татарская Караболка за период с декабря 1957 г. по июнь 1959г., (ф. 15, оп. 1, ед. 153, лл. 142-155)

ПОРУЧЕНИЕ директора комбината главному инженеру о создании комиссии по вопросу о дальнейшем проживания населения в селе Багаряк (протокол № ХМ/527/ Р от 11.02.60 г.,) (ф. 1, оп. 32, ед. 1, л. 21)

ПРОТОКОЛ совещания при зам. Министра т. Чурине А. И. от 09.02.60г. по вопросам произведения мероприятий в зоне радиоактивного загрязнении (решение Челябинского облисполкома № 546 сс от 29.09.59) о переселении жителей населенного пункта Татарская Караболка; о сооружении плотины у населенного пункта Караболка, (ф. 1, оп. 32, ед. 1, лл. 23-27)

АРХИВ № 2

инв. № Арх-332

ОБЗОР документов по аварии 1957 года на комбинате. Составлен архивистом группы фондов НТД ПО «Маяк» СПИРИДОНОВОЙ Л. А., 1994г.

ПРИКАЗ по ГХЗ № 107 от 17.04.58г.

О создании комиссии для оценки имущества граждан населенного пункта Караболка, (ф. 2, оп. 18, ед. 2, л. 19 н/с)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 1 комиссия Одинцова В. Т. от 25.11.57 по результатам измерений загрязненности продуктов питания и фуража в д. Татарская Караболка, (ф. 2, оп. 13, ед. 5, лл. 180-181, 174-177)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 11 комиссия Одинцова В. Т от 30.12.57. о рассмотрении состояния загрязненности сельхозпродуктов в деревне Татарская Караболка, (ф. 11, оп. 13, ед. 5, лл. 253-261), (ф. 15, оп. 1, ед. 139, лл. 1-9)

ДОЗИМЕТРИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ГОРОДА от мая 1959г., (район соцгорода и поселка № 2, состояние воинских частей в городе, совхоза № 2, водоемов, д. Кажакуль, Тат. Караболка, с. Багаряк, Чупрова, 7 пуктов Челябинской области, 44 по Свердловской области, (ф. 1, оп. 30 «в», ед. 55, лл. 263-271)

МАТЕРИАЛ ЦЗЛ Звереву А. Д., Бурназяну А. И., Бездомову Г. А. О загрязненности с. Багаряк и д. Татарская Караболка от 13.07.59г., (ф. 1, оп. 30 «в», ед. 36, лл. 162-175)

СПРАВКА о состоянии реки Караболка в результате ее загрязнения радиоактивными веществами (дозиметрическое обследование СЭС и службой внешней дозиметрии проведено в мае и сентябре 1959г.), (ф. 11, оп. 8, ед. 13, лл. 220-232)

РЕЗУЛЬТАТЫ обследования МСО-71 реки Теча и рек загрязненной полосы: Караболка, Боевка, Багаряк, Синара по состоянию на апрель-май 1959 года, (ф. 15, оп. 1, ед. 153, лл. 108-117)

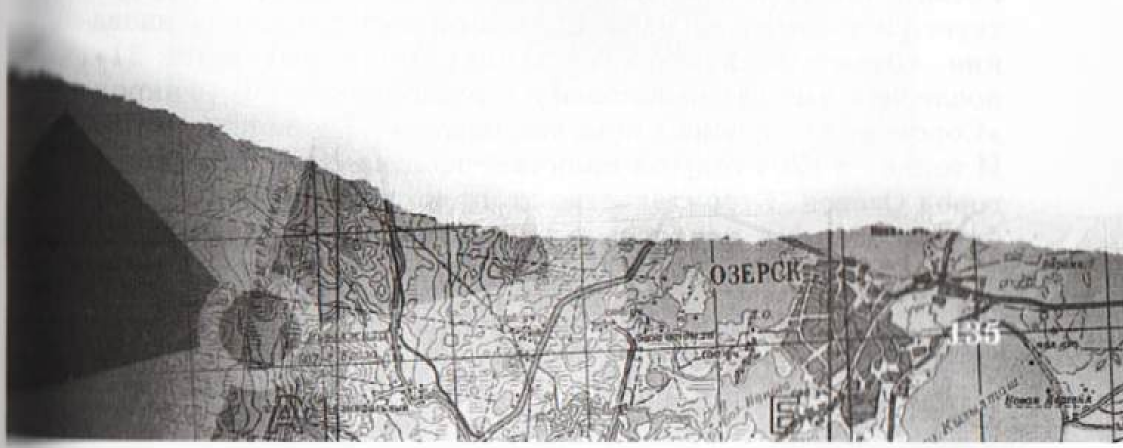

ГЛАВА ЧЕТВЕРТАЯ

В пасти дракона

Приходилось ли Вам бывать в городе, где производят атомную бомбу? Нам довелось побывать в таком городе — в городе Озёрск, где располагается производственное объединение «Маяк», во владениях которого, в подземных и надземных хранилищах находится до двух миллиардов кюри атомных отходов, а в окружающем пространстве воздуха, воды и в почве царит радиация. Мы приехали сюда ради своих соплеменников, зная о том, что это место является самым опасным радиационно зараженным местом во всём мире, так как суд между администрацией и пострадавшими от радиации татарами было назначено провести именно в этом городе. И на этом суде на стороне защиты пострадавшего народа выступали мы — я, как член исполнительного комитета Всемирного конгресса татар и юрист конгресса, адвокат Роза Фардиева.

Однако Вы, сколько бы ни искали этот город на картах России, нигде не обнаружите, несмотря на то, что он существует уже более полувека. Сперва он носил условное название «Десятая площадка», затем «Почтовый ящик-21», после чего был переименован в «Челябинск — 40» (в народе «Сороковка»), а позже стал называться «Челябинск — 65». И только в 1994 году он получает официальное название — город Озёрск. Строительство этого молодого города и комбината «Маяк» началось в относительно недалеком 1946

году, в лесных заболоченных местах у подножья Уральских гор. Здесь развернулось поистине невиданное доселе строительство. Так почему же необходимый для атомной бомбы плутоний должны были секретно изготавливать именно здесь? Специалисты это объясняют лишь наличием богатых водных запасов. Мы же думаем, что имеются и другие существенные причины. Основная причина, наверное, связана с урановой рудой. Плутоний добывают искусственным путём из урана, а уран в природе встречается не так часто. В тогдашнем Советском Союзе уран, например, сперва привозился из Таджикистана, а после Великой Отечественной войны — поставлялся из Восточной Германии и Чехословакии. Однако для того, чтобы атомные реакторы работали круглосуточно, чтобы производить самое большое количество атомного оружия в мире, желательно иметь свой уран. А здесь, то есть в подножьях Уральских гор, наверное, залежи необходимых урановых руд были найдены. Это-то в будущем и привело к строительству здесь атомного комбината.

Город Озёрск и ПО «Маяк» с высоты птичьего полёта.

Конечно же, свою роль сыграло и то, что при возможном катастрофическом взрыве не будет нанесён заметный, ущерб столице и другим стратегическим регионам, расположенным в других регионах на безопасном расстоянии. Немаловажным при строительстве здесь комбината смерти было, конечно же, и то, что имелись рабочие руки, старательные и готовые качественно выполнить любую трудную работу. Эти руки проживали в татарских деревнях...

С началом строительства атомных реакторов, всё здешнее население должно было быть переселено, с площади радиусом 100 вёрст, на безопасные места. Но администрация не стала утруждать себя переселенческими проблемами, а ограничилось лишь высылкой неблагонадёжных и ранее судимых. Таким образом, из этих мест за Урал под Златоуст и Юрюзань было выслано 1161 семей, то есть, 2939 человек, среди которых было 746 детей до 16 лет. Чекисты НКВД за считанные часы выгнали их из домов безо всяких вещей и, погрузив в триста железнодорожных вагонов, перевезли и выбросили в какую-то местность среди гор. Этой операцией руководил лично генерал И. М. Ткаченко — один из ретивых палачей Берия, депортировавший в годы войны крымских татар и чечено-ингушей на чужбины из своих родных краёв... Путь к атому был замешан на слезах людей и устлан их костями.

Новый Город строился на месте старого посёлка и уже в 1947 году, по решению Совета Министров СССР, объявляется закрытой зоной. Он окружается колючей проволокой, устанавливаются сторожевые вышки, выставляются вооруженные посты охраны. Здесь запрещается рыбная ловля, охота, сбор ягод и грибов. И всех задержанных за этими занятиями ожидает тюремное заключение... До 1954 года здесь даже выборы не проводятся, якобы для того, чтобы вражеские шпионы не смогли по количеству избирателей догадаться о точном количестве проживающего здесь населения. По этой же самой причине до 1956 года не проводилось ни одной демонстрации. Вся здешняя власть была в руках «службы Берия», то есть в руках чекистов. Несколько раз этот объект посещает сам Берия и в первую очередь интересуется ходом создания атомного реактора, но не про-

блемами строительства города и жизни людей. Сталин торопит с созданием первой советской атомной бомбы, поэтому, несмотря на послевоенную разруху в стране на строительство «Маяка» предоставляют всё необходимое. Для работы на этом объекте были задействованы десятки тысяч военных и заключенных, а также гражданских специалистов из различных точек страны. Сюда были брошены сотни вагонов со строительными материалами, металлом и оборудованием.

Наконец, 19 июня 1949 года в СССР начинает работать первый промышленный атомный реактор. Этой «тонкой» работой руководит «отец атомной науки» академик Курчатов. Таким образом, получение промышленным путём плутония из урана для будущей атомной бомбы стало реальным: голодная, нищая, холодная страна все свои силы бросает в атомный котёл... Страна, обезумев, стаёт на путь создания коварного и мощного оружия. Эта работа хранится в строгой государственной тайне, поэтому народ не знал ничего о происходящих здесь частых авариях. Тем самым, ради создания мифического «атомного щита» страны, приносятся в жертву работающие в объединении и живущие в его окрестностях люди. Вскоре, 29 августа 1949 года в казахских степях близ Семипалатинска испытывается первая советская атомная бомба. Радости Сталина, Берия и учёных-атомщиков не было границ и они, даже не дождавшись пока рассеется атомное облако, начинают бурно обниматься и целоваться... Позже этот семипалатинский взрыв стоит жизни и здоровья тысяч и даже миллионов советских людей: они заболевают раком, сердечной недостаточностью и начинают умирать, как мухи... Однако, обманывая самих себя, якобы, стремлением «защиты Отечества от атомной угрозы», политики, военные, атомщики едва ли смогут убедить нас в необходимости этих несметных жертв народа... Вслед за первым реактором в «Маяке» в 1950 году вступил в строй и второй реактор, а ещё через год третий, четвёртый, пятый атомные реакторы и в 1952 году заработал шестой реактор. А ведь для этого всего сколько потребовалось финансовых затрат, сколько урановой руды, сколько рабочей силы!.. Кроме того, на комбинате почти ежедневно про-

исходят производственные аварии за аварией, окрестности заражаются атомными отходами, вследствие чего погибают десятки 30-40-летних специалистов... После каждой аварии ищут следы диверсий, безвинных людей бросают в тюрьмы, ценой жертв своих работников стремясь сохранить атомные секреты... Вот что пишут об этом ветераны труда, работавшие в «Маяке»:

«В печати описывается только три радиационные аварии на ПО «Маяк». Имеющейся у администрации ПО «Маяк» список содержит десятки радиационных аварий. Не кажется ли вам странным наличие при этом тысяч лучевых больных? Не стыкуются цифры количества радиационных аварий с количеством пострадавших. На самом деле только на радиохимическом заводе 235 произошли сотни радиационных аварий с тяжкими последствиями. В этом числе была и самопроизвольная цепная реакция». (Письмо ветерана «Маяк «В. С. Сладкова, проработавший без малого 50 лет на радиохимическом заводе 235) — (Владислав Ларин. «Комбинат «Маяк» — проблема на века». Москва, 2001).

Однако самая страшная и самая сильная авария на «Маяке» произошла 29 сентября 1957 года. Об этом никому ничего не говорят до начала девяностых годов и даже с началом Перестройки народ мало что знал об этой чудовищной аварии. Как следует из официальных сведений, 29 сентября 1957 года в комбинате «Маяк» взорвалось хранилище с радиоактивными отходами. Но по сегодняшним заявлениям некоторых специалистов, тогда произошёл атомно-ядерный взрыв. Был ли это случайный взрыв или же специально подготовленное испытание атомной бомбы — это, видимо, знают лишь избранные люди. Однако, как бы то ни было, последствия аварии — того взрыва были катастрофическими. Атомное облако поднялось до одного километра в высоту и заразило более тысячи километров площади вокруг «Маяка». После взрыва над уральскими горами стояла атомная зарница, и не подозревавшие ни о чём люди стояли, разглядывая её... Взрыв произошёл в пятом часу вечера: ясное небо вдруг потемнело и город поглотило мглой. Сто-

рожевые собаки выли, глядя в небо, а птицы надолго прервали своё пение... А на головы замешкавшихся людей посыпались куски радиоактивных остатков и зараженная пыль... Вскоре эти люди заболевают и начинают умирать от лучевой болезни...

По свидетельствам учёных, атомный взрыв 1957 года в «Маяке» и вызванное им распространение радиоактивных остатков было намного сильнее и значительнее по своим размерам, чем катастрофа в Чернобыле. Вот как описывали это событие тогдашние свидетели случившегося:

«Мощность взрыва была, действительно, огромной. Она оценивается в 70100 тонны тринитротолуола... Взрыв полностью разрушил банку из нержавеющей стали, находившуюся в бетонном каньоне на глубине 8,2 метра. Бетонная плита перекрытия, весом 160 тонн, была сорвана с места и отброшена на 25 метров в сторону, Разорванные листы нержавеющей стали, из которых была сварена ёмкость, были разбросаны в радиусе 150 метров от эпицентра взрыва». (Владислав Ларин. Комбинат «Маяк» — проблема на века. — Москва, 2001, — стр. 43).

Больше всего от этого взрыва пострадал сам город Озёрск.

Даже деревья в окрестных рощах остались без единого листочка. Все здания подверглись радиационному заражению. И всё же, даже после всего этого власти не сообщают народу правду о случившемся, превращая ее в государственную тайну, не предпринимают никаких мер предосторожности несмотря на то, что часть населения города начинает погибать от радиации. А для очищения от радиационного загрязнения разрушенных зданий «Маяка» пригоняют военнослужащих и заключенных... Многие из них вскоре тоже прощаются с белым светом... Вот что пишет об этом бывший военный, ликвидатор Николай Иванович Панасенко:

«Когда после года бешенной работы на засыпке эпицентра взрыва, наш полк был построен перед отправкой нас по домам, полковник Сюськин сказал: «Дорогие товарищи, вы сделали большое дело для нашей Родины. Вы сделали возможное и невозможное, и вам один год этой работы зачтет-

ся за пять и на пенсию пойдете, если доживете, в 50 лет. Вас, дорогие товарищи, Родина не забудет!» Мне 56 лет, а все, кто со мной рядом работал тогда, в 1958 году, уже умерли. Скоро и я умру, а жизни так и не видел». (В. Новоселов, В. Толстиков. Тайна «сороковки». Екатеринбург, 1995, стр. 287.)

Атомный взрыв 1957 года заражает не только город, но и очень многие окрестные деревни и посёлки. Некоторых людей наспех переселяют в другие, безопасные места, но на большинство жителей просто махнули рукой, так как количество пострадавших от атомного взрыва исчислялось многими тысячами. Солдаты НКВД загоняют ничего не понимавших сельских жителей в специальные сараи, причём женщин и мужчин по отдельности. Там их раздевают догола и из шланга пожарной машины обрабатывают хлором, а зараженную одежду сжигают тут же... Всю деревенскую живность и скотину сгоняют в одно стадо на укромные полянки, где расстреливают, а затем зарывают в ямы. Растерянным сельчанам ничего не объясняют, так что многие из них просто сходят с ума от происходящего... Некоторые даже вешаются... Ничего брать с собой из дома не разрешают и прямо на их глазах сжигают все жилые постройки... А самих переселенцев отвозят на «безопасное» расстояние и высаживают на другое зараженное радиацией место и размещают в дощатых домах. От суровых уральских морозов многие из этих переселенцев погибают, а почти все выжившие мучительно умирают от радиации чуть позже... Однако об этих событиях в официальных СМИ Вы ничего не найдете, и лишь чудом оставшиеся в живых жители могут поведать об этой страшной трагедии...

Они всё ещё встречаются в деревнях близ предприятия «Маяк», доныне оставшиеся живыми жертвами и редкими свидетелями преступления атомщиков советского режима...

До сего дня город, согласно закону, считается закрытой зоной и живёт по специальному режиму, потому что на его территории хранится огромное количество оружия массового уничтожения, радиоактивных веществ. Въезд в город посторонних людей разрешается только сотрудниками ФСБ

в Москве, причём люди, имеющие судимость и другие подозрительные граждане сюда не допускаются. Выезд из города также должен осуществляться только в указанные разрешением дни, иначе нарушившие это правило могут быть арестованы. В окрестностях города запрещены съемки видео-фото аппаратурой и за это тоже могут арестовать.

У городских ворот стоит часовой, если вы вызовете в нём подозрение, то могут задержать и обыскать. По компьютеру проверяют всех родственников до седьмого колена. Город Озерский расположен на полуострове. Он почти со всех сторон и окружен озером Ирташ, как неким морем. По словам очевидцев, по дну озера проходят электрические провода, то есть к «Маяку» водным путём подойти невозможно. Края города, граничащие с сушей, окружены высоким каменным забором, а поверх них пущен ток под высоким напряжением... Так, за сорока замками хранится здесь государственная тайна об атомном оружии. Ах, если бы вот так государство заботилось о здоровье своих граждан и с таким старанием охраняло окружающую среду!.. Однако в России на первом месте стоит НЕ ЧЕЛОВЕК, А ОРУЖИЕ.

В этот закрытый город мы смогли попасть лишь пройдя многомесячные проверки ФСБ и, будучи защитниками пострадавших татар, на судебном процессе. Оказалось, что в городе проживает около восьмидесяти тысяч человек, из которых семь-восемь тысяч составляют татары. Наше примерное определение количества татар в городе объясняется тем, что просто никто не знает и не может знать точного числа татарского населения. В городе Озёрский проживает и трудится очень много татар из прилегающих деревень и поселков, в том числе и из Татарской Караболки. Из-за отсутствия здесь какой-либо другой работы, татарам приходится идти в цеха предприятий атомной промышленности. Однако в городе у татар, кроме вредной работы, ничего нет они не имеют возможности учиться в татарских классах, не могут добиться разрешения на строительство мечети. А в городском мусульманском кладбище, стоящем на окраине, уже нет места для новых захоронений, так как оно слилось с христианским, и поэтому татары теперь увозят своих покойников хоронить в ближайшие татарские деревни. В то

же время здесь для русских работает национальный театр, есть учебные заведения, музыкальная школа, музыкальное училище, большая библиотека, пятнадцать русских школ, пять профессионально-технических училищ, колледж и филиал Московского института. Несмотря на такой высокий уровень национально-культурного обеспечения, показатели наркомании здесь в пять раз выше, чем по области. По словам специалистов, примерно 60—70 процентов проживающих в городе Озерском имеют психические отклонения. Сердце холодеет, когда задумаешься о том, что в руках вот этих психически больных и наркозависимых людей находятся урановые, плутониевые, атомные производства и тысячи тонн ядерных отходов. В годы перестройки, когда в России начинают сокращать оружия массового уничтожения, в «Маяке» наблюдается финансовые затруднения. Сейчас же, когда сюда начали стекаться атомные отходы со всего мира, «Маяк» начинает вставать на ноги. Средняя месячная зарплата здесь доходит даже до 50—60 тысяч, поэтому за свою работу люди держатся, несмотря на смертельную опасность на производстве. Однако работники бюджетной сферы города получают мизерную зарплату всего по 600—700 рублей в месяц. В общем, город оставляет тяжелое впечатление. Точнее, оставляет впечатление засилья болезнями... Потому что, невозможно быть здоровым, живя на атомных отходах в миллиарды кюри. Как только по райски хорошим не хотели бы показать здешнюю жизнь продажные чиновники-лизоблюды, сами простые жители говорят совсем об обратном.

На улицах часто встречаются еле-еле волочащие ноги очень худые, почти что высохшие калеки. Оказывается, здесь больных раком на двадцать процентов больше, чем в среднем по области... Нам показалось, что эта цифра должна быть ещё выше, так как у всех, с кем бы мы ни говорили раком болели или болеют их родные, родственники или они сами... Так что, радиация и рак в этот город, в их жителей «прописались» навсегда, на совсем. Раковые болезни и радиация здесь исчезнут только с исчезновением последнего человека или тогда, когда атомная катастрофа поглотит весь мир.

Как бы ни старались скрыть официальные власти, люди всё равно узнают о бытующих среди них раковых заболеваниях от радиации. Если быть точным, то почти все создатели первой атомной бомбы умерли от рака, в том числе и отец советской атомной бомбы И. В. Курчатов. До 1956 года в городе сохранялся такой строжайший режим, что никого из прибывших в него, обратно не выпускали. Даже те, кто сильно заболевали раком и лучевой болезнью, не могли куда-либо выехать на лечение... Если они умирали то их хоронили только на территории города. А эти заболевания раковой опухолью и лучевой болезнью начали преследовать людей с первых дней работы с ураном, потому что не соблюдались элементарные меры техники безопасности, даже радиоактивные вещества на комбинате носили вёдрами.

Причём, радиационные отходы сбрасывались прямо в реки и озера. Лишь тогда, когда стали массово умирать и жители окрестных деревень, в Москве поняли, что, как с атомной бомбой, так и с урановыми, радиоактивными отходами нужно обращаться осторожно. Работающих на «Маяке» начали постоянно осматривать врачи, стали ежемесячно брать кровь на анализ и делать первые отметки об излучении. В шахтах зоны атомного реактора появились собаки, на которых изучались действия атомно-ядерного излучения. В 1949 году впервые одному из больных ставится официальный диагноз: «облучение», то есть «лучевая болезнь», однако далее врачам запрещается ставить такой диагноз и они продолжают ограничиваться общими диагнозами. Вот в наших руках книга под названием: «Плутоний в девичьих руках». В ней рассказывается о женщинах, работавших в плутониевом цехе химико-металлургического завода производственного объединения «Маяк». Надо отметить, что в этом цехе трудились женщины исключительно с высшим образованием, которые первыми приняли на себя коварную, тайную атаку атомного чудовища. Четыреста человек из полутора тысяч работавших на химико-металлургическом заводе, стояли на учете как облучённые радиацией, то есть каждый четвёртый болел раком.

За всё время работы на заводе было зарегистрировано приблизительно 400 человек, имеющих профессиональные

заболевания. В основном, эти люди, работавшие на заводе в период 1949 — 1956 годы.

Сейчас, сорок лет спустя, в живых из них остались половина. Большинство умерли в возрасте 40—45 лет. Из числа умерших 54 процента скончались от злокачественных опухолей лёгких, печени и саркомы костей — это очень высокий процент раковых заболеваний». (Л. П. Сохина, Н. Ш. Колотинский, Т. В. Халтурин. «Плутоний в девичьих руках», Екатеринбург, 2003, — с. 135).

Таким образом, многие из создателей первой атомной бомбы скончались мученически от рака, не дожив и до пятидесяти лет. Многие из них ещё при своей жизни достигли больших высот — были удостоены орденов Ленина, Государственных премий, высоких почётных званий, однако не смогли излечиться от коварных болезней и обрекая своих потомков на страшные болезни. Как видите, оказывается не только жители Муслюмова и Татарской Караболки гибнут от рака и облучения, а эта тайная болезнь века доходит и до самых высоких кабинетов, где начинает выбивать чиновников. Совсем недавно генеральный директор «Маяка» Фетисов скончался в страшных муках от рака мозга, не достигнув и пятидесяти лет... Это уже четвёртый по счету генеральный директор, скончавшийся от полученного облучения. Ничто не смогло удержать этой болезни ни высокие каменные заборы с электрическим током, ни выброшенные на это миллиардные суммы денег, ни учёные, наблюдавшие за мрущими как мухи жителей села Татарская Караболка... Эта коварная болезнь, связанная с атомом, с ураном и радиоактивными отходами, в любое время может найти и завалить любого человека. И уже многих находит...

В будущем человечество все равно встанет перед неизбежным вопросом что нужнее: атомная промышленность, атомное оружие, атомные электростанции или здоровье человека? В регионах, связанных с атомными предприятиями продолжительность человеческой жизни не превышает сорока пяти лет, смертность вдвое превышает рождаемость, царит рак и болезни, связанные с радиацией. В будущем такое ожидает всё человечество. Поэтому я никак не могу понять и принять искусственное спокойствие и петушиный

патриотизм некоторых жителей Озёрска, которые утверждают, что им, мол, ничто не угрожает... Это является результатом большой, массированной пропагандистской деятельности «Маяка» и официальных властей города, и их безысходности. Интересно, как же можно быть таким по-идиотски, спокойным, радостным и довольным, сидя на «сундуке» атомных отходов в два миллиарда кюри, и ожидая скорого поступления ещё двадцати тысяч тонн атомных отходов, когда под самым твоим носом строится атомная электростанция, когда просто-напросто сидишь на атомной бомбе?! Вообще-то, комбинат «Маяк» должны были закрыть тотчас после аварии 1957 года. Если бы в то время сказали правду народу и приняли мудрое решение, то вполне возможно, что не произошло бы и Чернобыльской аварии. Разве можно было скрывать от людей такую страшную опасность, такую катастрофу?! Теперь от последствий взрыва 1957 года более всех страдают сами жители города, работники комбината «Маяк». И с приходом эпохи перестройки: надо было именно им первыми поднять вопрос о закрытии «Маяка» и о введении пожизненной выплаты компенсации всем работникам «Маяка» и жителям своего города. А они же, ради сегодняшней сытой жизни, не задумываясь о будущем, зарабатывают вечную болезнь, подвергая и себя, и своих потомков жить в инвалидности и заражают весь мир радиационной эпидемией... Они тоже жертвы военной политики России, жертвы рожденного самими же атомного разрушителя, палача... Но ведь человек обязан задумываться над тем, зачем он пришёл в этот мир, что оставит после себя и как исправить последствия принесённой им катастрофы! Когда-нибудь должна же стать на первое место забота о здоровье, о душевном спокойствии человека!

Для того, чтобы представить себе будущее работников объединения «Маяк» и жителей города Озёрский приведём следующий небольшой отрывок из книги Владислава Ларина «Комбинат «Маяк» проблема на века»:

«В 1973—1982гг. уровень заболеваемости раком оставался высоким в 3-5 раз (в небольшой группе женщин 60-69 лет — в 10 раз) соответствующие показатели остальных жителей Челябинска-65. В структуре злокачественных

новообразований по прежнему первое место занимал рак легкого: у мужчин — 38,7 %, у женщин — 17,5 %; второе место — рак желудка у мужчин 16,0; и рак печени у женщин15,0 %; третье место — рак кожи у мужчин и женщин (13,5 % и 12,6 % соответственно).

Было установлено связь частоты рака легкого с величиной поглощенной дозы от попавшего внутрь организма плутония. В последние годы отмечена тенденция к росту числа заболеваний раком печени и поджелудочной железы». (Москва, 2002г., стр. 211)

То есть плутоний, ЯВЛЯЮЩИЙСЯ ОСНОВНОЙ продукцией объединения «Маяк» проникает в человеческий организм с воздухом, водой, пищей и накапливается, в основном, в печени (тридцать процентов) и в костях (пятьдесят процентов), постепенно разрушая их. Для того, чтобы полностью вывести плутоний из костей человека необходимо 1500 лет!!!

Один из микрорайонов г. Озёрск.

В городе Озёрск и в «Маяке», а также повсюду в его окрестностях радиация, атомные отходы, плутоний, стронций... На первый взгляд город этот очень чистый и красивый, но за этим скрывается невидимая опасность — радиация... В этих прекрасных озёрах плавают слепые рыбы с

человеческий рост, а в лесах растут крупные от радиации ягоды и грибы — всё это попадает на стол жителям... И люди живут в этих условиях... Челябинские учёные пишут труды на тему «Положительное влияние радиации на организм человека»... Обман, ослепление глянцем рассуждений, оболванивание людей продолжается...

Относительная благоустроенность и порядок в городе у многих вызывает искусственное спокойствие. Да, здесь не увидишь скитающихся по улицам бродяг и цыган, потому что им запрещено сюда входить. Сюда запрещен въезд всем бывшим заключённым, имеющих судимость. Поэтому наркоманы, количество которых в пять раз больше, чем по области (в процентном соотношении), стараются не попадаться в руки властей, потому что после осуждения они уже никогда не смогут сюда вернуться. Поэтому многие преступления совершаются в домах, за железными дверями. Вследствие многие горожане, в том числе и более половины работающих в объединении «Маяк» психически больные. Болезнь, отчаяние, беспрерывное состояние тревоги отрицательно влияют на их психику... А ведь в руках этих людей — атомные реакторы... Вот что пишет о некоторых болезнях работников «Маяка» и системы Минатома челябинский эколог, кандидат физико-математических наук Светлана Лучич:

«... На химико-металлургических заводах Министерства РФ по атомной энергии зарегистрировано около 2 тысяч носителей плутония с повышенным содержанием его в организме и доказана прямая связь между плутонием и заболеванием раком легких. В структуре профзаболеваний работников Минатома 58 % занимают болезни, вызванные воздействием радиоактивных веществ. За последние 5 лет рост заболеваний злокачественными новообразованиями таких работников составил 28 %(это намного больше темпов роста по России). При этом резко увеличилось число больных, впервые выявленных в запущенной стадии, снизился процент этих заболеваний, выявленных на медосмотрах. Первичная заболеваемость психическими расстройствами среди работающих на ряде предприятий Минатома за последние годы возросла на 50 %. Это серьезная предпо-

сылка к росту риска возникновения аварийных ситуаций по вине работников на особо опасных предприятиях. Снижается продолжительность профессиональной деятельности высоко профессионального персонала. У 80 % работников отмечается развитие вторичных иммунодефицитов, осложняющих течение профессиональных заболеваний. Распространенность врожденных аномалий среди детей в возрасте до 14 лет, проживающих в закрытых городах (ЗАТО) вдвое превышает показатель по России». (С. И. Лучич. «Популярные беседы по экологии». Челябинск, 2000, стр. 54.)

Мы, татары — народ, проживший 450 лет в когтях Российской империи и мы очень хорошо знаем степень имперского коварства и злодейства. Каждый прожитый день в этой стране нескончаемая борьба за жизнь, за родной язык, веру, свободу и здоровье. Самыми первыми в суд на комбинат «Маяк» подали татары, показав всему миру чудовищную опасность этого предприятия для судеб человечества.

В зале судебного заседания.

Да и сегодня именно ТАТАРЫ судятся с правительством России и объединением «Маяк», требуя удовлетворения своих прав на компенсации подорванного радиацией здоровья. Пока пять татарских женщин обратились в суд

с требованиями вернуть им статуса ликвидаторов, пострадавших от радиации, но в будущем таких людей будет пятьдесят, пятьсот,... Ещё тысячи, миллионы таких же лишенцев, и не только татар, но и людей других национальностей, получивших пожизненные заболевания и ставших инвалидами из-за работы на «Маяке» хронически страдающие от радиации, будут непременно судиться с Российским правительством, добиваясь своих прав. А пока что их пятеро ИСМАГИЛОВА ГУЛЬЧАХРА, АБДРАХИМОВА ГАТИФА, САЙФУЛЛИНА МАРЗИЯ, ГАЛИУЛЛИНА ГУЛЬСАЙРА, АБДУЛЛИНА ЗЕМФИРА. Одним из них шестьдесят лет, другим чуть больше пятидесяти, но ОНИ все больны раком. Все эти женщины родились и выросли в Татарской Караболке, после взрыва в 1957 году на «Маяке» они все участвовали в ликвидации радиационного загрязнения и заразились неизлечимой болезнью. А ведь затем судьбы многих из них приводит в этот город Озёрск, где они отработав своё, выходят на пенсию. Впрочем, пять лет назад они, через суд, получили было уже статусы ликвидаторов, но администрация Челябинской области не пожелало хоть как-то помогать этим больным женщинам, и опять же через суд, лишила их статуса ликвидатора. Куда только ни писали, к кому только ни обращались эти женщины в течение последних пяти лет, однако администрация отовсюду их гонит, закрывает перед ними двери. И тогда они, живущие за уральскими горами за тысячи километров от Татарстана, вынуждены были обратиться за помощью к своему татарскому народу, к Президенту Татарстана и написать письмо в адрес Всемирного конгресса татар. И вот уже на последнем суде в Челябинской области все в зале прекрасно понимали, что за этими пятью татарскими женщинами стоит весь многомиллионный татарский народ, и Татарстан. Нет, мы и не скрывали политическую подоплёку и направленность этого процесса и прямо, без обиняков обвинили Российское правительство в атомном геноциде против татар, против татарского народа.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ЮРИСТА ВСЕМИРНОГО КОНГРЕССА ТАТАР, АДВОКАТА РОЗЫ ФАРДИЕВОЙ НА СУДЕ В ГОРОДЕ ОЗЁРСК (30-31 июля 2003 года):

— Мы здесь выступаем от имени Всемирного конгресса татар, мы всегда стремимся помочь татарам, где бы они ни проживали. К нам, к Татарстану за помощью обратились пострадавшие от радиации жители города Озёрский и деревни Татарская Краболка. Мы неоднократно выезжали на место, изучая этот вопрос. Наши исследования показали, что многие люди в Татарской Караболке умерли от рака, что напрямую связано с радиацией. До сих пор в деревне высокий уровень радиации. Но самое ужасное в том, что людям, в особенности — татарам не сказали во время правды: жителей всех окрестных русских деревень переселили в течение трёх месяцев безопасные места, а татарские деревни, вместе со всеми жителями, оставили в мёртвой, радиационной зоне. Деревня Татарская Караболка теперь и на картах отсутствует, но она, на самом деле, никуда не переехала, не переселена. Мы имеем полное право заявить, что «над этими татарами производились атомные опыты». И это можно оценивать как геноцид по отношению к татарскому народу. Вот этих татар, сидящих сегодня перед судом, государство использовало в своих корыстных, коварных целях с самого раннего детства... и теперь доводит их до гибели. Они ведь все болеют раком. Вместо того, чтобы защитить пострадавших, областной комитет социальной защиты превратился в карательный орган, уничтожающий ликвидаторов. Мы считаем это чудовищной несправедливостью и просим суд вынести решение в пользу людей, пострадавших от радиации. Правительство тысячекратно обязано перед ними за то, что лишило безопасного, безоблачного детства, юности, здоровья и вообще жизни!.. Я верю, что сегодня государство способно хотя бы немного исправить свою ошибку и посему сегодняшний суд вынесет решение а защиту этих людей.

Так и произошло на самом деле...

Судья города Озёрский Царькова Людмила Константиновна вынесла приговор в защиту пяти татарских женщин, пострадавших от радиации. Многие рыдали от радости, слу-

шая это решение. Ничего не пропало из того, что было сделано за эти трудные годы борьбы.

Самое важное — СПРАВЕДЛИВОСТЬ ВОСТОРЖЕСТВОВАЛА хотя бы на миг, в самом сердце атомного дракона!!! Конечно же, могут найтись желающие оспорить это решение суда, могут опять ополчиться против татар чиновники Челябинска и Москвы. Но если дело возьмёт такой оборот, то мы обратимся за помощью в Международный Суд и к мировой общественности через Всемирный конгресс татар! Мы докажем всему миру, что татары не одиноки в беде, они готовы броситься на помощь друг другу не только в огонь, но даже и в пасть атомного дракона. Пусть никто не забывает, что за преследуемыми татарами сегодня стоит, подобно громадной скале, весь Татарстан, весь многомиллионный татарский народ. Узнав об этом, даст бог, пострадавших от радиации татар защитит и вся мировая общественность!

Г. Исмагилова с автором книги Ф. Байрамовой у здания городского суда.

Со временем Правительство России ответит не только за пятидесятилетний атомный геноцид, но и за пятисотлетнее угнетение татарского народа.

А пока — прощай город атомщиков, самое страшное и самое загрязненное радиацией место!..

Прощайте, друзья-соплеменники, вынужденные жить в этой чудовищной пасти дракона! Ваши райские деревни, вашу спокойную, размеренную жизнь Российская империя превратила в ад. Ваше сегодняшнее состояние должно быть поучительным для всего мира. Если мы не будем вместе бороться против этого, то империя может положить в атомный казан-котёл все народы, если мы дадим ей возможность в этом. Пусть каждый, кто прочитает эти строки, поставит себя, на место жителей татарских деревень Муслюмово и Татарская Караболка. Эта трагедия, мучения от рака, безвременные кончины, рождающиеся инвалидами дети, даже прекращение потомства многих людей, то есть, прекращение родословного древа на их поколении может коснуться в любое время и вас самих, От безумной гонки вооружения гибнет собственный народ России. КТО ЖЕ ПРЕКРАТИТ ЭТО АТОМНОЕ СУМАСШЕСТВИЕ?!.

Всё, мы свой долг выполнили с честью. Выходим, минуя уральские озёра и леса, к шоссе «Екатеринбург Челябинск», оставив позади город Озёрск. От умиления окружающей красотой появляются слёзы на глазах, захватывает дух, замирает дыхание от девственной прелести природы!.. Березы, провожающие нас на протяжении всего пути, окутаны каким-то синим свечением, волшебным звучанием... На голубом небосводе, медленно покачиваясь, плывут белые, пушистые облака... Издали торжественно и гордо смотрят вслед нам Уральские горы. Ягодам и цветам нет конца и края... словно эти места — настоящий райский уголок!.. Однако уже знаешь, что под этими землями индустрия смерти, протянувшаяся на десятки километров, десятки цехов «Маяка», миллиарды кюри атомных отходов... Под этими райскими землями — бескрайнее атомное море, которое неуклонно движется в сторону Челябинска со скоростью 80 метров в год... Вон сквозь деревья торчат чёрные трубы «Маяка», будто бы вслед нам злобно машут кулаками... Эти красивые на первый взгляд места — самый грязный, самый радиационно-зараженный край. Недалеко отсюда дымит трубами Карабаш, являющийся металлургическим центром — там не растёт даже трава, а прилегающие к ней территории относятся к экологически опасной

зоне. Скоро могут в состав этой зоны войти и земли вокруг «Маяка»... На юге Челябинской области, в городе Магнитогорске зимой идут чёрные снега, потому что их до такого состояния доводят дымящие металлургические заводы... Да и сам Челябинск в экологическом отношении считается самым грязным городом России, потому что он задыхается от газов и дыма металлургических и военных заводов, от грязи радиоактивных отходов... Вот что пишут об этом экологи Челябинска:

«По данным космических съемок, в Челябинской области суммарная площадь загрязнения тяжелыми металлами, радионуклидными и техногенными отходами составляет 56 процентов всей территории области». (С. И. Лучич. «Популярные беседы по экологии». — Челябинск, 2000, с. 242).

Да, Российская империя превратила райские татарские земли в ад. И за это ей, ещё даст Бог, придется держать ответ!

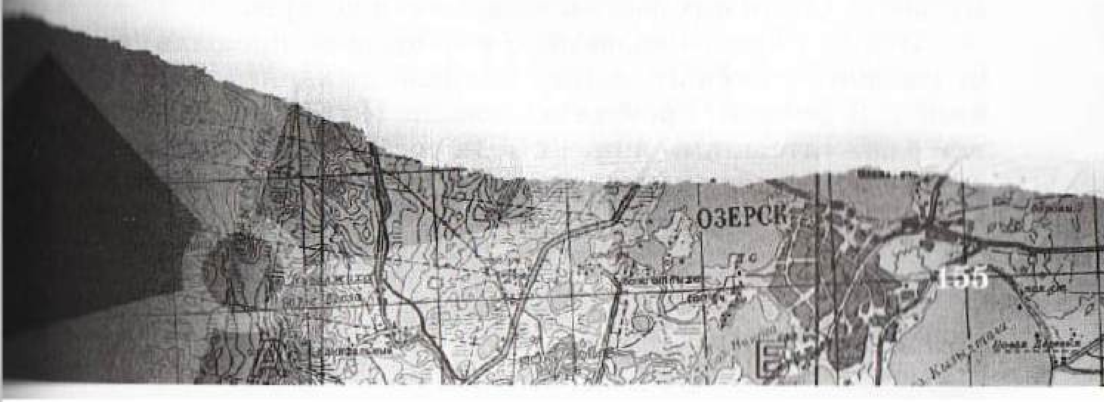

ГЛАВА ПЯТАЯ

Результат – ползучие...

Да, итог атомной деятельности, атомной радиации — ползучие... Я их видела собственными глазами. В Челябинской области есть два специальных интерната, где содержатся дети, ставшие инвалидами вследствие заражения радиацией, лучевой болезнью. Один из них — в Челябинске, другой — в городе Троицке. Я посетила интернат в Челябинске, где собраны в палатах триста детей в возрасте от четырёх до восемнадцати лет, все инвалиды, слабоумные, неизлечимо больные. От них отказались родители, потому что таких детей наверное, невозможно вылечить дома. В области изо дня в день быстро растет число таких детей, поэтому существует большая очередь желающих устроить своих детей в такие интернаты.

Директор Челябинского городского детского дома № 2 (так называется этот специнтернат) Олег Николаевич Блинков завёл меня к самым тяжелобольным детям. Это отделение называлось отделением «ползучих» и там лежали дети, больные церебральным параличом, настоящие инвалиды мутанты. Среди них были и татары, и башкиры.

Это — ужасное явление. Здесь было не продыхнуться, от кислого, тяжелого запаха спирало дыхание, даже тошнило... В детских кроватках лежали 12-13-летние подростки с пожелтевшими лицами... Их рост — около полуметра, вместо рук и ног — безобразные куски, обрубки мяса... Но

самое ужасное, самое жуткое их пустые лица... Они изборождены морщинами, как у семидесятилетних стариков, пожелтевшие коренные зубы висят изо рта... Если их опустить на пол, то они начинают ползти, поэтому-то их и называют «ползучими»... Среди них есть и инвалиды уже достигшие 16-и лет. Вот, например, девочка Катя. У неё большая, соответствующая своему возрасту, голова. Тело достигает лишь полуметра, а вместо рук культяпки... Однако, как ни странно и трагично, Катя в своём уме и ищет свою маму... Я погладила её по голове и сказала: «С Богом, Катя». Она мне ответила: «С Богом, с Богом!»... А что ещё ужаснее того, ЧТО она ежедневно, просыпаясь, видит вокруг себя безумных детей-инвалидов и знает где находится и на что она обречена... Поэтому мучительно просит найти её маму... И надеется успеть найти её... увидеть её...

Дети, ставшие инвалидами вследствие лучевой болезни.

Ужасные впечатления оставили и дети, больные церебральным параличом. Они так скривлены, скукожены, что даже страшно смотреть... По словам врачей и в других отделениях почти все дети являются умалишенными, уродами-мутантами, сумасшедшими. По их словам, эти дети являются прямым следствием влияния атомной радиации на человека. Радиация очень сильно действует на генетику, в результате чего на свет появляются инвалиды, уроды, имею-

щие две головы, рыбий хвост и тому подобные отклонения, напоминая чем-то животных. Я видела всё это своими глазами и подумала о том, что, видимо, человечество ожидает именно такой печальный конец. Уродливые дети остались ползать на полу, как какие-то пресмыкающиеся, о чём-то мыча, воя и скуля... Видимо, человечество свой путь на земле закончит ползанием... и ведь всё это — жертвы атомных амбиций...

Но это ещё только те дети, что родились... А сколько не родившихся, ставшими уродами прямо в материнской утробе и уже мертворожденных?! И они тоже атомные жертвы, жертвы радиации!.. Если вы — хотите увидеть, как погибает человечество, погибает жизнь в материнской утробе, став уродом, то поезжайте в Аргаяшский район, расположенный недалеко от объединения «Маяк». В здешнем медицинском училище хранятся заспиртованные тела мутантных детей-инвалидов... У одних голова расположена на животе, у других один или три глаза, у некоторых ноги вместо рук... На их лицах, как приклеенные маски, застыли боль и мучения, а тела кажутся навсегда согнутыми под мирской тяжестью... А ведь они тоже, если бы родились нормальными, были бы чьими-то счастливыми детьми, а теперь вот глядят на этот мир в упор из стеклянных колб, как бы посылая вечные проклятия человечеству...

ВОТ ТАКОВЫ ИТОГИ СУМАШЕДШЕЙ ГОНКИ ВООРУЖЕНИЙ АТОМНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ, «МАЯКА» — ИЗУРОДОВАННОЕ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО, ПОМЕЩЕННОЕ В СТЕКЛЯННУЮ КОЛБУ.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНОЕ СЛОВО

В результате пристального изучения жизни татарских деревень и вообще татар зараженного Кунашакского района, мы пришли к следующему мнению:

1. Содержание татар Российским правительством с 1948 года до сего дня в радиационной мёртвой зоне мы вправе оценивать как ГЕНОЦИД ПРОТИВ ТАТАРСКОГО НАРОДА. Эта оценка соответствует и международным правовым нормам, потому что правительство, прекрасно зная положение дел, оставило татар жить и погибать в радиационной зоне. Лишение человека способности продолжить свой род, вследствие радиационного заражения, также является одним из признаков геноцида. Основываясь на этом и опираясь на Конвенцию Организации Объединенных Наций, Российская Федерация должна быть предана Международному Суду за геноцид против татар.

«КОНВЕНЦИЯ ООН О ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ГЕНОЦИДА И НАКАЗАНИЯ ЗА НЕГО»:

Статья 2.

В настоящей Конвенции под геноцидом понимаются следующие действия, совершаемые с намерением уничтожать, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу, как таковую:

а) убийство членов такой группы;

б) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы;

с) предумышленное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее;

д) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы;

е) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую.

(Принята в 1948г. Вступила в силу в 1951г.)

2. На сегодняшний день производственное объединение «Маяк» является источником потенциальной опасности для всего человечества. Сегодня там хранится один миллиард кюри атомных отходов, способных уничтожить всю планету в одно мгновение. Несмотря на это, нынче начался завоз туда атомных отходов из других стран. Атомные реакторы «Маяка» продолжают работать во всю мощность и на этой же территории продолжается строительство атомной электростанции. Таким образом, «Маяк» представляет всё возрастающую потенциальную опасность не только для самого региона, но и для всего человечества. Исходя из вышесказанного, мы приходим к следующему выводу:

— Здесь никогда не будет благополучия, пока работает атомное объединение «Маяк». Из-за коварного действия радиации, от рака и других болезней будут гибнуть тысячи, миллионы людей, невосполнимо пострадает природа и превратится в чёрные уголья. Значит, если мы будем беспокоиться о судьбах людей и природы, НЕОБХОДИМО ПРЕКРАТИТЬ ДАЛЬНЕЙШУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ «МАЯКА», ЗНАЧИТ ОБЯЗАТЕЛЕН ВЫБОР: ИЛИ — АТОМНОЕ ОБЪЕДИНЕНИЕ «Маяк», ИЛИ — ЛЮДИ И ПРИРОДА. Вопрос должен стоять лишь только так. «Маяк» и земля, где она располагается, должны быть провозглашены «Зоной экологического бедствия». Там должны быть прекращены любые стройки, связанные с различным атомным, химическим, бактериологическим оружием, в том числе должно быть немедленно остановлено и строительство Южно-Уральской атомной электростанции.

3. Всех людей, пострадавших от деятельности объединения «Маяк», особенно жителей деревень Муслюмово, Татарская Караболка, Усть-Багаряк, уже проживших пятьдесят лет в мертвой зоне, безо всяких судов признать пострадавшими от радиации и приравнять их в правах с чернобыльцами, обеспечив соответствующей государственной помощью.

4. Переселить из радиационной зоны желающих покинуть её — на чистое, безопасное место по их выбору, создав все необходимые условия для их дальнейшей жизни. Вопрос о переселении решать только с самим местным населением, не применяя никакого насилия, при этом не отменять их льгот — статуса.

Сможет ли Россия сделать всё перечисленное? Или же заупрямившись, засекретив всё, продолжит атомные опыты над людьми? Мы ожидаем, что в этом вопросе примет участие и широкая общественность, сказав своё слово и оказав посильную помощь...

Эта необъявленная война против татар ведётся не только в Челябинской области. Сегодня имеется очень много и других предприятий, связанных с атомно-ядерным, радиационным, химическим и бактериологическим оружием в Челябинской, Курганской, Свердловской, Оренбургской, Саратовской, Ульяновской областях, в Татарстане, Башкортостане, Удмуртии, в Сибири, где в основном живут татары. Проживающие в этих краях люди массово умирают от раковых заболеваний, средняя продолжительность их жизни не превышает 57 лет, они постоянно страдают болезнями. Уничтожается генофонд татар в исконно, исторически татарских землях. Нас, татар на родных землях со всех сторон обложили ядерными объектами. Вполне возможно, что в двадцать первом веке мы все можем стать атомной жертвой Российской империи... её амбиций...

БУДЬТЕ БДИТЕЛЬНЫ, ЛЮДИ!
БУДЬ НАСТОРОЖЕ, ЧЕЛОВЕЧЕСТВО!!!
Необъявленная война против нас продолжается...

МНЕНИЯ УЧЁНЫХ:

НА ДЕСЯТЬ ПОКОЛЕНИЙ ВПЕРЁД РОССИИ УГОТОВАНА РОЛЬ МИРОВОЙ ЯДЕРНОЙ СВАЛКИ. НА ЕЁ ТЕРРИТОРИИ БУДУТ РАЗМЕЩЕНЫ ДЕСЯТКИ ТЫСЯЧ ТОНН НЕНУЖНЫХ ЯДЕРНЫХ МАТЕРИАЛОВ... КО ВСЕМ ИЗВЕСТНЫМ БЕДАМ РОССИИ ДОБАВЛЕН РАСТЯНУТЫЙ НА СТОЛЕТИЯ РАДИАЦИОННЫЙ ГЕНОЦИД.

Слово здесь идёт о нашей земле, о нашем будущем... О нашем здоровье, о нашей жизни, о нашей судьбе...

Мы обязаны все вместе противостоять этой, атомной беде! И вместе остановить несущегося на человечество атомного дракона... иначе, ОН может остановить нас... и наглядным примером этого является судьба жителей деревень Муслюмово и Татарская Караболка... Пусть больше никому не выпадет такая горькая судьба!..

Май—август, 2003 год.

Рабочая группа, ездившая в Челябинскую область от имени Всемирного конгресса татар и изучавшая жизнь татар, пострадавших от радиации:

1. Фаузия Байрамова — писатель, член исполнительного комитета Всемирного конгресса татар;
2. Жамиль Сафиуллин — юрист, член комитета по защите прав человека Всемирного конгресса татар;
3. Роза Фардиева — адвокат, юрист Всемирного конгресса татар;
4. Гульназ Хуснутдинова — юрист;
5. Альберт Гарапов — учёный-эколог, председатель организации по антиядерной безопасности Татарстана;
6. Фирдус Гималетдинов — журналист, сотрудник телевидения «Татарстан — новый век» (ТНВ)
7. Сергей Кузьмин — телеоператор, сотрудник телевидения «Татарстан — новый век» (ТНВ).

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Абсалямова Мунира. Укрощение монстра. Казань, 2001.

2. Атомная Арктика. Проблемы и решения. Мурманск, 2001.

3. Бәйрәмова Фәүзия. Дәверләр кучешендә. Әлмәт, 1998.

4. Джей М. Гульд, Бенджамин А. Голдман. Смертельный обман. Москва, 2001.

5. Источники радиационного загрязнения р. Теча и района расположения ПО «Маяк», Урал, Россия. Норвегия, 2000.

6. Кузнецов В. М. Ядерная безопастность. Москва, 2003.

7. Кунашак — земля предков. Челябинск, 2000.

8. Ларин Владислав. Комбинат «Маяк» — проблемы на века. Москва, 2001.

9. Лучич С. И. Популярные беседы по экологии. Челябинск, 2000.

10. На путях к духовно-экологической цивилизации. Казань, 1996.

11. Новоселов В., Толстиков В. Тайна «сороковки». Екатеринбург, 1995.

12. О близком нам крае замолвим мы слово. Челябинск, 2002.

13. Они превращают Россию в Международную ядерную свалку. Москва, 2001.

14. Петрушина Н. П. Здоровье потомком работников предприятия атомной промышленности — производственного объединения «Маяк». Москва, 1998.

15. Сивинцев Ю. В. Ядерная энергетика и экология. Москва, 1976.

16. Сохина Л. П., Колотинский Я. И., Халтурин Г. В. Плутоний в девичьих руках. Екатеринбург, 2003.

17. Тихонов Александр. Муслюмово — деревня на ядерной свалке. Челябинск, 1995.

18. Тритий — это опасно. Челябинск, 2001.

19. Это не жизнь! Жизнь, отравленная радиоактивными отходами. Гринпис, 2002.

20. Южно-Уральская атомная — быть или не быть? Резонанс. Челябинск, 1991.

21. Ядерное оружие: мощный рывок к нулю. Новосибирск, 2002.

22. Якубовский В. Л., Нагибин В. И., Суслин В. П. Семипалатинский ядерный полигон — 50 лет. Новосибирск, 1998.

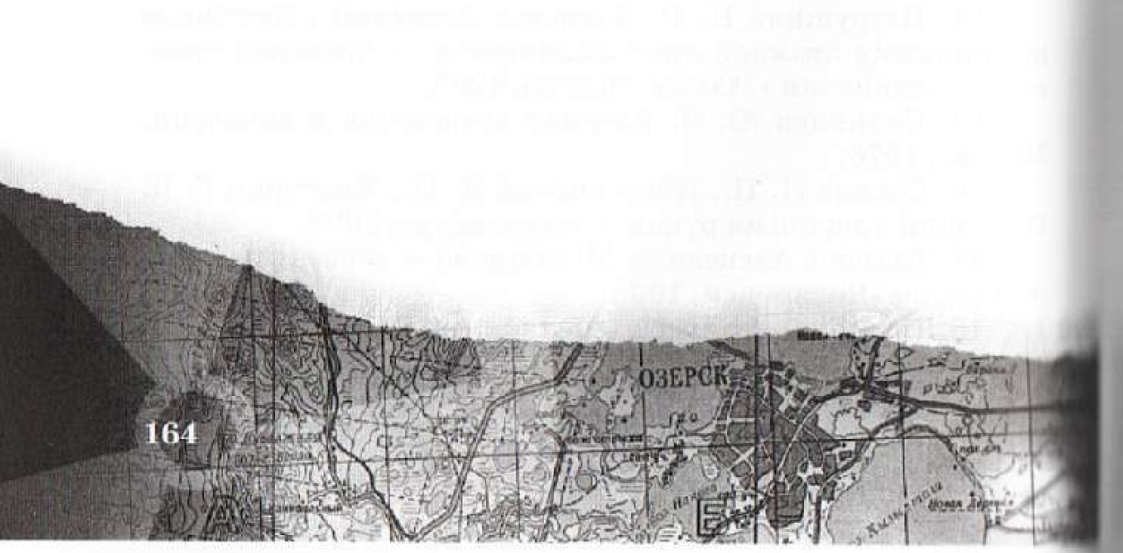

БЕРЕНЧЕ БҮЛЕК

Үлем индустриясе

Россиядә үлем җир астына яшерелгән...

Илнең бер башыннан икенче башына хәтле исәпсез-хисапсыз хәрби заводлар, атом, химик һәм бактериологик корал ясау берләшмәләре, бу үлем коралын саклау объектлары урнашкан... Аларның күпчелеге — җир астында... Өстә — шәһәр, кешеләр яши, урманнар шаулый, елга-сулар агып ята, ә аста, бөтен тирә-якка, үлем индустриясе җәелгән... Бу хакта белергә тиешле кешеләр һәм шунда эшләүчеләр генә белә, алар да барысын да түгел, үзләренә тиешен генә... Зур аварияләр генә кайвакытта җир астына яшерелгән серне өскә чыгара, бу тирәдә яшәүчеләрнең күпләп үлә башлавы уйланырга мәҗбүр итә... Россия халкының күпләп кырылуы, илдә рак эпедимиясенең котыруы, кешеләрнең гомер озынлыгы кыскара бару, дебильлеләрнең артуы, моңынчы булмаган куркыныч чирләрнең барлыкка килүе — болар барысы да җир астына яшерелгән үлем индустриясенең нәтиҗәсе... Россия империясенең башкаларны юк итәргә дип котырынып әзерләгән кораллары, бүген, нигездә, үз халкын юк итә, үз халкын агулый, үз халкын кыра... Үлем җир өстенә чыга...

Без бүген сезгә Урал тавы буйларында урнашкан атом архипелагы турында сөйләргә булдык. Ул — беренче совет атом бомбасы өчен плутоний җитештергән һәм бүгенге көндә дә шушы эшен дәвам иткән, җир асты һәм җир өсте

базларында 1 миллиард кюри атом калдыклары саклаган, бу тирәдә яшәүче меңләгән кешене радиация белән агулаган һәм вакытсыз кабергә керткән «Маяк» производство берләшмәсе... Бүгенге көндә дә җирне, суны, һаваны радиация белән агулап, дөньяга тере гарипләр, мутантлар тууга сәбәпче булган, меңләгән кешеләрне газаплы үлем белән тилмереп үләргә дучар иткән «Маяк» үлем индустриясе... Ул борынгы татар иленең нәкъ үзәгенә - Урал тау буйларына, Чиләбе өлкәсенең урман-далаларына урнашкан. Биредә яшәүчеләр һәм «Маяк»тан зарар күрүчеләр дә, нигездә, татарлар, шуңа күрә безнең сүзебез дә татарлар турында булачак. Дөрес, «Маяк»тан таралган радиация, үлем нуры милләтне карап тормый, бөтенесенә дә тигез тарала, барысын да рәттән кыра. Әмма татар җирләренә, татар авыллары өстенә урнашкан «Маяк» комбинаты татарларны биредә тамырдан юк итә - борынгы илләрен, җәннәттәй җирләрен, мең еллык нәселләрен, авылларын, үзләрен юк итә... Максат куеп, махсус алымнар белән, татарларны юк итә... Биредә татар халкына карата милли геноцид, этник, экологик геноцид алып барыла... Моның нәкъ шулай икәнлеген без алга таба исбат итәрбез, иншаллаһ, ә хәзергә бу җирләрнең тарихына, үзенә күз салыйк...

Чиләбе өлкәсенең төньягына урнашкан Коншак (Кунашак) районының, бу тирәдәге татар авылларының тарихы бик борынгы, җирләре гаҗәп бай һәм матур. Чиләбе өлкәсендә 4 мең еллык тарихы булган төрки-татар шәһәрлекләре (Аркаим), һун татарларының бай курганнары бар, биредән табылган һун алтын хәзинәләре Петербург музейларында, Эрмитажда саклана. Нух пәйгамбәр заманнарыннан бирле Урал тау буйларында яшәгән борынгы төркиләр биредә таштан шәһәрләр салганнар, беренче булып тимер койганнар, бакыр эреткәннәр, корал ясаганнар, алтын-көмештән сәнгать әсәрләре тудырганнар, җир эшкәрткәннәр, иген иккәннәр, таза, көчле нәсел калдырганнар... Бу хакта тарихи язмалар, дастаннар, борынгы шәһәрлекләр, курганнар, табылдыклар сөйли... Бу тирәләрдә каһарман Атилла патшаның варислары яшәгән, алар Идел-Урал арасында, Иртыш-Дон буйларында, Кавказ-Кырым киңлекләрендә дистәләгән татар дәүләтләре тот-

каннар... Тарих өчен Төрки каганатларны, татарларның легендар Алтын Урда татар дәүләтен, Себер, Казан, Кырым, Астерхань ханлыкларын, Нугай Урдасын искә төшерү дә җитә... Без сүз алып барган менә бу урыннарда исә нугай татарларының көчле дәүләте булган...

Аллаһы Тәгалә бу җирләргә байлыкны һәм гүзәллекне мулдан биргән. Биредә җир астында меңләгән тонна бакыр запасы, цинк, алтын, көмеш, күкерт ятмалары, мәрмәр барлыгы билгеле. Кайчандыр борынгы диңгез булган урыннарда йөзләгән зәңгәр күл утырып калган, Чиләбе өлкәсендә алар биш меңгә якын икән. Бер Кунашак районында гына да 56 күл барлыгын әйттеләр, аларның дәрьядай зурлары да, төпсез тирәннәре дә, хәтта үзендә күктән төшкән ташны саклаучылары да бар икән... 1949 елның җәендә бу тирәдә бик көчле йолдыз яңгыры ява, ягъни, күктән таш коела. Бик зур метеорит кисәге, күктә яна-яна, Чибәкүлгә килеп төшә, күккә 20 метрлы су баганасы күтәрелә... Әйтерсең лә, күкләр шушы рәвешле бу якларга киләсе зур афәт турында кисәтергә телиләр...

Моңарчы тиңе булмаган афәт һәм фаҗига бу якларга нәкъ шул елларда тамыр җибәрә. Моннан 500 ел элек татарларның дәүләтләрен тартып алган Мәскәү аларның үзләрен дә ахыргача юк итәргә исәпли. Шуңа күрә беренче совет бомбасын да нәкъ менә биредә - татарларның җәннәттәй җирләрендә ясарга булалар. Мондый яман күршелекнең нинди куркыныч нәтиҗәләргә китерәсен беләләр Мәскәүдә - әле генә бөтен дөньяны Хиросима фаҗигасе тетрәтә. Һәм тереләй утта янган япон шәһәрләре өстеннән атом болыты да таралып өлгерми, 1946 елны, Сталин әмере белән, Чиләбе өлкәсендә яшерен «химкомбинат» төзелә башлый. Мәскәүдән, урыс җирләреннән еракта, Урал тавының аръягында, татар авыллары өстенә төзелә бу үлем комбинаты. Совет империясе аны төзегән вакытта күп нәрсәләрне истә тота - авария булган очракта, аның үзәктән ерак урнашуын, беренче атом бомбаларын сынау өчен төрки далаларның якын булуын, комбинат даими эшләп торсын өчен, янәшәдә суның күп булуын, һәм, әлбәттә, күрәләтә үлемгә җибәрү өчен җирле эшче халыкның күп булуы... Татарлардан беркем рөхсәт сорап тормый, аларга

берни белдермиләр, үлем куркынычы янаганын сиздермиләр, 40-50 елдан аларның күпчелеге рактан, радиациядән үлеп бетәсен кисәтмиләр... Һәм ике ел вакыт эчендә дөньяда моңа кадәр тиңе булмаган үлем индустриясе сафка баса, беренче атом бомбасын бирә башлый. Өстә - татарларның авыллары, борынгы Кыштым шәһәре, мең еллык Карачай, Ирташ, Кызыл Таш, Олыагач күлләре, Әсән сазлыгы, Иске сазлык, Тыныч (Теча), Мәшәләк елгалары... Мең еллык борынгы курганнары, каберлекләре, зиратлары... Тирә-юньдә комбинат өчен күпме кирәк, шуның хәтле эшче көч бирерлек зур-зур татар авыллары - Мөслим, Татар Караболагы, Усть-Багаряк, Коншак... Аста исә - чакырымнарга сузылган җир асты шәһәре, атом җәһәннәме - бөтен тирәюньгә үлем нурлары таратып яткан уран-графит реакторлары, нурланышлы ураннан плутоний аерып ала торган радиохимия заводы, плутонийдан атом бомбасыны» үзәген әзерли торган химия-металлургия заводы, реакторлар өчен җиһазлар әзерләп чыгара торган приборлар заводы, радиоактив изотоплар заводы... Шулай ук җир астындагы табигый һәм ясалма резервуарларда меңләгән тонна атом калдыклары саклана, үтергеч радиоактив матдәләр җир өстендәге күлләргә һәм сазлыкларга да ташлана... Әмма кешеләр әле ул вакытта бу комбинатның нәрсә җитештергәнен дә, аның тормыш өчен ни дәрәҗәдә куркыныч икәнен дә белмиләр.

«Маяк» комбинаты эшли башлаганының беренче көнендә үк аварияләргә, җимерелү-ватылуларга дучар була, чөнки илдә әле атом белән эшләү тәҗрибәсе дә, кирәкле техника да булмый. Һәр авария саен тирә-юньгә үтергеч радиация тарала, эшчеләр атом реакторлары янында тәгәрәп үләләр, гарипләнәләр, нурланыш алалар.... «Маяк» эшли башлаганының беренче көненнән радиоактив калдыкларны, реакторлар файдаланган суны, бөтен пычрагын Теча елгасына ташлап бара... Ә ул елга буенда кешеләр яши, татар авыллары көн күрә... Елга буенча үзләренә нинди зур фаҗига килгәнлеген әле алар белмиләр, ә белүче органнар моны дәүләт сере итеп саклыйлар. Россия хөкүмәте үз халкына карата игълан ителмәгән атом сугышы башлап җибәрә... Шул сугышның кайбер күренешләре һәм корбаннары турында алга таба язып үтәрбез...

«Маяк» комбинаты 1948 елны тулы көченә эшли башлый һәм беренче мизгелдә үк зур авариягә дучар була - атом реакторларын суытырга су аз булып чыга. Аварияне эш барышында бетерәләр, әмма ул сменада эшләүчеләр барысы да нурланыш алып өлгерә. Моннан соң да комбинатта эреле-ваклы ватылулар гел булып тора, аларны атом реакторларын туктатмыйча гына төзәтергә «өйрәнәләр». Ягъни, эшчеләрне күрәләтә үлемгә - радиация зонасына кертеп җибәрәләр һәм нәтиҗәдә, 1949 елны ук беренче нурланыш авырулы кешеләр теркәлә башлый. Ул вакытта бернинди куркынычсызлык кагыйдәләрен саклау булмый, әйткәнебезчә, реактордан ук атом калдыклары турыдантуры тирә-юньдәге елга-күлләргә ташланып барыла. Нәтиҗәдә, 1949-1951 елларда гына да Теча елгасына 2,76 миллион кюри сыек атом калдыклары ташланганы билгеле була. Бу радиацион пычрак Исеть, Тобол елгалары аша Төньяк Боз океанына хәтле барып җитә. «Маяк»ның шушы өч еллык эшчәлеге нәтиҗәсендә генә дә шушы төбәктә яшәүче 124 мең кеше радиациядән нурланыш ала, алар арасында Чиләбе, Курган, Свердловски өлкәләрендә яшәүче татарлар була. В. М. Кузнецовның «Ядерная безопасность» (Москва, 2003г.) китабыннан күренгәнчә, «Маяк» комбинатында радиация белән бәйләнешле ватылулар шактый була. Әйтик:

1953 елның 15 мартында «Маяк»ның 25нче номерлы заводында зур авария була, эшчеләр барысы да көчле нурланыш алалар. Радиация тирә-юньгә дә тарала, әмма халыкка берни дә әйтмиләр.

1954 елның 13 октябрендә технологик җиһазлар шартлый һәм заводның бер өлеше җимерелә. Тирә-юньгә көчле радиация тарала, әмма халыкка берни дә әйтмиләр.

1957 елның 21 апрелендә 20нче номерлы заводта уран белән бәйле зур авария була, эшчеләр нурланыш алалар һәм үләләр. Тирә-юньгә көчле радиация тарала, әмма бу хакта халыкка әйтмиләр.

1957 ЕЛНЫҢ 27 СЕНТЯБРЕНДӘ СЫЕК РАДИОАКТИВ КАЛДЫКЛАР САКЛАНА ТОРГАН РЕЗЕРВУАРЛАР ШАРТЛЫЙ, НӘТИҖӘДӘ, ТАБИГАТЬКӘ 20 МИЛЛИОН КЮРИ АТОМ КАЛДЫКЛАРЫ ЫРГЫТЫЛА. БУ

АВАРИЯ ТАРИХКА «КЫШТЫМ ФАҖИГАСЕ» БУЛАРАК КЕРЕП КАЛА. 270 МЕҢ КЕШЕ РАДИАЦИЯДӘН ЗАРАР КҮРӘ, ӘММА КЕШЕЛӘРГӘ МОНЫҢ СӘБӘБЕН ӘЙТМИЛӘР.

1958 елның 2 октябрендә 20нче номерлы заводта уран белән бәйле тәҗрибә үткәргәндә, зур авария була, анда эшләүчеләр зур дозада радиация алалар, сукыраялар, үләләр. Тирә-якка көчле радиация тарала, әмма аны халыкка әйтмиләр.

1959 елның 28 июлендә заводта авария була, кешеләр нурланыш ала.

1960 елның 5 декабрендә тагы авария була, күпләр нурланыш ала. тирә-юньгә радиация тарала, әмма аны халыкка әйтмиләр.

1962 елның 28 февралендә «Маяк»та тагы авария, тагы нурланыш, тагы тирә-якка көчле радиация тарала.

1962 елның 7 сентябрендә - «Маяк»та авария, нурланыш.

1965 елның 16 декабрендә - «Маяк»та авария, нурланыш.

1967 ЕЛНЫ РАДИОАКТИВ КАЛДЫКЛАР САКЛАНА ТОРГАН КАРАЧАЙ КҮЛЕ ӨСТЕННӘН ӨЕРМӘ ҮТӘ ҺӘМ ТАБИГАТЬКӘ 0,6 МИЛЛИОН КЮРИ РАДИОАКТИВ КАЛДЫКЛАР ТАРАЛА, НӘТИҖӘДӘ, 41,5 МЕҢ КЕШЕ НУРЛАНЫШ АЛА.

1968 елның 10 декабрендә 20нче номерлы заводта плутоний белән бәйле авария була, күпләр нурланыш ала һәм үлә.

1976 елның 11 февралендә радиохимия заводында плутоний белән бәйле шартлау һәм җимерелү була, тирә-юньгә радиация тарала.

1984 елның 2 октябрендә реакторда шартлау була, тирә-юньгә көчле радиация тарала.

1990 елның 16 ноябрендә «Маяк»та шартлау була, көчле радиация тарала, үлүчеләр һәм тән җәрәхәте алучылар була.

1993 елның 17 июлендә «Маяк»ның радиоизотоплар заводында авария була, тирә-юньгә радиация тарала. Бу хакта халыкка берни дә әйтмиләр.

1993 елның 2 августында «Маяк»ның 22нче номерлы сыек радиоактивлар чистарту заводында авария була, радиация тарала.

1993 елның 27 декабрендә радиоизотоплар заводында авария була, тирә-юньгә көчле радиация тарала, әмма халыкка берни дә әйтмиләр.

1994 елның 4 февралендә «Маяк»ның 235нче номерлы заводында һавага радиоактив матдәләр тарала.

1994 елның 30 мартында «Маяк»ның 45нче номерлы заводында һавага радиация тарала.

1994 елның 20-23 маенда «Маяк»ның 235нче номерлы заводында вентиляция буйлап һавага радиация тарала.

1994 елның 7 июлендә «Маяк»ның 40нчы номерлы приборлар заводында радиоактив тап барлыкка килә, тирәюньгә радиация тарала. Авариянең сәбәпчесе 45нче номерлы заводта канализация агу була.

1994 елның 31 августында радиохимия заводының 101нче бинасында трубадан атмосферага радионуклидлар тарала, моның сәбәпчесе ВВЭР-440 реакторының герметизациясе бетүе була.

1995 елның 24 мартында «Маяк»ның 235нче заводында АД-6531-1 аппаратын плутоний белән нормага караганда 19 процентка артык тутыру була, БУ ХӘЛ ЧАК КЫНА АТОМ-ТӨШ ҺӘЛӘКӘТЕНӘ КИТЕРМИЧӘ КАЛА.

1995 елның 15 августында сыек радиоактив калдыкларны эшкәрткәндә, тирә-юньгә радиацияле су акканы билгеле була.

1995 елның 21 декабрендә термометрик каналны караганда берничә эшче нурланыш ала.

1995 елның 24 июлендә 45нче номерлы заводтан тирәюньгә радиация тарала, моның сәбәпчесе камерадагы фильтрның януы була.

1995 елның 14 сентябрендә 235нче номерлы заводта, 4нче цехта, радиоактивларны саклау приборлары сафтан чыга, нәтиҗәдә, радионуклидлар суга эләгә һәм 10 эшче нурланыш ала.

1996 елның 20 ноябрендә химия-металлургия заводында, электр җиһазларына ремонт вакытында, һавага көчле радиация тарала, ун еллык радиация нормасының 10 процентын тәшкил итә.

1997 елның 27 августында РТ-1 заводының 4нче номерлы цехында идәндә радиация табы барлыкка килә, моның сәбәпчесе - конвейрдагы мичтән зарарлы эремәнең тулып агуы була.

1997 елның 6 октябрендә РТ-1 заводының 954нче номерлы бинасында көчле радиация тарала, моның сәбәпчесе промышленность өчен тотыла торган су булып чыга.

1998 елны» 23 сентябрендә ЛФ-2 («Людмила») реакторының куәтен 10 процентка күтәргәндә, аерым каналлар ныклыкларын югалталар һәм 10 көн эчендә тирә-юньгә еллык радиация тарала. Реакторны ремонтка туктатырга мәҗбүр булалар.

2000 елның 9 сентябрендә «Маяк»ка сәгать ярым электр бирүне туктатып торалар, МОНЫҢ НӘТИҖӘСЕНДӘ КОТОЧКЫЧ АТОМ-ТӨШ ҺӘЛӘКӘТЕ БУЛЫРГА МӨМКИН ИДЕ. Шуңа күрә Госатомнадзорның Урал региохара бүлеге бу хакта Чиләбе өлкәсе прокуратурасына мөрәҗәгать итәргә мәҗбүр була.

Болар - галимнәргә билгеле булган авария һәм шартлаулар, тирә-юньгә радиация таралу фактлары, ә алар белмичә калганнары күпме? Чернобыль кайдан килеп чыга? Менә шулай даими рәвештә ватыла-җимерелә эшләүдән, куркынычны яшерергә тырышудан, радиация зонасында яшәүче кешеләрнең язмышына карата битараф булудан, һәм, әлбәттә, зур акчаларның колы булудан килеп чыга ул Чернобыль фаҗигаләре. «Маяк»та югарыда санап киткән атом аварияләренең кайсы турында халык вакытында белде, чарасы күрелде, ярдәм ителде? Берсе хакында да үз вакытында дөресен әйтмәделәр, хәзер дә әйтеп бетермиләр. Бу аварияләрнең иң куркынычы 1957 елда булды, һәм ул тарихка «Кыштым фаҗигасе» булып кереп калды. Ул чакта тирә-юньгә Чернобыльдәгегә караганда 200 тапкыр күбрәк радиация тарала, әмма бу хакта халыкка әйтмиләр. Атом болыты Чиләбе, Курган, Төмән, Свердловски өлкәләренә тарала, 300 чакырымга сузылган радиация зонасында 217 торак пункт кала, 270 мең кеше нурланыш ала. Сәбәбен әйтмичә генә, радиация астында калган 42 торак пунктын, 12 мең кешене башка урынга күчерәләр. Шул ук вакытта өчәр, дүртәр мең кеше яшәгән зур-зур татар авыл-

лары үлем зонасы дип игълан ителгән атом территориясендә утырып калалар һәм бүгенге көндә дә шунда яшәп яталар. Биредә яшәүчеләрнең инде күпчелеге үлгән, ә исәннәрнең 80-90 проценты нурланыш һәм рак авыруларыннан газап чигә. Халык тоташы белән чирле, гарип, балалар арасында мутантлар һәм акылга зәгыйфьләр бик күп. «Маяк» берләшмәсенең төп эшчәнлеге әнә шуларда чагыла... Алга таба төп сүзебез дә атом тамгалы шул татарлар турында булыр.

Галимнәрнең әйтүенчә, планлы һәм плансыз ташлаулар нәтиҗәсендә, «Маяк»тан 150 млн. кюри атом калдыклары табигатькә ыргытыла, алардан 267000 кв. км. мәйдан агулана. Шул мәйданда яшәүче 437000 кеше нурланыш-радиациягә эләгә. Тагы да төгәлрәк итеп әйткәндә, бер Чиләбе өлкәсендә генә дә миллион ярым кеше даими рәвештә радиация астында яши, нурланышка дучар була. Бүгенге көндә «Маяк» комбинаты дөньяда иң куркыныч, радиациядән иң нык пычранган урын булып исәпләнә. Әйткәнебезчә, биредә бүген 1 миллиард тонна атом калдыклары саклана, «Маяк»ка бүген чит илләрдән дә кирәксез атом ягулыкларын китерүләре билгеле. Биредә 231 атом каберлеге бар, җир астындагы һәм җир өстендәге саклагычларда, күл-сазлыкларда алар үз вакытларын көтеп яталар... Бу күл-сазлыклардан алар даими рәвештә Теча елгасына бәреп чыгалар, үз юлларында утырган татар авылларын агулап, җимергеч эшләрен дәвам итәләр..... «Маяк» берләшмәсе территориясендә сыек радиоактив калдыклар ыргытыла торган 17 махсус сусаклагыч билгеле, алар 30-40 кв. км. мәйданны биләп торалар. 500 мең тонна каты радиоактив сакланган 200 атом каберлеге дә инде 80 процентка тулган. «Маяк» берләшмәсенең районнан тагы 100 гектар җир алулары билгеле, димәк, бу мәйдан да атом каберлекләре белән тулачак, чөнки чит илләрдән күпләп китерелә башлаган атом калдыкларын саклау өчен җир кирәк. Димәк, «Маяк» эшләп торганда, бу тирәдә яшәүчеләр беркайчан да имин булмаячак, бу җирләр, бу сулар, бу кешеләр даими рәвештә радиация һәм нурланыш алып торачак...

Сыек радиоактив калдыкларның саклагычына әйләнгән Карачай күле бүген өлешчә күмелгән, ягъни,

тимер-бетон белән бастырылып куелган. Мондый карарга 1967 елгы давылдан соң киләләр. Бу якларда өермә-давыллар еш булучан, шундыйларның берсе Карачай күле өстеннән дә үтеп киткән. Әйтерсең лә күкләр җирдә үлем белән уйнаучыларны тагы бер тапкыр кисәтергә уйлый, аларга бу уенның нәтиҗәләрен күрсәтә... Нәтиҗә - коточкыч... Тирә-юньгә таралган меңләгән, миллионлаган кюри радиация, нурланыш алган меңләгән кеше, эштән чыгарылган меңләгән гектар җир, туздырылып ташланган дистәләгән авыл... Шушы хәлләрдән соң Карачай күле өлешчә каплап куела һәм радиацияле су... җир астына китә. Бу агулы су, җир асты юллары буйлап, инде Мәшәләк елгасына ук килеп җитә. Галимнәр әйтүенчә, бу тирәдә җир астында 30 кв. км. мәйдандагы 4 миллион куб су радионуклидлар белән агуланган һәм Мәшәләк елгасына саркып ята. Бу радиацияле су 100 метр тирәнлеккә хәтле киткән. Карачай күлендә бүген 120 миллион кюри радиоактив калдыклар саклана, Иске сазлыкта бу агу - 2 млн. кюри... Һәм болар барысы да әкренләп Теча елгасына саркып чыга. Дөресен әйткәндә, биредәге барлык елга-күлләрдә дә радионуклидлар бар. Әмма халык өчен иң куркынычы - «Маяк» берләшмәсе белән Теча елгасы арасындагы радиоактив калдыклар саклый торган махсус сусаклагычлар, ягъни, Теча каскады. 50-60 елларда радиоактив калдыклар саклау өчен махсус буылган бу буалар һәм табигый күлләр теләсә кайсы вакытта тулып, ташып чыгарга мөмкин. Бу агулы су болай да вакыты-вакыты белән Теча елгасына ташып чыга, бөтен тирә-юньгә атом калдыклары тарата. Ә инде көчле яңгырлар явып үтсә, бөтенләй дә җимерелергә мөмкин. Ул чагында Теча-Исеть-Тобол-Обь елгалары аша Төньяк Боз океанына кадәр үтергеч радиация таралачак. «Маяк»тан Теча елгасы буйлап 30 чакырым түбән урнашкан Мөслим авылына бу үтергеч дулкын берничә сәгатьтә барып җитәчәк... Бу Теча сусаклагычлар каскадының бернинди лицензиясез, законсыз, рөхсәтсез эшләп ятканын да әйтергә кирәк...

1957 елдан башлап бүгенге көнгә хәтле «Маяк» комбинаты атнага ике тапкыр радиоактив калдыкларны Теча елгасына ташлап килә. Бу - планлы ташлаулар, дип атала, ә плансызын беркем хисаплап тормый. Кешеләрне һәм таби-

гатьне ничек планлы рәвештә радиация белән агулап буладыр, анысы бөтенләй дә аңлашылмый. Әмма иң аңлашылмаганы шунда, «Маяк» берләшмәсе, кешеләрне радиация белән агулавын белсә дә, аларга бернинди ярдәм күрсәтергә теләми. Хәер, «Маяк» берләшмәсе артында Минатом, хәрби оборона министрлыгы, Россия хөкүмәте торганлыгын да әйтергә кирәк, чөнки «Маяк» корал җитештерә торган дәүләт предприятиесе бит. Димәк, Россия дәүләте үз халкын даими рәвештә радиация белән кырдырып, юк итеп тора. Бу җинаятьчел сәясәт бигрәк тә радиация зонасында яшәгән татар халкына кагыла. Безнең шулай дип әйтергә тулы хакыбыз бар, чөнки 1957-1967 елгы аварияләр нәтиҗәсендә рус авылларын башка урынга күчергәннәр, ә татар һәм башкорт авыллары шушы үле зонада утырып калган. Аларны биредә «тәҗрибә төркеме» рәвешендә, ягъни, атом экспериментлары уздыру өчен калдырганнар, дип әйтергә дә тулы хакыбыз бар. Ягъни, даими рәвештә нурланыш алып торган кешеләрнең сәламәтлеге кайсы якка үзгәрә, генетик үзгәрешләр нәрсә күрсәтә, атом-төш сугышы булган очракта, соңыннан нәрсәләргә аеруча игътибар бирергә кирәк - үле зонада калган татарлар, үз гомерләре бәрәбәренә, әнә шул сорауларга җавап бирергә тиеш булалар. Аларны, Мәскәү һәм Чиләбеләрдән килеп, 40 ел буе махсус өйрәнәләр, тикшерәләр, яшерен мәгълүмат җыялар, әмма үлем көтеп яткан бу татарларның үзләренә берни белән дә ярдәм итмиләр. Россия оборона министрлыгында, яшерен архивларда, больница-лабораторияләрдә нурланыш алган татарлар буенча күп мәгълүмат булырга тиеш. Шуңа күрә бу татарларны бер җиргә дә күчермиләр, чөнки алар дөньяда тиңе булмаган тәҗрибә өчен кирәк...

Үлем индустриясе булган «Маяк» эшләп торганда, биредә яшәүчеләр өчен һәрвакыт зур куркыныч янаячак. Бүген Россиянең атом тәҗрибә өстәлендә татарлар булса, иртәгә бөтен Чиләбе өлкәсе шушы аяныч хәлдә калырга мөмкин. Шуңа күрә алга таба сүз бары тик «Маяк» берләшмәсен тулысынча туктату, яптыру турында гына барырга мөмкин. Шунысы гаҗәп, шушы хәлләрнең барысын да белгән Россия галимнәре, хокукчылар, экологлар бүгенгесе көндә үлем чыганагы булган «Маяк»ны яптыру

турында түгел, аны өлешчә яхшырту, «куркынычсызга» әйләндерү турында сүз куерталар. Имеш, Карачай күлен тулысынча күмсәң, сыек радиоактив калдыкларны катыру өчен махсус цехлар төзесәң, аларны тиешенчә сакласаң, радиациядән пычыранган биналарны юк итсәң, иң куркыныч 17нче сусаклагычны юк итсәң, Теча каскадындагы суның биеклеген киметсәң, Карачай күле астындагы радиацияле суны юк итсәң (?!)... атом һәлакәте булмаска да мөмкин икән... Бу хакта без югарыда мисалга китергән В. М. Кузнецов китабында әйтелә. (230-231 битләр.) Безгә калса, тирә-якка үлем афәте чәчеп яткан атом монстрын авызлыклау өчен болар гына җитми. «Маяк» берләшмәсе бүген бөтен Урал төбәгенә, Себер киңлекләренә, хәтта бөтен кешелек дөньясын иминлегенә яный. Һәм кешелек, бигрәк тә, бу төбәктә, даими атом куркынычы астында яшәүчеләр, үз алларына шундый сорау куярга тиешләр - бу «Маяк» берләшмәсе аларга кирәкме соң? Биредә, кешеләр иң тыгыз яшәгән бер төбәктә, урман-күлләр арасында, саф сулар чолганышында, дөньяның тыюлык булырлык иң гүзәл җирләрендә - кирәк идеме шундый үлем комбинаты? Атом индустриясе өчен бик кирәк икән, нигә ул берәр кешесез утрауда яки чүлдә төзелмәгән, нигә кешеләр күпләп яши торган урында эшли башлаган? 50 ел элек Сталин тарафыннан эшләнгән бу мәкерле хатаны төзәтергә вакыт җитте бит инде, шушы чорда радиациядән череп, газапланып үлгән меңләгән кеше гомере, юкка чыккан нәселләр, авыллар, агуланган җир-сулар бездән шуны таләп итә! ХӘЗЕРГӘ БИРЕДӘ КҮПЛӘП ТАТАРЛАР ҮЛӘ, ТАТАРЛАР КЫРЫЛА, ӘММА «МАЯК» ЭШЛӘП ТОРГАНДА, БИРЕДӘ БЕРКЕМ ИСӘН КАЛМАЯЧАК, РАДИЯЦИЯ ӘКРЕНЛӘП БАРЫСЫНА ДА БАРЫП ҖИТӘЧӘК. Димәк, бүген сүз бары тик «Маяк»ны яптыру турында гына барырга мөмкин. «Маяк»ны яптыру һәм радиациядән зарар күргән кешеләргә, беренче чиратта, үлем зонасында калган татарларга, тулысынча компенцация түләү, аларны башка урыннарга күчерү турында сүз барырга тиеш. Бу - дәүләт дәрәҗәсендә хәл ителергә тиешле мәсьәлә, әмма астан халык дәшмәсә, дәшми генә үлсә, бу мәсьәлә берничек тә хәл ителмәскә мөмкин.

Исәннәргә гыйбрәт булсын өчен, без радиация астында үлеп бара торган татарларның, татар авылларының язмышын сөйләп бирергә булдык. Укыгыз һәм тетрәнегез - бүген татарлар шушы фаҗигале хәлдә, иртәгә бу язмыш сезгә дә килергә мөмкин. Радиация афәте милләтне тикшереп тормый, министрларга, президентларга да барып җитәргә мөмкин... Барыгызга да, барыбызга да...

Әйе, Россиядә үлем җир астына яшерелгән... Илнең бер башыннан икенче почмагына кадәр йөзгә якын атом-төш материаллары саклау мәйданнары урнашкан, аларның күпчелеге - җир астында. Россиянең атом калдыклары, атом полигоннары белән Урал таулары гына түгел, Төньяк Котып, Яңа Җир утраулары, Кола ярымутравы да тулган... 1961 елда биредә дөньяда беренчеләрдән булып 58 мегатонлы водород бомбасы шартлатыла, бу - Хиросимага ташланган бомбадан куәте белән 6000 тапкыр артык була! Һавада шартлаган бомба дулкыны җир шарын өч тапкыр әйләнеп чыга... Җир өстеннән 60 километрга атом гөмбәсе күтәрелә... Җир шарының бөтен төньяк өлешенә атом калдыклары ява... Без, Россиядә яшәүчеләр, барыбыз да менә шушы коточкыч шартларда туган, атом калдыклары арасында үскән, көн итәргә азапланган халык инде... Шуңа күрә ил тулы дебильләргә, авыруларга, маньякларга, җинаятьчеләргә бер дә гаҗәпләнәсе юк... Атом-төш коралын үз илендә, үз җирендә җитештереп һәм сынап, Россия үз халкын тоташы белән мутантлар иленә әйләндерде... Галимнәр әйтүенчә, җиргә, суга, һавага, кеше организмына эләккән плутоний бары тик 24 мең елда гына тулысынча юкка чыгып бетә икән... Ә аңа кадәр ул кешенең үзен бетерә...

Россиядә бүген 130 тонна плутоний запасы, 1050 тонна уран, 120000 тонна атом-төш коралы барлыгы билгеле, бу дөньядагы барлык атом-төш запасының яртысын тәшкил итә... Россия - чын мәгънәсендә атом каберлеге иле... 1949 елдан алып, 1990 елга кадәр СССРда 715 атом-төш сынавы уздырылган... Бу атом сынаулары, бу уран-плутоний каберлекләре барысы да кеше сәламәтлеге өчен иң зур куркынычка әйләнеп бара. Котырып корал җитештерүнең, атом белән селтәнүнең нәтиҗәсе бер генә - миллионнарның вакытсыз газаплы үлеме... Бүген Россиядә үлем инде җир

өстенә чыкты, ул үз юлында очраган һәркемне атом чалгысы белән кыра, балаларны, хатын-кызларны, картын-яшен - беркемне кызганып, сайлап тормый... Гади авыл татарларыннан башлап, «Маяк» берләшмәсендә эшләүче иң югары җитәкчеләргә хәтле рактан, нурланыштан үлә..

Бүген инде беркемгә дә сер түгел - кеше организмына эләккән радиоактив калдыклар анда рак авыруын китереп чыгаралар. Менә шуңа күрә атом электр станцияләре, атом полигоннары, атом белән бәйле объектлар тирәсендә яшәүчеләр, радиация тәэсиренә дучар булучылар рак белән башкаларга караганда 6-7 тапкыр күбрәк авырыйлар. Радиация шуның белән дә бик куркыныч, ул күзгә күренми, аның исе, төсе, тәме юк, ягъни, кеше аны кайда, ничек эләктергәнен дә белмичә калырга мөмкин. Без түбәндә сүз алып барачак авыл татарлары белән дә нәкъ шулай килеп чыккан - алар еллар буе радиацияле җирләрдә яшәгәннәрен белмәгәннәр, ә моны белгән атомчылар, ил җитәкчеләре халыкны үлем куркынычы турында кисәтергә кирәк тапмаган... Хәзер исә радиация турында белүчеләр дә, белмәүчеләр дә нурланыштан, рактан үлеп бетеп бара... Үз халкын шушы газаплы хәлгә төшергән СССР дигән ил дә юк, бу хәлләр өчен гаепләргә, сорарга кеше дә юк... Әмма «Маяк» фаҗигасе килер буыннар өчен гыйбрәт булырга тиеш, шуның өчен дә без бу хакта кешеләргә сөйләргә булдык...

ГАЛИМ ФИКЕРЕ:

«Радиация, чыннан да үлем куркынычына тиң. Зур дозаларда ул тукымаларның җитди зарарлануына китерә, ә кече доза исә кешедә рак һәм генетик үзгәрешләр китереп чыгарырга мөмкин. Бу үзгәрешләр нурланыш алган кешенең балаларында, оныкларында, бөтен нәселендә чагылырга мөмкин. 100 грей нурланыш алган кеше берничә сәгать эчендә үлә, ә 10нан 50 грейга кадәр нурланыш алган кеше бер-ике атнадан ашказаны-эчәкләренә кан савып үлә... Балалар радиациягә бигрәк тә сизгер. Сеңгер тукымалары аз гына доза нурланыш алудан да сөякләр үсүдән туктарга мөмкин. 10 грей доза нурланыш алганда исә баланың скелеты гарипләнергә мөмкин. Баланың мие нурланышка эләксә, аның хәтере юкка чыгарга, холкы үзгәрергә

мөмкин, ә сабый балалар исә акылга җиңеләергә һәм тилерергә мөмкиннәр... Әгәр нурланышка авырлы хатын әләксә, бигрәк тә карындагы бала сигез атнадан унбиш атнага кадәр булса, ягъни, баланың баш мие формалашканда, ул чагында акылга зәгыйфь бала туарга мөмкин.» (Кадыров М. Г., «На путях к духовно-экологической цивилизации», Казань, 1996г., стр. 96-97.)

Әйткәнебезчә, Россия бүген төрки-татарлар яшәгән бөтен җирләрне дә атом полигонына әйләндерде, казах һәм Ырынбур далаларын атом бомбалары белән актарып ташлады, Идел-Урал арасын атом, химик, бактереологик корал саклау базлары белән тутырды... Болар барысы да җирле халык белән килешенмичә, аларга үлем куркыныч турында берни әйтми эшләнде һәм эшләнеп ята. Сүзебез дәлилле булсын өчен, 1954 елда Ырынбур далаларында дәүләт халыкка каршы эшләгән бер җинаять турында язып үтәбез. Биредә, җирле халыкка берни әйтмичә һәм аларны беркая күчермичә, алар өстендә атом бомбасы шартлатыла. Күрәсез, «Маяк»та эшләнгән атом бомбаларын хәрбиләр ерак алып китеп тормыйлар - шул ук төрки-татар җирләрендә, Ырынбур һәм казах далаларында сынап карыйлар. Тоцкийдагы атом сынавы да коточкыч була, чөнки бирегә ташланган атом бомбасы үзенең көчке ягыннан Хиросима һәм Нагасакига караганда да ике тапкыр куәтлерәк булып чыга. Бу хакта «Коммерсант Дели» газетасының 1998 елгы 25 апрель (№ 75) саны менә нәрсә яза:

«Утром 14 сентября 1954 года над Тоцким полигоном, находящимся в Оренбургской области, была сброшена с самолета с высоты 8 км атомная бомба. На высоте 350 м от земли она взорвалась. Её мощность была 400 килотонн тротилового эквивалента, что почти в два раза больше, чем у бомб, сброшенных на Хиросиму и Нагасаки. Прошло почти полстолетия, но несмотря на относительно чистую сейчас окружающую среду в зоне Тоцкого ядерного взрыва, только за промежуток времени от 1985г. по 1993г. был отмечен сильный рост онкологических и прочих заболеваний населения. По данным специалистов Уральского отделения РАН, у населения, живущего вблизи полигона, злокачественные новообразования органов дыхания стали всречать-

ся чаще, чем до взрыва бомбы на 258%, щитовидной железы на 260%, рака кожи на 131%, а заболеваний лимфо и кроветворных систем на 670%. Общие онкозаболевания детей возросли в 2 раза, смертность населения с 1964 года по 1991 год увеличилась в 2,3 раза. У жителей обнаружен повышенный уровень хромосомных нарушений, практически такой же, как в Брянской области на территории Чернобыльского следа».

Әйе, биредә барысы да дөрес, әмма әйтеп бетермәгән бер нәрсә бар - өсләренә атом бомбасы ыргытылган, һәм нәтиҗәдә, инде рактан үлеп бетеп баручылар, алар - ТАТАРЛАР... Татар җирләрендә - «Маяк»та эшләнгән атом бомбасы татар җирләрендә, татарлар өстендә сынала... Халык, үләр өчен һәм тәҗрибә өчен, радиацияле зонада калдырыла... Нәкъ Чиләбе өлкәсендәге татар авыллары кебек... Россия татарларны атом казанына салып кайната...

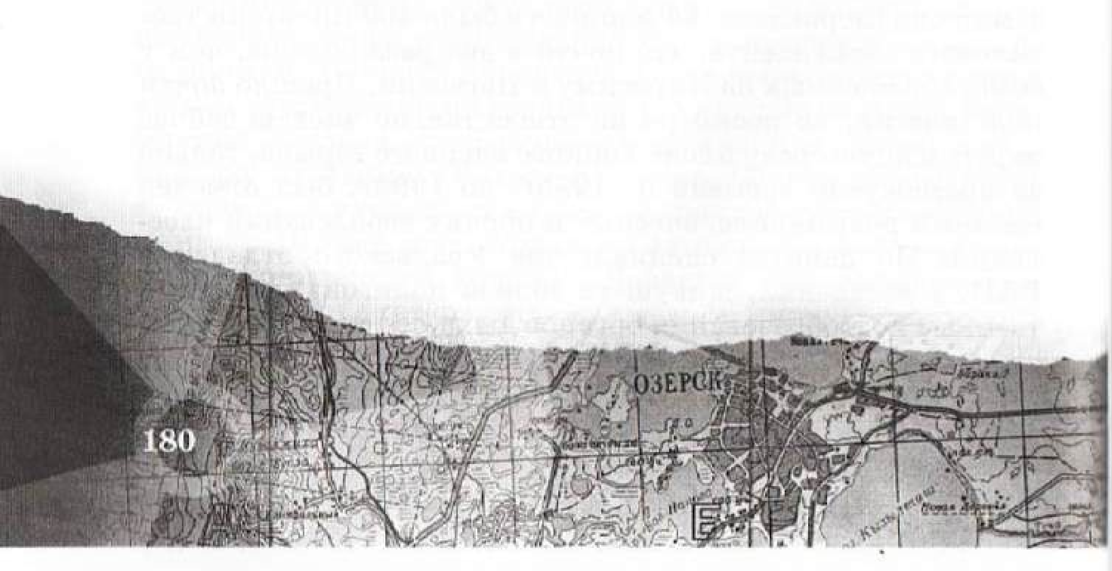

ИКЕНЧЕ БҮЛЕК

Атом атавында

Кунашак — Чиләбе өлкәсендәге бердәнбер милли район. Рәсми мәгълүматлар буенча, биредә яшәүчеләрнең нибары 7 проценты гына славяннар, калган 92 проценты - төрки халык, ягъни, татарлар һәм башкортлар. Радиациядән иң нык зыян күргән һәм бүген дә шул сәбәпле зур газаплар кичерүчеләр дә шулар. «Маяк» берләшмәсе шушы Кунашак районына урнашкан, өстә — тарихы мең еллык татар авыллары, аста — фаҗигасе мең елларга барачак үлем индустриясе... Бу төбәктә яшәүчеләрнең 80-90 проценты рак һәм нурланыш авыруларыннан газап чигә. Радиация сәбәпле әҗәл чире алучыларның да күпчелеге — татарлар. Биредә яшәүче татарлар — атом тоткыннары һәм Россия уздырган атом геноцидының корбаннары. Безнең болай дип әйтергә тулы хокукыбыз бар, чөнки татарларның радиацияле үле зонада тормышлары шул хакта сөйләп тора. Без, Бөтендөнья татар конгрессының махсус төркеме — хокукчы-юристлар Роза Фәрдиева, Җәмил Сафиуллин, Гөлназ Хөснетдтнова, Татарстанның атом куркынычсызлыгы комитеты рәисе, эколог-галим Альберт Гарапов, «Татарстан — яңа гасыр» телевидениесе журналисты Фирдүс Гыймалтдинов, телеоператор һәм мин — Бөтендөнья татар конгрессының Башкарма комитеты әгъзасы, язучы Фәүзия Бәйрәмова, Чиләбе өлкәсенең Кунашак районына, татарларның хокуклары кысылу мәсьәләсен тикшерергә-

өйрәнергә дип бирегә килдек. Безнең биредә күргәннәребез һәм ишеткәннәребез җан тетрәндергеч иде. Без биредә ахырзаман авылларын күргән кебек булдык, атом фаҗигасеннән соң дөньяның, тереклекнең нинди буласын күзалладык, үзләрендә үлем тамгасы йөрткән татарларның соңгы сүзләрен васыять кебек тыңладык, мутант, тумыштан гарип балаларны күреп, өнсез калдык... Болар барысы да атом радиациясе тәэсире, «Маяк» эшчәнлегенең ачы нәтиҗәләре иде... Әйе, биредә һәр авыл, һәр чишмә, һәр кеше, һәр зират бөтен дөньяга кычкырып тора - биредә тереклек өстеннән коточкыч тәҗрибә уздырылган... Биредә кешеләрнең бар хокуклары да аяк астына салып тапталган, изелгән, юк ителгән... Кешенең Аллаһтан бирелгән иң зур хокукы - яшәргә хокук, әмма биредә татарларның гомерләренә атом хуҗа... Кешенең сәламәт яшәргә, чиста табигатькә, ризыкка хокукы бар, әмма биредә татарлар даими рәвештә радиация астында яшиләр, атом калдыклары ташланган суны эчәләр, радионуклидлы туфрактан тукланалар, радиацияле һаваны сулыйлар, нәтиҗәдә, коточкыч чирләр белән авырыйлар һәм зур газаплар белән үләләр... Кешенең үз милли телендә белем алырга, үз динен тотарга да хокукы булырга тиеш, әмма милли район дип йөртелгән Кунашак районында бер генә саф татар мәктәбе дә юк, берничә авыл мәктәбендә татар теле атнага бер тапкыр бары тик предмет буларак кына кертелә... Калганы барысы да рус телендә. Гомер буе ислам динен тоткан халык 70-80 ел эчендә диннән дә читләштерелде, борынгы мәчетләр мал абзарларына әйләндерелде, татарларның дин әһелләре, гыйлем ияләре юк ителде... Шуның өстенә, «радиацияне чыгара» дигән ялган белән, татар авылларын очсызлы аракы белән тутырганнар, халыкны көчләп эчәргә өйрәткәннәр, болай да бәхетсез, авыру халыкның кулына аракы тоттырганнар... Бу да Россия хөкүмәтенең мәкерле сәясәте булган - радиациядән кырылып бетмәгән татарлар эчеп үләргә тиеш булган... Әмма борынгы тамырлары Нух пәйгамбәр заманнарына, Атилла кебек татар каһарманнарына, төрки-татар каганатларына, Алтын Урда, Нугай-Урал татарларына барып тоташкан халыкны хәтта атом да алып бертерә алмый... Алар, борынгы төрки Атлантида кебек, инде

мәңгелеккә китеп ятсалар да, үзләре турында бөтен дөньяга хәбәр биреп калдыралар, бөтен дөньяга чаң сугалар... «ДӨНЬЯГА АТОМ ҺӘЛӘКӘТЕ ЯНЫЙ! БЕЗ, ТАТАРЛАР, АТОМ ФАҖИГАСЕ КОРБАННАРЫ! БЕЗНЕҢ ЯЗМЫШЫБЫЗ СЕЗГӘ ГЫЙБРӘТ БУЛСЫН, БАШКАЛАРНЫ САКЛАП КАЛЫРГА ЯРДӘМ ИТСЕН...»

КЫЗГАНАМ ШУЛ АВЫЛНЫ

Атом коралы ясаган
«Маяк» ширкәте шартлаган
Мөслим авылына багышлана.

И мескен авыл. Утыра
Тимер чыбык эчендә,
Үләннәре котырып үскән,
Җил исә бар көченә.
«Анда барма! Моны эчмә!»,
«Ашамагыз боларын!».
Кисәтеп тора игъланнар
Кызларын һәм улларын.
Карт-коры ята түшәктә,
Үлем сәгатен көтеп.
Ыңгыраша авырулар,
Җаннарыңны өшетеп.
Нәрсә соң монда - авылмы
Әллә каберстанмы?
Кайдан килгән каза соң бу,
Дошманнамы, дустанмы?
Кайчан гына гөрләп торган
Матур татар авылын,
Бер мизгелдә агулаган
Күренмәс чир давылы.
Илгә корал ясаган, дип,
Шул ширкәтне яклыйлар.
Чит илләр ишетмәсен, дип,
Бездән серен саклыйлар.
Зур максат өчен, янәсе,
Корбаннар кирәк бит ул.
Сугышка кергәч ярасыз
Чыгучы сирәк бит ул...

Без татарга төшә инде
Күсәкнең иң авыры.
Гарип кешене күргәндәй
Кызганам шул авылны...
ДАМИР ГЫЙСМЕТДИН.

Әйе, РОССИЯНЕҢ АТОМ АРХИПЕЛАГЫНДА беренче утрау - борынгы зур татар авылы Мөслим... Ул «Маяк»тан нибары 30 чакырым ераклыкта, Тыныч (Теча) елгасы буена түбәнгә урнашкан. Авыл моннан 1500 еллар элек, һуннар заманында ук булган булырга тиеш, чөнки әле 1895 елда биредә һун татарларының борынгы алтын хәзинәләре табыла һәм Петербургка озатыла... Бу тирәләрдән борынгы төрки курганнар, каберлекләр, хәтта шәһәрлекләр табылуын да әйтергә кирәк. Шушы ук Чиләбе өлкәсендәге 4 мең еллык тарихи Аркаим шәһәрлеге дә - һун татарларының мирасы. Биредә төрки-татарлар дистә мең еллар яшәгәннәр, зур дәүләтләр һәм шәһәрләр тотканнар, зур рухи мирас һәм таза нәсел калдырганнар. Һәм бүгенге көндә шушы борынгы милләт, тиңсез мәдәният, тере, тырыш татарлар атом индустирясе тарафыннан аягүрә череп үлүгә дучар ителгән! Бу хәл бер тарларга гына түгел, бөтен кешелек дөньясына каршы юнәлдерелгән җинаять, дип бәяләнергә хаклы...

Кайчандыр гөрләп торган Мөслим авылы бүген чәнечкеле тимер чыбык белән уратып алынган. Имеш, шул рәвешле халыкны радиацияле Теча елгасыннан саклыйлар. Ә халык кая барсын, башка суы булмагач? Аның малтуары да шушы елгада, бала-чага да җәй буе шунда, йорт кирәк-яраклары өчен дә халык суны шуннан ала... Ә бу елгага «Маяк»тан 150 миллион кюри радиоактив калдыклар ташланган, хәзер дә яр буйларында нурланыш нормадан мең тапкыр артык урыннар бар... Халык менә шушы шартларда яшәргә мәҗбүр ителгән, шушы атом утравына бәйләп куелган... Шуның шомлы нәтиҗәсе буларак, авыл башында 6 зират куркыныч шаулап утыра... Анда һәр көн я»а кабер казыла... Җирендә, суында, һавасында радиация мыжлап торган Мөслим авылы, тирә-юньгә кара нурлар таратып, үлем көтеп ята... Авыл шактый таракау һәм

искергән, башка урынга күчерүне өмет итеп, кешеләр яңа йортлар салмыйлар... Нәтиҗәдә, берәм-берәм зиратка күчеп баралар...

1957 елда, «Маяк»та шартлау булганнан соң, Мөслим авылын да башка урынга күчерергә хәл итәләр. Әмма, ни сәбәпледер, авыл күчерелмичә кала, мыскыл иткәндәй, Теча елгасының бер ягыннан икенчесенә берничә йортны күчерәләр дә, авыл күчерелгән, дип, хисап бирәләр. Халыкка дөресен әйтмиләр, алда аларны нинди үлем куркынычы көткәнен кисәтмиләр. Мөслим халкының кинәт кенә күпләп үлә башлавын, чирләвен исә аларның үзләреннән күрәләр, имеш, татарлар эчә, начар туклана, туганнар арасында өйләнешеп, кан катнаштыра, имеш, шуңа күрә күпләп үләләр, нәселләре корый... Мең еллар буе ат кебек таза булган, һәр гаиләдә унышар бала тәрбияләп үстергән, эчүнең нәрсә икәнен белмәгән, динен, телен, нәселен саклап калган татар XX гасыр азагында гына шулай кыргыйга әйләнеп киткән икән... Татарларның башларына гел шулай түкеп, чүкеп торалар, башкаларны да шуңа ышандырырга тырышалар. Коточкыч сер бары тик Чернобыль фаҗигасеннән соң, үзгәртеп кору елларында гына ачыла - Мөслим авылы менә инде ярты гасырга якын радиацияле үле зонада яшәп ята икән бит! Теча елгасына «Маяк»тан радиоактив калдыклар агып ята икән, 1957-1967 елларда да Мөслим авылы радиациядән иң зур зарар күрүчеләрнең берсе булган! Менә шуңа күрә үлем күп, менә шуңа күрә авыл халкының 80-90 проценты - гарип һәм авыру, менә шуңа күрә балык койрыклы балалар, мисез сабыйлар туа башлаган икән... Бу хәлләрне белеп тетрәнгән авыл халкы дәррәү күтәрелә, башка урынга күчерүне таләп итә башлый. Авылда бер-бер артлы иҗтимагый оешмалар, хокукый-экологик берләшмәләр барлыкка килә, башта - «Ак тычканнар», «Атом тоткыннары», соңрак - «Набат», «Теча», «Айгөл» оешмалары... Авыл халкы бары бер генә таләп куя - үзләрен башка урынга күчерүне. Уртак кайгы авылда яшәүче татарларны, аз санлы русларны, башкортларны берләштерә, аларның хатлары, жалобалары, таләпләре белән Чиләбе, Мәскәү кабинетлары тула, Мөслим фаҗигасе турында хәбәр хәтта чит илләргә дә бәреп

чыга... Авылга бер-бер артлы Америкадан, Япониядән, Голландиядән галимнәр, белгечләр килеп төшә, үзе дә җимерелеп барган совет империясе аларны бу зонага кертмәс өчен бөтенесен дә эшли. Әмма Мөслим фаҗигасен инде указ-карарлар белән генә каплап куеп булмый, татарларның ярдәм сорап кычкырган авазлары бөтен дөньяга яңгырый, бөтен дөньяны тетрәтә... Кыштым фаҗигасе Хиросима һәм Чернобыль белән янәшә куела...

1991 елның июнендә, президент сайлаулары алдыннан, Мөслимгә Борис Ельцин килә һәм авыл халкына ярдәм итәргә вәгъдә бирә. Әмма халыкка бу вәгъдәнең өлешчә булса да үтәлешен тагы 2 ел көтәргә туры килә. Халыкның көчле басымы, мөрәҗәгатьләре, халыкара оешмаларның бу эшкә катнаша башлавы Мәскәүне кайбер чаралар кылырга мәҗбүр итә. 1993 елның 25 маенда Мәскәүдә «О социальной защите граждан, подвергшихся воздействию радиации вследствии аварии в 1957 г. на ПО «Маяк» и сбросов радиоактивных отходов в р. Теча» дип аталган Федераль Закон кабул ителә. Бу закон нигезендә Мөслим авылының радиациядән зарар күрүчеләре чернобыльчеләр белән тәңгәлләштерелә һәм алар кебек үк льгота-ташламаларга ия була. Законны тормышка ашыру йөзеннән, 1993 елның октябрендә Россия хөкүмәте шул ук исемдәге махсус карар да кабул итә. Бер караганда, авыл халкын басып торган атом бозы кузгала кебек - Мәскәү хәтле Мәскәүдә алар өчен махсус закон чыгаралар, карар кабул итәләр... Закон белән хөкүмәт карары бар икән, димәк аның үтәлеше өчен зур акчалар да бүленеп бирелгән. Шулай булгач, инде закон кабул ителеп, ун ел үткәннән соң да, нигә Мөслимдә бернинди үзгәреш юк соң? Авыл һаман күчерелмәгән, шушы радиацияле зонада үлеп ята, кешеләргә чернобыльче статусын да бик сайлап кына, инде үлем чигенә килеп җиткәч бирәләр, льгота-ташламалар бик аз, хәтта дару алырга да җитми? Моңа җавап бер генә, чөнки бу - Россия. Монда кәгазъ язылса да, эш эшләнми, законнар үтәлми, акчалар урлана, кеше гомере чебен гомеренә дә тормый...

Авыл халкының, югарыда санап киткән хокукый-экологик оешмаларның бик нык йөрүләре сәбәпле, дөньяга

тагы бер карар пәйда була. 1994 елның 24 ноябрендә Чиләбе өлкәсенең хакимият башлыгы «О переселении жителей села и станции Муслюмова Кунашакского района» дип аталган күрсәтмәгә кул куя. Аның буенча авыл халкы Кунашак районы чикләрендә күчерелергә тиеш була. 4 мең кеше яшәгән Мөслим авылы халкы өчен район үзәге Кунашакта 60 квартиралы бер таш йорт төзелә, авылның аерата радиацияле урынында яшәгән кешеләр шунда күчерелә. Әмма - тагы мәкер, тагы Россиядәгечә! Мөслим авылыннан башка урынга күчерелүгә, бу авырулардан бөтен льгота-ташламаларын тартып алалар, шул таш бүлмәләрендә бикләнеп үлем көтәргә калдыралар! Ягъни, нурланыш белән авырыйсыңмы син, рактан газап чигәсеңме - башка җиргә күчүгә, бөтен ташламаларыңны югалтасың... Шушы акчаларга гына карап торган гарип-горабага бу хәл үлем белән бер була... Һәм халыкның бер өлеше, шушы льгота-ташламалар артыннан кабат Мөслимгә кайта, инде бөтенләйгә, үз туган җиренә ятып үлү өчен кайта... Гаҗәп хәл бит - әйтерсең, хөкүмәт махсус рәвештә мөслимлеләрне шул радиацияле җиргә бәйләп куя, аларның аннан китүен теләми, китсә, бу бичараларның бөтен льготаларын тартып ала, ярдәменнән ташлый... Кайбер эколог-галимнәрнең: «Бу татарлар радиацияле җирләрдә тәҗрибә үткәрү өчен кирәк», дигән сүзләре, чыннан да, дөреслеккә чыга ахыры. Бу хакта Чиләбе өлкәсенең танылган экологы, хокук яклаучы Наталья Миронова менә нәрсә дип яза:

«Какую же нравственность должно иметь государство, его службы здравоохранения и санитарного надзора, чтобы в течение 40 лет НАБЛЮДАТЬ (!) людей - стариков, женщин, детей в условиях проживания на твердых радиоактивных отходов и потребления ими пищи, загрязненной радионуклидами». («На путях к духовно-экономической цивилизации», Казань, 1996, стр.29.)

Шулай итеп, барысы да үз урынында утырып кала - агуланган авыл да, көчле нурланыш алган авырулар да, радионуклидлар агып яткан Теча елгасы да, радиация чыганагы булган «Маяк» та... Авылда берни үзгәрми, бары тик зиратлар һәм үлүчеләр саны гына арта. Бүгенге көндә Мөслимдә радиациядән зарар күргән 3968 кеше исәпләнә, шуларның

204е — нурланыш авыруы белән авыручылар, калганнарында рак, йөрәк һәм башка авырулар. Шушы хәтле чирле кешегә 25 урынлы бер участок больницасы, инде анысын да ябу турында сүзләр йөри. Больницада 1 группа инвалидлар, нурланыш алган каты чирле кешеләр ята, әмма монда андый авыруларны дәвалау өчен бернинди дә шартлар юк. Биредә, гомумән, берни дә юк, авырулар кирәкле даруларны, шприцларны, хәтта система аппаратларына хәтле үзләре белән алып киләләр. Хөкүмәт бу авыруларга биргән 200-300 сум льгота акчасы менә шушыларга китеп бара. Авылның меңләгән рак авырулы кешесенә нибары бер врач... Ә Чиләбе, Мәскәү врачлары исә, үз максатлары өчен, үзләренә кирәк вакытта гына авылга килеп, кешеләрнең каннарын анализга алып йөриләр, аларны өлкәнең һәм башкаланың аерым больницаларына ябып куеп, тикшерәләр һәм өйрәнәләр... Тикшерү нәтиҗәләрен исә халыкка әйтмиләр. Мөслим халкын Чиләбедә тәҗрибә үткәрә торган этләр һәм тычканнар белән янәшә бүлмәләрдә тотулары да билгеле. Татарларның газапланып җан бирүләренә әнә шул мәхлүклар гына шаһит була...

Авыручыларга карата тагы бер сәер хәл күзәтелә - аларга рак диагнозын куймас өчен бөтенесе дә эшләнә. Авыруларны гел алдап-йолдап, төрле чирләр дип тартып-сузып йөртәләр, аларга рак диагнозы иң соңгы очракта гына, үләр алдыннан гына куела. Бу исә хөкүмәткә артык акча түләмәс өчен һәм рак авыруларын киметеп күрсәтү өчен кирәк. Россия врачлары бу авыл халкыннан барысын да яшерәләр. Бары тик галим-экологлар, хокукчылар, дөнья җәмәгатьчелеге ярдәме белән генә, атом фаҗигасенең нәтиҗәләре билгеле була. Менә алар - Россия хөкүмәтенең, хәрбиләрнең, намуссыз врачларның татарлар өстеннән 50 ел буе алып барган атом-төш тәҗрибәсе нәтиҗәләре:

АТОМ ТАМГАЛЫ ТАТАРЛАР

Бүгенге көндә Мөслим авылында һәр дүрт баланың берсе - мутант, ягъни, генетик яктан гарип.

Һәр бишенче бала йөрәк һәм сулыш юллары, һәр алтынчы бала ашказаны һәм эчәк чире белән газаплана.

Мәктәп яшендәге балаларны» 70 процентьт акылга зәгыйфь, аларның баш миләре үсми яки анда су капчыгы...

Хәтта 1997 елны туган балаларның да каннарында атом тамгасы - хроник нурланыш бар.

Мөслим авылында балалар туганда ук патология белән туалар, ягъни, кайсының баш мие, бөере үсми, кайсының йөрәк, башка органнар дөрес урнашмаган була. Әйтик,

1997 елда 47 бала туа, шуның 30ы - патология белән. (67,8 %)

1998 елда 57 бала туа, шуның 28е - патология белән. (49,1 %)

1999 елда 45 бала туа, шуның 43е - патология белән. (95,5 %)

МӨСЛИМ АВЫЛЫНДА 90% МӘКТӘП БАЛАЛАРЫНДА АНЕМИЯ, КӨЧЛЕ ХӘЛСЕЗЛЕК, ИММУНИТЕТ НОЛЬГӘ ТИГЕЗ.

Мөслим авылында «РЕБЕНОК-ИНВАЛИД» дигән белешмәгә ия 3 яшьлек сабыйлар бар, алар хөкүмәттән ай саен 40 сум ярдәм алалар...

Мөслим авылында балалар генетик яктан олыларга караганда да зуррак зыян күрәләр. Алар организмына эләккән радиация 300 ел буе дәвам итәргә мөмкин, ягъни, 40 БУЫН НӘСЕЛ ГАРИП, ЧИРЛЕ БУЛАЧАК...

Мөслим авылында инде бөтен гаиләләре, нәселләре белән үлеп бетүчеләр бар. Биредә үлүчеләр саны туучыларга караганда ике тапкыр артыграк. Әйтик,

2000 елда 39 кеше туа, 76 кеше үлә;

2001 елда 58 кеше туа, 81 кеше үлә;

2002 елда 64 кеше туа, 96 кеше үлә;

2003 елның 4 аенда 19 кеше туа, 32 кеше үлә...

МӨСЛИМ АВЫЛЫНДА КЕШЕНЕҢ УРТАЧА ГОМЕР ОЗЫНЛЫГЫ — 40-45 яшь...

Биредә рак белән авыручылар саны башка төбәкләргә карганда 17-23 процентка күбрәк...

Биредә лейкимия, ягъни, кан рагы белән авыручылар саны, җан башына исәпләгәндә, Хиросима һәм Нагасакидан соң, дөньяда икенче урында тора!!!

Мөслим авылында ракның нинди генә төрләре юк! 1960 елдан 2002 елга хәтле Мөслим халкы өстеннән чын

мәгънәсендә рак эпедимиясе үтеп киткән, биредә халык үпкә, ашказаны, эчәк, аналык, күкрәк, кан, бавыр, баш мие, бугаз, үңәч, бит, тире, сөяк, тел, биз, сулыш юллары, талак, йөрәк ракларыннан үлгән! Болар - тиешле дарулар, тәрбия, акча булмаганнан тилмереп, газапланып үлгән татарлар... Татарлар, дим, чөнки йөзләгән кешедән торган бу үлем исемлегендә руслар берничә генә кеше. Мисал өчен, менә 2002 елда рактан үлүчеләр исемлеге:

АБДУЛЛИНА НАИЛӘ ЗИННӘТ кызы;
ӘГЪЗӘМОВА МӘДИНӘ ГАТИЯТУЛЛА кызы;
БАЙБУЛАТОВ МИННИҖАН РАМАЗАН улы;
БАРАНОВСКИЙ АРКАДИЙ К.;
ВӘЛИЕВ НУРУЛЛА МӨХИБУЛЛА улы;
ВАФИНА ЗАҺИРӘ ГАБДРАХМАН кызы;
ҖИҺАНДАРОВ БУЛАТ;
КАРЕЛИНА ВАЛЕНТИНА ПАВЛОВНА;
КИДРАЛИЕВ НӘБИ;
МИФТАХОВ КАШАФ;
НАСЫЙРОВА ХӨМӘЙРӘ ГАЙНЕТДИН кызы;
РӘХМӘТУЛЛИНА ГАЛИЯ МӘННӘН кызы;
СӘЕТХУҖИН АБДУЛВӘЛИ СӘГЫЙТЬ улы;
САФИЕВА РИВА;
СОЛТАНОВ АБДУЛМӘҖИТ;
ТИМЕРГАЗИН МОТЫЙГУЛЛА СОЛТАНҺАДИ улы;
ШӘЙХИСЛАМОВ ХАЛИТ.

Авыр туфрагыгыз җиңел булсын, газиз дин кардәшләр, милләттәшләр... Җир йөзендә күргән тәмуг газапларыгыз ахирәт көнегезгә дә ияреп бармасын, җаныгыз мәңгелек тынычлыкта булсын...

Нурланыш авыруы белән хисапта торучылар һәм үлүчеләр белән дә шул ук хәл - аларның 95 проценты - татарлар һәм башкортлар, берничә генә рус кешесе... Татарларның җир тетрәтеп яшәгән ирләре - КАҺИРОВЛАР, ҖИҺАНДАРОВЛАР, СОЛТАНОВЛАР, ХӘЯТОВЛАР, РӘХМӘТУЛЛИННАР, ГАЛИМОВЛАР, ГЫЙЛӘҖЕВЛАР, СӘЕТХУҖИННАР, ФӘЙЗРАХМАНОВЛАР, ВӘЛИЕВЛАР, МИФТАХОВЛАР - алар берсе дә юк инде... Йөзләгән, меңләгән атом корбаны бу дөньяда юк инде... Моны татарларга карата уздырылган ЭТНИК ГЕНОЦИД, димичә, тагы

ни дисең?! Меңнәрчә еллар буе шушы җирләрнең төп хуҗасы булган, дәүләтләр тоткан, затлы нәсел калдырган татарлар менә шулай үз җирләрендә, үз өйләрендә радиациядән агуланып үләләр. Һәм шушы җинаять өчен беркем җавап бирми!!! Күктә бер кош, диңгездә бер балык, җирдә бер бөҗәк юкка чыкса, бөтен кешелек җәмәгатьчелеге аякка баса. Ә монда милләт хәтле милләт, авыл хәтле авыл, нәсел хәтле нәсел күз алдында юкка чыгып, үлеп ята!

Мөслим авылыннан яшь кенә бер хатынның тилмереп әйткән сүзләре һаман онытылмый:

«Без үлемнән курыкмыйбыз, - диде ул. - Без рактан газапланып ятудан куркабыз... Ә бит шундый матур итеп яшәргә була иде...»

Әйе, аларның матур итеп яшәргә, дигән тормыш хыялларын үлем индустриясе тармар итеп ташлаган... Аларның иң якыннарын, иң газизләрен тартып алган - ата-аналарын, балаларын, туганнарын, сөйгән ярларын, үз гомерләрен...

...Без бу урында Мөслим татарларының яшәү һәм үлем тарихларын урнаштырабыз. Аларны хәзергә исәннәр язган, үз куллары белән язганнар... Аларда нәсел һәм гаилә тарихлары да, шушы хәлгә калуларына ачы рәнҗеш тә, яшәргә соңгы өмет тә чагыла... АТОМ УПКЫНЫНА КИТЕП БАРГАН ТАТАР АТАТЛАНТИДАСЫНЫҢ СОҢГЫ АВАЗЫ, СОҢГЫ ХӘБӘРЛӘРЕ... Укыгыз һәм тетрәнегез, укыгыз һәм гыйбрәт алыгыз, укыгыз һәм уйланыгыз... Бүген - алар, ә иртәгә?..

ХӘЯТОВЛАР ГАИЛӘСЕ

«Мин, Хәятова Гөлфирә Шәйдулла кызы...

Елга (Теча) белән бәйле беренче балачак хәтирәм - ул чәнечкеле тимер чыбык иде... Елганы без тимер чыбык аша һәм ул чактагы иске агач күпердән күрә идек. Әти-әни безне елгага җибәрмәскә тырыша иде. Әмма нигә анда барырга ярамагынын аңлатмыйлар, мөгаен, үзләре дә белмәгәндер. Без, балалар, күпергә менеп, елга утраучыкларында үскән чәчәкләрне карарга ярата идек, алар, нигәдер, бик җете ал төстә иде... Елгадагы балыкларны да күзәтә идек, алар күп була иде, ә су, карап торышка, бик чиста күренә иде. Әмма әти-әниләр бу елганы «атомлы» дип

әйтәләр иде, соңыннан, мәктәптә физика үтә башлагач, атомның нәрсә икәнен аңладым, елга атомы белән башка атомнар арасында нинди аерма бар икән соң, дип уйлана башладым. Әти-әниләр 1957 елгы авария турында сирәк сөйлиләр иде, бу хакта сөйләгәндә дә пышылдауга күчәләр иде. Ничектер, әни шулай сөйләде: 1949 елдан елганың суы бозылган, ул яшел төскә кергән, ә алар аннан эчәргә су ала торган булганнар, кер чайкаганнар... Ул чагында әле чәнечкеле тимер чыбык булмаган. Елгадан аларны Нигай исемле кеше куып торган, белмим, бу рәсми каравыл булдымы икән, әллә ул үзе сизенеп балаларны кудымы икән? Соңыннан ул «Нигай тиле» дигән кушамат алды, чөнки кешеләр аңламыйлар иде - ничек инде ул елгага йөрергә ярамый? Кешеләр елгадан башка тормышларын күз алдына да китерә алмыйлар иде...

Миңа әби еш кына елганың элек нинди булуы турында сөйли иде. Аның сөйләве буенча, елга элек киң һәм тирән булган. Әмма ул суның кайда китүен әйтә алмый иде, аны япканнар (буганнар), дия иде. Әнием белән башка авыла баргач һәм тимер чыбыксыз елга күргәч кенә мин үзебезнең елга белән нәрсәдер булганын аңладым. Ул авылның елгасына якын барырга мөмкин һәм анда милиция дә тормый иде... Елгабызда нидер барын белсәк тә, без барыбер анда су коена идек (ә тагы кая барасың)? Җәен кер чайкый идек, каз һәм бозауларны биредә йөртә идек... Чөнки без бернәрсә дә белми идек...

Ул елларда (60-70нче еллар) нурланыш авыруын белмиләр иде, «елга авыруыннан үлде», дип әйтәләр иде. Күршебез Сажидәнең әнигә сөйләгәнен хәтерлим - ахырысы, авариядән соң, аларны Мәскәүгә алып киткәннәр, анда аннан «Елга авыруы» тапканнар, арка миеннән пункция алганнар... 1992 елда ул бугаз рагыннан үлде...

Бөтен классыбыз белән бер кыз өчен борчылуыбыз истә калган. Анда ак кан авыруы, ягъни, лейкемия иде. Аны Мәскәүдә дәваладылар, ул аннан иптәш кызларына хатлар яза иде. Ул кыз үзенең үләсен белә иде һәм 18 яшендә үлде... Мин инде аның исемен дә, фамилиясен дә хәтерләмим, Ленин урамында торганын гына беләм. Безне ул чагында аның үлеме тетрәндергән иде...

Мөслим мәктәбенә һәр елны ФИБтан (Физика-Биология институты филиалы) врачлар килеп, тикшерүләр үткәрәләр иде. Истә калганы шул - авыз эчендә микрофон кебек нәрсә тотасың, һәм ул прибор нидер күрсәтә. Безгә аның нәрсә икәнен әйтмәделәр, әмма олыларның сөйләве буенча, бездә шулай нурланышны тикшерүләрен аңладым. Мөгаен, ул дозимер булгандыр. Төгәл генә әйтә алмыйм...

Кешеләрнең бик күп үлүләре истә калган. Моның сәбәпчесе - елга, дип сөйлиләр иде. Мин үскән урам зур түгел, ике урамны - Ленин һәм Пушкин урамнарын тоташтыра. Анда нибары 12 йорт иде, ягъни, 12 гаиләгә 70ләп кеше яши иде. Минем күз алдымда гына да 31 кеше үлде - ике айлык баладан башлап, өлкәннәргә кадәр... Бу - 12 гаилә өчен коточкыч сан. Үлүчеләр арасында 70тән узган бер генә кеше дә юк иде, белүемчә, үлүчеләрнең 20се 50 яшькә кадәр иде...

Теча елгасы, дигәндә, мин менә шуларны хәтерлим.... Минем өчен бу - куркыныч сүз...

Минем әнием, чыгышы белән Хуҗина Земфира, озак яшәүчеләр гаиләсендә туган. Аның әтисе Фазлый бабай 84 яшендә үлгән. Бабайның кыз туганнары барысы да 90 яшьтән артык яшәделәр, берсе 97 яшендә үлде. Минем әбием Мәгъфүрә 1911 елда туган, әле дә исән, начар йөрсә дә, Коръәнне күзлексез укый. Ягъни, минем әнием физик яктан нык, сау-сәламәт гаиләдә туган. Әмма балалар үскәндә, алар нәкъ Теча елгасы ярында яшиләр, аннан соң да елгадан ерак күчмиләр. 1949 елда әнигә 12 яшь була, ул елгадан эчәр өчен һәм кирәк-яракларга ничек итеп су ташуы турында еш сөйли иде. Ул елгада кер чайкаган, су кергән. Шунда ук сыерлар йөргән, каз-үрдәкләр йөзгән. 1968 елдан башлап минем карт әбием үзенең 4 баласын, бабайны һәм оныгын, бер киявен, ике киленен җирләгән... Аларның күбесе авырып үлгән.

Карт әбиемнең балалары:

1. НУРИӘХМӘТ - 62 яшендә үпкә рагыннан үлде, аның хатыны 1989 елда үлде;

2. ЗАН - Үзбәкстанның Алмалык шәһәрендә, 36 яшендә, бронхлардан үлде;

3. ЗЕМФИРА (минем әнием) - 62 яшендә үлде. Аның ашказаны асты бизе эшләүдән туктады.

4. РИФКАТЬ - 51 яшендә йөрәк авыруыннан үлде.

Аларның һәрберсенең авыруы төрле, боларны берничек тә нәсел авыруы, дип әйтеп булмый. Бу нәселдә кешеләрнең гомере кыскарганнан-кыскара бара. Минем үземдә дә көчле анемия, канымда эритроцитлар күп.

Минем әтием РӘХМӘТУЛЛИН ШӘЙДУЛЛА, гаиләдә икенче бала була. Аның олы абыйсы 1949 яки 1950 елны 19 яшендә үлә, әтинең әйтүе буенча,ниндидер үпкә авыруыннан. МИНЕМ ӘТИ 1999 ЕЛДА, 68 ЯШЕНДӘ, ҮПКӘ РАГЫННАН ҮЛДЕ. Аның энесе Кәрәмәтулла 57 яшендә инсульттан үлде. Аннан алда гына аның 23 яшьлек улы Мөхтәр бөере авырып үлгән иде. Әти ягыннан әбинең калган 7 баласы хәзергә исән, әмма бу озакка барырмы - бер Алла белә...

Минем әтием ягыннан әбием Заһурә 1911 елда туган һәм хәзер дә исән. УЛ БАБАЙНЫ, ӨЧ БАЛАСЫН, ИКЕ ОНЫГЫН ҖИРЛӘДЕ... Әби үзе озын гомерле булды, әмма аның балалары иртә үләләр, ә оныклары исә тагы да яшьтән китәләр...

Минем әти-әнием 1955 елда өйләнешкәннәр һәм икесе дә бер елда - 1999 да үләләр... Әни әтидән 4 кенә ай артык яшәде. Алар гомер буе авырдылар. Бөтен авыруларын хәтта санап та бетереп булмый...

Әти 1999 елда инсульт кичерде, аңына килеп йөри башлады, әмма гел авырды. Үпкәсе шешкән, дип диагноз куйдылар. Без бары тик 1998 елның маенда гына анда үпкә рагы икәнен белдек. Анда нурланыш авыруы булуы турында 1999 елның февралендә, үлеренә 20 көн калгач кына документ килде, һәрхәлдә, без белешмәләрне 1998 елның маенда ук аларга җибәргән идек. Әти бик газапланып үлде, наркотиклар җитмәде, мөгаен, ул аларга инде ияләнгән дә булгандыр. Ул балалары, карт анасы һәм хатыны күз алдында җан бирде...

Минем әнием - Земфира гомер буе авырды, ләкин врачлар беркайчан да аңа җитди диагноз куймадылар, киресенчә, үлеренә бер ел кала, аңа авыруының радиация белән бәйләнеше юк, дигән белешмә бирделәр. Гипертония, үт куыгы, бөерләр һәм үпкәләр - болар барысы да әнинең авырулары. Һәр елны, кайвакытта, елына икешәр тапкыр, ул

ФИБта дәваланды, алар язып биргән даруларны эчте. 1999 елның июнендә аны, үпкәсе шешкән, дип, өлкә больницасына салдылар, әмма бөтен эчен шеш басканын белделәр. Әнигә ашыгыч операция ясадылар, чөнки үте кинәт күп таралу сәбәпле, аның ашказаны асты бизе эшләми башлаган иде. Әнинең ашказаны асты бизен алып ташладылар, әмма бу ярдәм итмәде, ул ун көннән үлде... Аңа әле 62 яшь тә тулмаган иде...

Әти белән әнинең 42 ел уртак тормышта биш балалары туа. Бүгенге көндә шуларның өчесе исән.

Мин иң олысы, 1956 елның 14 июлендә тудым. Миндә хроник пиелонефит, йөрәк чире, тамыр-буын авырулары, хәтта сау-сәламәт тешләрем дә коела, һәрвакыт аңкавым шешә, бик тиз арыйм һәм хәлсезләнәм.

Гаиләдә икенче бала Фәрит иде, ул 1958 елда туды һәм 1992 елда 34 яшендә үлде. Аның йөрәге авыру иде, йөрәге кан әйләнешен көйли алмый башлады һәм нәтиҗәсе үлем белән бетте. Шушы көнгә хәтле мин туганымны югалту кайгысы белән килешә алмыйм, үз йөрәгем дә гел яралы...

Өченче туганым Рафит 1959 елда туды. Ул бала чакта да бик күп авырды, хәзер дә авыру. Аның гипертония кризислары була.

Дүртенче туганыбыз Эльвира иде. Ул 1961 елның 23 февралендә туды һәм шул ук елның 9 маенда үлде. Диагнозы - тумыштан йөрәк чире.

1962 елда Венера сеңелебез туды. Аның һәрвакыт башы авырта, бронхит. Әмма яхшы итеп тикшерү үткәне юк.

Минем 8 туганнан туганым арасында бер генә сәламәт кеше дә юк, алар турында «Мондыйларны космонавтлыкка алмыйлар», диләр. Космонавтлыкка түгел, алар армиягә дә яраксыз. Туганда ук патология белән - җенес органнарында шеш, кан басымы, күз авыруы һәм башка чирләр белән туучылар бар.

Мин, ХӘЯТОВА ГӨЛФИРӘ ШӘЙДУЛЛА кызы (тумышым белән Рәхмәтуллина), 1957 елны ХӘЯТОВ РАФИТ МӘҮЛЕТ улына кияүгә чыктым. Иремнең ата-анасы рактан үлделәр. Әтисе Хәятов Мәүлет - бронхлар рагыннан, әнисе Хәятова Мөхтәрәмә - туры эчәктә рактан. Ул шулай ук шикәр чире белән авырды, үпкәләре сәламәт түгел иде.

Минем 42 яшьлек ирем инде 4 операция кичерде, бишенчесен тәкъдим иткәннәр иде, без баш тарттык.

Беренче операция - 1991 елның апрелендә ашказанына;

Икенче операция - 1991 елның октябрендә ашказанында кислота ясый торган бизен алдылар;

Өченче операция - 1997 елның ноябрендә ашказанына һәм эчәгесенә;

Дүртенче операция - 1999 елның маенда умыртка баганасына.

Ул хәзер дә гел авырый, әмма ФИБ врачлары аның бу авыруларын радиация белән бәйле түгел, дип исбатлыйлар. Шуның өстенә, аңа әле яшь чакта ук хроник бронхит, дигән диагноз куелган булган.

Безнең өч балабыз бар.

Зур улыбыз Артур 1976 елны туганда ук патология белән туды. Аның уң як бөерендә дифлозий, ягъни, аның уң як бөере үсмәде, әчтерхан чикләвеге зурлыгында гына калды, ә сулы үсте. Шулай ук аңа пиелонефрит диагнозы куелды. Хәзергә аның кан басымы әйбәт, врачлар барысы да яхшы булыр, диләр. Әмма аның кан басымы үзгәрә башлауга, аңа операция ясарга кирәк булачак. Мин аның гомере өчен бик куркам. Теләсә нинди вирус, инфекция, агулану яки көчле дару төзәтә алмаслык хәлгә китерергә мөмкин.

1980 елгы кызыбыз Юлия кардиологка хисапка басарга тиеш. Аның йөрәге башка кешеләрнеке кебек урнашмаган, ул бер якка кыйшайган. Врачлар әйтүенчә, аның йөрәгендә ишемия авыруы башланырга мөмкин. Аның бөерләре дә киңәйгән.

1982 елгы улыбыз Дениста күренеп торган патология юк, әмма аның иммун системасы бик зәгыйфь. Ул бик еш авырый, бер генә эпедимияне дә калдырмый.»

Менә шундый нәсел, гаилә тарихы, туу һәм үлем, авыру тарихлары... Рактан газапланып үлгән ата-аналар, аларның чак өстерәлеп йөргән балалары, авыш йөрәк, черек бөер белән туган оныклары... Истәлекләрнең ахырына больницалардан төрле белешмәләр, үлем таныклыклары теркәлгән...һәм бер генә очракта да бу авыруларның төп сәбәпчесе итеп радиация күрсәтелмәгән, нурланыш диагно-

зы куелмаган, ташлама-льготалар бирелмәгән. Инде бөтен нәсел күз алдында череп, үлеп бара, врачлар исә һаман аларның үзләрен гаеплиләр, һаман атомчыларны яклыйлар, аларның җинаятьләрен каплыйлар. Кеше үлгәнче шулай сузалар, ә үлгәч мәеткә инде льготалар да, дарулар да, кайдадыр күчү дә кирәкми... Язмыш аларны тын гына авыл читендәге зиратка күчереп куя...

Ә «Маяк», «Маяк» нишли? Кешеләрне шулай газапланып яшәргә һәм тилмереп үләргә мәҗбүр иткән «Маяк» берләшмәсе ник бу хәлләрне күрми, үз корбаннарына ярдәм итми?! Ул бит хәзер миллиардлар белән эш итә - дөньяның 15 иленә изотоплар сата һәм дөньяның күп илләреннән үзенә атом калдыкларын сакларга ала. Бу хәтле байлык, мөмкинлекләр белән, әгәр теләсәләр, алар Мөслим халкын айга күчереп куя алырлар иде, бу бичараларны дөньяның иң яхшы больницаларында дәвалап, үз гөнаһларын бераз булса да юа алырлар иде... Юк, «Маяк» боларның берсен дә эшләми, янәшәсендә генә үлеп яткан татар авылларын ул күрмәмешкә салыша, бу кырылуның радиация сәбәпле икәнен танымый. Ә намуссыз врачлар, өлкә һәм районның сатлык, лоббист түрәләре атомщикларны яклый, мөгаен, «Маяк»ның майлы калҗасыннан аларга да өлеш чыгадыр. Әмма ул өлеш башкача да килергә мөмкин бит - аларның үзләренә дә кара нурланыш булып, яман шеше булып, әҗәл чире булып... Тилмереп үлгән кешеләрнең күз яшьләре аларны да бер көн килеп тотарга мөмкин... Кеше кайгысында, кеше гомере хакына зур акчалар эшләп ятучылар болар турында уйлыйлармы икән?

Әмма, бик сирәк очракларда булса да, өлкәнең медицина учреждениеләре Мөслим татарларының үлем очракларын радиация белән бәйләргә мәҗбүр булалар. Шундый сирәк очракларның берсе Хөснетдиновлар гаиләсенә карый, шуңа күрә без бу нәсел тарихына да җентекләбрәк тукталып үтәргә булдык. Чөнки шушы гаилә мисалында бөтен авылның фаҗигасе чагыла һәм биредә яшәүчеләрнең барысы да, бернинди тикшерүләрсез, «Радиациядән зарар күргән» дип бәяләнергә хаклы. Менә ул гаиләнең яшәү һәм үлем тарихы:

ХӨСНЕТДИНОВЛАР ГАИЛӘСЕ

Гаилә башлыгы - ХӨСНЕТДИНОВ ГЫЙЛЬМЕТДИН НУРЕТДИН улы;

Аның хатыны - ХӨСНЕТДИНОВА РӘШИДӘ ЗАКИР кызы;

Аларның балалары - РОЗА (1952 елгы), ФӘРИТ (1953 елгы), МАРАТ (1956 елгы), МИДХӘТ (1958 елгы), МАРС (1960 елгы).

Гаилә 1951 елдан Мөслим станциясендә, Центральная урамында, 106нчы йортта яши.

Балалар Мөслим станциясенең 96нчы мәктәбендә укыганнар.

ВӘЛИЕВА РОЗА ГЫЙЛЬМЕТДИН кызы истәлекләреннән:

«Мин зур эшче гаиләсендә туып үстем. Без гаиләдә 5 бала идек. Бер күренеш истә калган. Миңа ничә яшь икәнен хәтерләмим, елның кайсы вакыты икәнен дә оныткамнмын. Әмма өлкәннәрнең бер хәбәрдән бик нык хәвефләнгәннәрен хәтерлим: Теча елгасындагы бөтен балык өскә калкып чыккан һәм яр буен тутырган иде. Ир-атлар ул балыкны өйләренә дә алып кайталар. Безнең ишек алдында да 3 балык эленеп торды, алар бик зур балыклар иде, чуртанмы, җәенме шунда... Без, балалар, барып, аларны тоткалап та карадык. Әмма ул балыкларны беркем дә ашамады. Аннан, берничә ел рәттән, Мөслим участок больницасыннан безнең урамга кызыл тәреле машиналар килә башлады. Өлкәннәр ул вакытта өйдә юк, барысы да тимер юлда эшли, иртән китәләр, кич кенә кайталар. Балалар исә үзләре генә кала. Машинага 5-6шар бала утыртып, станциядән 5 чакырым читкә алып китеп, безне үлчиләр, тикшерәләр, авызларыбызны ачтыралар, тагы әллә нәрсәләр... Аннан без җәяү өйгә кайтып китәбез, машина исә яңа төркем балаларны алып килә. Нигәдер, өлкәннәрне тикшермәделәр, балаларны гына карадылар. Врачлар чит кешеләр - руслар иде, чөнки безнең участок больницасында, нигездә, татарлар һәм башкортлар гына эшли. Бу врачлар кайдандыр килгән булырга тиешләр. Әмма безгә дә, безнең әти-әниләргә дә беркем бернәрсә аңлатып тормады.

Әти 1951 елдан 1988 елга кадәр тимер юлда эшләде. Аның эш стажы - 37 ел, әнинеке - 26. Шундый зур гаиләне ашату өчен, мал-туар тотарга да туры килде. Эшчеләргә махсус печән чабу урыннары бирелмәгән иде, шунлыктан, печәнне Теча елгасы тугайларында әзерләделәр. Башта бу эш тыелган иде, елга милициясе печәннәрне дә яндырып йөрде, штрафлар салалар иде. Елга буенда печәнне, нигездә, тимер юл эшчеләре чаба иде. Чөнки колхоз һәм совхозларда эшләүчеләргә печәнлек җирләр бирәләр, ә тимер юлчыларга - юк. Шуңа күрә тыелган урыннарда «урлашып» чабарга туры килә иде. Ә инде 1985 елдан соң, Көньяк Урал атом электростанциясен төзәргә агитация башлангач, Теча елгасы буйларында бөтен кешегә печән әзерләргә рөхсәт иттеләр...

1969 елны мин укырга Курган өлкәсенә киттем, анда эшләдем, кияүгә чыктым, анда кызыбыз Эльмира һәм улыбыз Илдар туды. 1987 елда кабат туган якларга әйләнеп кайттык, безне нәкъ елга буена, 101 км дагы тимер юл күпере янына урнаштырдылар. Ә ул урын радионуклидлардан иң нык зарар күргән җир булып чыкты. Бу радиациягә иялэнү 1,5-2 ел буе барды. (Без барып тикшердек - ул урында радиация хәзер дә 1500 мкр/ч, бу - нормадан мең тапкыр артык, дигән сүз. Ф. Б.)

Эштән өйгә кайтканда, мин үзем дә, ирем дә хәлсезлек, баш әйләнүе тоя башлый идек. Ярты юлга җиткәндә, аяклар тотмый башлый, утырып, ял итәргә туры килә, аннан соң гына юлны дәвам итәсең. Өйгә кайтып җиткәч, диванга ава идек. Сине курку биләп ала, әйтерсең лә, югарыдан упкынга очасың...

Мин үзем башта медицина учреждениеләренә күренмәдем, ә ирем Вәлиев Рәхимҗан Чиләбегә тикшерелергә барды. Аңа, барысы да яхшы, дигәннәр. Ул чагында кызыбыз Эльмирага - 10, улыбыз Илдарга 9 яшь иде. Бер елдан икесендә дә анемия таптылар, алар Курган өлкәсеннән саусәламәт килгән балалар иде...

Тагы бер елдан, ягъни, 1988 елда, улыбызның мантуга уңай реакция булды. Өч ел рәттән шулай. Аннан соң ул Чиләбедә туберкулез диспансерында ятты, ике ай Миасста санаторийда булды. Менә берничә ел инде ул туберкулез дис-

пансерында хисапта тора. Хәзер улыбызда гастрит, гайморит, гепатит... Ике балабызның да организмы бик зәгыйфь, иммунитет нольгә тигез.»

ЕЛГА БАШЫ — НӘСЕЛ БАШЫ — АВЫРУ БАШЫ:

«ХӨСНЕТДИНОВ ГЫЙЛЬМЕТДИН НУРЕТДИН улы.

1930 елның 15 январендә, Мөслим авылында туган. 1955 елдан күкрәге авыртуга зарлана башлый. Чиләбе туберкулез диспансерында, ФИБта, тимер юл больницасында ята. Хәле яхшырмый. 1997 елның февралендә үпкәсендә рак табалар. 1997 елның 17 декабрендә, 67 яшендә үлә.

ХӨСНЕТДИНОВА РӘШИДӘ ЗАКИР кызы.

1931 елның 15 маенда Мөслим авылында туа. 30 ел буе врачларда хисапта тора. Диагнозы: гипертония. 1999 елның 10 январендә беренче инсульт кичерә, шул елның 10 августында икенче инсульт була. Ике атна телсез ята. 1999 елның 23 августында 68 яшендә үлә.

ХӨСНЕТДИНОВА (ВӘЛИЕВА) РОЗА ГЫЙЛЬМЕТДИН кызы.

1952 елда туа. 1993 елда аналыгында миома табалар, 1994 елда операция ясыйлар. 1995 елда авыз эчендә киста табалар, операция ясыйлар. Бик еш авырый, башы сызлый, тиз салкын тия, көчле хәлсезлек, ябыклык, авырлык җитмәү.

ХӨСНЕТДИНОВ ФӘРИТ ГЫЙЛЬМЕТДИН улы.

1953 елда туа. Яшь чагыннан ук гастрит була, кырык яшьтән соң гел салкын тиеп чирли. Моның өстенә, анда остеохондроз. Фәритнең 1978 елгы улында - пилонефрит, 1980 елгы кызында - гастродуанит.

ХӨСНЕТДИНОВ МАРАТ ГЫЙЛЬМЕТДИН улы.

1956 елның 10 февралендә туа. Туганда, аягында алты бармак була. 5-6 яшендә аңа операция ясыйлар. 1998 елда Маратта тире рагы табалар. 1998 елның декабрендә аңа беренче операция ясала, 1999 елда - икенче операция була. 2000 елның февралендә ул 43 яшендә үлә. Аның ике кызында да - гастродуанит һәм анемия.

ХӨСНЕТДИНОВ МИДХӘТ ГЫЙЛЬМЕТДИН улы.

1958 елда туа. 4 ел гаиләсе белән Теча елгасы буенда, 101 км да яши. Берничә ел рәттән хроник панкреатит белән

һәм врачлар аңлата алмаган авыру белән авырый. Ул эшли башласа, ягъни, аз гына көч куйса, шунда ук температурасы күтәрелә, тәнендә авырта торган йомшак шешләр барлыкка килә. Тикшерүләр бернинди нәтиҗә бирми. Аның хатыны Рамиләдә - анемия, врачларда хисапта тора, 16 яшьлек кызларында - гастрит.

ХӨСНЕТДИНОВ МАРС ГЫЙЛЬМЕТДИН улы.

1960 елгы. 90нчы елларда яшәү өчен Саратовка күчеп китә. Анда берничә ай яши. Әмма организмы ияләнә алмый. Анда башка төр радионуклидлар белән пычранган территория була, һәм врачлар киңәше белән, Марс яңадан Чиләбе өлкәсенә әйләнеп кайта. Соңгы вакытта аның бөерләре, буыннары авырый. Ике кызында да зәгыйфь иммунитет.

ИСХАНОВА (ВӘЛИЕВА) ЭЛЬМИРА РӘХИМҖАН кызы.

1977 елда туа. 1987 елдан Мөслим станциясендә яши. 8 ел Теча елгасы буенда, елгадан 100 метр ераклыкта яши. Берничә елдан анда анемия табалар, аның бугаз бизләре дә зурайган, буыннары авыру.

ВӘЛИЕВ ИЛДАР РӘХИМҖАН улы.

1978 елгы. Тубдиспансерда хисапта тора, гастродуанит, ашказанында әчеткеч түбән, анемия. Иммунитет нольгә тигез.

ИСХАНОВА ДИАНА РӘИС кызы (Эльмираның кызы) - 1997 елгы. Диагнозы анемия».

Бу - бер нәселнең нибары 70 еллык тарихы.... Радиациядән газап чигүче дүртенче буын... Әби-бабалар инде рактан гүргә кергән, ата-ана, туган-тумача больницадан чыгып тормый, операция арты операция ясата, оныклар больницаларда хисапта тора, ә дүртенче буын - 7 яшьлек Дианада инде тумыштан анемия, хәлсезлек, көчсезлек... Дөресен әйткәндә, боларның барысында да бер диагноз - бабалары һәм әтиләре Гыйльметдин абзыйда булган радиация чире, нурланыш авыруы. Бу - бер Хөснетдиновлар нәселендә генә түгел, бөтен Мөслим авылында шулай, әмма врачлар, мең төрле башка диагноз куеп, нурланышны, ракны, радиация нәтиҗәләрен яшерергә тырышалар. Әйткәнебезчә, бик сирәк очракларда, үлер алдыннан яки үлгәч кенә, авыру-

ның дөрес сәбәпчесен күрсәтергә мәҗбүр булалар. Хәзер сезнең игътибарга шундый бер тарихи белешмәне тәкъдим итәбез. Ул Хөснетдинов Гыйльметдин абзый үпкә рагы белән үләргә нәкъ 20 көн кала, 1997 елның 28 ноябрендә, Чиләбе шәһәре өлкә клиник больницасында, эксперт советы тарафыннан бирелә.

«РЕШЕНИЕ ЭКСПЕРТНОГО СОВЕТА

Региональный Межведомственный Экспертный Совет на заседании № 13 от 11.11.97 г. рассмотрел представленную медицинскую документацию на Хуснутдинова Г. Н., 1930 года рождения, проживающего на территории, загрязненной радионуклидами, об установлении причинной связи заболеваний (смерти) с радиационными и другими неблагоприятными факторами воздействия в результате радиационной аварии (или выполнения работ) на ПО «Маяк».

УСТАНОВЛЕН ДИАГНОЗ: Центральный рак верхней доли левого легкого Т4 № 2МО.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Заболевание (инвалидность) связано с радиационным воздействием во время проживания на территории, загрязненной радионуклидами в результате радиационной аварии на ПО «Маяк».

Председатель МЭС ТЮКОВ Ю. А».

Әйткәнемчә, менә шундый белешмәне, ягъни, «Маяк»та булган авария сәбәпле, радиациядән зарар күрде, дигән документны бүген тикшермичә дә ҺӘР МӨСЛИМЛЕГӘ бирергә була, чөнки аларның барысының да бу хәтле авыруларының сәбәпчесе - «Маяк» берләшмәсе, радиация. Күргәнебезчә, кайбер очракларда хөкүмәт, соң булса да, бу татарларның радиация сәбәпле үлүләрен танырга мәҗбүр. Әмма исәннәр өчен мондый ташланма юк. Татар, кайда да, үзенең хаклы икәнлеген үлеп аңлатырга тиеш... Бигрәк тә - Россиядә... Мөслим авылы бүген дә радиациянең нәкъ үзәгендә - Теча елгасы буенда утыра. Без үз күзләребез белән күрдек - радиация 100 - 1000, хәтта 1800 мкр/ч булган урыннарда маллар йөри, малайлар елгада балык тота, кешеләр яши... Ә кая барсыннар? Кешеләр шун-

дый шартларга куелган - алар өчен Россиядә башка җир, башка су, башка тормыш табылмаган... Без Мөслим җирле үзидарәсендә башка урынга күчерүне сорап язган йөзләгән гариза күрдек, алар арасында хәтта 10 кешелек ишле гаиләләр дә бар иде... Нинди зур фаҗига - кеше үз теләге белән туган җирләрен ташлап китәргә гариза яза, үтенә, китүне өмет итә... Моннан йөз ел элек, патша Россиясенең җәберләренә түзә алмыйча, бер төркем татарларның Төркиягә күчеп китүләрен хәтерләтә бу күтәрелеш... Әмма кешеләрнең үзләре кубарылып чыгып китәргә акчалары юк, чөнки күпләр 1100 сум пенсиягә яшиләр. Авылда эш юк, яшьләр юк-бар акча өчен көн дә Чиләбегә барып йөрергә мәҗбүрләр. Атом радиациясе сәбәпле, авылның 431 гектар сөрү җирләре, 336 гектар печәнлек-болынлыклары, 95 гектар көтүлек җирләре яраксызга чыгарылган - анда үле зона. Шулай итеп, гомер буе җирдә яшәгән, җир белән тамагын туйдырган авыл халкы бүген җирсез дә, сусыз да калган, чөнки радиациянең туфракта 300, хәтта 1000 ел буе саклануы билгеле... Татарларның тормышларын җәһәннәмгә әйләндергән «Маяк» берләшмәсе, Россия хөкүмәте, бу халыкка бер тиен ташлама бирмәс өчен судларга хәтле барып җитә... Үз халкыңны шул хәтле куралмас өчен, аларның газабына җансыз, битараф калу өчен кем булырга кирәктер?!

Шушы хәтле зур гаделсезлеккә, атом геноцидына каршы ярсып көрәшкә ташланган фидакарь җаннар да яши Мөслим авылында. Шуларның берсе һәм беренчесе - Мөслим участок больницасы баш врачы ГӨЛФӘРИДӘ ГАЛИМОВА. Шушы авылда туган кыз бала, соңыннан Чиләбедә яшәп, югары медицина белеме алса да, эшләргә туган авылы Мөслимгә кайта. 1981 елдан ул Мөслим участок больницасында акушер-гинеколог булып эшли башлый, 1986 елдан больницаның баш врачы була. Авылдашларының шул хәтле күп үлүләре Гөлфәридәне тетрәтә, ул моның аерым сәбәпләрен эзли башлый. Әмма ул кайда гына мөрәҗәгать итсә дә, аның шик-шөһбәләрен юкка чыгарырга тырышалар, имеш, бер нинди куркыныч юк, халык гомуми авырулардан үлә, авыру һәм үлүләренә кешеләр үзләре гаепле... Яшь врач моның белән килешергә теләми, ул Чил-

әбе, Новосибирский врачлары һәм галимнәре белән элемтәгә керә, авыл халкын махсус тикшертә башлый. Ул арада 1986 елда дөньяны Чернобыль трагедиясе тетрәтә, нурланыш, радиация турында хәбәрләр Мөслимгә дә килеп җитә. 1989 елда Гөлфәридә Галимова үз авыруларының яшерен мәгълүматларын ачуны таләп итеп, Чиләбенең биофизика институты филиалына (ФИБ-4) мөрәҗәгать итә, әмма бу белешмәне бары тик 1992 елда гына алуга ирешә. Бу мәгълүматлар котчыгарлык була - ГӨЛФӘРИДӘ ГАЛИМОВА БОЛЬНИЦАСЫНДА ЯТКАН 1216 КЕШЕДӘ НУРЛАНЫШ АВЫРУЫ БУЛГАНЫ БИЛГЕЛЕ БУЛА... Авыл врачының мондый активлыгы Россиянең шымчылык органнарына охшамый, чит ил галимнәре белән аралашкан өчен, аны хәтта дәүләт серен ачуда гаеплиләр, эшеннән читләштереп торалар. Әмма үз халкын өзелеп яраткан, аны» белән бергә чирләгән һәм газап күргән татар хатыны берни алдында да туктап калмый - ул бөтен киртәләрне җимереп, кешелек дөньясына мөрәҗәгать итәргә, Мөслим фаҗигасе турында хәбәр бирергә өлгерә. Гөлфәридә Галимова ярдәмендә 1992 елда төбәктә «Движение за ядерную безопастность» оешмасы төзелә, аңа хәтле «Кыштым-57» оешмасы эшли башлый. Соңыннан аның катнашында авылда «Ак тычканнар», «Атом тоткыннары» хокукый-экологик оешмалар барлыкка килә. 1989 елда Гөлфәридә Галимова Киев шәһәрендә узган чернобыльчеләрнең беренче съездында катнаша, 1993 елда Алма-Атада атом-төш афәтенә каршы уздырылган зур халыкара конгресста катнаша, 1994 елда Брянский, Красноярский шәһәрләрендә үзе кебек үк фидакарьләр белән очраша, Мөслим фаҗигасе турында сөйли, кешеләрне бу афәттән кисәтә.

Киң җәмәгатьчелек эшчәнлеге белән бергә, Гөлфәридә Галимова фәнни-практик эшчәнлеген дә туктатмый. Ул Новосибирский галиме, генетик Нина Александровна Соловьева белән берлектә, «Мөслим синдромы» дигән проект өстендә эшли һәм аның өчен Грант ИСАР ала. Бу тикшерүнең төп максаты булып нурланыш алган гаиләләрдә балаларның генетик яктан кан үзгәрешен өйрәнү тора. Тикшерүләр нәтиҗәсе сискәндерерлек була - мондый балаларда геннар үзгәреше өч ярым тапкырга артыграк булуы

ачыклана! 29 процент тикшерелгән халыкта, радиация тәэсирендә, хромосом үзгәрешләр барлыкка килгәне билгеле була. «Мөслим синдромы» шуны күрсәтә - радиация афәтенә эләккән кешеләрнең генетик статуслары үзгәрә, нәсел чирләре һәм хроник патология, ягъни, тумыштан гариплек барлыкка килә, бу авырулар аларның балаларына, оныкларына, бөтен нәселгә дә тапшырыла...

Авыл врачы Гөлфәридә Галимова сөйләгәннәрдән:

«Америка радиобиологы генетик Джон Гофман исәпләвенчә, ана карынында ук нурланыш алган кешенең гомер буе генетик тамгасы кала. Мондый кеше өчен күзәнәкләрнең генетик яктан нык үзгәреше хас, бу исә йөрәк һәм тамыр, психик, нерв авыруларына китерергә мөмкин.

Безнең илдә исә кеше сәламәтлегенең радиациягә мондый бәйлелеге исәпкә алынмады. Беричә ай элек кенә бөтенесен үз урынына куя торган приказ барлыкка килде. Медицина җитәкчелеге, ниһаять, таныды - Саша Морозовтагы кебек акыл зәгыйфьлеге (микроцефалия), ягъни, минең кечерәюе бала ана карынында вакытта аналары радиация алган кешеләрдә күзәтелә икән.

Үземнән исә шуны өсти алам, әтисендә хроник нурланыш булса, бала да каты авыруларга дучар була. Яңа Корман авылында хроник нурланыш белән авыручы Фәйзулла Фәйзуллинның 1985 елда улы Рәмзис туа. Соңрак бу бала бик көчле баш авыртуыннан зарлана башлый, йокысызлыктан интегә. Тикшерү нәтиҗәләре шуны күрсәтә: балада гидроцефалия булып чыга, ягъни, минең бер өлешен су алып тора. Баланы Чиләбедәге белгечләргә дә күрсәтеп карыйлар, әмма алар бернишли алмауларын әйтәләр.

Шушы ук Яңа Корманда, авыл урамында, инвалидлык арбасына утырган бер яшь кешене очратырга мөмкин. Ул - Рамил Габдуллин, 1963 елгы. Аның әтисе Нәсиб Габдуллин - хроник нурланыш авырулы, әнисе үлгән, Рамилне башта әбисе караган, әмма ул да үлгән. Хәзер Рамилне авыру әтисе һәм үги әнисе карый. Аны интернатка да җибәреп булмый, чөнки церебраль параличлы балалар өчен андый интернат юк.

Шундый ук авыру Мөслим авылында да бар, ул - Рафит Фәхретдинов, 1985 елгы. Балада тумыштан патология иде,

ул церебраль параличлы. Һәр җәйне аны Чиләбегә, махсус санаторийга илтәләр. Бала үзен биредә калдырып киткән әнисенә: «Мине биредә үләргә калдырасың», дип әйтә... (Александр Тихоновның «Муслюмово - деревня на ядерной свалке» дигән китабыннан. Чиләбе, 1995 ел, 7 бит.)

Әмма, ни кызганыч, Гөлфәридә Галимованың больницасын ябарга җыеналар. Тирә-юньдәге 5 мең рак, нурланыш авырулы кешеләргә бер участок больницасы бар, хөкүмәткә хәзер ул да кирәк түгел. Аны фәкыйрьлек чигенә китереп терәгәннәр, ташлаганнар, онытканнар. Бу больница да ябылса, кешеләргә урамда тәгәрәп үләргә генә кала... Россия хөкүмәте, «Маяк» берләшмәсе кешеләр өстеннән менә шундый җинаятьчел тәҗрибә алып бара, аларның үлеп бетүләрен читтән тыныч кына карап тора...

Әмма кешеләрнең, тәҗрибә тычканнары кебек, тыныч кына бу дөньядан китәселәре килми. Алар яшәү өчен тиңе булмаган көрәш алып баралар, «Маяк» белән судлашалар, төрле оешмаларга язалар, бөтен дөньяга чаң кагалар. Хәтта баш миенең яртысында сулы капчык йөрткән, үзәк өзгеч авырулардан газапланган Рәмзис Фәйзуллин да үзен һәм авылдашларын яклап, Россия президенты Путинга һәм премьер-министр Касьяновка хатлар язган. Әмма Россия җитәкчеләре үзләре үк гарип калдырган 16 яшьлек татар баласына җавап биреп торуны кирәк тапмаганнар. Һәм Рәмзис, чит ил журналистлары аша, шушы хаты белән бөтен дөньяга мөрәҗәгать иткән. Менә ул татар баласының дөньяга әйтер сүзе:

Россия Президенты Владимир Путинга.

Россия Федерациясе премьер-министры Касьянов әфәндегә.

Минем исемем Рәмзис Фәйзуллин. Мин инвалид булып тудым. Хәзер миңа уналты яшь, мин, үземнең яшьтәшләрем кебек, мәктәпкә йөрим, әмма миңа анда бик начар, чөнки мине балалар үртиләр. Мин бик еш авырыйм. Башкалар кебек булмаганым өчен минем күңелем рәнҗи. Минем башкалар кебек буласым килә, башкаларга охшыйсым килә. Минем кызлар белән йөрисем килә, әмма алар миннән читләшәләр һәм минем белән очрашудан баш тарталар. Мин үземә охшаган балаларым булуын теләмим.

Менә шуңа күрә мин чит илләрдән безнең җирләргә радиоактив калдыклар кертүгә каршы. Нигә министрлар һәм башка акча бик кирәксенгән кешеләр, ул атом станцияләрен Мәскәүдә яки Мәскәү өлкәсендә төземиләр соң?

Без радиациядән шул хәтле зур зарар күрдек, безнең авылда һәр атнаны кем дә булса рактан үлә. Атом калдыкларын илгә кертергә рөхсәт биргәнче, нигә парламент әгъзалары шушылар хакында яхшылап уйламыйлар икән? Зинһар өчен, безнең киләчәгебез хакында уйлагыз». («Это не жизнь! Жизнь, отравленная радиоактивными отходами.» «Гринпис», 2002, стр.10-11.)

Һәм Рәмзис Фәйзуллин, эфир аша, чит илләрнең парламентларына атом калдыкларын Россиягә җибәрмәүләрен үтенеп, мөрәҗәгать итә. Әйе, Россия парламентариеләренең рөхсәте белән, инде Россиягә чит илләрдән атом калдыклары кертелә башлады. Аларны саклау һәм эшкәртү өчен туп-туры «Маяк»ка китерәләр, чөнки Россиядә бу хәте атом калдыгын сакларлык башка урын юк. Германия, Япония, Швецария, Болгария, Тайвань, Испания, Венгрия, Көньяк Корея, Чехия, Иран һәм Кытайдан Россиягә 20000 тонна атом калдыгы кертергә торалар. Россия моның өчен 20 миллиард доллар акча алачак. Бу акчаның бер өлешен зур түземсезлек белән «Маяк»та көтәләр, чөнки банкротлыкка чыгып барган атом калдыклары чүплеген, җимерекләрне шушы акчалар белән капламакчы, торгызмакчы булалар. Акчаның иң зур өлеше, әлбәттә, Мәскәүдә, атомчылар, сәясәтчеләр, яңа байлар кесәсендә калачак... Ә шушы атом чүплегендә яшәргә мәҗбүр булган Мөслим авылы халкына, Рәмзисләргә мәңге бетмәс авырулар, җан газаплары гына калачак бит!

Форсаттан файдаланып, без дә Рәмзис кебек, дөнья праламентларына, сәясәтчеләргә, зыялыларга мөрәҗәгать итәбез:

ЗИНҺАР ӨЧЕН, ҮЗЕГЕЗНЕҢ АТОМ КАЛДЫКЛАРЫГЫЗНЫ РОССИЯГӘ ҖИБӘРМӘГЕЗ!!! РОССИЯДӘ АЛАРНЫ САКЛАУ ӨЧЕН БЕРНИНДИ ДӘ ШАРТЛАР ЮК, МОННАН БАРЫ ТИК ХАЛЫК КЫНА ЗАРАР КҮРӘЧӘК! ӘГӘР «МАЯК» ТАГЫН ШАРТЛЫЙ КАЛА ИКӘН, УЛ ЧАГЫНДА БИРЕДӘ ЯШӘҮЧЕЛӘР ГЕНӘ

ТҮГЕЛ, СЕЗ ДӘ ЮККА ЧЫГАЧАКСЫЗ! ЧӨНКИ «МАЯК»ТАГЫ АТОМ КАЛДЫКЛАРЫ ИНДЕ БОЛАЙ ДА МИЛЛИАРДЛАР БЕЛӘН ҮЛЧӘНӘ, СЕЗ ДӘ КИТЕРЕП АУДАРСАГЫЗ, ҖИР БУ ХӘТЛЕ АГУНЫ КҮТӘРӘ АЛМАЯЧАК! БЕР ҖИРГӘ ШУШЫ ХӘТЛЕ АТОМ-ТӨШ МАТЕРИАЛЫН ТУПЛАРГА ЯРАМЫЙ, БУ БИТ БӨТЕН КЕШЕЛЕКНЕ, ҖИР ШАРЫН ЮК ИТҮГӘ КИТЕРЕРГӘ МӨМКИН! КИРЕСЕНЧӘ, «МАЯК»НЫ АШЫГЫЧ РӘВЕШТӘ ЯБЫП, АНДАГЫ АРТЫК АТОМ КАЛДЫКЛАРЫН БАШКА УРЫНГА КҮЧЕРҮ ТУРЫНДА УЙЛЫЙ БАШЛАРГА КИРӘК. СОҢЫННАН БИК СОҢ БУЛЫРГА МӨМКИН...

Шушы авылда туып үскән ирле-хатынлы тагы ике көрәшче турында сөйлисем килә, алар - үзләрендә нурланыш тамгасы йөрткән Госман һәм Рамилә(Миля) Кәбировлар. Хәзер алар Чиләбе шәһәрендә яшиләр, Госман Кәбиров - «Теча» экологик оешмасы рәисе, Мөслимдә әтисе исемендәге мәчетне булдыручы, хатыны Рамилә - «Айгөл» иҗтимагый оешмасы җитәкчесе. Алар ярдәмендә авылга күп кенә чит илләрдән галимнәр, сәясәтчеләр килгән, алар үзләре дә күп урыннарда булып, Мөслим фаҗигасе турында кешеләргә сөйлиләр, дөнья җәмәгатьчелеген атом афәтеннән кисәтәләр. Ирле-хатынлы Кәбировларның бу өлкәдә эшчәнлекләре санап бетергесез. Милләт үзенең менә шундый фидакарь, актив кешеләре белән яши, упкын читенә килеп җиткәндә дә, өметен өзми, яшәү өчен көрәшә. Ә хәзер сүзне аларның үзләренә бирик.

МИЛӘҮШӘ КӘБИРОВА СӨЙЛӘГӘННӘРДӘН:

«Теча елгасы буенда кешесез калган зонаның читендә үк - атом-төш чүплеге өстендәге иң беренче авыл - татар төбәге Мөслим урнашкан. Мин үзем әлеге авылда тудым. Әни һәм без - аның газиз балалары - атом-төш түрәләренең барлык ялгышлары өчен сәламәтлегебез белән түләдек. Ә бәлки әле алар өчен бу ялгыш та булмагандыр. Атом-төш җитештерү берләшмәсе турында карар кабул итүчеләр кешеләрнең язмышы, сәламәтлекләре һәм тормышлары турында кайгыртуны үзләренең бурычлары дип санамаганнардыр. Безнең гаилә мисалы очраклы хәл түгел, ә гадәти мисал гына.

1948 елдан башлап атом-төш калдыклары Течага чыга башлый. 1950 елны елгада су коенуны, аннан су алуны тыялар. Елга тирәсен тотып алып, яр буена милиционер да бастырып куялар. Әлеге милиционер минем әти иде. 2 елдан аңа «1нче дәрәҗә нурланыш авыруы» дигән диагноз куела һәм ул җиде елдан якты дөнья белән бәхилләште. Бу вакытта гаиләдәге иң кечкенә балага - миңа өч яшь булган. Шулай итеп без җиде бала үзе дә авыру әни кулында калдык. Безне ашатырга, киендерергә кирәк иде һәм әнигә карап торырга җиңел тоелган эш тәкъдим иттеләр. Ул шул ук Теча елгасында су сыйфатын тикшереп торучы булып эшли башлады. Ә без, билгеле, аңа булыша идек. Безгә моның куркыныч икәнлеген беркем дә аңлатып тормады, ә тикшерүгә алынган үрнәкләр өйдә, балалар ятагы астында сакланды. Нәтиҗәдә, безнең бишебездә нурланыш авыруы, ике абыебыз яман шеш авыруыннан үлде. Тик безнең гаилә дәүләттән бернинди дә ярдәм ала алмады.

Халык бик еш авырый башлады. Чөнки Мөслим авылында яшәүчеләрнең бөтен тормыш-көнкүреше төбенә радиоактив калдыклар утырган елга белән бәйләнгән. Әмма совет медицинасы авыл халкының авыруына нурланыш күләменең гадәттән тыш югары булуы сәбәпче икәнлеген ачарга теләмәде.

Дистәләрчә кеше яман шешкә охшаган авырудан үлде, ә табиблык документларына - гомуми авыру, дип яздылар. «Маяк» җитештерү берләшмәсендәге һәлакәтне кайчанга кадәр гади кешеләрдән яшереп тоткан булырлар иде икән? Монысын әйтүе кыен. Әмма 1986 елда Чернобыльдә фаҗигага килеп чыкты. Бу һәлакәт киң җәмәгатьчелекнең аңын уятырга этәргеч ясады, иҗтимагый оешмалар барлыкка килә башлады. Вакытлы матбугатта радиация йогынтысында барлыкка килүче нурланыш авыруы турында ачыктан-ачык яза башладылар. Үзәк һәм чит ил матбугатында Мөслим фаҗигасе турында да язмалар күренде.

Шулай да, радиация җирле халыкның сәламәтлегенә артык зыян китермәде, дигән рәсми фикерне әле дә хупларга тырышалар. Тик дөреслекне җир астында яшереп тоту мөмкин түгел. Җирле хастаханә табибы Гөлфәридә Галимова үзенең авыруларын бәйсез диагностика үзәгендә тик-

шертүгә ирешә. Тикшерүләр нәтиҗәсендә яңа авырулар табылды.

Безгә иҗтимагый хәрәкәткә кушылганнан соң гына дөреслекне дәлилләү насыйп булды. 1992 елда «Атом-төш куркынычсызлыгы хәрәкәте» барлыкка килде. Ул Новосибирскийның генетика галимнәре белән бергә хезмәттәшлек итә башлады. Нурланыш алучылардан туган балаларның каннарына генетик тикшерү уздырылды. Нәтиҗәләр коточарлык иде, һәр дүртенче бала хромосомалар үзгәреше буенча мутант булып туган!

Минем ирем, «Атом-төш куркынычсызлыгы хәрәкәте» советы әгъзасы буларак, «Маяк» җитештерү берләшмәсен судка бирергә тәкъдим итте. Башта әни моңа кул гына селтәде. Янәсе, аларны җиңеп буламы соң?! Аннан риза булды. Без дөреслекне дүрт ел эзләдек. Гаиләбездәге барлык кешеләрне дә нурланыш тәэсирен өйрәнүче институтта тикшерделәр. «Маяк» белән тыгыз бәйләнештә эшләгәнлектән, әлеге институт бездәге авыруларны нурланышка бәйләмәү өчен бөтен көчен куйды.

Медицина һәм суд юлларында йөрү безнең күп нәрсәләргә күзебезне ачты. Дәүләт безнең җимерелгән сәламәтлегебез өчен җаваплылыкны үз өстенә алырга теләми икән бит. Үз хокукларыбызны үзебез яклап, бердәм булсак кына нәрсәгәдер өметләнергә була икән. Һәм без, дәүләт башбаштаклыгы корбаннары, берләшергә булдык. Безнең янга киңәш сорап кешеләр килә башлады. Алар арасында балалы хатын-кызлар да күп иде. Ул балалар «Маяк» җитештерү берләшмәсе эшчәнлегеннән зыян күрүче өченче буын вәкилләре. Шулай итеп, «Айгөл» иҗтимагый оешмасы туды. Мин аның җитәкчесе. Без нурланыш алган яки нурланыш тәэсирендә төрле авыруларга дучар балалары булган хатын-кызларны бергә берләштерәбез. «Айгөл» ай чәчәге дигәнне аңлата. Ни өчен оешманы әлеге исем белән атадык соң? Беренчедән, бу хатын-кызларга хас булганча бик матур яңгырашлы исем. Тик бу атамага күңелне өшетә торган икенче мәгънә дә салынган. Әлеге чәчәк гадәти чәчәкләр кебек кояш нурлары астында үсми. Ә атом-төш кышына охшаган өрәк сыман ак тынлык астында ачыла.

Без нурланыштан зыян күрүче гаиләләргә генетик тикшерү уздыруны дәвам итәргә булдык. Форд фондының

матди булышлыгы белән Россия Фәннәр академиясенең Вавилов исемендәге гомуми генетика институты белән килешү төзедек. Нәтиҗәләр галимнәрне дә аптырашта калдырды - 1997 елда туган балаларның каннарында нурланыш тамгалары күренә. МОННАН БЕР ГЕНӘ НӘТИҖӘ ЧЫГАРЫРГА БУЛА - 50 ЕЛ УЗГАННАН СОҢ ДА ХАЛЫК НУРЛАНЫШ АЛУЫН ДӘВАМ ИТӘ!

Россия хөкүмәте күптән түгел илгә эшкәртү һәм озак вакытлар саклау өчен чит илдән радиацияле калдыклар кертү турында карар кабул итте. Шул уңайдан «Маяк» җитештерү берләшмәсе һәлакәте нәтиҗәләрен яңадан тикшерү урынлы булыр иде. Халыкның сәламәтлегенә өстәмә куркыныч тудырудан кем генә файда күрер икән?

Чиләбе өлкәсендә якынча 3 миллион 200 мең кеше яши. Шуларның миллион ярымыннан артыгы әйләнә-тирә мохитнең зарарлануы һәм радионуклидлы азык-төлекләр белән туклану сәбәпле, нурланыш тәэсирен һәрдаим сизеп тора. Халык шулай итеп сәламәтлек өчен гаять куркыныч урында яшәргә мәҗбүр. Эшкә яраксыз кешеләр, инвалидлар көннән-көн арта, монда яшьләрнең үлүе гадәти хәл була башлады. Табиблык тикшеренүләре халык арасында яман шеш авырулары, бала таба алмау, балаларда тумыштан гариплек арта баруын күрсәтә.

Радиациягә балалар аеруча сизгер. Нурланышның бик аз гына микъдары да балаларның сөякләре үсешен тоткарларга яки бөтенләй туктатырга сәләтле. Ә бу скелет үсешенең нормадан калышуына китерә. Тикшерү узган мәктәпкәчә яшьтәге һәм кече сыйныфларда укучы балаларның 70 процентында баш миенең дисфункциясе нәтиҗәсендә барлыкка килгән психик тайпылышлар күренә. Бу яшь буынны» һәм гаиләнең зур бәхетсезлеге.

Популяция һәлакәте үсә. Бу турыда генетика галимнәре дә кисәтә. Теча елгасы радиоактив матдәләр белән пычрануга 45 ел үткәннән соң халыкны тикшергәндә күзәнәкләрнең бозылуы ачыкланды. Ә бу аларның зур нурланыш алулары һәм әчке нурланыш нәтиҗәсендә радиация тәэсиренең һаман дәвам итүе турында сөйли. Шунысы аяныч, нурланыш балаларга әти-әниләренә караганда да күбрәк генетик зыян китергән.

Икенче Бөтендөнья сугышы геноцид тудырган булса, салкын сугыш экоцид - әйләнә-тирә мохитне җимерүгә кадәр барып җитте.

БЕЗ, АТОМ-ТӨШ ҖИТЕШТЕРҮ КОРБАННАРЫ, ҮЗЕБЕЗ ТУРЫНДА ДӨНЬЯГА БЕЛГЕРТЕРГӘ ТЕЛИБЕЗ, БЕЗ СЕЗДӘН ЯРДӘМ КӨТӘБЕЗ».

Әйе, Рамилә Кәбированың әтисе Нурмөхәммәт Шаһиәхмәтов авылда беренчеләрдән булып нурланышка дучар була һәм 1962 елда кан рагыннан үлә. Әмма анда рак һәм нурланыш икәнлеген үләр алдыннан гына әйтәләр, һәрхәлдә, бу диагноз ФИБ врачларына инде 1952 елда ук билгеле булса да... Бу хакта миңа Рамилә Чиләбе шәһәренең радиация тәэсирен өйрәнү институтына - ФИБка баргач әйтте. Ул әтисе җан биргән 13нче номерлы палатаны күрсәтте. Тәкъдирнең тетрәндергеч нәтиҗәсен карагыз - нәкъ шушы шушы больницада, нәкъ шушы 13нче номерлы палатада 1998 елда Рамиләнең әнисе Сәрвәр апа да җан бирә... Аның өстендәниндидер яңа дару сынап карыйлар, һәм ул аны күтәрә алмый... Бу больницада, нурланыш авыруы буенча тикшерелеп, Рамилә үзе һәм аның ире Госман Кәбировлар да дәваланалар, әмма алар 13нче номерлы палатада ятудан кискен рәвештә баш тарталар. Рамиләнең әйтүенчә, ФИБта авырулар өстендә төрле яңа дарулар сынап карыйлар икән, аның әнисе дә ниндидер яңа дару эчкәннән соң йөрәге янып үлгән... Бу институт-больницаның үз серләре бик күп, биредә кешеләр өстендә төрле куркыныч тәҗрибәләр үткәрүләрен дә сөйлиләр. Радиациянең тәэсире биредә турыдан-туры кешеләр өстендә үткәрелә һәм өйрәнелә. Әле беркайда да сыналмаган көчле дарулар биредәге авыруларга бирелә икән, ягъни, алар үлмәсә, башкаларга да бирергә мөмкин, алар үлсә - радиациягә сылтыйлар... Радиациядән зарар күргән татар авыллары халкы да шушы больницада ята, аларның әйтүенчә, биредә үлгәннәрне ярып, бөтен эчке әгъзаларын алып калалар икән... «Күмәргә җип-җиңел гәүдәләре генә кайта», дип сөйләделәр безгә болар хакында Мөслим һәм Татар Караболагы авылларында...

Бу юлы да ФИБта радиацияле татар авылларыннан күп кеше ята иде. Без аларга милли һәм дини китаплар тарат-

тык, күчтәнәчләребезне бирдек, сораганнарына Коръән укыдык... Кем белә, аларның бәлки соңгы тапкыр Коръән тыңлауларыдыр, Аллаһ сүзләрен ишетүләредер... Алар безне тәрәзәләргә сарылып, моңлы карашлары белән озатып калдылар... Чыгып китәр алдыннан, Мөслим авылыннан 76 яшьлек нурланыш авырулы Хәсәнова Фәрзәнә әби, бәхилләшкән кебек, шигырь юллары әйтте:

Утырдым, кый, көймәнең читенә,
Карадым, кый, суның төбенә.
Су гына төпләрендә һич кара юк,
Ходай кушканнарга чара юк...

Безнең кулыбызга 1962 елны Мөслим авылы кешесе тарафыннан үләр алдыннан язылган бер бәет-мөнәҗәт тә килеп керде. Укучылар игътибарына аны да тәкъдим итәсебез килә, чөнки радиация сәбәпле үлгән милләттәшебезнең соңгы җан авазы бит ул...

АВЫРУ ЗАРЛАРЫ

Озын көннәрдә, салкын төннәрдә,
Яткыза безне үлем хәлләре.
Якты дөньяда кала исмебез,
Күземне йомсам, күзләрем тала,
Бар якыннарым дөньяда кала...
Җәйләргә чыксам, йөрермен, дидем,
Хуш исләр иснәп, терелермен дидем.
Якты дөньяда йөреп туймадым,
Туймасам да мин мәңге тормамын...
Яхшылыгымны искә алыгыз,
Җомга көннәрдә хәер салыгыз.
Күңелем үсмәде, кулым бармады,
Хәсрәтләр, уйлар миннән калмады.
Авыр булса да дөнья көтәргә,
Читен хәл икән ташлап китәргә.
Ерак җирләрдән күрергә килегез,
Озатып калыгыз, фатиха бирегез.
Җаным чыкканда, янымда торыгыз,
Шәһәдәт белән үтсен, диегез.
Җан чыгулары кичләрдә булса,
Төннәр саклагыз, авырсынмыйча.

Тәнем-буемны үлчәп алыгыз,
Юып пакълагач, кәфен салыгыз.
Тәнем бик зәгыйфь, каты тотмагыз,
Кире кайтмамын, ашыктырмагыз.
Каберем өстенә таш утыртмагыз,
Агач утыртып, кошлар кундырыгыз.
Каберем өстенә үләннәр үссен,
Гүрем өстенә иманнар төшсен.
Хушландырыгыз зифа буйларым,
Бу дөньяларда актык туйларым.
Йокым килмәде озын төннәрдә,
Ризык җыймадым актык көннәрдә.
Иптәш калмаган, түшәк җәймәгән,
Күлмәк тегелгән акбүз җәймәдән.
Караңгы гүргә кемнәр кергезгән,
Кара туфракта черер бу тән.
Бигрәк уфтанам иптәшем юкка,
Куеп киткәннәр мәңгелек йортка.
Ялгыз калганмын, исән булыгыз,
Атна кичләрдә дога кылыгыз.
Юлдаш ит, Ходай, нурлы иманым,
Хәмед башладым ошбу сүзләрем.
Ядъкар итегез йомсам күзләре,
Бу дөньяларда соңгы сүзләрем.
Хәмед соңыннан сыгынам Аллага,
Салават әйтәм рәсүлуллага.
Ниләр языйым, бетте сүзләрем,
Сезләргә булсын якты сәламем...

ГОСМАН КӘБИРОВ СӨЙЛӘГӘННӘРДӘН:

«Мин сезгә бер сер ачарга телим. Теча елгасы тугайларында дөньяда тиңе булмаган тәҗрибә уздырыла. БУ ЭКСПЕРИМЕНТНЫҢ ТӨП МАКСАТЫ — ГАДӘТИ ШАРТЛАРДА ДАИМИ РӘВЕШТӘ НУРЛАНЫШ АЛЫП ТОРГАН КЕШЕЛӘР БЕЛӘН НИ БУЛАСЫН АЧЫКЛАУ. Чөнки атом-төш сугышыннан соң һәр исән калган кеше өчен махсус шартлар тудыра алмаячаклар. Әмма мин шуннан куркам, безнең үзебездән инде илнең генофондына куркыныч яныйдыр. Чөнки бу зонадан чыгып киткәннәр

мутантлар үрчетүне дәвам итәләр һәм радиациягә ияләнеп яшәүгә бернинди өмет юк. Үләселәр инде үлде, исәннәр исә үзләрендә радиоактив тамга йөртәләр - ул канда, дицентрик рәвешендә саклана. Элек генетик анализ ярдәмендә Чыңгыз-хан яки Тутанхамон нәселеннән булуыңны исбатларга була иде, хәзер исә күп мөслимлеләр үзләренең кем баласы яки атасы булуын да исбатлый алмыйлар. ДӨНЬЯ ҖӘМӘГАТЬЧЕЛЕГЕ ТЕЧА ЕЛГАСЫ ТУГАЕНДАГЫ ХӘЛНЕ ҮЗ КҮЗӘТҮЕ АСТЫНА АЛЫРГА ТИЕШ, ЮКСА, ИҢ КУРКЫНЫЧ ФИЛЬМНАРДАН ДА КУРКЫНЫЧ ХӘЛЛӘР БУЛЫРГА МӨМКИН. Бүгенге көндә «Маяк»та 1 миллиард кына түгел, 2 миллиард кюри атом калдыклары саклана. Хәзер чит илләрнең дә атом калдыкларын бирегә кертә башладылар. Безне, биредә яшәүчеләрне, чит ил долларларына сатып җибәрделәр... Җитәкчеләр «Маяк»та авария булганы юк, дип оятсыз рәвештә ялганлыйлар, әмма без белгәне генә дә анда 250 авария булган! Атомчылар, үзләрен аклау өчен еш кына: «Анда 2-3 кеше үлгән икән, шуннан нәрсә? Аның каравы без дөньяны атом сугышыннан саклап калдык», дип лаф орырга яраталар. Ә ул 2-3 үлгән кеше минем атам, туганнарым булса, нишләргә?! Россиянең атом бомбасы әле бер чит дошманын да үтермәде, ул Россиянең үз халкын - безне үтерде... Безнең өстә тәҗрибә үткәрделәр...»

Әйе, юрист, эколог-мәгърифәтче Госман Кәбиров дөрес, әмма коточкыч нәтиҗәгә килгән - Мөслим авылы халкы радиацияле зонада махсус, тәҗрибә үткәрү өчен тотыла. Россия хөкүмәтенең теләге булганда Мөслим халкын әллә кайчан башка урынга күчерергә була иде. Әмма аларны күчермиләр, аларны махсус күзәтеп, организмдагы үзгәрешләрне өйрәнеп торалар. Алар Россия белгечләре өчен бик кыйммәтле материал, үз тәннәрендә бөтен атом тарихын йөрткән төп чыганак. Алар атомщиклар һәм галимнәр куйган күп сорауларга җавап бирәләр - даими рәвештә радиация дозасы алып торган кешенең организмы кайсы якка үзгәрә, кешенең генетик кодын радиация кертеп ничек җимерергә, үзгәртергә була, бу мәкерле белемне ничек итеп үзеңә кирәкмәгәннәргә каршы кулланырга? Монда сүз инде аерым авыллар, нәселләр, милләтләр турында гына бар-

мый, сүз башка дәүләтләр, илләр, цивилизацияләр язмышы турында бара... Мөслим татарлары, үзләре дә белмәстән, Россия империясенә менә шушы сорауларга җавап табарга булышалар, аның төп атом сыналучысы булып торалар.

Мәсьәләнең икенче ягы да бар. Хокукчы-эколог Госман Кәбиров әйткәнчә, радиацияле бу татарлар хәзер үзләре дә радиация чыганагы булып торалар. Ягъни, алар хәзер үзләре тирә-якка радиация тарата, чөнки аларның сөякләрендәге радионуклидлар кешене эчтән җимерү белән бергә, тышкы дөньяга да нурланыш тараталар. Шуңа күрә бу кешеләрне дөнья буйлап таратмыйча, бер урындарак туплап торырга тырышалар кебек. Әмма монда сүз бер Мөслим авылы турында гына бармый бит, Чиләбе өлкәсендә миллион ярым кешенең нурланыштан зарар күрүе билгеле. Алар барысы да, иртәме-соңмы, башкаларны да нурландыру чыганагы булырга мөмкиннәр. Россиядә тулы бер өлкәләр үле зонага әйләнергә мөмкин... Үлем җир астыннан өскә чыга, радиация булып, кешеләрнең тәннәренә үтеп керә, кешеләр, үзләре дә сизмәстән, башкаларны нурландыру, үтерү чыганагына әйләнәләр... Коточкыч чынбарлык, коточкыч киләчәк..

Моның нәкъ шулай икәнлеген иң беренче булып Мөслим авылында яшәүчеләр аңлый. Алар үзләре өчен генә түгел, кешелек дөньясы өчен дә тиңе булмаган көрәш башлыйлар. Атомчылар белән бергә-бер, йөзгә-йөз калып, алардан бөркелеп торган үлемнән дә курыкмыйча, бу фидакарьләр атомчыларның кара эшләрен бөтен дөньяга фаш итәләр. Мөслим авылында яшәүче руслар һәм татарлар бер булып, үз хокуклары өчен көрәшкә ташланалар. Шундыйларның берсе - ГАЛИНА КОНСТАНТИНОВНА ПАШНИНА белән мин әле 1996 елның мартында, Казан шәһәрендә уздырылган Атом-төш куркынычсызлыгы конференциясендә очрашкан идем. Шул чагында ук ул бу хәлләрне «Халыкка каршы игълан ителмәгән атом-төш сугышы» дип атады. Чәчләренә чал кергән бу пенсионер-укытучы ханымның җан ачысы белән сөйләгән сүзләрен биредә дә китереп үтәбез.

ГАЛИНА КОНСТАНТИНОВНА ПАШНИНА - пенсионер укытучы, Мөслим авылы:

«...Без 40 ел буе үзебезгә каршы тыныч заманда атомтөш сугышы игълан ителгәнен белмичә яшәдек. Игълан ителмәгән бу сугыш Теча елгасы буенда яшәүче меңләгән кешене юк итә торды, ә врачларга бу турыда артык шауламаска кушылды. Бернәрсә белмәгән Мөслим халкы ничә еллар буе радиация 200-600 микрорентген булган Теча суында коенды, шунда керен юды, балыгын тотты, тугайларында печән чапты... Мал-туар әле бүген дә шул Теча елгасы буйларында йөри, шуның суын эчә, ә без шул хайваннарның сөтен эчәбез, итен ашыйбыз һәм нәтиҗәдә, рактан кырылабыз. Кешеләр үпкә рагыннан, эчәк чирләреннән, аккан авыруыннан күпләп үлә, балаларның борыннанрыннан шаулап кан китә, алар мәктәптә бик сүлпән һәм 45 минут дәресне чак утыралар.

Авылда бала табу бик нык кимеде, ә үлем туудан күбрәк. Теча елгасында су коенган, балык тоткан яки балыгын ашаган күп кенә ир-атлар һәм хатын-кызлар инде беркайчан да әти-әни булу бәхетен кичермәячәкләр. Яшь хатыннар күп очракта 9 ай авырларын күтәрә алмыйлар, тапкан очракта да, балаларында гемоглобин бик түбән була, аннан ул кан рагына әйләнә. Төрле илләрнең галимнәре уздырган тикшерүләр күпләрне тетрәндерерлек. Мөслимлеләрнең хромосомнарында дицентриклар табылган, бу исә организмга яңа радиация килеп торуын күрсәтә. Бу хакта Новосибирский шәһәреннән галим-генетик Нина Соловьева әйтә. Бары тик безнең өлкәнең санэпидстанция врачлары гына бөтен дөньяны Мөслимдә хәлләр яхшы, дип ышандырырга тырышалар. Бу врачлар Теча елгасы ярларының каты радиоактив калдыклардан торганын, анда яшәүчеләрнең нурланыш дозасы алуларын, бөтен карталарда да Чиләбегә кадәр плутоний эзе төшерелгәнен белмиләрме икәнни?

Менә шуңа күрә радиация һәлакәте булган урыннарда нәсел чирләре артуын һәм хроник патология очракларын көтәргә кирәк. Мөслим участок больницасында рак белән хисапта торучылар өлкәгә караганда өч тапкыр артык, ә сәламәт кешеләр нибары 7 генә процент. 46 процент бала даими авыручы булып исәпләнә. 50 процент халыкта анемия. Бу бәладән кешеләр генә түгел, табигать тә зур зыян

күрде. Игълан ителмәгән бу сугыш Мөслим авылының 431 мең гектар җирләрен тартып алды, халык 300 мең гектар җирләрне сугара алмый. Бу тирәдәге 8 авыл, 224 хуҗалык юкка чыкты. Ә Кунашак районы турында сөйләгәндә, бу игълан ителмәгән атом сугышы 30 авылны, 20 мең гектар җирне юк итте, шушы 30 ел вакыт эчендә 20 мең кеше туган-үскән җирләреннән таратылды.

Безнең авыл советы территориясендә хәвефле, куркыныч хәл килеп туды. Экологияне торгызу буенча эшләр бик начар алып барыла. Теча елгасын чистарту буенча Челябинский -65 *(«Маяк». - Ф. Б.)* шәһәре бернинди эш алып бармый, торак пунктлар белән дә шул ук хәл. Төзелеш индустриясе буенча, халыкның сәламәтлеген кайгырту һәм табигатьне торгызу буенча бернинди җитди эш эшләнмәде. Радиациядән зарарланган урыннарда халык бик начар яши, ә бит алар башкаларга караганда яхшырак шартларда яшәргә тиеш. Өлкә һәм район хакимияте, безнең җирләрдә радиоактив калдыкларны саклап һәм эшкәртеп, бары тик байлык, керем турында гына уйлый, ә кешеләрнең сәламәтлеге, табигать турында кайгыртмый. Бу кечена генә җир кисәге иң пычранган һәм иң онытылган, ташландык бер почмак булып тора. БУ — МЕДИКЛАРНЫҢ КЕШЕЛӘР ӨСТЕННӘН ТӘҖРИБӘ УЗДЫРА ТОРГАН ПОЛИГОНЫ БУЛЫП ТОРА. Монда, кешеләрнең ихтыярына каршы, аларга Көньяк Урал атом станциясе төзелешен тагарга җыеналар, бу җирләрдә атом калдыкларын саклау һәм эшкәртү каралган. Халыкның сабырлыгын сынау дәвам итә...

Без бик зур авырлыклар белән хөкүмәттән үзебезгә карата аерым льготалар, ярдәм күрсәтүгә ирештек. Әмма бу ярдәмнең күп өлеше безгә килеп җитмәде. Россия хөкүмәте тарафыннан безнең өчен бүленгән миллиардлаган сум акчаны өлкә һәм район җитәкчелеге үзләренчә бүлгәләп бетерделәр. Кунашак районында бу акчаларга Мәдәният йорты салынды, юллар асфальтланды, телевышка ремонтланды, АТСлар, йортлар төзелде... Ягъни, район җитәкчелеге Мөслимгә һәм аның меңләгән авыруларына бөтенләй катнашы булмаган башка программа белән эш итте Безнең шушы көнгә хәтле зарар күрү турында таны-

кыкларыбыз юк, һәм дәүләт безгә бурычын кайтарып бирергә җыенмый. Безне тәҗрибә «ак тычкан»нарына әйләндерүләрендә безнең гаебебез юк бит, шулай ук радиациядән агуланган җирләрдә яшәргә мәҗбүр итүләренә дә без гаепле түгел. Хәтта хөкүмәт тикшерүләре дә шуны күрсәтте - безгә дигән 8 миллиард 692 миллион акча башкага киткән. Безнең протестларыбыз, йөзләгән жалобаларыбыз, телеграммалар, менә 5 ел буе безгә игътибар итүләрен сорап ялваруларыбыз бюрократик һәм мафиоз струтураларга бәрелеп, чәлпәрәмә килде.

Шуңа күрә мин бүген, шушы зарарлы төбәктә яшәүче буларак, сездән шундый нәтиҗә ясавыгызны сорыйм: БЕЗГӘ ҮЗ ХАЛКЫНА КАРШЫ ЮНӘЛДЕРЕЛГӘН СУГЫШ КИРӘКМЕ? БЕЗГӘ ДАИМИ РӘВЕШТӘ ТИРӘЮНЬНЕ АГУЛАП ТОРГАН, КЕШЕЛӘРГӘ ҺӘМ ТАБИГАТЬКӘ ЗУР ЗОЛЫМЛЫК ЭШЛӘГӘН АТОМ ЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛӘРЕ КИРӘКМЕ?

УРАН-ПЛУТОН ИНДУСТРИЯСЕ ЯШӘП КИЛГӘНДӘ, ЭКОЛОГИЯНЕҢ ТОТРЫКЛЫ БУЛУЫ ТУРЫНДА СӨЙЛӘВЕ КЫЕН. Һаваны, җирне чистартырга кирәк, эчәр суларыбызны саклау мөһим, алар бездә инде болай да кимегәннән-кими бара... Елгалар да инде хәзер табигатьне бизәми, сөендерми, ә үзендәге пычрак белән һәммәсенең котын ала.

Барлык төбәкләрнең галимнәре шушы мәсьәләләр өстендә эшләсеннәр иде. Бүгенге көндә бер Чиләбе өлкәсе өчен генә түгел, Россиянең һәр төбәге өчен табигатьне саклау буенча махсус программалар кирәк.»

Галина Пашнинаның сөйләгәннәре дөрес икәнлеген без Мөслим авылына баргач күрдек. Әйе, биредә барысы да ташландык хәлдә. Халыкка яңа су чыганагы табарга вәгъдә биргәннәр - ул табылмаган, яшьләргә бассейн төзергә ышандырганар - ул юк, яңа көтүлек урыннары юк, яңа төзелешләр юк... Халык җир белән күк арасында асылынып калган хәлдә яши. Авыл халкын үзен дә әллә ничә төрлегә бүлгәннәр. Нурланыш авыруы булганнар бераз льгота ала һәм башка җиргә күчәргә хаклары бар, ә хәзергә бу авыру табылмаганнарга берни дә юк. Ә бу авыруны исбатлау өчен бөтен гомереӊ үтеп китәргә мөмкин, аны бик сирәк очрак-

та, үләр алдыннан гына билгелиләр... Ә инде авылга Россиянең миллионнары килеп житү-житмәү мәсьәләсенә килгәндә, район житәкчеләре моны тулысынча инкарь иттеләр. Аларның әйтүенчә, район мондый акчаларны күрмәгән. Шулай булырга да бик мөмкин, чөнки Россиядә күп нәрсә кәгазьдә генә кала бит. Акча бүленеп бирелсә дә, ул урынга хәтле килеп житми, аны югарыда урлашып, бүлешеп бетерәләр... Мөслим авылына исә пычрак су, радионуклидлы туфрак, агуланган һава, газаплы тормыш кала...

«РЕЙТЕР» АГЕНТЛЫГЫ УРАЛДАГЫ РАДИАЦИЯЛЕ ТАТАР АВЫЛЛАРЫННАН ЯЗМА БИРӘ:

«Рия Хамматованың казлары һәм мөгезле эре терлеге Теча елгасы буенда йөри. Ә бу елга - Россиядәге иң үтергеч чыганакларның берсе. Уралдагы эссе җәйләрдә аның оныклары монда җиләк җыя, үтә күренмәле суларында коена. Алар тирәсендәге тугайлар - дөньяда булган иң радиоактив урыннарның берсе. Шул уңайдан күптән түгел Казанда Голландия фоторәссамы Роберт Кнотның күргәзмәсе узган иде. Ул шул авылларда яшәүчеләрне фотога алган. Кнот авыл халкыны» киләчәккә өмет белән яшәвенә гаҗәпләнгән. «Кайбер урыннарда монда нурланыш 1000 тапкыр күбрәк. Тик Хамматовларны һәм аның авылдашларын рәсми яктан күчереп утыртырга җыенучы күренми. Бәхетсезлек очракларын таныр өчен совет хөкүмәтенә ярты гасыр вакыт кирәк булган. Ә бу арада халык күпләп нурланыштан үлә торган. Бирәдә кайбер кешеләр Хиросима, Нагасаки трагедиясе корбаннары кадәр нурланыш алган», - дип яза Клара Ферреира-Марквес. «Күпчелек авыл халкы бу бәлане 1980 еллар ахырында килгән Михаил Горбачевның хәбәрдарлык, ачыклык сәясәтенә кадәр белеп бетермәгән дә.» Теча елгасы буенда яшәүче Рия Хамматованың аяк буынары үтереп сызлый. Аның буыннарына нурланышлы стронций-90 утырган. Ул пенсиясенә «бер доллардан бераз гына артык өстәмә ала». Шул ук вакытта авыл халкы «Рейтер» хәбәрчесенә күчәргә теләмәүләрен дә белдергәннәр: «Бакчасыз калсак, без ничек тамак туйдырырбыз?», - дигәннәр. Мөслим авылы янында Корман авылы булган. Элек шул

авылда яшәп, бүген Мөслимдә торучы Рафит Фәйзуллинда анемия, даими талчыгу синдромы. Аның 18 яшьлек улы Рәмзис баш тартмасында сулы капчык белән туган - гидросефалис. Бу чирдән кешеләрнең башы артык зурая.

1993 елда РФ хөкүмәте үз гаебен таныган. Җирле «Маяк» комбинатында СССРның беренче атом бомбасы өчен 1949 елда плутоний җитештергәннәр. Шул вакыттан бирле 450000 кешегә нурланыш эләккән, дип санала. Чиләбе өлкәсене» Мөслим авылына һәм тирә-якка «Маяк» комбинаты 1948, 1951, 1958 елларда күпләп радиация тараткан булган.» *(2003* ел, 27 март.)

Бу урында экологларның, галимнәрнең, җәмәгать эшлеклеләренең атом-төш сынауларына, радиация нәтиҗәләренә, Мөслим авылына кагылышлы кайбер җитди фикерләрен китереп үтәбез.

НИКОЛАЙ ИЛЬИНСКИЙ - профессор, Нью-Йорк Фәннәр академиясенең хакыйки әгъзасы:

«Шунысын әйтергә кирәк, атом-төш шартлаулары вакытында һәм атом-төш аварияләре булганда, тирә-якка кыска гомерле радионуклидлар тарала. Бу радионуклидлар кешенең организмына эләккәч, аның генетик структуралаларына аерата сиздерерлек удар ясыйлар. Бу очракта гадәти физик алымнар белән үлчәп, кешенең күпме доза нурланыш алганын белү, нигездә, мөмкин түгел. Безнекеләрнең түгел, ә япон һәм немец галимнәренең тикшерү нәтиҗәләрен укыганнан соң, Теча елгасы янында яшәгән кешеләрдән бүген дә нурланыш килеп торганын беләсең. Бу нурланыш аларның сөякләрендә утырган радиоактив стронцийдән шулай тарала икән.» *(«На путях к духовно-экологической цивилизации», Казань, 1996, стр.106.)*

НИНА АЛЕКСАНДРОВНА СОЛОВЬЕВА - биология фәннәре кандидаты, Россия Фәннәр академсиясенең Новосибирский бүлеге галим-генетигы:

«Мөслим авылының бишенче буынында һәр дүртенче бала - генетик үзгәрүләр сәбәпле, мутант. Екатеринбург медицина институтыннан Шилко һәм Зеленцова мәгълүматлары күрсәтүенчә, Теча елгасы буенда урнашкан авылларда өлкәннәр һәм балалар арасында авыручылар бик күп. Алар сәламәт кешеләрнең бик аз - нибары 7 про-

цент кына булуын күрсәтәләр. 50 процент халыкта анемия табыла. Бу хәвефле билгене без, ачылган урыны буенча, «Мөслим синдромы» дип атадык. Бу уңайдан шунысын да әйтергә була, Мөслим синдромы Чернобыль һәм Кайнар синдромына охшаш, алар да атом һәлакәте булган җирләрдә ачылган иде.» (Күрсәтелгән хезмәт, 107 бит.)

РОССИЯ АТОМ-ТӨШ КУРКЫНЫЧСЫЗЛЫГЫ ФЕДЕРАЛЬ ҮЗӘГЕ ГАЛИМНӘРЕ ФИКЕРЕ:

«Теча елгасы тугаена гамма һәм бетта белән югары пычрану хас (1000 мкр/ч һәм 200 бета частиц/мин см). Үлчәү нәтиҗәләре шуны күрсәтте, Теча елгасы радиоэкология ягыннан критик кискен хәлдә. Теча елгасының югары агымында плутоний составы көчле - 24нче ноктада ул 827-/-248 Бк/кг. Теча елгасының Мөслим авылы янындагы тугаенда хәл хәвефле.» (Күрсәтелгән хезмәт, 106 бит.)

Күрәсез, галимнәр бер тавыштан, Теча елгасы буенда һәм Мөслим авылында яшәү өчен куркыныч булуын кисәтәләр. Ә өлкә чиновниклары алар әйткәннең киресен исбатларга тырышалар, ягъни, Мөслим авылында яшәү өчен куркыныч түгел, дип баралар. Безнең кулыбызда шундый рәхимсез җавапларның берсе. Бу - бер өлкә түрәсенең генә рәсми җавабы түгел, ә аның артында торучы атомщикларның да, хәрбиләрнең, Россия хөкүмәтенең дә ачык фикере. АЛАР менә шундый фикердә булган өчен, Мөслим авылы һаман күчерелми, халык кырыла тора, милләт юк ителә...

ГЕННАДИЙ НИКОЛАЕВИЧ ПОДТЕСОВ - Чиләбе өлкәсенең хакимият башлыгы урынбасары:

«Мөслим авылы һәм станциясендә халык ала торган радиация дозасы елына бер миллизиверт кына тәшкил итә. Дөньяда һәм Россиядә кабул ителгән нормативлар буенча, бу радиация зонасында яшәүчеләрне күчерү мәҗбүри түгел. Үз теләкләре белән Мөслимнән китүчеләр исә бөтен льготаларын югалталар.» («Челябинский рабочий», 1998, 10.07.)

Менә шулай - Мөслимнән китсәң дә бөтенесен югалтасың, калсаң да бөтенесен югалтасың... Халык почмакка китереп терәлгән, борыла да алмый. Бик теләсә дә, кубарылып чыгып китеп, каядыр барып урнаша да алмый - акчасы

юк. Менә шулай - халык инде радиациядән үлеп бетеп бара, ә алар, өлкә түрәсе әйткәнчә, «радиацияне тиешле нормада гына алганнар» икән, шуңа күрә, аларны күчерү дә мәҗбүри түгел икән... Әйткәнебезчә, бу җавап бер Подтесовныкы гына түгел, аның артында «Маяк» берләшмәсе, атомчылар, хәрбиләр, намуссыз врачлар, Россия хөкүмәте тора. Мөслим авылы халкына каршы Россиянең үлем индустриясе - АТОМЧЫЛАР ҺӘМ ХӘРБИЛӘР ТОРА... Бу хакта әле 1995 елның 13 апрелендә үк «Комсомльская правда» газетасына язып чыккан Ольга Музафарова мең тапкыр хаклы:

«АТОМНОЕ ЛОББИ В СОЮЗЕ С ВПК СИЛЬНЕЕ ВСЕХ НА СВЕТЕ ПРАВИТЕЛЬСТВ И ПРЕЗИДЕНТОВ», дигән иде ул...

Атлантида кебек атом упкынына китеп яткан Мөслим авылыннан, мөслимлеләрдән ярдәм сорап кычкырган авазлар бөтен дөньяга тарала... Бирегә сайлаучылар эзләп килгән Мәскәү сәясәтчеләре аларга Татарстанга яки Төньяк Кавказга күчәргә тәкъдим итәләр... Моның астында яткан нечкә мәкерне тоясыздыр - сезгә, чирле татарларга урын я әнә канлы Чечняда, я үзегезнең «бәйсез» Татарстаныгызда... Ә халыкны шушы хәлгә төшергән Мәскәү нишли, үз халкын яклыйсы урында, атомчыларны яклап яткан Чиләбе нигә читтә кала, бу хәл өчен нигә «Маяк» җавап бирми - анысы билгесез... Билгеле, Татарстан хөкүмәте, миллионлаган татар халкы бәлада калган милләттәшләренә кулларыннан килгәнчә булышыр, иншаллаһ! Шуның өчен без, Бөтендөнья татар конгрессы вәкилләре, үз тормышыбызны куркыныч астына куеп, радиацияле татар авыллары буйлап йөрдек, махсус приборлар белән радиация нормасын тикшердек, өйләрдә, мәктәпләрдә, мәчетләрдә, музейларда, больницаларда булдык, Чиләбе өлкәсендә милләттәшләребезнең хокуклары кысылу буенча зур материал тупладык, аларны халыкара судларга тапшырыр өчен әзерләдек. Биредә яшәүче татарларга без күп итеп милли һәм дини китаплар алып бардык, Татарстан исеменнән, кыйммәтле дарулар тапшырдык, Татарстан югары уку йортларында шушы районнан студентлар укыта башлау турында килештек. Безнең юрист-

адвокатларыбыз, радиациядән зарар күргән татарларны яклап, Чиләбе өлкәсендә барган судларда катнашты. Татарстан телевидениесеннән бу хәлләр турында махсус тапшырулар күрсәтелде, татар матбугатында бу темага җитди мәкаләләр басылып чыкты. Дөрес, Чиләбе өлкәсендәге милләттәшләребез Татарстаннан күбрәкне, ягъни, үзләрен аннан күчерүдә ярдәм итүне көтәләр. Әмма бу бик җитди мәсьәлә, федераль дәрәҗәдә хәл ителә торган эш. Бөтендөнья татарларының мәьәләләре бары тик Татарстан ярдәмендә генә хәл ителә ала икән, димәк, Мәскәү эшләгән җинаятьне, фаҗигане дә Казан төзәтергә тиеш була. Бу хакта бездән меңләгән милләттәшләребез ялвара, бу хакта бездән Урал артында, атом утравында калган татарлар сорый... Менә аларның Татарстан Президенты Минтимер Шәймиевка язган чираттагы хатлары:

«Хөрмәтле Президент әфәнде!

Без Сезнең эшегез күп икәнен аңлыйбыз, әмма куәтле нефть һәм самолет төзелеше секторлары, КамАЗы булган Татарстан татарларны «Маяк» тирәсендәге куркыныч урыннан ата-бабалар җиренә күчерә алмыймы? Татар энциклопедик словарыннан күренгәнчә, анда 13 яки 7 генә кеше калган, бетеп бара торган авыллар бар икән бит. Пугачев яуларында катнашкан Мөслим татарларының милләт алдында хезмәтләре бар бит! Аларның бүгенге хәлләре - бөтен милләт өчен җан ярасы! Зинһар өчен, аларны Атом утравыннан алыгыз! МЧСның доклады буенча, имеш, анда бернинди дә куркыныч юк, әмма балалар һаман авыруларын дәвам итәләр. Нигездә, бөтен экологлар да бер фикердә - комбинат тирәсе иң куркыныч зона булып кала бирә. Ышаныгыз, чыгымнар үзен аклаячак! Бу Татарстанны татарлар белән ныгыту да, Татарстан Республикасының авторитетын Бөтен Дөнья татарлары арасында ныгыту да булып торачак.

Хөрмәт белән, Гайнуллина Фәридә Бәдретдиновна, Сакаев Айрат Равильевич, Османова Гафирә Камалетдиновна, Сакаева Гөлнара Равильевна, Корбанов Марат Хәсәнович, Мәскәү шәһәре. 01.12. 2002 ел.»

Язмамның Мөслим турындагы бүлеген авылның экология музее мөдире В. Ф. Ожогинаның шигыре белән тәмам-

ларга уйлыйм. Мөслим фаҗигасен дөньяга белдерү, башкаларны да бу бәладән кисәтү өчен ул бик күп эшләр башкара. «Набат» дип аталган экология оешмасы һәм музей булдыру, бу хакта китап-брошюралар чыгару, мәктәп балалары белән экология темасына очрашулар оештыру, конференцияләр уздыру, радиация корбаннары хөрмәтенә Хәтер Аллеясе утырту - болар барысы да В. Ф. Ожогина җитәкчелегендә эшләнгән эшләр. Шигырьләреннән күренгәнчә, аның үзенең дә иң кадерле кешеләрен радиация юк иткән, атом кабергә керткән...

ПИСЬМО К ЗЕМЛЯКАМ

Я убит не под Ржевом,
Ни в кровавой Чечне,
А убит я в деревне
На родной стороне.
Здесь и пули не свищут,
Нет глухих канонад,
Но по прежнему матери
Здесь хоронят ребят.
Молодых и веселых,
Полных светлых надежд,
Но в их жизнь хлопотливую
Вторгся атома след.
Я хотел очень жить,
Видеть дочку свою,
А познал только боль,
Да могильную мглу.
Но не падайте духом!
Засучив рукева,
Смело в бой в идите
Защищайте права!
Право жить и любит,
Право солнце встречать!
Чтобы отправляясь
Не бояться не встать.
Но в борьбе той священной
Не забудь обо мне,

Честен будь ты с собою
Завещаю тебе.
ОЖОГИНА В. Ф. сентябрь 2000 г.

Маяком называют цинично ПО,
Для людей же в округе оно, как бельмо.
Посылает Маяк не спасенья лучи,
Стронций, цезий, плутоний - его палачи!
Незаметно подкравшись,
разят всех подряд,
На столеть потянется меченных ряд.
ОЖОГИНА В. Ф. сентябь 2001 г.

ЗЫЯЛЫЛАР ФИКЕРЕ:

«ВСЕ, ЧТО СВЯЗАНО С РАЗВИТИЕМ АТОМНОЙ ЭНЕРГИТИКИ В РОССИИ, НАСКВОЗЬ ПРОПИТАНО ЛОЖЬЮ И СМЕРТЬЮ».

«...ЯДЕРНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ И ВОЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ГРОЗИТ ИСТРЕБЛЕНИЕМ ЖИЗНИ НАШЕЙ ПЛАНЕТЕ».

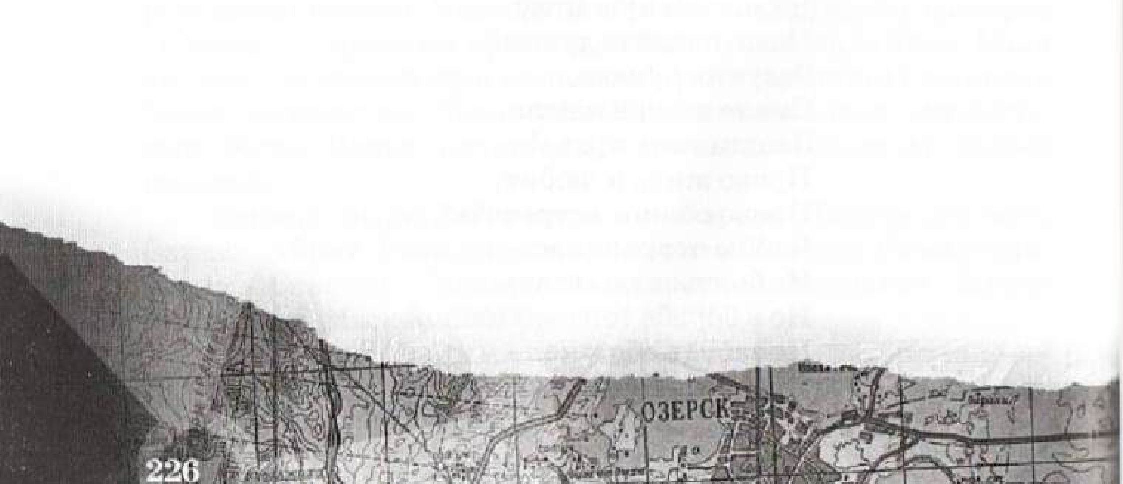

ӨЧЕНЧЕ БҮЛЕК

Атом корбаннары

Безнең алдагы сүзебез Татар Караболагы авылы турында. Район үзәгеннән 60-70 чакырымнарда урнашкан зур бу татар авылының хәле Мөслимнекенә караганда да фаҗигалерәк. Ул 1957 елда «Маяк» шартлаганда радиация зонасында кала, әмма радиациядән зыян күргән булып исәпләнми. Бу авылны әле 1959 елны ук башка урынга күчерергә дигән карар чыга, әмма ул күчерелмичә кала. Алай гына да түгел, Татар Караболагы авылы башка урынга күчерелгән булып исәпләнә, моның өчен кемнәрдер югарыда зур акчалар ала һәм авылны бөтен карталардан да сызып ташлыйлар... Әмма авыл бар, ул һаман радиацияле үлем зонасында утыра, әмма радиациядән зарар күргән булып исәпләнмәгән, Мәскәүнең махсус закон һәм карарлары да, ташламалары да аларга кагылмый. Аларны икенче урынга күчерү турында сүз дә бармый. Без, Татар Караболагы авылына да барабыз, дигәч, район җитәкчеләре безгә кат-кат, «Ул авыл радиациядән зарар күрмәгән бит, анда радиация белән бәйле проблема юк», дип исбатларга тырыштылар. Әмма без куркыныч зонада яшәгән милләттәшләребезнең тормышын үз күзләребез белән күреп, дөреслекне ачыкларга булдык һә ташландык юллардан ташландык авылга чыгып киттек... Моңа кадәр без Татар Караболагы авылы турында башка төрле хәбәрләр дә ишеткән идек инде...

«РЕЙТЕР» АГЕНТЛЫГЫ УРАЛДАГЫ РАДИАЦИЯЛЕ ТАТАР АВЫЛЛАРЫННАН ЯЗМА БИРӘ:

«...Татар Караболагы авылында яшәүче 640 кешенең 500е рак белән авырый. Дөрес, кайчандыр 4 мең кеше яшәгән бу авылны картадан 43 ел элек үк сызып ташлаган булганнар. Әмма биредә кешеләр көн күрүен дәвам итә. Сәламәтлек саклау министрлыгы архивларына алар «ХРОНИК НУРЛАНЫШ ТӘЭСИРЕНДӘ КОНЦЕРОГЕН ҺӘМ ГЕНЕТИК ҮЗГӘРЕШЛӘРНЕ ӨЙРӘНҮ МӨМКИНЛЕГЕН АЧУЧЫ ТӨРКЕМ» буларак теркәлеп калганнар. Ягъни, тәҗрибә астындагы күселәр кебек. Бу максаттан үлгән кешеләрне дә тынычлыкта калдырмаганнар. «Тирәюньдә мөселманнар яши. Коръән мәетләрне тиз арада һәм ярмыйча күмәргә куша. Тик кеше үлү хәбәрен ишетүгә үк, ниндидер кешеләр килеп, аларны алып киткәннәр һәм берничә көннән генә кайтарганнар», - дип язган иде Гринпис хәрәкәте чыганагы. Мәетләрнең организмларын тикшергәннәр. Шулай ук җирле хатын-кызлар да баланы «триллердагы кебек» таба торган булган. Аларны махсус бала табу йортлары гына кабул иткән. Бәби тууга, аны әнисенә күрсәтмичә, күрше бүлмәгә озата торган булганнар. Ягъни. гарип баланы күрмәсеннәр өчен. Әти-әниләр: «Күмәр өчен булса да бирегез», - дип ялварганнар. Тик алар кулына гарип балаларын тоттырмаганнар. Тик бер акушерка берничә мутант эмбрионны һәм гарип бәби мәетен спиртка салып саклап кала алган. Аны ул Горбачев заманында чит ил кешеләренә күрсәткән. Әлбәттә, ул арада аның экспонатларын конфискацияләгәннәр. Тик фотолары инде дөньяга чыгып өлгергән.

Тик заводта Чернобыльдән дә куркыныч шартлау ясый алырлык матдәләр кала бирә әле. Биредә радиация бүген дә Чернобыльнекеннән 10 тапкыр күбрәк, дипраслый «Рейтер».

Шул ук вакытта Россия җиңел генә чит илләрнең атомтөш калдыкларын саклауга салырга җыена. Хәбәрчегә «Маяк» вәкиле Евгений Рыжков: «Хәтта теоритик яктан караганда да бернинди дә куркыныч юк», - дип әйткән. Тик ул комбинаттагы калдыкларны яраксызландырырга акча юклыгын таныган. «Ач калган атом-төш лоббисы исә үз

иленә калдыклар кертергә рөхсәт иткән. Ул кабаттан да «Маяк»та эшкәртеләчәк», - дип яза «Рейтер». 27 март, 2003 ел.»

Әйе, бу авыл инде картада юк, әмма ул гамәлдә бар һәм менә каршыбызда таралып, җан биреп ята... Аның тирәягында радиацияле күлләр һәм сазлыклар, авыл кырыеннан радиацияле Караболак елгасы агып ята... Кайчандыр биредә 4 мең кеше яшәгән, хәзер - 600. Авыл читендә инде 8 зират, алар барысы да тулы... Соңгы елларда гына 1,5 мең кеше үлгән, халык, нигездә, радиациядән һәм рактан кырыла, әмма аларга башка төрле диагноз куела. Татар Караболагы авылының радиациягә эләкмәвен исбатлау өчен органнар барысын да эшлиләр, шул исәптән, көчле авыручыларга да бармак аша гына карыйлар. Ә авыл халкының «Маяк»тан зыян күрүләрен исбатлау өчен, авыруларыннан кала да, исбатларга дәлилләре җитәрлек. Шуның беренчесе - 1959 елның 29 сентябрендә Чиләбе өлкә советы башкарма комитетында кабул ителгән карар. Укучылар игътибарына без аның Татар Караболагына караган өлешен тәкъдим итәбез:

РЕШЕНИЕ

исполнительного комитета Челябинского областного Совета депутатов трудящихся. № 546сс от 29 сентября 1959 г. О проведении дополнительных мероприятий в зоне радиоактивного загрязнения

В связи с промышленным радиоактивным загрязнением значительной части территории Багарякского, Каслинского и Кунашакского районов и реки Теча, протекающей по территории Кунашакского и Бродокалмакского районов, в дополнение к ранее принятым мерам с целью создания в этих районах условий, обеспечивающих безопасность проживания людей и правильное ведение хозяйства, исполнительный комитет областного Совета депутатов трудящихся РЕШАЕТ:

1. Жителей населенного пункта Багаряк в количестве 2894 человек переселить в район станции Тахталым Кунашакского района, для чего предприятию п/я 21 построить необходимое количество жилых домов с надворными постройками, культурно-бытовых и административно-

хозяйственных учреждений, аналогично имеющимся в населенном пукте Багаряк, Производственные предприятия имеющиеся в населенном пункте Багаряк построить в местах по согласованию с облисполкомом.

2. Жителей населенного пункта Татарская Караболка Кунашакского района в количестве 2700 человек переселить на территорию 8 отделения Тахталымского совхоза и д. Аширова Аливкуловского сельсовета Кунашакского района, для чего предприятию п/я 21 построить жилые дома с надворными постройками, культурно-бытовые и административно-хозяйственные учреждения, аналогично имеющимся в населенном пункте Татарская Караболка.

3. Переселение жителей из населенных пунктов Багаряк и Татарская Караболка со строительством жилых домов на станцию Тахталым и в д. Аширова закончить в 1960 году. Строительство административно-хозяйственных, культурно-бытовых учреждений и производственных предприятий закончить в 1961 году.

Председатель Челябинского облисполкома (Г. Бездомов), Секретарь облисполкома (П. Карпенко)»

Русларда «Бумага стерпит», дигән сүз бар. Әйе, кәгазь барысына да түзә. Күрәсез, рәсми карар бар, анда акка кара белән бу территорияләрнең радиациядән зарар күргәнлеге хакында язылган, Багяряк һәм Татар Караболагы авылларын икенче урынга күчерергә карар бирелгән. Әмма бу ике татар авылы да шул радиацияле зонада калдырылган... Һәм аларның 50 ел буе ярдәм сорап кычкыруларына, аһзарларына беркем дә игътибар бирми... Чөнки рәсми хакимият өчен алар инде күптән юк...

Чиләбедә дә, район үзәге Кунашакта да бүген бер авыздан, Татар Караболагы радиациядән зарар күрмәгән, дип баралар. Югыйсә, архив материаллары бөтенләй башкача сөйли бит, бу җансыз түрәләргә дөреслекне белү өчен 45 ел элек язылган рәсми белешмәләрне алып уку да җитәр иде. Алардан күренгәнчә, Татар Караболагы авылы - 1957 елгы радиацион шартлаудан иң нык зыян күргән урыннарның берсе һәм аны кичекмәстән башка урынга күчерергә кирәк, диелгән. Ул гына да түгел, бу кара исемлеккә зур татар авылы Багаряк та кертелгән, ул да радиациядән коточкыч

зур зарар күргән, ул да күчерелмәгән, урынында утырып калган... Язмабыз дәлилләр таләп иткәнгә күрә, без бу урында тагы бер рәсми белешмәне китереп үтәбез:

ДЛЯ СЛУЖЕБНОГО ПОЛЬЗОВАНИЯ

Заместителю председателя Челябинского облисполкома тов. МАМОНТОВУ Е. В.

СПРАВКА

«По данным филиала НИИРГ от 25/У1-59 г. в районе населенных пунктов Багаряк и Татарская Караболка наблюдается высокая плотность загрязнения территории сел, заливной поймы и самой реки «К» (Караболак - Ф. Б.), а также заболеваемость среди жителей этих населенных пуктов.

Комиссия филиала НИИРГ считает, что дальнейшее проживание населения в селах Багаряк и Татарская Караболка опасно и рекомендует немедленное их отселение.

Стоимость отселения села Багаряк составит 753х0, 13 - 97, 9 млн. рублей.

Село Татарская Караболка имеет всего 604 хозяйства с населением 2638 человек. Стоимость отселения села Татарсткая Караболка составит 604х0, 13 - 78 млн. рублей.

По постановлению Совета Министров СССР от 12/Х1 - 57 г. № 1282 - 387 п. «5» Министерство здравоохранения СССР, Министерство среднего машиностроения и академии Наук СССР, обязаны в течении года изучить возможность проживания населения в зоне загрязнения.

Никаких рекомендации от этих трех ведомств нет, жители наскеленных пунктов расположенных по реке «К» (Караболка - Ф. Б.) и «Т» (Теча - Ф. Б.) продолжают проживать, заболеваемость имеет место, поступают многочисленные жалобы с просьбой на отселение, в том числе от жителей села Нижнее-Петропавловское.

Обисполком располагает только заключениями и рекомендациями филиала НИИРГ, которое сводятся к немедленному отселению населенных пунктов Багаряк, Татарская Караболка и Ниж. Петропавловское.

Главный инженер отдела Челябинсого облисполкома Э. РАСК. 6 февраля 1960 г».

Күрәсез, галимнәр кискен рәвештә, кичекмәстән, радиациядән көчле зарар күргән Татар Караболагы һәм Багаряк авылларын башка урынга күчерергә тәкъдим итәләр. Әлбәттә, алар бу фикергә урыннарда радиация фонын үлчәп, мәсьәләне җитди рәвештә өйрәнеп киләләр. Күрәсез, Чиләбе өлкәсе җитәкчелеге дә бу мәсьәләне кат-кат күтәреп, уңай хәл итәргә тырышып карый. Әмма кемнәргәдер бу татар авылларының радиацияле зонада утырып калулары кирәк була. Бу хәл Россия чиновникларының очраклы бер гамьсезлекләреме, әллә аңлы рәвештә шушы җинаять юлына баруларымы? Россия хәрбиләренә, атомчыларына, врачларына бу татар авыллары тәҗрибә кыры буларак кирәк булган, дип әйтергә безнең бүген тулы хакыбыз бар. Һәм Россия хөкүмәтен шушы җинаяте өчен җавапка тартырга да хакыбыз бар...

Теча елгасы якын булу сәбәпле, Мөслим авылы халкы инде статус-льгота мәсьәләләрендә кайбер мәсьәләләрне хәл итә алган. Шундый ук радиацияле Караболак елгасы буенда утырган Татар Караболагы авылы халкына моны исбатлау бик авыр. Әйткәнебезчә, авыл чын мәгънәсендә атом сазлыгы буенда утыра, анда бүгенге көндә 85 мең кюри атом калдыклары саклангалыгы билгеле. Авыл халкының әйтүенчә, биредә эт башы зурлыгында мутант бакалар барлыкка килгән. Авыл янында радиоактив калдыклар сакланган күл дә булган, анда тәннәре тишекле, үлекле балыклар пәйда булган. Каяндыр, кемнәрдер килеп, бу күлне тиз генә күмеп киткәннәр, агулы суын тишеп, җир астына җибәргәннәр... Халыкның әйтүе буенча, радиацияле ул су Караболак елгасына бәреп чыккан булырга тиеш. Узган ел Караболак елгасында кер чайкаганда, Гайсина Оксана исемле кыз, елга суыннан зарарланып, берничә көн эчендә газапланып үлә. Аның тәненнән итләре умырылыпумырылып чыга, күз алдында сөягеннән итләре аерыла... Бу елга хәзер кышларын да катмый икән, үзенә бер төрле хәвефле яшелләнеп, төтенләп ята... Әмма халык шул су буенда яшәргә мәҗбүр, шунда мал-туар йөри, шул тирәләрдән печән әзерлиләр... Чөнки халыкның башка елгасы, болыннары, көтүлек җирләре юк... Биредә көчле радиация барлыгын алар беркемгә дә исбат итә алмыйлар...

Хәер, 1999 елда биредә Америкадан радиобиологлар булып, өйләрне һәм кешеләрне тикшереп, Татар Караболагында радиациянең торышын һәм тәэсирен өйрәнеп китәләр. Соңыннан алар Америкадан Татар Караболагындагы күп кенә өйләрдә, радиация көчле булу сәбәпле, яшәргә ярамаганлыгы турында белешмәләр җибәрәләр. Ә халык кая барсын - Америка кәгазе бездә закон түгел бит. Шул «яшәргә ярамый» дигән өйләрдә бүген дә кешеләр яшәп ята, без дә аларда булдык, биредә, чыннан да, радиация нормадан бик күпкә артык иде. Әгәр теләсә, Россия хөкүмәтенә Татар Караболагы авылының бүгенге көндә дә радиация эчендә яшәвен исбатлау өчен берничә сәгать вакыт җитәр иде. Бу авылга, аның урын өстендә газапланып, тилмереп яткан кешеләренә карагач, «Чыннан да, Россия үз халкы өстеннән атом геноциды алып бара икән», дигән кискен фикергә киләсең...

Татар Караболагы - бик борынгы, тарихи татар авылы. Рәсми мәгълүматлар буенча, бирегә татарлар 1553-1556 елларда, көчләп чукындырудан качып, Идел-Кама буйларыннан күчеп килгән булырга тиешләр. Әмма безнең фикеребезчә, бу татар авылы тагы да борынгырак чорлардан яшәп килә. Төбәктән табылган борынгы төрки-татар курганнары, каберлекләр, шәһәрлек урыннары, мәгарәләрдә сакланып калган торак урыннары безгә шулай дип әйтергә нигез бирә. Галимнәрнең әйтүенчә, бу тирәләрдә борынгы кешеләр моннан 100 мең ел элек яши башлыйлар. Аллаки күле буенда табылган борынгы торак урыны да шул хакта сөйли. Шуның билгесе булып, биредә элеккеге кешеләр табынган 12 тораташ тора. Бу ташларның берсн Әби-таш дип йөртәләр. Биредәге мәгарәләрдә дә шундый ук сурәтләр табыла. Кешеләр биредә борынгыдан ук тимер эшен беләләр, ул хакта да археологик табылдыклар сөйли. Моннан мең ел ярым еллар элек исә биредә татарларның борынгы бабалары булган гуннар, ягъни, скифлар хуҗалык иткән. Бу хакта Татар Караболагы авылы янындагы борынгы курган күпне сөйли алыр иде. Урал профессоры Бирюков әйтүе буенча, бу - борынгы скифларның каберлек-курганы. Биеклеге - 5, аркылысы 10 метр зурлыкта булган бу курганны вакыт давыллары да, хәтта атом афәте дә

җимерә алмаган. Кешеләр китә, ә ул һаман горур басып, кала бирә...

Татар Караболагы авылы менә шушы борынгы традицияләрне, гадәтләрне барысын да үзенә сеңдергән. Авыл заманында бик мәгърифәтле, һөнәрле, тирә-юньдә бер көчле татар авылы булган. Татар Караболагында әле 1717 елны ук мәчет һәм мәдрәсә булган, ул биналар бүген дә исән, мәчет һәм мәктәп бинасы булып файдаланалар. Әле моннан 50 ел элек кенә дә Татар Караболагы авылы гөрләп торган, картлар әйтүенчә, ул чагында авылда 5 меңгә якын кеше яшәгән. Шунысы да игътибарга лаек - бу авылдан укымышлы кешеләр бик күп чыккан, һәр йортта диярлек югары белемле белгеч булган. Хәзер аларның исән калганнары кайсы-кайда таралып беткән... Авылның урта мәктәбендә заманында 800-900 бала укыган. Хәзер исә бу мәктәптә нибары 60 бала укый, шул сәбәпле, инде урта мәктәпне яптыру турында югарыда сүзләр йөри. Авылда балалар бетүгә таба бара, быел 11 классны нибары ике бала тәмамлаган, беренче класска исә өч кенә бала бара. Тагы ике елдан беренче класска укырга барырга бер генә бала да юк. Балаларның бетүе үзе үк инде авыл өстеннән нindидер зур афәт узуы турында сөйли... Җанга, күңелгә тигән тагы бер нәрсә бар - югарыдан килгән әмер буенча, саф татар авылында мәктәптә укулар рус телендә алып барыла. Татар теле атнага бер дәрес бары тик предмет буларак кына керә, ягъни, татар балалары үз ана телләрен чит тел өйрәнгән кебек өйрәнәләр. Күп татар авылларында исә бу да юк... Бу хәлләр үзе үк Россиянең татарларга каршы милли, дини һәм атом геноцидын алып баруы турында сөйли...

Татар Караболагы авылы социаль яктан да бик ташландык хәлдә. 7 чакырымга сузылган авылда ник бер күпер булсын! Авылда һәм авыл тирәсендә юллар бөтенләй каралмаган, ташландык хәлдә. Район үзәгеннән авылга атнага бер тапкыр автобус йөри, халык больницаларга барып, күренә алмыйча кире кайтып китә... Тоташы белән рак һәм нурланыш авыруларыннан череп яткан авылга нибары бер медпункт һәм бер фельдшер. Анда да кирәкле дарулар юк. Без аларга Казаннан көчле дарулар алып килгәч, халык елады, чөнки алар моңа хәтле бер аспиринны ике кешегә бүлеп

эчә торган булганнар... Авылда көчле эшсезлек, яшьләр, эш эзләп, шул ук «Маяк» берләшмәсенә, радиация эченә барып керергә мәҗбүрләр. Авыл халкы хокукый яктан да бер ярдәмсез. Тирә-күрше урыс шәһәрләреннән килеп, ярдәмсез татар карт-карчыкларын талап китү очраклары күп икән. Авылда тәртип сакларга ник бер милиционер булсын! Күренеп тора - район җитәкчелеге өчен бу авыл юк. Анда тилмереп үлем көтеп ятучы йөзләгән атом корбаны юк. Аларның проблемалары юк. Чөнки кәгазьдә авыл үзе дә юк. Чөнки бу авыллар өчен җавап бирергә тиешле кешеләрнең намусы юк. Бу хәлне башкача аңлатып булмый.

1957 елгы «Маяк»та шартлау, иң беренче булып, аннан 40 чакырымнарда булган Татар Караболагы авылына да китереп бәрә. Радиация тузаны, көне-сәгате белән, Караболак елгасы өстенә килеп төшә, авыл тирәсендәге сазлыккүлләрне, Татар Караболагы авылының үзен дә каплап китә. Әлбәттә, кешеләр бу хакта берни дә белми, халыкның бәрәңге алган, яшелчә җыйган бер вакыты була. Яз җитүгә, аларны күрше Урыс Караболагы авылына алып китәләр. Бу урыс авылы радиациядән зыян күргән, дип исәпләнә һәм аны... татарлар кулы белән күчертәләр, ягъни, авылдан урысларны башка чиста урынга чыгарып җибәрәләр дә, радиацияле биналарны татарлардан сүттерәләр, җиргә күмдерәләр. РАДИАЦИЯЛЕ УРЫС АВЫЛЛАРЫНДА ТАТАРЛАРНЫ ЛИКВИДАТОРЛАР ИТЕП ФАЙДАЛАНАЛАР. Татарларны мыскыллау шул дәрәҗәгә барып җитә ки, хәрбиләр урыс авылының радиацияле чиркәвен шартлаталар һәм татарлардан шул кирпечләрне Татар Караболагы авылына кайтартып, аннан дуңгыз фермасы төзеттерәләр. Шулай итеп, Татар Караболагы авылына тагы радиация чыганагы керә, мең еллар буе ислам дине тоткан татар авылына хәрам чыганагы - дуңгыз малы килеп керә... Хәер, бу мәхлукларның да күбесе соңыннан бик сәер чирләр белән үлеп, кырылып бетә... Дуңгыз булып дуңгыз да радиация агуына чыдый алмый...

Ул елларда радиация нәтиҗәләрен бетерүдә, ягъни, ликвидаторлар итеп хәтта Татар Караболагы урта мәктәбе балаларын да файдаланалар. Аларны һәр көн радиацияле, ташландык Урыс Караболагы авылына агач утыртырга

куып китерәләр. Ул балаларның инде күбесе юк, авыл читендәге зиратта, ә исәннәр, соңгы көчләрен җыеп, үзләренең ликвидатор булып эшләүләрен исбатлау өчен көрәшәләр, суд юлларын таптыйлар. Хөкүмәт аларга бу статусны бирмәс өчен барысын да эшли, чөнки ликвидаторлар өчен азмы-күпме ача-льгота каралган. Әмма ликвидатор статусы алу өчен 45 ел элек радиацияле зонада эшләвеңне исбатларга кирәк, аның өчен бик күп белешмәләр җыярга һәм туктаусыз судлашырга кирәк. Бик күпләр бу эшнең ахырыга хәтле барып җитә алмый, егылып, үлеп кала... Югыйсә, бу кешеләрнең 1958 елның май аенда радиацияле зонада эшләүләрен исбатларга менә шушы бер шаһит, менә шушы бер белешмә дә җитә бит. МАРИЯ МАКСИМОВНА КУЛИКОВА ул елларда урманчы булып эшләгән һәм 1958 елның маенда Урыс Караболагы авылында агачлар утырту белән ул үзе идарә иткән. Хәзер Мария Максимовна Чиләбе өлкәсенең Кәсле районы, Төбәк (Тюбук) авылында яши. Бу хакта ул менә нәрсәләр әйтә.

МАРИЯ МАКСИМОВНА КУЛИКОВА, элеккеге урманчы:

«...1958 елның маенда, җир җылыну белән үк, мин җитәкчем Таран кушуы буенча, Рус Караболагы территориясенә утыртырга агач үсентеләре китерә башладым. Бөтен эшләр дә җитәкчеләрнең телдән биргән боерыклары буенча эшләнде, бернинди приказ һәм кәгазьләр тутырылмады. Татар Караболагы авылы шоферлары да үсентеләрне алырга бернинди юлламасыз килләләр иде. Беренче агачларны без юл буйлап утырттык, мөгаен, инде күчерелгән Рус Караболагы авылы урынындагы шомлы бушлыкны каплау өчен шулай эшләнгәндер. Анда солдат саклап торган бер генә бина калган иде. Миңа аның элеккеге кибет икәнлеген әйттеләр, радиациядән пычранган товарларны кая куярга белмиләр икән. Агач утырту өчен һәр көн Караболак урта мәктәбеннән 3-10 класс балаларын куып китерәләр иде. Сугыштан соңгы бу гади һәм тыңлаучан авыл балаларының өс-башларына карау кызганыч иде. Кечкенә балалар ялана-яклап үсентеләр ташыдылар, ә олыраклар махсус көрәкләр белән, яланкуллап аларны траншеяларга утырталар иде. Ул траншеяларны Татар Караболагы авылы тракторчысы

әзерли иде. Балалар шунда ук ашыйлар иде, суны исә Карабулак елгасыннан эчтеләр. Мин хәзер генә белдем һәм тетрәнеп киттем — без балалар белән актарынган ул җирләрдә радиация 1000 Ки/кв. м, радиация фоны - 1000 микрорентген/сәгать булган икән бит!..»

Менә шушы йөзләгән татар баласыннан хәзер берничә кеше могҗиза белән исән калып, могҗиза белән, суд юллары аша, ликвидаторлык статусы ала алганнар. Әмма хөкүмәт алардан көчлерәк булып чыккан, судлашып, аларның бу статусларын юкка чыгарган. Ликвидаторлар моңа каршы тагы судка биргәннәр һәм берничә кеше бу статусны яңадан кайтара алган.... Менә шулай итеп, «Маяк» һәм Россия дәүләте, бөтен көчләрен куеп, радиациядән газап күргән халыкка каршы көрәшә. Мондый хәл бары тик Россиядә генә булырга мөмкин. Ничек үз халкыңны шул хәтле күрә алмаска мөмкин икән?! Ничек шул мескеннәрдән соңгы тиеннәрен дә тартып алырга мөмкин?! Әйе, монда, чын мәгънәсендә, Россиянең үз халкына каршы игълан ителгән һәм игълан ителмәгән сугышы бара... Бер якта - дәүләт, икенче якта мең газаплар күргән чирле халык, аягүрә үлеп баручы татарлар...

ИСМӘГЫЙЛОВА (ГАТАУЛЛИНА) ГӨЛШАРА (ГӨЛЧӘҺРӘ) НАСЫЙБУЛЛА КЫЗЫ СӨЙЛӘГӘННӘРДӘН (1946 елгы):

«Ул вакытта мин 5нче класста укый идем. 1957 елның көзендә, сентябрь аеннан башлап, мин башка укчылар белән бергә яшелчә җыйдым. Әмма 1957 елның 29 сентябреннән соң бөтен җыйган яшелчәбезне - бәрәңге, кәбестә, чөгендерне чокырга күмәргә мәҗбүр иттеләр, ул чокыртарншеялар шунда ук, радиациядән пычранган кырда казылган иде. Шулай итеп, 1957 елның 29 сентябреннән алып, 1957 елның ноябренә хәтле, ягъни, беренче карга кадәр, мин радиациядән пычранган территориядә авыл хуҗалыгы продукцияләрен юк итүдә (ликвидациядә) катнаштым. Без перчаткаларсыз эшләдек, кулларыбыз канап, сыдырылып беткән иде, борыннарыбыздан кан ага башлады, туктаусыз йөткерә идек. Бик нык тузан иде, без яулыкларыбыз белән авызларыбызны капларга тырыштык. Без үзебезнең укытучыларыбыз җитәкчелегендә, класслап

эшләдек. Кырга безне милиционерлар кертеп җибәрә иде. Бу хакта 2002 елның 27 октябрендә булган судта милиционер-ликвидатор Халиков Шакирҗан күрсәтмә бирде. Безнең белән бергә эшләгән барлык укытучылар да, һәм күп кенә классташларыбыз рак авыруыннан үлделәр. Алар: Дәүләтшина Мәрьям, Нигъматуллин Нурулла, Гайсин Әгъзам, Мөхәммәтшин Хәлил, Нигъмәтуллин Хәлил һәм башка бик күпләр... Алар безнең белән юк инде...

1958 елның языннан 1963 елга кадәр, язгы-җәйге айларда, мин радиациядән зарар күргән урыннарда агач үсентеләре утыртуда һәм аларны эшкәртүдә катнаштым. 1958 елның язында без юк ителгән Рус Караболагы авылы янында, ике як юл буйлап, агач утырттык, актарылып ташланган авыл урыны күренмәсен өчен шулай эшләткәннәрдер, мөгаен... 1958 елның июль аенда мин бик каты авырый башладым - авыз-борынымнан шаулап кан китте, эчем туктаусыз китте, температурам айга якын 40 градус булды, бик нык башым авыртты, тәнем берни сизмәде. Авылда врачлар юк иде, мин көзгә хәтле шулай яшәү белән үлем арасында бәргәләндем. Ул елны әни кара янган, мазутка-корымга чорналган үле бала тапты, әни дә радиацияле кырда эшләгән иде...

Хәзер миндә 4нче дәрәҗә яман шеш авыруы. Бер бөерем 40 процентка гына эшли, туктаусыз баш авыртуы, буын сызлаулары газаплый, йөрәгем чирле. Болар барысы да радиация тәэсире бит. Әти рактан үлде, әни яман шештән газаплана, исән калган бөтен туганнарымда бавыр-бөер авырулары... Радиация тәэсире балаларыма, хәтта оныкларыма да күчте, аларда генетик яктан үзгәрешләр сизелә... Россия хөкүмәте, безне, татарларны, менә шулай тереләй череп үләргә хөкем итте. Бу хакта бөтен дөнья белергә тиеш - безне татар булганыбыз өчен радиацияле җирләрдә үләргә калдырдылар, БЕЗНЕҢ ӨСТӘ АТОМ ТӘҖРИБӘСЕ УЗДЫРДЫЛАР...»

Менә минем кулымда бер фотосурәт. Ул 1955 елда төшерелгән. Ул вакытта Гөлчәһрә Исмәгыйлова 3нче класста укыган. Рәсемдә - 29 бала һәм укытучы. Алар өстеннән 1957 елгы атом афәте үтеп киткән, бу гөнаһсыз балаларның бөтен гомерләрен чәлпәрәмә китереп ташлаган. Рәсемдә

төшкән 29 баланың инде 18е рактан һәм йөрәк, тамыр чирләреннән газапланып үлгән, калганнарының барысында да диярлек яман шеш. Рәсемдәге укытучы да инде юк, рактан үлгән. Ул еллардагы укытучылар барысы да инде рактан үлеп беткән... Гөлчәһрә һәр балага күрсәтеп, аның яшәү һәм үлем тарихын сөйли... Ә аларга бит әле 60 яшь тә юк... Алар күргән газаплар өчен, аларның гомере өчен кем җавап бирер?!

ГӨЛЧӘҺРӘ ИСМӘГЫЙЛОВА СӨЙЛИ

Минем классташларым -

Өске рәттә сулдан беренче бала - САЛИХОВА МӘЙСӘРӘ, ябык кына кыз иде, моннан 15 ел элек бик җәелеп, шикәр чиреннән, йөрәк авыруларыннан бик газапланып, интегеп үлде, 2 баласы калды.

ФӘХРТДИНОВА НУРСАЙЛӘ - исән, әмма бик нык авырый, кан басымы бик югары, чәчләре коелды.

САҖИДӘ - 2 ел элек үпкә рагыннан үлде.

АБДРАХМАНОВА ФӘРЗӘНӘ - исән, әмма бөтен җире авырый, бала таба алмый, чәчләре коелды.

МӘРЗИЯ - үлде, ашказаны рагыннан.

ГӨЛЧӘҺРӘ - монысы мин үзем, хәзергә исән, яман шеш белән көрәшәм, үзем медсестра булгач, нәрсә булып бетәсен беләм.

САЙФУЛЛИНА САНИЯ - исән, баласы юк, бик югары кан басымы, нык чирли.

ГАЙСИН ӘГЪЗАМ - үлде, рак.

ДӘҮЛӘТШИНА МӘРЬЯМ - үлде, үпкә рагыннан.

КАРИМСКИЙ ЖАН - үлде, үпкә рагыннан.

НИГЪМӘТУЛЛИН НУРГАЛИ - үлде, рак.

НИГЪМӘТУЛЛИН ХӘЛИЛ - үлде, йөрәк.

МӨХӘММӘТШИН ХӘЛИЛ - үлде, бөер рагыннан.

АБДРАХМАНОВА ТАЙРӘ - үлде, бәби таба алмады.

ГӨЛФИРӘ - үлде.

НИГЪМӘТУЛЛИНА ГӨЛФИРӘ - үлде, операция өстәлендә, бөерләре эшләми башлый, шикәр чире, буыннар тотмый.

НАҖИЯ - исән, нык авырый.

КИНҖӘБАЕВА ГӨЛФИРӘ - үлде, рак.

ФӘЙЗУЛЛИНА ДИЛӘ - исән, нык авырый.
ЗАРИПОВА АСИЯ - үлде, рактан.
ХӘБИБУЛЛИНА ГӨЛСӘЙРӘ - исән, бик нык башы авырта.
БАРИС - үлде, рактан.
САФИН РИФКАТЬ - язмышын белмим.
РИФКАТЬ - үлде, йөрәк.
ЙОСЫПОВ ВӘЛИ - исән, кан басымы бик түбән, нык авырый.
РИФКАТЬ - язмышын белмим.
КИНҖӘБАЕВ МИННЕГАЛИ - исән, еш авырый.
ГАББАСОВА МӘРЬЯМ - үлде, 7 класста бөтен чәче коелды.
ФӘРӘҮЗӘ - үзе исән, ире рактан үлде.
ҖАМАЛЕТДИНОВА ГӨЛФИРӘ - исән, еш авырый.
ҖАМАЛИЕВА ГӨЛСӘЙРӘ - исән, көчле анемия, азканлык.
МӨХӘММӘТШИН РИФКАТЬ - үлде, яшьтән үк, рактан.
КИНҖӘБАЕВ СӘГЫЙТЬ - үлде, рактан, бөтен авырулары бар иде, кибеп үлде.
ҖӘЛӘЛӘТДИНОВ - үлгән, дип ишеттем.
ШИРВАН - үлде.
НӘҖМЕТДИНОВ РАВИЛ - исән, 2 группа инвалид, рак, бик нык авырый.

Укытучы абый да күптән үлде. Укытучылар барысы да үлеп бетте...

Бу татарлар - Россиянең атом корбаннары... Россия империясенең татар халкына каршы игълан ителмәгән сугыш корбаннары... Хәзер сүзне тагы исән калган атом корбаннарына бирик.

РИЗВАН ВӘЛИУЛЛА УЛЫ ХӘБИБУЛЛИН СӨЙЛӘГӘННӘРДӘН:

«1957 елның 29 сентябрендә без, Караболак урта мәктәбе укучылары, Рус Караболагы авылы янындагы Жданов исемендәге колхоз кырларында бәрәңге ала идек. Сәгать 4 ләр тирәсендә барыбыз да көнбатыш яктан көчле шартлау тавышы ишеттек һәм кинәттән җил исә башлаганын тойдык. Кичке якта кыр өстенә сәер томан төште. Без,

әлбәттә, бернәрсә дә белмәдек һәм эшебезне дәвам иттек. Алдагы көннәрдә дә эш дәвам итте. Берничә көннән безгә җыйган бәрәңгеләребезне юк итәргә куштылар. Моның өчен тракторчылар чокыр казыдылар, ә без яланкул килеш ул агуланган бәрәңгеләрне чиләкләргә тутырып, чокырга илтеп ташлый идек. Ниндидер саклык чаралары кору турында безгә беркем берни әйтмәде, чөнки җитәкчеләр үзләре дә ахырга хәтле ни булганын аңлап бетермәделәр.

Кышка таба минем бик нык башым авырта башлады. Мин авыртуга түзә алмыйча идәндә тәгәрәгәнемне хәтерлим, чигәләрем кыршау белән тарттырган кебек иде, борынымнан кан китте, мин бөтенләй күрмәс хәлгә килдем. Минем әниемне, Зөһрә Галимәрдән кызы Хәбибуллинаны, ак кан авыруыннан Чиләбегә алып киттеләр. Техникумда укыганда, миндә начар кан таптылар. Минем өлкән абыем 46 яшендә үлде, сеңелем, шушы радиация авариясе аркасында, бала таба алмас булды, моны бик авыр кичерде, һәм ул да 46 яшендә үлеп китте. Минем күп классташларым инде үлде. Минем оныгым һәм энемнең оныгы «олигофрения» диагнозлы. Менә ничә еллар инде Чиләбе өлкәсе хакимияте мине судлар буенча тилмертеп йөртә, минем суд аша алган ликвидаторлык статусымны юк итәргә тели.»

АБДУЛЛИНА ЗЕМФИРА, 1940 елгы.

«Мин шартлау вакытында колхозда эшли идем. Радиацияле кырдан бәрәңге, яшелчә җыйдым, шарлау вакытында кырда калган радиацияле саламның өске катын җиргә төшереп, яндыруда катнаштым, көлен җиргә күмдем. 1958 елның җәендә Рус Караболагы авылында радиацияле кирпечләрне чистартып, чүп-чарын чокырга күмүдә катнаштым, яхшыракларын машинага төяп, үзебезнең авылга кайтардык, өстән шулай куштылар. Мин шул елларда ук бик көчле нурланыш алган булганмын. Хәзер миндә яман шеш, бөтен хатын-кыз органнарым операция белән алып ташланган, үземдә көчле кан басымы, колакларым начар ишетә. Мин бу авыруларымның радиация белән бәйле булуы турында махсус белешмә дә ала алдым. Әмма шуңа карамастан, суд юлы белән минем ликвидаторлык статусын юк иттеләр. Хөкүмәт һәм атомчылар мине үлем чигенә китереп җиткерделәр, әмма һаман гаепләрен танырга теләмиләр».

ГАЛИУЛЛИНА ГӨЛСӘЙРӘ:

«Шартлау вакытында миңа 23 яшь иде, мин икенче баламa авырлы идем. Әмма шуңа карамастан, мине дә радиацияле кырга куып чыгардылар, борынга җиткән корсагым белән шул агу арасында казынырга мәҗбүр иттеләр. Мин бу хәлләрдән могҗиза белән генә исән калдым, хәзер үзем дә, балаларым да чирле. Бу хакта махсус белешмәләрем дә бар. Шуңа карамастан, моннан 5 ел элек, судлашып, Чиләбе хакимияте минем ликвидаторлык статусымны тартып алды. 5 ел буе мин ликвидаторлык акчасын алмасам да, компьютерда алган булып торганмын һәм миңа зур налоглар китереп салдылар һәм пенсиямнән тотып калдылар. Мин тормышымны очын-очка чак ялгап барам, хөкүмәт мине чирле ясады, талады, мыскыл итте... Бу татар хатыны берни аңламый, берни эшли алмас, дигәннәрдер инде... Башта безне радиацияле авылда калдырып череттеләр, хәзер соңгы саулыгыбызны һәм сумнарыбызны да тартып алалар. Татар булганыбыз өчен безне шулай мыскыл итәләр ахыры...»

Радиациягә каршы көрәш активисты, бөтен суд эшләрен башлап йөрүче, Озерский шәһәреннән торып, авыру авылдашларына ярдәм итәргә алынган Гөлчәһрә Исмәгыйлова мең тапкыр хаклы - ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫН РАДИАЦИЯ НӘТИҖӘЛӘРЕН ӨЙРӘНҮ ӨЧЕН КҮЧЕРМИЧӘ КАЛДЫРГАННАР. ТАТАРЛАР АТОМ ТӘҖРИБӘСЕ ҮТКӘРҮ ӨЧЕН КИРӘК БУЛГАННАР. Бу хакта инде хәзер Чиләбе экологлары да, Мәскәү журналистлары да ачыктан-ачык сөйли. Менә «Московский комсомолец» газетасыны» Урал (Екатеринбург һәм Свердловский өлкәләре) өчен чыгарылган махсус саны. Анда, ачык итеп, татарлар өстендә тереләй атом тәҗрибәсе уздырылуы турында фикер әйтелә. Әмма бу материал газетаның Чиләбе өлкәсе өчен булган кушымтасында бөтенләй бирелми, югыйсә язмада сүз нәкъ менә Чиләбе өлкәсендә эшләнгән ГАСЫР ҖИНАЯТЕ турында бара бит. Мәкаләнең татарларга караган өлешен укучыларга тәкъдим итәбез:

«Нигездә руслар гына яшәгән Рус Караболагы авылын берничә көн эчендә юк итәләр, кешеләрен куркыныч урыннан башка җиргә күчерәләр. Ә аның адашына, ягъни, татарлар яшәгән авылга, бөтенләй кагылмыйлар да, аны радиоактивлы җирдә иза чигәргә калдыралар.

Җирле хакимиятнең һәм совет яшерен органнарының ни өчен шулай сайлап кына эш итүләренә җавапны Татар Караболагында әле һаман тапмыйлар. Дөресерәге, алар бу хакта сорамыйлар да, чөнки «Маяк» фаҗигасен кичергән күп кенә картлар русча начар сөйләшәләр һәм русчаны авырлык белән генә аңлыйлар. Хакимият шушы милли чарасызлыктан файдаланган да инде һәм авылны виварийга, ягъни, радиациянең кеше организмына озак вакыт һәм комплекслы тәэсир итүен өйрәнү объектына әйләндергәннәр... Даими рәвештә нурланыш алып торган халыкны өйрәнү нәкъ менә илленче елларда, Уралда башлана. Бу тәҗрибәне «Маяк»ның радиоактив болыты астына эләккән һәм Теча елгасыннан радиоактив калдыклы суны эчкән кешеләр өстендә уздыралар. Галимнәрне куркынычсыз урынга күчерелгән кешеләргә караганда, радиациядән зарарланган урында яшәп калучылар күбрәк кызыксындыра. Шуңа күрә күзгә күренми торган ак үлемнән үләргә татар авылы Караболакны калдыралар, Теча елгасы буена урнашкан, халкы, нигездә, татарлардан торган зур Мөслим авылын башка урынга күчермиләр. Бу хәлне белеп эшләгән геноцид, ягъни, махсус үтереп бетерү дип әйтмичә мөмкин түгел.

Бу фәнни эшләр белән тулы бер Мәскәү институты шөгыльләнә. Һәр җәйне диярлек Чиләбе өлкәсенә башкала доцентлары һәм кандидатлары килә, алар тереләр һәм мәетләр өстендә тәҗрибә уздыралар. Алар яңа күмелгән каберләрне ачып, мәетләрнең сөякләрендә күпме цезий һәм стронций тупланганын үлчиләр. Махсус аппаратлар ярдәмендә, алар исәннәрнең тәннәрендә күпме радиоактив пычрак җыелганын һәм эчке нурланышның нинди тизлектә барганын тикшерәләр.» *(«МК», 2002, № 24.)*

Мәскәү галимнәренә без өстәмә мәгълүмат бирә алабыз - алар тәҗрибә үткәргән Мөслим һәм Татар Караболагы

авылы кешеләре инде рактан үлеп бетеп баралар. Хәзер бу авылларда өченче, дүртенче буын нурланыш авырулы кешеләр туа тора, үлә тора... Менә Татар Караболагыннан гына да кайбер яңа мәгълүматлар. 1957-58 елларда радиация пычрагын җыештыруда катнашкан РӘЙСӘ ХӘСӘНОВА язмышы:

- Беренче баласы 6 ай торганнан соң үлә;
- Икенче баласы туу белән үлә;
- Өченче баласы - туганчы ук үлә;
- Дүртенче баласы бер ел торып үлә;
- Бишенче баласы туу белән үлә;
- Соңыннан сул ягыннан калкансыман бизе алына. Моның радиация нәтиҗәсе икәнен табиблар кире какмыйлар.;
- Уң як калкансыман бизендә шеш табалар;
- Аның бердәнбер исән калган баласының баласы булмый.

Рәйсә Хәсәнованың Чиләбе судына язган гаризасыннан өзек:

«...Әлбәттә, мин үлгән булсам, беркемгә дә мәшәкать булмас иде, әмма мин яшим һәм газапланам, минем бердәнбер кызым да газап чигә, мин үземнән соң беркайчан да сәламәт нәсел калмасын белеп тә газапланам...»

Чиләбе өлкәсендә моннан 45 ел элек кенә түгел, бүген дә татарлар өстеннән тәҗрибә үткәргәннәре сизелә. Россиянең башка өлкәләрендә радиациядән зарар күрүчеләр җицел генә тиешле статусларын алганда да, биредә аны бирмәс өчен хакимият көне - төне судлашырга әзер. Бигрәк тә, татарлар белән, Татар Караболагы авылы халкы белән. Нәрсә бу - 45 ел элек эшләгән җинаятьне һаман танырга теләмәүме, әллә татарларны ахыргача изү, ситу, юк итү сәясәтеме?

Тарих өчен тагы бер язманы китапка кертеп калдырырга булдык, ул - Татар Караболагы авылы халкының Чиләбе өлкәсе губернаторы СУМИН ПЕТР ИВАНОВИЧКА хаты:

«Хөрмәтле ПЕТР ИВАНОВИЧ!!!

Зур канәгатьләнү белән шуны белдек, Сез ГАРТМАНны өлкәнең социаль хезмәт җитәкчелеге вазый-

фасыннан азат итәргә җыенасыз икән. Бу исә Татар Караболагы авылы ликвидаторлары өстенә килгән бәхетсезлекләрнең сәбәпчесе Сез булмаган ахыры, дип уйларга нигез бирә. Чөнки инде тиешле таныклыклары булган йөзләгән ликвидаторны юк итү кампаниясен Сезнең исем белән бәйли иделәр...

Соңгы елларда ликвидаторларга каршы алып барылган рәхимсез кампания Чиләбе өлкәсе тарихында кара тап булып калыр. Тарих тикшерер һәм үз ноктасын куяр - кешеләрнең газапларына нинди түрәләр сәбәпче булган. Хезмәт кешесенең кулыннан ашый торган түрәләр халыкка каршы эш йөртергә тиеш түгел. Сезнең, ниһаять, моны аңлавыгыз яхшы булган.

Халык бит ул чагында бу эшләрнең куркыныч икәнен белмәде һәм радиоактив пычрак астында калды, үз гәүдәсе белән башкаларны, шул исәптән, бу җансыз түрәләрне дә каплап, ликвидаторлык эшләрендә катнашты. Әмма тормыш азагында халыкка тагы да зур кимсетүләрне күрергә язган икән - аларның ликвидаторлык таныклыкларын да тартып ала башладылар. Шушы көнгә хәтле яши алган фәкыйрь һәм авыру кешеләр туктаусыз суд эшләрендә катнашырга тиешләр. Шаһитлар сүзе буенча карар чыгарган судьяга ышанмаучылык белдерделәр. Болай эшләүчеләрнең исәпләре бик гади, чөнки авыру һәм ярлы кеше, нигездә, карт-коры, бу суд эшләрен ерып чыга алмый - я ул үлә, я барысына да кул селти. Һәм шулай булып чыкты да. Хәтта пенсия алдындагы элеккеге ликвидаторлар да, Чиләбе өлкәсендә хаклык булуына ышанмыйча, кулларын төшерделәр.

Гартманның намусында дистәләгән авыруларның язмышы, аларны бит еллар буе суд юлларында йөрергә мәҗбүр иттеләр. Аның гаебе белән, күпләр бу тормыштан вакытсыз китеп бардылар, күпләр каты авырый. Судларда шундый хәлләрне дә күрергә туры килде - Гартманнан килгән яшьяшь малай, инде ничәнче тапкыр, рак авырулы кешенең ликвидаторлык статусын юкка чыгарырга тырыша. Моның өстенә, Гартман күрше өлкәләрнең судларына да биредә яшәүче ликвидаторларның таныклыкларын юкка чыгару өчен үз кешеләрен җибәрә башлады. Безгә билгеле булган-

ча, судларга нык басым һәм эштән алу белән янаулар бара. Әмма барлык судьялар да бу басымга буйсынмадылар, кайберләре, төрле юллар белән булса да, ликвидаторларның законлы хокукларын яклый алдылар. Тик андый очраклар санаулы гына.

Безнең Шәрыкъта бер мәкал бар - «Кешегә ком белән бәрсәң, таш белән җавап алырсың», диләр. Бу авыру кешеләрне геноцидка тиң булган кимсетүе Гартман ханымның үзенә кире әйләнеп кайтмасмы икән? Аның үзенең һәм якыннарының да сәламәтлеге шушы хәлгә калмасмы? Бит Аллаһ барысын да күрә һәм барысы өчен дә тиешенчә бирәчәк!!!

Соңгы вакытта Чиләбе өлкәсенең Кыштым, Кәсле һәм Коншак районнарындагы социаль тәэминат бүлекләрен СУМИННЫҢ СОЦИАЛЬ МЫСКЫЛЛАУ органнары, дип атый башладылар. Без, Петр Иванович, шуңа өметләнәбез, ул урынга яңа кеше килү белән, бу структурага яхшы исеме дә кире кайтыр. Чөнки КЕШЕ ТУРЫНДА КАЙГЫРТУ - АНЫҢ ТӨП ЭШЕ БУЛЫРГА ТИЕШ БИТ.

Хөрмәт белән — Татар Караболагы авылы халкы».

Һәм без исән калган бу татарларның үзләре белән дә очрашырга булдык. Менә алар салкын, шыксыз клубта безнең каршыда тезелеп утырганнар... Кайсы - аяксыз, кайсы - кулсыз, телсез һәм күзсез... Күпләр өйдә чирләп, тора алмыйча, үлем көтеп ята икән... Милләттәшләребезне бу хәлдә күреп, безнең җаннарыбыз елады. Бу авылда да инде бөтен нәселләре, гаиләләре белән үлеп бетүчеләр бар икән. Исән калганнар, әрнеп, шул хакта сөйли, бездән ярдәм сорый... Клубка авыл интеллигенциясе - укытучылар, мәдәният хезмәткәрләре, дин әһелләре дә җыелган.

АБДРӘХИМОВА МАНСУФА, укытучы:

«Минем бөтен туганнарым рактан авырый яки инде үлеп бетте... Күбебез диагнозыбызны да белми үлә... Без бирәдә беркемгә дә кирәк түгел... Апам Салихова Сәҗидә рактан үлде, аның ире Сабирҗан рактан үлде, икенча апам Сафина Мәүҗидә аяксыз утыра, аның ире Хәкимҗан күзсез, аяксыз калды, племяннигым Исмәгыйлев Марс 31 яшендә үлеп китте, бертуган абыем Гыйматов Мөкарам

тора алмыйча ятып үлде... Без монда барыбыз да үлеп бетәбез инде...»

ЙОСЫПОВ ӘСГАТЬ, пенсионер:

«Мин сезнең каршыда чуен аяк белән утырам, бер аякны кистеләр, инде икенчесен кисәргә җыеналар... Ул елларда мин радиацияле зонада лесник булып эшләдем... Бөтен лесниклар аяклары череп үлде... Миңа соңгы көнгә хәтле диагнозны дөрес куймадылар, диагноз билгеле булгач, инде соң, берни эшли алмыйбыз, диделәр, операциядән баш тарттылар... Бөтен нәрсәмне сатып, балалар ярдәмендә, 25 миллион (мең) сум акча түләп, операция ясаттым, аякны кистердем... Хатын 30 ел инде аяксыз ята... Без шушындый авыр хәлдә булсак та, радиациядән зыян күргән исәпләнмибез, льготалар юк, дарулар бушка түгел...»

ЙОСЫПОВ СӨНГАТУЛЛА, пенсионер:

«Мин 80нче еллардан бирле үлгән кешеләрнең исемлеген алып барам, мең ярым булды инде... Безнең авыл күчерелергә тиеш булган, чит ил белешмәләрендә ул «күчерелгән» дип язылган... Бу мәсьәлә буенча мин инде кайда гына бармадым - 15 кешелек делегация Чиләбегә дә барып карадык, безне бөтен җирдән куалар, тыңлыйсылары да килми... Башкорт корылтаенда да бу хакта сөйләдем, чакырдым - килмәделәр... Безнең хәзер бөтен өмететебез Татарстанда, Шәймиев безгә булышмасмы икән?»

Әйе, Башкортстанның да, район һәм өлкә җитәкчеләренең дә бу авыру татар-мөселманнар өчен Мәскәү белән араларын бозасылары килми. Шуңа күрә алар бу проблемаларга кагылмаска тырышалар, Татар Караболагы авылын, аның рактан кырылучы халкын күрмәмешкә салыналар. Менә шушы хәлләрдән соң да, инде авыл халкы рактан үлеп бетеп барганда да, аларның радиациядән зарар күрүләрен Россия хөкүмәте танырга теләми. Татар Караболагы авылы халкы белән бергә, безнең дә Россия хөкүмәтенә һәм «Маяк» берләшмәсенә берничә җитди соравыбыз бар.

!. Әгәр Татар Караболагы авылы 1957 елда радиациядән зарар күрмәгән икән, ни өчен аны 1959 елда башка урынга күчерергә дигән карар чыгарыла?

2. Ни өчен 1958 елда радиация 45 кюри булган Урыс Караболагы авылы күчерелә, ә радиация 68 кюри булган Татар Караболагы авылы күчерелмичә калдырыла?

3. Татар Караболагы авылы халкы радиациядән зарар күрмәгән икән, ни өчен алар организмында радиация 46 сантизиверт, ә аның янындагы Мусакай татар авылы кешеләрендә хәтта - 110 сантизиверт? Бу бит - дөньядагы иң зур радиация күрсәткече!

4. Ни өчен гомер буе сау-сәламәт булган мөселман-татарларның бүген 90 проценты - гарип, чирле, үлем көтеп ята?!

5. Ни өчен Татар Караболагыннан чыккан тиресне хәтта шәһәр бакчаларына кертү тыелган, радиацияле булган өченме? Ул чагында биредә кеше ничек яшәргә тиеш?

6. Ни өчен Татар Караболагы авылы халкыннан хәтта ликвидаторлык таныклыгын да кызганалар, АЛАР БИТ БАРЫСЫ ДА НУРЛАНЫШ АЛГАН РАДИАЦИЯ КОРБАННАРЫ?! Алар өстендә коточкыч тәҗрибә уздырылганы инде ачык күренеп тора, БУ ҖИНАЯТЬ, ГЕНОЦИД ӨЧЕН КЕМ ҖАВАП БИРЕР?!

Мөслим авылы белән чагыштырганда, Татар Караболагында сәяси активлык алай ук көчле түгел. Әмма биредә дә халыкның хокуклары өчен көрәшүчеләр, үзләрен һәм башкаларны яклап, суд юлларында йөрүчеләр, дөреслек эзләүчеләр бар. Аларның күпчелеге атомчыларның ябык шәһәрләрендә - Озёрскийда һәм Снежинскийда яши, аларның «За Караболку без радиации» дип аталган оешмалары да бар. Хәзер сезнең игътибарыгызга шушы актив татарлар тарафыннан Чиләбедә уздырылган экологик конференция өчен махсус хәзерләнгән

«Татар Караболагы проблемаларының бүгенге торышы» дип аталган язманы тәкъдим итәбез:

«Безнең бүгенге проблемаларыбызның төбендә ике сәбәп ята: Минсредмашның экономик хәле һәм «Маяк» берләшмәсе авариясе тирәсендәге серлелек. Авария нәтиҗәләрен бетерүне финанслау Минсредмаш өстенә йөкләтелгән иде, әмма бу структура, акчаны экономияләү максатыннан, җирле һәм үзәк хакимиятләрнең бөтен

карарларын үтәүне суза килде, ә кайберләрен бөтенләй үтәмәде дә. Бу хәл Татар Караболагы авылын күчермәүгә китерде. Серлелек мохите исә шундый хәлгә китерде, халык радиацияле җирдә яшәүнең куркыныч икәнен бөтенләй аңламады. 1957 елдан алып халык радионуклидлар 1000 Ки/кв км артык булган урында яши башлады. Нәтиҗәдә, авыл йортларында радиация бүгенге көндә 3 мәртәбә артты, стронций-90 буенча ул хәзер 3,5 Ки/кв км тәшкил итә. Халыктан яшерү, сер ясау шуңа китерде, күпләр үзләренең чын диагнозларын белмәделәр, нәтиҗәдә, авариядән соң халыкның ниләр белән авырулары беленмичә, өйрәнелмичә калды. Колхозның 3995 гектар җирләре яраксызга чыгарылды. Авыл территориясенең радиациядән пычрану проблемасын иртәме-соңмы барыбер хәл итәргә туры киләчәк, чөнки стронций-90 белән агулану һәр елны 2 процентка арта бара. Заманында яраксызга чыгарылган радиацияле җирләр өлкә җитәкчеләре тарафыннан яңадан көтүлек һәм печәнлекләр итеп халыкка кайтарылып бирелгәч, радиация белән агулану тизлеге тагы да арта.

Авылны бетерү өчен беренче адым 1959 елда аны Кояш совхозына бүлекчә итеп тапшыруда булды. Шулай итеп хакимият, бу совхозларны оештырганнан соң, икенче эш итеп, Караболак кебек авылларны башка урынга күчерергә уйлаган иде. Әмма соңыннан бу планнар онытылды. Авылларны бетерү буенча икенче адым туксанынчы елларда ясалды. Бу, нигездә, Кремльдә хакимияткә сәүдә-капитал тарафдарлары килү белән бәйле иде, алар өчен авыл хуҗалыгы продукцияләрен чит илдән кертү файдалырак булды. Әгәр өлкә түрәләре авылны радиацияле җирләрне чистарту планына кертә алган булсалар, әле авыл хуҗалыгын саклап калып булган булыр иде. Үлеп барган Татар Караболагы - өлкә җитәкчеләренең реабилитация өчен бирелгән бюджет акчаларын урынсызга куллану нәтиҗәсе дә ул...

Караболак авылының иң авырткан җире - бала вакытта ликвидация эшләрендә катнашучыларның проблемасы һаман хәл ителмәве. Безнең бөтен тырышлыкларыбызга карамастан, Сумин «ликвидаторларны юк итүче» структу-

раларын туктата алмады. Чиләбе өлкәсендә рәсми рәвештә танылган беренче кече яшьтәге ликвидатор пәйда булды.

Кулланылган җирләрнең, авылның, Караболак тугайларының радиациядән пычрану проблемасы да әле һаман хәл ителмәгән. Бу проблеманы авылны бөтенләе белән яки тулысынча күчереп, елгага юлны ябып, чиста су саклагычлар булдырып хәл итәргә мөмкин.

Караболаклылар өчен иң җитди проблема - аларның радиациядән зарар күрде дигән статуслары булмау. Нәтиҗәдә, хәтта рак авырулы кеше дә ниндидер ташламаларга дәгъва кыла алмый. Алдагы елларда бу мәсьәлә буенча нормаль закон проекты эшләү көтелми. Хәзер законга өстәмәләр кертү буенча губернатор каршында эшче төркем оештырылды, әмма бу эш ахырына кадәр җиткерелерме-юкмы - хәзергә аңлап булмый. Тупланган радиация дозасы буенча законга өстәмәләр кертү караболаклар өчен әллә ни файда бирмәячәк, чөнки өлкәнең санэпеднадзоры Караболак халкында тупланган радиация дозасын 90нчы елларга караганда 2 тапкыр киметеп күрсәтергә тырыша.

Караболак шундый урынга урнашкан, анда туфракта уран тоннага 5-10 грамм туры килә, бу исә 1нче группалы иң югары күрсәткеч, дигән сүз. Безнең территориядә югары радон потенциалы да шуның белән бәйләнгән. РГПдан күренгәнчә, Татар Караболагы өчен еллык доза 6 мЗв икән. Әмма 7.3 НРБ-99 пунктыннан күренгәнчә, «...Табигый чыганаклардан нурланыш алучы җирле халык өчен тиешле доза билгеләнми». Әмма физика һәм медицина күзлегеннән караганда, бу - абсурд. Табигый чыганаклардан һәм техноген чыганаклардан алынган нурланыш берние белән дә аерылмый! Шулай итеп, 70 еллык гомере эчендә Караболак кешесе тагы 40 сантиЗиверт радиация дозасы ала. Ничек бу өстәмәне исәпкә алмаска мөмкин? Икенче яктан, НРБ-99ның 6.1 пукты производство шартларында табигый нурланышны 5 мЗв/год белән чикли.

Безнең авылның язмышы белән кызыксынган өчен, Караболаклар исеменнән «Яблоко» партиясенә зур рәхмәтләребезне әйтәсебез килә. Әмма авыл халкы арасында күчерү мәсьәләсе буенча сорашу-опрос аннан-моннан гына уздырылган булып чыкты. Без, мәсәлән, бу хакта

авыл халкының күпчелеге күчерүгә каршы тавыш биргәч кенә белдек. Бу - кешеләр белән ничек эшләргә ярамаганлыгы турында ачык мисал. Нигә җәмәгать оешмалары һәм инициатив группалар бу эштән читтә калган, ә сорашу белән җирле хакимият шөгыльләнгән һәм үзенә ничек кирәк, шулай кыландырган?. Алар күчерелгән очракта ниләр буласын кот чыгарлык итеп тасвирлаганнар, һәм, әлбәттә, боларны ишеткән теләсә кем күченүгә каршы тавыш бирер иде. Президент Путин телевизордан Караболак һәм Мөслим авылларын күчерәчәкбез, дип әйткән иде. Әмма без президент карарлары аның түрәләре тарафыннан үтәлми торган илдә яшибез. Хәзер дә түрәләр, медиклар, дозиметристлар, радиобиологлардан торган бер төркем табылачак, алар авызлары күбекләнгәнче, Караболак авылын күчерү - була торган эш түгел, абсурд, дип исбатларга тотыначаклар. Һәм күчерүгә каршы меңләгән дәлил табылачак. Менә аларның иң төп дигәннәрен карап китик:

Беренче аргумент: Аны Шойгу һәм өлкәнең кайбер түрәләре файдалана - имеш, Татар Караболагында радиациядән пычырану нибары 0,5-0,9 КИ/кв км стронций икән. Шойгуның бу дәлилен урынсыз дип табабыз. Билгеле булганча, атом энергиясен тыныч шарталарда файлалану буенча 1-нче халыкара конференциядә инглизләр Чемберлен, Лаутит, Мартин, Скот-Россель стронций-90 буенча пычрану ноктасын 2 КИ/кв км дан башларга тәкъдим иттеләр, бу очракта ул җирләрне авыл хуҗалыгы өчен дә файдаланырга мөмкин. 57нче елгы авариядән соң Минсредмашның комиссиясе шушыны механик рәвештә күчереләсе торак пуктларның чикләрен билгеләүгә күчереп куйдылар. Аварияның беренче елларында Караболак авылы халкы эчке һәм тышкы нурланышны башка радионуклидлардан да алуларын әйтергә кирәк. Рәсми рәвештә расланган буенча, Караболак җирләренең радиация белән пычрануы стронций-90 буенча 38 КИ/кв км тәшкил итә. Әмма радиациядән гомуми пычрану 20 тапкырга артыграк, ягъни, 700-800 КИ/кв км иде бит. Авариядән соң беренче елларда караболаклылар нәкъ менә шушы урыннарны файдаландылар. Нәкъ менә гомумпычрану мәгълүматларына таянып, хакимият күчерү мәсьәләсен хәл итәргә тиеш иде.

Күчерү мәсьәләсен стронций-90нан чыгып кына хәл итәргә тырышуның ялгыш юл икәнен халыкта бүген радиация дозасының билгесе күрсәтеп тора. Караболаклыларда радиация дозасының төп өлешен стронций-90 түгел, башка радионуклидлар алып тора.

Күчерүгә каршы булган икенче дәлил булып бу операциянең экономик яктан файдасызлыгы тора. Кайбер билгеле кешеләрнең бу мәсьәлә буенча әйткән сүзләрен китерәбез: «1-2 ел элек күчерелгәннәр алып өлгергән радиация дозасы белән күчерүләр китергән экономик зыянны чагыштырып карасаң, стронций-90 4-10 КИ/кв км булган урыннардан күчерүнең мәгънәсез һәм кирәксез эш икәнлеген аңлыйсың. (Костюченко, Батурин, Перемыслова, Аклеев, Романов, Волобуев, Даванков, Козлова, Чуканов, Штинов)». Әлбәттә, әгәр син сау-сәламәт булсаң, синең туганнарың да сәламәт һәм исән булса, салкын канлы булып, шундый дәлилләр дә китерергә була. Әмма мин, шул еллар сәбәпле дүрт туганымны югалткан кеше буларак, мондый дәлилләүне кеше ашаучылык белән тыңлар идем. Ул елларда бу мәсьәлә белән шөгыльләнгән радиобиологларның төп ялгышлары шунда, алар бары тик нурланыш авыруының килеп чыгышын кисәтүгә генә йөз тоттылар. Безгә исә, Караболак балаларына, 57-58 елар үзенең канлы понослары, баш авыртулары, югары температура, йөрәк уйнаулар, чәч коелулар, күз күрүе начарюлар белән дә истә калды. Әмма бу хакта сөйли башласаң, УНПЦРМ хезмәткәрләре мондый билгеләрне кире кагалар.

Күчерүгә каршы өченче дәлил итеп шуны китерәләр - имеш, күчерү халыкның үзе өчен бик зур психологик удар булачак. Һәм 50нче еллар ахырында халык күчерүне ничек кабул иткәнне мисал итеп китерәләр. Әлбәттә, радиацияле урыннардан халыкны системасыз, теләсә ничек күчерә башлау үзе үк кыргыйлык булган. Күрше авылларда хәтта кешеләрнең үз-үзләрен үтерү очраклары да булган. Хакимият ел буе беренче күчерелгән кешеләрне билгесез хәлдә тоткан. Аннан аларны шитовой йортларга керткәннәр. Әлбәттә, безнең көннәрдә халыкны башка урынга күчерү планлы һәм ачык рәвештә, халыкның үз күзәтүе астында узарга тиеш.

Караболакларның үз хокуклары өчен көрәшләрендә экологик һәм хокук яклау оешмалары арасындагы ыгы-зыгы да нык комачау итә. Билгеле булганча, бу ыгы-зыгы чит ил ярдәм акчаларын бүлешү аркасында килеп чыккан. Моның нәтиҗәсендә без - зарар күргәннәр зарар күрә. Суд эшләрендә бу оешмалардан җитди хокукый ярдәм юк. Зарар күрүчеләр сезнең берләшүегезне сорыйлар. Хөкүмәтне» радиациядан авыручылар исемлеген тарайтуына каршы, Дума депутатларының МРОТ урынына 100 сумлык түләү инициативаларына каршы, ликвидаторларны юк итүгә каршы бергәләп көрәшергә була иде бит! Әлбәттә, экология турында Россиядә иң беренче булып дәүләт кайгыртырга тиеш. Россиядә «Яблоко» кебек партиянең булуы бездә халыкны радиациядан саклауда дәүләт механизмлары да барлыкка килеренә өмет уята.

Безнең оешма сезгә ике тәкъдим белән чыга:

1. «Маяк» берләшмәсе эшчәнлегеннән зарар күрүчеләргә истәлек һәйкәле кую буенча фонд булдырырга. Бергәләп акча җыеп, бу һәйкәл ясауны Шемякин яки Неизвестный кебек зур художникларга тапшырырга кирәк. Бу бөтен дөньяда һәм Россиядә зур резонаннс тудырыр иде. Аны Чиләбе һәм Екатеринбург автоюллары кисешкән урында, радиоактив эзнең почмагына куярга кирәк. Мин, мәсәлән, бу һәйкәлне ана образында күрәм, ул үзенең яшь ярымлык баласын атом болытыннан капларга тырыша. Радиобиологлар әйтүенчә, бу яшьтә бала радиациядан иң зур зарар күрә икән.

2. Радиациядан зарар күргән кешеләрнең хокукларын бозган түрәләрнең символик клубларын төзәргә кирәк, ягъни, «радиаяциядән кеше ашаучылар клубы». Әгәр бу клуб әгъзаларының исемлеген һәр көн матбугатта игълан итеп торсаң, бәлки түрәләр «ликвидаторларны юк итү» кебек кампанияларга катнашудан тыелырлар иде. Бу клубка беренче әгъза итеп без Д. И. Ильинны, Чирковны тәкъдим итәбез, алар халыкны күчерүгә һәм кече яшьтәге ликвидаторларга каршы «уңышлы» эш алып бардылар. Сүзебезне исбатлау өчен, бер мисал китерәбез. Менә 1957 елны» 17 мартында Д. И. Ильин Минсредмашка нинди белешмә яза: «Теча елгасының суыннан һәм елга төбеннән алган анализ-

ларга таянып, төньяк канал аша Теча елгасын юдыруны һәм сусаклагычларның ташымавын тәэмин итеп, шундый нәтиҗәгә килергә мөмкин - Мөслим авылын һәм елга буендагы башка торак пунктларын күчерергә кирәк түгел, шулай ук Теча елгасы ярларына саклагыч чаралар куярга да кирәк түгел». Үз карьералары хакына дистә меңләп кешенең сәламәтлеген корбан иткән мондый чиновникларга карата йомшак булырга ярамый. Безгә, гомумән, йомшак булырга ярамый, чөнки без зарар күргәннәрнең хокукларын яклаучылар. Әле халыкның радиациядән нинди зур зарар күрүен киң җәмәгатьчелек белеп тә бетреми. Әйтик, менә кем белә, әле без апрель аенда гына бала вакытта ликвидатор булган Ибәтуллин Насыйбулланы җирләдек, ә ул инде шул чакта ук чәчсез калган иде. Гомеренең соңгы елларын ул бик газапланып уздырды һәм тамырлары, йөрәге тартышып, тилмереп үлде. 1998 елда ул үзен ликвидатор итеп тануларын сорап, судка гариза бирергә тырышып карады, әмма суд хәтта аның гаризасын кабул итүдән дә баш тартты, Вяткиннан шундый яшерен күрсәтмә барлыгын әйткәннәр. Караболаклылар Снежинский шәһәр судына шундый гаризалар китергәч тә, судья Двоеглазов мондый гаризаларны алмаячагын әйтте. Шушы хәлләрдән соң караболаклар судларга гариза бирмәс булдылар...

Радиациядән зарар күргән халыкның хокукларын бозган һәм радиация куркынычсызлыгы буенча закон һәм нормативларны бозган берәр чиновникка күргәзмә суд оештыруны тәкъдим итәбез.

Радиациядән зарар күргәннәргә түләү мәсьәләсендә дә хәл ителмәгән нәрсәләр бар. Чернобыль һәм Маяк законнары буенча, бу түләүләр МРОТка күчерелергә тиеш. Әмма хакимият, зарар күргәннәрне тагы бер тапкыр мыскыллау өчен, МРОТка 100 сум акча күчерүне уйлап тапкан. Радиациядән зарар күрүчеләргә бу мыскыллауны юк итү буенча Россиянең Конституция судына мөрәҗәгать итәр вакыт җитте.

Безгә Россия президенты белән очрашуны сорар вакыт та җитте, чөнки Россиядә радиация куркынычсызлыгы буенча хокук бозу очраклары, хәл ителмәгән мәсьәләләр бик күбәйде. Беренче проблема - «Маяк» производство

берләшмәсе эшчәнлегеннән зарар күрүчеләр буенча закон проектының 15 ел буе дәүләт тарафыннан эткәләп йөртелүе. Икенче проблема - дәүләт структураларыны» ликвидаторларны юк итү буенча аңлы рәвештә алып барган көрәшләре. Өченче проблема - радиация куркынычсызлыгы буенча дәүләтнең ачык сәясәте булмау. Без, Караболак халкы, моны бигрәк тә ачык тоябыз. Без үзебезгә карата бер генә файдалы ярдәм дә күрмәдек. Татар Караболагы авылы - ВУРС (Восточно-Уральский Радиационный След) территориясендә иң зур зарар күргән күчерелмәгән авыл. 1956 елда туган кешеләрнең, әгәр алар 70 яшькә хәтле җитә алсалар, радиация дозалары 152 сантиЗиверт булачак. Әмма шуңа карамастан бу авыл 2010 елга хәтле төзелгән реабилитация чаралары планына кертелмәгән. Радиациядан зарар күргәннәрнең хокукларын яклау буенча азмыкүпме эш башкарылса да, ул дәүләт тарафыннан түгел, чит илләрнең ярдәмендә эшләнгән эшләр. Путин трибунадан җәмәгать оешмаларын яклау, Россиядә гражданнарның активлыгын көчәйтү, җәмгыятьнең халык тарафыннан контрольдә булуы, Россиянең шундый эчке төзелешкә омтылуы турында сөйли. Әгәр радиациядән зарар күрүчеләрнең хокукларын яклаучы һәм радиация куркынычсызлыгы буенча Россиянең бөтен оешмалары бу мәсьәләләрне тикшереп, дәүләт программасы кабул итү буенча мөрәҗәгать белән чыксалар, президент сайлаулар алдыннан мондый очрашудан баш тартмас иде. Президент белән сөйләшү Караболак кебек күп кенә авылларның мәсьәләләрен хәл итүгә бер этәреч булыр иде.

«Радиациясез Караболак өчен» оешмасы. НИГЪМАТУЛЛИН ФӘРИТ НУРУЛЛА УЛЫ, ГАТАУЛЛИНА (ИСМӘГЫЙЛОВА) ГӨЛЬШАРА (ГӨЛЧӘҺРӘ) НАСЫЙБУЛЛА КЫЗЫ, ИБӘТУЛЛИН ФӘУКАТЬ НУРМӨХӘММӘТ УЛЫ. 1 июль, 2003 ел».

Соңгы 5 ел вакыт эчендә авыл активистлары мондый хатларны кайда гына язмаганнар, кемнәргә генә җибәрмәгәннәр, нинди генә буш җаваплар алмаганнар... Ул хатлар, ул җаваплар тау-тау... Менә шуларны күргәч, Россия бюрократиясенең нинди таш-тимер кыя икәнен аңлый-

сың, аның артына яшеренгән Россия хөкүмәтенең кешеләргә карата ни дәрәҗәдә кансыз һәм сансыз булуын күреп, тетрәнәсең... Россия президентлары Ельцинга, Путинга, Россия дәүләт Думасына, прокуратурага, судларга, Россия Конституция судына, кеше хокуклары яклау комитетларына татарларны» тилмереп, ялварып язган хатлары... Инде бөтен дөнья күреп торган, кире каккысыз дәлилләр, галимнәрнең, «бу җирләрдә яшәргә ярамый» дип биргән белешмәләре, авыл халкының тулысынча рактан авыруы һәм үлеп бетеп баруы - Россия өчен болар берсе дә дәлил булып тормый... Россия дәшми, Россия күрми, Россия татарларга ярдәм итми...

ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫ ХАЛКЫНЫҢ РОССИЯ ПРЕЗИДЕНТЫ БОРИС ЕЛЬЦИНГА ЯЗГАН ХАТЫ:

«Сезгә Уралдан, Чиләбе өлкәсенең Татар Караболагы авылы халкы, 1957 елны «Маяк» химкомбинаты шартаудан зарар күргән корбаннар мөрәҗәгать итә. Сезгә шуны да исегезгә төшерәбез, без Чиләбе өлкәсе картасында да, Кунашак районы картасында да юк, һәрхәлдә, без шунда җан асрасак та. Хәзер без Сезгә моның ни сәбәпле шулай булуын аңлатырга тырышырбыз, әлбәттә, әгәр ышансагыз, чөнки безгә беркем дә ышанырга теләми.

1957 елның каһәрләнгән ул 29 сентябрь көненнән соң инде 42 ел вакыт үтеп китте, әмма үлем һәр көнне безнең арабыздан 5-6 кешене алып тора. Кешеләр радиация белән бәйле рак, лейкоз, йөрәк, тамыр, тире авыруларыннан үләләр, инде өченче буында төрле гариплар туып тора, бу хәлләр безгә ул куркыныч көнне бер генә секундка да онытырга ирек бирми.

1957 елның 29 сентябрендә Татар Караболагы авылы халкы, олысыннан-кечесенә кадәр - авырлы хатыннар, имезүче аналар, мәктәпкәчә яшьтәге һәм мәктәп балалары барысы да кырда, бәрәңге, яшелчә җыюда эшлиләр иде. Әлбәттә, беркем бернәрсә белмәде һәм кыр өстеннән, Татар Караболагы авылы өстеннән үтеп киткән сәер томанга да беркем игътибар итмәде. Без шулай сентябрь һәм октябрь айларында һәм 1957 елның ноябрь аена кадәр, беренче кар

төшкәнче шулай кырда эшләдек, һәм, әлбәттә, безнең җирләребез дә, кырларыбыз да, без җыйган уңыш та, без үзебез дә радиациядән зарар күрүебезне белмәдек. Тиздән, шул ук 1957 елда, безне» коеларыбызны тракторлар белән күмеп киттеләр, ә авылда калган 2-3 коега «Коедан су эчәргә ярамый!» дип, ә елга буендагы такталарга «Караболак елгасының суын эчү һәм файдалану тыела. Елгага хайваннарны һәм кош-кортны якын җибәрмәскә!» дип язылган иде.

Хәрби киемле кешеләр өйдән-өйгә йөреп, гаилә составын һәм эре мөгезле терлекләрне язып чыгып киттеләр, ә Татар Караболагы авылын башка урынга күчерергә вәгъдә бирделәр.

Бөтен җиргә милиция постлары куйдылар, Татар Караболагы авылына керү һәм аннан чыгу катгый рәвештә тыелды. Бездән 2 чакырымнар булган Рус Караболагы авылын шунда ук күчерделәр. Татар Караболагы авылы халкы, котлары чыгып, вәгъдә ителгән күчерүне көтте. Авылның төп халкы булмаган кешеләр үзләре үк чыгып качты. Өсләренә ак маскахалатлар, битләренә противогазлар кигән «сәер» кешеләр радиацияне тикшереп йөрделәр, приборлар нормадан йөзләгән тапкыр артык күрсәтә иде. Әмма меңләгән кеше яшәгән Татар Караболагы авылын күчерү хакимият өчен файдалы булмаган, ахыры. Бу Чиләбе өлкәсе өчен дә, Кунашак районына да шактый кыйммәткә төшкән булыр иде. Күчерәсе урында, безнең Жданов исемендәге татар колхозын Кояш совхозы дип үзгәртеп кенә куйдылар. Ә Хөкүмәт һәм Мәскәү алдында Караболак авылы күчерелде, дип хисап бирделәр, әмма кайсысы күчерелгән - урыс авылымы, татарымы - ул хакта җентекләп тормаганнар. Шулай итеп, 3 мең кешелек татар авылы, зур бер татар цивилизациясе җир йөзеннән юкка чыкты. Кем өчендер дәүләт сере, әмма безнең өчен 1957 елгы «Маяк» шартлавы туган җирләребездә 300 елга тормышны өзде, өметне бетерде. Билгеле булганча, радиация сазлыклы, түбәнсу урыннарда озак саклана. Шуңа күрә Бугай сазлыклары, куркыныч җанвар кебек, радиация таратып яталар, ә бу сазлыктан безнең Караболак елгасы башлана. Бу елга кайчандыр тирән сулы иде, хәзер инде кибеп бара. Менә 42 ел инде без

шушы Караболак елгасыннан су эчәбез, анда су керәбез, терлек-туарны, кош-кортны шунда җибәрәбез, чөнки безнең башка суыбыз юк. Нәтиҗәдә, радиация белән бәйле авырулар коточкыч арта бара. Безнең сорауларыбызга каршы Чиләбе өлкәсе, Татар Караболагы авылында туфракта радионуклидлар нормадан артык түгел, дип җавап бирә.

Беренчедән, безне аларның беркайчан да килеп тикшергәннәре юк.

Икенчедән, без, Татар Караболагы авылы халкы, бу җирләрдә яңа гына яши башламадык, шартауга хәтле дә монда идек, 1957 елгы «Маяк»тагы шартлаудан соң да, инде менә 42 ел, дәүләт гаебе белән, радиация йотабыз.

1957 елда «Маяк» шартлап, 42 елдан соң, без Чиләбе өлкәсе Дәүләт архивыннан һәм «Маяк» комбинаты архивыннан яшерен материалларны эзләп таба алдык. Анда Чиләбе өлкәсе башкарма комитеты рәисе урынбасары Мамонтов Е. В. га облисполкомның баш инженеры Э. Раск язган радиация нәтиҗәләре буенча хисап доклады бар. Анда: «1959 елның 25 июнендә НИИРГ ясаган нәтиҗә буенча, Багаряк һәм Татар Караболагы авылларыында, Караболак елгасында һәм тугайларында югары зурлыкта радиациядән пычрану күзәтелә, шулай ук бу торак пунктларда яшәүчеләрнең радиация белән бәйле авырулардан чирләүләре арта бара. Алга таба Багаряк һәм Татар Караболагы халкының биредә яшәүләре куркыныч, һәм аларны кичекмәстән күчерү кирәк. Күчерү 78,5 миллион сумга төшәчәк», диелгән. Әмма бу акчалар кайда киткән соң?

Бездән күптән инде Кояш совхозы баш тартты. Тирәюньдә йөзләгән чакырымнарда үле кыр, аларны шайтан таягы каплаган, менә дистә еллар инде бирегә бер нәрсә дә чәчелми, чөнки безнең ашлыкны беркем кабул итеп алмый. Авылның исән калган кешеләре (әгәр аларны шулай дип атарга яраса), паспортларында мөһер торса да, шаһитлар булса да, үзләренең Татар Караболагында яшәүләрен исбат итә алмыйлар Чөнки 1957 елгы «Маяк»тагы шартлаудан соң, авыл халкының радиация пычракларын чистартуда катнашу фактын күрсәтмәс өчен, 1957-1958 еларда мәктәпне һәм авыл советы бинасын махсус ут төртеп яндырдылар. 1нче класстан башлап мәктәп балалары Рус Караболагы авылы территориясендә, Жданов исемендәге

колхоз кырларында, радиацияле җирләрдә эшләделәр, аларның бу хезмәтләрен бер урында да теркәмәделәр, хезмәт кенәгәләре дә бирмәделәр. Баш идарә начальнигы урынбасары Говорухин А. А әйтүенчә, имеш, «Маяк» архивларында һәм өлкәнең социаль яклау комитеты архивларында Татар Караболгы авылы халкын, мәктәп балаларын ликвидация эшләренә тарту буенча әмерләр юк икән. Ул чагында Татар Караболагы авылы халкы да, бигрәк тә, балалар, бернинди приказлар да таләп итмәделәр шул, колхоз председателе яки мәктәп директоры кайда барырга кушса, шунда бардылар.

Рус Караболагы авылы территориясе генә түгел, безнең бөтен Жданов исемендәге колхоз җирләре радиация белән агуланган иде. Ул чагында, 1958 елның язында, Рус Караболагы авылында чиркәүне шартлата башладылар, әмма, ни сәбәпледер, ахыргача шарлатып бетерә алмадылар. Шул кирпечләрне без кырып, чистартып, үзебезнең авылга ферма салырга ташыдык. Без бит боларны үз белдегебез белән түгел, начальство әйткәнгә эшләдек. Безне салам җыеп яндырырга да мәҗбүр иттеләр. Ни өчен? Дистә еллар инде безнең дәүләт Хиросимадагы атом шартлавын сөйли, шул ук вакытта Уралда Татар Караболагы авылының менә инде 42 ел буе радиацияле җирдә яшәп ятуын дәшмиләр. Дәүләт хәтта өлешчә дә безгә ярдәм итәргә теләми, әмма радиация аркасында югалткан сәламәтлекне инде ярдәм белән дә кире кайтарып булмый. Россия Федерациясенең исенә шуны төшерәбез - БЕЗ 42 ЕЛ БУЕ РАДИАЦИЯЛЕ ҖИРЛӘРДӘ ЯШӘГӘНЕБЕЗ ӨЧЕН, АГУЛАНГАН КАРАБОЛАК ЕЛГАСЫ ӨЧЕН ДӘҮЛӘТТӘН ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫНЫҢ ҺӘР КЕШЕСЕНӘ ТҮЛӘҮ ДӘГЪВӘ ИТӘ АЛАБЫЗ. Әмма безнең югалган сәламәтлегебезне инде берни белән дә кире кайтарып булмаячак...

Хәзер безнең белән чит ил галимнәре дә кызыксына, аларның беләсе килә - радиация тере организмга ничек тәэсир итә икән, һәм сөяк-җелекләренә хәтле радиация үтеп кергән кешеләр ничек үз гомерләрен яшәп бетерәләр... Шулай итеп, Мөслим авылы халкы кебек, Татар Караболагы авылы кешеләрен дә «тәҗрибә куяннары» кебек, тере организмга радиация тәэсирен өйрәнү өчен калдырдылар. Соң булса да, безгә ярдәм итүегезне, авылга махсус тикшер-

үчеләр җибәрүегезне, безне Закон белән яклавыгызны сорыйбыз. Без барыбыз да үлеп бетәбез бит инде...»

Әмма Мәскәү татарларга ярдәмгә ашыкмый. Коры җавап, өстән төшерү өчен генә язылган буш сүзләр... «Сезнең хатыгызны, тикшереп, чара күрү өчен, Чиләбе өлкәсе хакимиятенә җибәрдек...» Чиләбе исә татарларның җан газаплары белән язган хатларын район үзәге Кунашакка җибәрә, район исә җирле үзидарәгә төшерә. Кояшның татарларны күрә алмаган җитәкчесе бер кычкырып көлә дә, шуның белән эш бетә...

Заманалар үзгәрә, президентлар алышына, һәм татарлар инде Россиянең яңа патшасына, ярдәм сорап, яңа хат язалар...

ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫ ХАЛКЫНЫҢ РОСИИЯ ПРЕЗИДЕНТЫ ВЛАДИМИР ПУТИНГА ЯЗГАН ХАТЫ:

«Сезгә менә инде йөзләрчә тапкыр могҗиза белән исән калган Урал татарлары - Чиләбе өлкәсенең Татар Караболагы авылы халкы яза. Исегезгә төшерәбез - без Чиләбе өлкәсе карталарында юк, хәтта судлар да безнең барлыкка ышанмый, әмма без бар.

Безнең хөкүмәт үзен гел якшы яктан күрсәтергә тырыша, имеш, ул башка халыкларга булыша. Кайдадыр бәлаказалар булса, кызганып, аны телевизордан күрсәткән булалар, радиодан сөйлиләр. Ә үзебезнең ил эчендә булган радиацион шартлаулар сәбәпле кешеләрнең газапланып үлүләре һәм тилмереп яшәүләре турында Президент та, министрлар да күрмиләр дә, ишетмиләр дә. Менә 42 ел инде без, Татар Караболагы авылы халкы, 1957 елда «Маяк»та булган радиацион шартлау аркасында шулай газапланып яшибез.

(Бу урында Борис Ельцинга язган тарихи мәгълүмат китерелә, шуңа күрә, аны күчереп тормыйбыз. - Ф. Б.*)*

Коншак районы архивында бер яшерен документ бар, анда 1957 елның 1 ноябренә Татар Караболагы авылының һәм Жданов исемендәге колхоз җирләренең ни дәрәҗәдә радиация калдыклары белән агулануы хәбәр ителә. Шулай итеп, барлыгы 3995 гектар җир, 3217 га авыл хуҗалыгы җирләре, 2374 га сөрү җирләре, 727 га печәнлекләр, 29 га көтүлекләр радиация белән агуланган, булып чыкты. Жданов исемендәге колхозның бөтен радиацияле җирләре авыл

хуҗалыгы өчен яраксыз булып чыкты. Ә кешеләр менә шушы үле җирдә инде 42 ел яшәп яталар...

Дәүләтнең безнең алда гаебе бик зур. Безне, Татар Караболагы авылы халкын, «Маяк» шартлаганнан соң радиация белән генә агулап калмадылар, ә тәҗрибә куяннары урынына шул үле җирдә яшәргә дә калдырдылар. Хакимиятнең иң зур җинаяте тагы шунда, ул безне, белә торып, кешеләре күчерелгән радиацияле Рус Караболагы авылына радиация калдыклары җыярга җибәрде. Рус Караболагы авылының соңгы кешесе чыгып китүгә, 1958 елның 1 апреленнән башлап, без ломнар һәм бульдозерлар белән кирпеч биналарны җимерә башладык: 2 таш йорт, май заводы, кибет, мәктәп, чиркәүнең кирпеч коймалары һәм үзе... Без шулай ук радиацияле кырларда салам, печән кибәннәрен яндырдык, агачларны төпләп, яндырдык, аннан ул җирләрне тирән итеп сөрдерделәр. Аннан бу җирләргә бездән яшь агач үсентеләре утырттырдылар...

Безнең шуны беләсебез килә - безне ул радиацияле кырларга өстәмә нурланыш, чир алырга кем җибәргән, кем шушы эшкә әмер биргән? БУ БИТ - ГАСЫР ҖИНАЯТЕ, ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫ КЕШЕЛӘРЕННӘН, ТАТАРЛАРДАН КӨЛҮ, МЫСКЫЛ ИТҮ! Шуңа күрә дәүләтнең бу җинаятен без судлар аша исбатларга тиеш түгел, ә бәлки Россиянең демократик судлары безне якларга тиеш. Дәүләт Татар Караболагы авылы кешеләре алдында түләп бетерә алмаслык бурычлы - югалткан сәламәтлегебез өчен, күргән газапларыбыз өчен, ишеткән мәсхәрәләребез өчен...

БЕЗ - УРАЛ ТАТАРЛАРЫ! Без 1957-1958 елларда документларыбызның да ни өчен юк ителгәнен, яндырылганын яхшы аңлыйбыз. Без радиациядән үлеп бетмәсәк тә, хөкүмәт, шулай итеп, безне күптән күмеп куйды инде, аның өчен без юк. БЕЗНЕҢ НИНДИ ҖӘҺӘННӘМДӘ ЯШӘВЕБЕЗНЕ БӘЛКИ СЕЗ БЕЛМИСЕЗДЕР ДӘ. УРАЛ ТАТАРЛАРЫНЫҢ ИСӘН КАЛГАН НӘСЕЛЕ СЕЗГӘ МОНЫ БЕРКАЙЧАН ДА ГАФУ ИТМӘЯЧӘК. ТАТАР КАРАБОЛАГЫННАН БЕР ГЕНӘ КЕШЕ ИСӘН БУЛСА ДА, БЕЗ РАДИАЦИЯ ҖИНАЯТЕНЕҢ ТЕРЕ ШАҺИТЛАРЫ БУЛЫП ТОРАБЫЗ.

Татар Караболагы авылы халкы, 1957 елгы шартлау нәтиҗәсендә, ихтыярсыздан радиация калдыклары белән агуланды, әмма татарлардан кала барысын да күчереп бетерделәр. Чиләбе өлкәсе хакимияте әйтүенчә, БУ - КЕШЕ ОРГАНИЗМЫНА РАДИАЦИЯНЕҢ ТӘЭСИРЕН МАХСУС ТИКШЕРҮ, БУ - ТАТАР-БАШКОРТ ХАЛКЫНА КАРАТА ЭТНОЦИДҺӘМ ГЕНОЦИД.

Без Россия Хөкүмәтеннән һәм Россия Президентыннан түбәндәгеләрне таләп итәбез:

1. Россия Федерациясенең 1998 ел, 26 ноябрьдә кабул ителгән 175-ФЗ номерлы «О социальной защите граждан РФ подвергшихся радиации вследствии радиационного взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году» дип аталган законының 1 статьясы, 4нче пукты нигезендә, без, Татар Караболагы авылы кешеләре дә, Мөслим авылы кебек, радиацияле территориядән күчерелергә тиешле Россия гражданнары булып исәпләнәбез.

2. Судлар аша яки судларсыз, 1957 елгы шарлаудан соң радиацияле урыннарда эшләгән Татар Караболагы авылы кешеләрен ликвидаторлар итеп танырга.

Уралда татар халкы радиациядән үлеп беткәнче, безгә ярдәм итүегезне сорыйбыз.

Хәзергә каләм тота алырлык һәр Татар Караболагы авылы кешесе бу хатка кул куя.»

Әмма заманалар үзгәрсә дә, Караболак татарларына карата берни дә үзгәрми. Аларны күчерергә дип беркем килми, радиацияле җирдә яшәгәннәре өчен, аларга ташлама акчалары бирелми, ул гына да түгел, суд белән, булган азмаз льготаталарын да тартып алалар...

Татарлар тагын Мәскәүгә ярдәм сорап хат язарга мәҗбүр булалар...

ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫ ХАЛКЫНЫҢ РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕ ГЕНЕРАЛЬ ПРОКУРОРЫ УСТИНОВКА ЯЗГАН ХАТЫ:

«Безнең судларда татар халкына карата булган геноцид һәм этноцид, безгә карата булган гаделсезлек, татар халкының хокуклары кысылу һәм бозылу һәм Россия судларында булган законсызлык безне соңгы чиккә җиткерде.

Белгәнегезчә, 1957 елгы «Маяк»тагы шартлаудан соң, бездән ярты чакырым ераклыкта булган, безнең белән бер елга суын эчкән Рус Караболагын күчерделәр. Ә безне, Караболак татарларын, тәҗрибә куяннары кебек, бөтен дөньяның тикшерү лабораторияләре өчен калдырдылар. Югыйсә, без, татарлар да, 1957 елгы «Маяк»тагы шартлаудан соң зарар күргән торак пунктлар исемлегенә кертелгән идек бит. Һәм 1959 елның 29 сентяберендә 546 номерлы яшерен приказга кул да куелган булган. (№ 77 СС от 17.11.59 г.) Ул приказ «О немедленном выселении жителей села Татарская Караболка в деревню Аширова, Аливкуловского района, 8-е отделение Тахталымского совхоза Кунашакского района» дип атала.

«Маяк»та шартлаганга кадәр, безнең һәм русларның паспортларында авыл исеме бер иде - Караболак. Шуңа күрә, русларны күчергәч, без дә юкка чыктык. Хөкүмәт безне онытты, безне Чиләбе өлкәсе картасыннан сызып ташладылар, шулай итеп, халык җир йөзеннән дә юк ителә... Без инде болай да үлемгә хөкем ителгәнгә күрә һәм дөньяда юк дип исәпләнгәнгә, хөкүмәт татар халкын радиацияле җирләрне чистартуда кол итеп файдаланырга булды. Безнең ризалык турында беркем сорап тормады, безнең нинди җәһәннәмдә эшлисебезне беркем аңлатмады. Без ялланкул, яланаяк радиацияле пычрак җирдә эшләдек, битлекләр кимәдек, безгә эшләгәнебезгә бернинди документлар бирмәделәр, шулай итеп, «дәүләт сере»н сакладылар... Ә без «тәҗрибә куяннары» булып тордык, шушы хәлләрнең корбаны булдык, зур түрәләр өчен без «дәүләт сере» идек... Әмма без сезнең исегезгә төшерәбез, әфәнделәр, БЕЗ ӘЛЕ ҮЛЕП БЕТМӘДЕК, менә инде 45 ел картада бөтенләй булмаган, өстенә РАДИАЦИЯ дигән аждаһа сулап торган радиацияле Татар Караболагы авылында яшибез. Бүгенге көнгә, ягъни, 2000нче елның 17 августына, Росгидрометның югары квалификацияле белгечләре әйтүенчә, без яшәгән Татар Караболагы авылында һәм суын эчкән Караболак елгасында стронций-90 ның күләме бер квадрат километрга 5-7 кюри булып тора, кайбер урыннарда хәтта 20 кюрига хәтле җитә! Ышанып булмыймы? Безгә дә ышанып бетмиләр, безгә хәзер бөтен дөньяның галимнәре килә.

Әмма безне Президент белән үзебезнең хөкүмәт кенә ишетергә дә, күрергә дә теләми. Безнең милләтебез инде үлеп бара, өченче, дүртенче буын гариплəр туа. Хәтта Россия Федерациясенең «О социальной защите граждан подвергшихся воздействию радиации в результате взрыва на ПО «Маяк» в 1957 году и, непосредственно участвовавших в работах по ликвидации последствий аварии» дип аталган Законыннан соң да безнең Хөкүмәт радиациядән зарар күргән Татар Караболагы авылын исенә төшермәде һәм ликвидаторлар алдында үзенең бурычын онытты. Аның каравы, бөтен матбугат чараларында Хиросима һәм Нагасакидагы шартлауны искә алдылар һәм матәм игълан иттеләр. Безнең Хөкүмәт түрәләре бигрәк «изге» инде, шулай бит?!

Һәм менә 45 елдан соң, Россия суд юлларында йөреп, күпме мыскыллау һәм түбәнсетү күреп, без, Татар Караболагы авылы ликвидаторлары үзебезнең хаклы икәнебезне исбатлый алдык. Ягъни, үзебезнең 1957 елгы «Маяк» шартлавыннан соң ликвидация эшләрендә катнашуыбызны документлар һәм шаһитлар ярдәмендә раслый алдык, моны Россия Федерациясенең 2000 елның 14 декабрендә кабул ителгән Законы да кире кагарлык түгел иде. (Статья 45, глава 27, часть 2 ГПК № 35.) Безнең ликвидация вакытында эшләвебезгә документлар 1957-1958 елларда мәктәптә һәм авыл советында «махсус янгын» вакытында юкка чыгарылганлыктан, ул чагында Хөкүмәт безгә бернинди документ та бирмәде, ә 45 елдан соң таләп итә.

1998 елда, Озерский шәһәр суды карары белән, Чиләбе өлкә суды тикшерүеннән соң, 45 ликвидаторга таныклыклар бирделәр. Һәм авыру кешеләр, үлем алдыннан булса да, шул мескен акчалар белән файдаландылар, ә 3 кеше, шул акчаларга ышанып, вакытынннан алда эшеннән дә китте. Әмма без тиз сөенгәнбез икән. Ике елдан соң Чиләбе өлкәсе суды рәисе Вяткин Ф. М., өлкә хакимияте башлыгы Сумин П. И. җитәкчелегендә һәм өлкәнең социаль яклау бүлеге начальнигы Гартман Н. А. ярдәмендә, безне кисәтеп тә тормастан, Озерский судының карарын юкка чыгарды.

Беркем дә радиация җәһәннәмендә эшләргә теләмәгәндә, без дәүләткә бушка ярдәм иттек, шуның өчен, 45 елдан соң булса да, Хөкүмәт үзе гафу үтенеп, бернинди судсыз, безгә бу ликвидаторлык таныклыкларын бирергә

тиеш иде. Аның урынына безне, концлагерьдагы кебек, суд залларында газаплыйлар, ә без җинаятьчеләр түгел бит. Менә без тагы 5 ел инде судлар белән «сугышабыз», инде ничә тапкыр исбатланган фактларны исбатлыйбыз, түбәнсетүләргә түзәбез. Хөкүмәт нәкъ шуны көткәнчә, 4 ликвидатор бу җәзаларга түзә алмыйча, үлеп киттеләр, чөнки безнең сәламәтлегебез инде болай да беткән. Акча юклыктан һәм авырулар сәбәпле, без Мәскәүгә хәтле барып җитә алмыйбыз, ә безнең документлар, мәгънәсез җаваплар белән, Чиләбедән кире кайта. Без 45 ел буе шушы каргалган, агуланган җирдә яшибез, һәм инде күбрәккә дә хакыбыз бар. Бер генә дәүләттә дә, бер генә закон буенча да инде бер тапкыр исбатланып бирелгән таныклыкны көчләп кире тартып алмыйлар! ТҮРӘ ӘФӘНДЕЛӘР, БЕЗ ҖИНАЯТЬЧЕЛӘР ТҮГЕЛ БИТ, Ә СЕЗ ЭШЛӘГӘН ҖИНАЯТЬНЕҢ ШАҺИТЛАРЫ ГЫНА!»

ӘЙЕ, БУ ТАТАРЛАР — АТОМ КОРБАННАРЫ...

Татар Караболагы авылы - Россия дәүләтенең экологик, этник геноциды нәтиҗәсе... Татарлар шушы гасыр җинаятенең тере шаһитлары... Шуңа күрә Россия өчен аларның булмаулары, үлеп бетүләре кирәк. Шуңа күрә Россия бу татарларга ярдәм итми, ул гына да түгел, яңа радиация белән аларны тончыктырып, агулап тора. Шуңа күрә Россиядән ярдәм көтү - ул үтерүчедән мәрхәмәт көтү белән бер.

Инде бу хакта бөтен дөнья белергә тиеш - халыкара судлар, кеше хокукларын яклау оешмалары, экологлар, табиплар, галимнәр, сәясәтчеләр...

Бүгенге көндә бер күбәләкне, бер бөҗәкне саклап калу өчен халыкара оешмалар төзелә, зур акчалар тотыла, зур сүзләр сөйләнә...

Ә монда кеше хәтле кеше, милләт хәтле милләт терелэй Россиянең атом казанына салып кайнатыла!

«Маяк» берләшмәсе алга таба да үзенең эшчәнлеген шулай дәвам итә икән, мондый куркыныч, мондый газаплы үлем бер татарларга гына түгел, бөтен тирә-якка яный. «Маяк» берләшмәсе - бөтен дөнья өчен иң куркыныч, иң пычрак атом чүплеге... Шуңа күрә бүген сүз бары тик «Маяк» берләшмәсен яптыру турында гына барырга тиеш.

ТАТАР ФАҖИГАСЕ БӨТЕН ДӨНЬЯ ӨЧЕН ГЫЙБРӘТ БУЛЫРГА ТИЕШ.

...Татар Караболагы авылы үзенең тагы бер моңсу, хәвефле көзенә кереп килә... Аларны атом утына салып кайнаткан чорның 46нчы көзенә... Ул елны да халык, берни белми, бәрәңгесен алган, яшелчәсен әзерләгән, кышка дип, мал-туарын симерткән... Ул елны да кызлар, алдагы туйларын көтеп, кич утырып, чигү чиккәннәр, егетләр абзар-кура яңартканнар, яңа йортларга нигез салганар... Әле беркем дә алда аларны нинди җәһәннәм газаплары көтеп торганны белми... Авылдан ерак түгел булган атом шартлавы аларны терелəй утта яндырасын, яшьтән үк бөтереп, кабергә кертәсен, баласыз, нәселсез, саулыксыз калдырасын, күпләрне тере гарип ясыйсын, бөтен авылның рак чиреннән кырыласын, исәннәрнең җүләрләнеп йөрисен әле беркем дә белми... Дистә мең еллар шушы җирдә яшәгән, борынгы сән-гуннарның бөек нәселен дәвам иткән, Төрки каганатлар, Алтын Урда дәүләтләренең варислары булган Караболак татарлары, Атлантида кебек, бу дөньядан инде китеп бара иде...

ТАТАР КАРАБОЛАГЫ АВЫЛЫНЫҢ СОҢГЫ КАҺАРМАНЫ, МИШӘР ХАТЫНЫ ГӨЛЧӘҺРӘ ИСМӘГЫЙЛОВАНЫҢ АТОМ ФАҖИГАСЕНӘ 45 ЕЛ ТУЛУ УҢАЕННАН АВЫЛДАШЛАРЫ АЛДЫНДА СӨЙЛӘГӘН ЧЫГЫШЫ:

(2002 ел, 29 сентябрь.)

«ҮТКӘННӘРЕМ АВЫР ӘКИЯТ МИНЕМ...»

Чыгышыма сүз башы итеп мин үзебезнең татар шагыйре Һади Такташның «Мокамай» шигыреннән әнә шул юлларны алдым... Әйе, моннан 450 ел элек, Иван Грозный Казанны алганнан соң, көчләп чукындырудан качып, Болгар җирләреннән бирегә килеп урнашкан татарларның язмышына зур фаҗига һәм авырлыклар туры килде. Куе урман эчендә, кечкенә генә елга буенда алар кыргый табигатьтән һәм күрше кабиләләрдән зур тырышлык белән меңнәрчә гектар җирләр яулап ала алганнар, нык авыл һәм хуҗалык корганнар, патша чорын, революцияне, колхозлаштыруны, төрле сугышларны, репрессияләрне, радиа-

ция афәтен башларыннан кичергәннәр. Әмма алар өчен бүген иң газаплысы - авылның күз алдында үлеп баруы, бетүе...

Караболак халкы! Авылдашларым! Сезнең исемнән бүген бирегә килгән кунакларга рәхмәт әйтергә рөхсәт итегез. Башкалар, ахырысы, курыктылар һәм Чиләбе хакимиятенең бу күңелсез юбилейны күрсәтү белән мавыкмаска, дигән киңәшләрен тыңлаганнар. Әйе, без бүген моннан 45 ел элек булган авыр хәлләрне искә төшерәбез. Әйе, бүгенгесе көндә Россия белән аның атом-төш коралы булганга гына хисаплашалар. Әмма Россиянең бу чагыштырмача бәйсезлеге безнең сәламәтлегебез хакына яуланды. Атом-төш коралын ясауда күрсәткән ашыгычлык, кабалану соңыннан ВУРС һәм Теча проблемаларын китереп чыгарды. Советлар Союзы кыска вакыт эчендә атом калканын булдырды, әмма моның өчен без үзебезнең сәламәтлегебез һәм гомерләребез белән түләдек.

Әйдәгез, бу авария фаҗигасенең беренче көннәрен искә төшерик. Безгә бит бернәрсә дә хәбәр итмәделәр, без үзебезнең бакчаларыбызда, кырларда, урманнарда, өйләребездә коточкыч радиациядән тончыктык. Ничек итеп яшь балаларның, бернинди саклык чаралары күрмичә, яланкуллап, радиацияле бәрәңге-яшелчәне җиргә күмүләрен искә төшерик.

Алар бит шунда ук ашап, радиацияле елга суы да эчтеләр... Ничек итеп безнең авылны һәм елганы «ябып» куюларыын да искә төшерик... Ничек итеп 57 елның көзендә безне күчерергә әзерләүләрен искә төшерик... Ничек итеп без бу чорда баш әйләнүләрдән, күңел болганудан, канлы эч китүләрдән газаплануны да искә төшерик... Чәчләре коелган балаларны искә төшерик... Аларны дәваларга алып китүләрен, шуннан соң гына кайберләрендә яңадан чәч үсүен күпләр белмиләрдер дә... Безнең авылдашларны радиациядән дәваларга алып китүләрен дә бөтен кеше белмидер... Авылдашларның радиациядән үлүләрен дә күпләр белмидер, чөнки без аларны башка чирләрдән үлә, дип уйлый идек... Чөнки бездән дөреслек яшерелгән иде, хакимият тарафыннан дөрес диагноз кую тыелган иде. Авариядән соң 270 кеше авырды, дип әйтү ул ялган, ул

вакытта ук авыручылар һәм үлүчеләр саны 2 тапкыр күбрәк иде. Бу саннарны хокук яклаучыларга һәм экологларга ачарга кирәк әле. Шул радиацияле кырларны сөргән һәм инде дөньядан киткән авылдашларыбыз алдында, әйдәгез, башларыбызны иик. Шул агулы җирләрдә йөзләрчә гектар агач утырткан һәм иртә дөньядан киткән урман хуҗалыгы хезмәткәрләре хәтере алдында баш иик. Радиация пычракларын җыештырган һәм бик яшьтән дөнья куйган ликвидатор балалар алдында башларыбызны иик. Үзебезнең авыру аналарыбызны, хатын-кызларны искә төшерик, мөселман тәртипләре буенча тәрбияләнгән, сабыр, тыңлаучан, күп балалы гаиләләрне зур түземлек белән үстерәп барган ул апа-сеңелләр дә күбесе дөньядан китте инде... Радиация, нурланыш авыруыннан тыш, тагы бик күп авыруларның чыганагы булып тора. Иң беренче чиратта ул - рак, ягъни, яман шеш. Аннан тыш, ашказаны-эчәк авырулары, туры эчәк, йөрәк-тамыр авырулары, умыртка-буын чирләре, иммунитет белән бәйле авырулар, нерв системасының бетүе һәм хәтта күз авырулары... Бүген бигрәк тә нәни караболаклыларны исә алыйк, - алар я үле тудылар, яки бик иртә үлделәр, бүген авырулардан газап күрүче сабыйлар да бар... Дәүләт бүген бирегә җыелган гади кешеләр алдында зур бурычлы. Караболак проблемасын һаман хәл итмичә суза килү аның халыкара мәйданга чыгуына китерергә мөмкин. Түрә әфәнделәр, әйдәгез, без үз өебездә килешүгә килик инде, проблемаларыннан чыга алмаган Россия өчен тагы бер проблема тудырмыйк.

Мин бүген Караболак өчен иң мөһим булган мәсьәләләргә тукталырга телим.

1. Татар Караболагы территориясенең радиациядән пычрану дәрәҗәсе.

РосГидрометның хөкүмәт раслаган картасы буенча, авыл эчендә 7 кюри/кв км куелган. Бу карта турында без алар белән сөйләшкәч, алар бу тикшерүләрнең өстән-өстән генә булуы турында әйттеләр. Елга тугайлары да, хәтта Кече Татар Караболагы (Мусакай) территориясе да тикшерелмәгән, ул авылда, Халыкара Симпозиумда әйтелгәнчә, радиация 17 кюри/ккв км тәшкил итә. Ә зур һәм кече Караболак исемнәре алар шартлы гына, без бер авыл кешеләре

булып исәпләнәбез, паспортларыбызда да туган урыныбыз булып Караболак күрсәтелгән. 2000 елның 8 декабрендә Подтесов уздырган комиссия утырышында Караболак территориясендә радиация 2О кюри/кв км дип әйтелде, димәк, РосГидрометның да картасына төзәтмә кертергә кирәк. Татар Караболагында радиация дәрәҗәсен өйрәнгән тагы 4 оешма бар - Чиләбедәге ФИБ, Озерскийдагы шундый ук больница, «Маяк» һәм ОНИС, һәм Чиләбе санэпеднадзоры - аларда бик җитди материаллар бар. Хәзер радиациядән сер ясалмый, шуңа күрә без бу материалларны таләп итә алабыз. Шулай ук СССР хөкүмәте архивларында Урта Машина төзү Министрлыгы архивларында да Караболак буенча материал булырга тиеш. Бәлки бирерә утыручы кайбер кунаклар безгә аларны алырга ярдәм итәрләр?

Елга буенча басылып чыккан материаллардан күренгәнчә, елгага юл ябылырга тиеш. Бүгенге көндә Татар Караболагы авылындагы бакча һәм ишегалларында да радиация белән пычрану артканнан-арта бара. Радиация печән, тирес, утын, авыл хуҗалыгы продукцияләре белән әнә шулай йортларга кайта! Хәзер мин сезгә шундый саннар әйтәм, аларны ишеткәч, чәчләрегез үрә торыр. 1997 елда Чиләбенең санэпеднадзоры ясаган рәсми хисап буенча, Кече Караболак җирләрендә радиация белән агулану - 38 ки/кв км, ә Олы Караболакта - 18 ки/кв км. Бу бит - без җиләк, гөмбә җыя торган урыннар, анда безнең малларыбыз йөри, балалар су коена, аннан без утын ташыйбыз, печән чабабыз, су эчәбез, һавасын сулыйбыз, кыскасы, без шунда яшибез. Безнең организмыбызга кергән барлык нәрсә - шуннан. Безнең авырулырыбыз, иртә үлем, балаларның саусызлыгы нәкъ шуның белән аңлатыла. Хәтерегезгә төшерәм - радиация 2 ки/кв км булганда, хакимият реабилитация чараларын күрергә тиеш, ә инде радиация 3 ки/кв км булганда, Чернобыль законы буенча, торак пункт башка урынга күчерелергә тиеш. Ә без бирерә 38 һәм 18 саннарына ия!!! Бу - радиация эзе үткән иң югары күрсәткеч. 1997 елда Чиләбе санэпеднадзор тикшерүе буенча, Караболак кешеләрендә тупланган радиация 21 дән 96 сЗв (сантизиверт) тәшкил итә. Бу - радиация эзе үткән ВУРСта иң югары күрсәткеч. Исегезгә төшерәм, Россия законы буенча, ради-

ация дозасын 7сЗв алган кешеләр зарар күргән булып исәпләнә һәм льготалар ала.

2. Караболак халкының сәламәтлеге. Сәламәтлеккә иң зур зарар килгән вакыт авариядән соң беренче айлар һәм беренче еллар булды. Караболакта һәр гаилә, һәр нәсел 50нче еллар ахыры, 60нчы еллар башында туган авыру балаларга ия. Минем нәселемдә генә дә алар дүртәү. Ә Караболак буенча алар күпме? Күп нәрсәләр турында, без, гомумән берни дә белмибез, чөнки кешеләр вакыты җитмичә төшкән яки үле туган балалары турында әйтмиләр иде. Аларның да бәхетле булырга хаклары бар иде бит, әмма бу балалар яки үле туды, яки аларның тормышлары тоташ газапка әйләнде. Беренче еллар ликвидаторлары, бигрәк тә, сөякләре ныгып бетмәгән ликвидатор балалар зур зарар күрделәр. СССРның дәвамчысы булган бүгенге Россиянең мәкере бу бала ликвидаторларга каршы көрәштә бигрәк тә ачык күренде. Дәүләт бу балаларны радиация пычрагында эшләргә мәҗбүр итте, шулай итеп, аларның сәламәтлегенә әйтеп бетермәслек зыян салды, һәм, ахырда, ликвидаторлык таныклыкларын юк итә башлады. Әле алар пенсия яшенә дә җитмәгән иделәр, хәзер инде күпләре бу дөньяда юк. Күпләр суд юлларында йөргәндә үк үлеп киттеләр. Караболакның сигез зиратындагы кабер ташларыннан газаплы карашлар Чиләбе түрәләрен теге дөньяда да эзәрлекләрләр әле. Гаепле ике фамилияне мин хәзер үк әйтәм - болар СУМИН һәм ГАРТМАН. Караболак халкының сәламәтлеге буенча дөрес мәгълүматларны әйтеп булмый, чөнки СССРда радиация буенча дөрес диагноз куярга рөхсәт ителмәде, хакимият үз җинаяте өчен җавап бирергә теләмәде. Кайбер оешмалар бу юнәлештә эш алып бардылар, әмма безгә аларга юл ябык. Эш шуның белән дә катлаулана - архивлар юк ителә. Кайбер мәгълүматлар буенча, мәсәлән, «Маяк» архивында 1976 елга кадәр булган, радиация белән бәйле (ВУРС) күп документлар юк ителгән. Без соңгы 45 елда Караболак халкының гомер озынлыгы буенча мәгълүматларны булдырырга уйлыйбыз. Монысын бездән бер генә түрә дә яшерә алмый инде. Россиянең һәм халыкара экологик, хокук саклау оешмаларының безгә бу эштә ярдәм итүләрен сорыйбыз.

3. Ликвидаторларны юк итү мәсьәләсе.

Ликвидаторларны юк итү буенча оятсыз кампания бөтен ил буенча таралды, әмма бары тик Чиләбе өлкәсендә генә ул бөтенләй кешелексез һәм гарип төс алды. Гартманның йомышчылары Чиләбе өлкәсе буенча гына түгел, тирә-күрше өлкәләрдә дә суд протестлары белән чабулап йөриләр. Чиләбе өлкәсендә дистәләгән кешегә эшләрен судта караудан баш тарттылар, хәтта гаризаларын да кабул итмәделәр. Бер генә мисал китерәм. Татар Караболагының 20ләп ликвидаторын Коншак район судына чакыртып, штраф салу белән куркытып, дәгъваләреннән баш тарту турында гариза яздыралар. Бу - чыкылдап торган законсызлык билгесе. Әгәр дә сез безнең ликвидаторлык эшләре яңадан каралсын, дисәгез, бергәләп Золотов исеменә гариза язарга кирәк, ышанам, ул чагында Коншакның бу суд хезмәткәре үз урыныннан пуля кебек очачак. Караболак мәктәбендә һәм Кояш совхозында оештырылган янгында безнең бөтен документларыбыз юк ителсә дә, без үзебезнең 1957 елгы авария нәтиҗәләрен бетерүдә катнашуыбызны исбат итә алабыз. Күп кенә кече һәм олы яшьтәге ликвидаторларның таныклыклары юк, әмма нык торырга кирәк. Үз хокукларыбыз өчен көрәшне туктатырга ярамый, алар безгә конституция һәм закон белән каралган. Сез, бу афәттән исән калучылар, илгә иң кадерле булган нәрсәне - сәламәтлекне бирдегез. Һәм дәүләт сезгә үзе салган бу зыянны капларга тиеш. Сез инде яшь түгел, авыру, сезнең балаларыгыз һәм оныкларыгыз да авыру. Сезнең күпчелегегез эшсез, я бик аз хезмәт хакы яки пенсия ала. Сумин һәм Гартманның кереме белән чагыштырганда, бу - диңгездә бер тамчы, әмма шуны онытмагыз - аларны бу тәхеткә сез утырттыгыз, алар сездән бәйле булырга тиеш, киресенчә түгел!!! Бу ташламалар сезгә аз булса да гомерегезне озайтырга ярдәм итәчәк.

4. Елгадагы хәл буенча.

Елганы тикшерүләр күрсәткәнчә, аның тугайларында бик күп радиация тупланган, бер квадрат километрга дистәләрчә кюри. Һәм бу радиацион агулану арта бара. Елына 2 кюри радиацияне Караболак территориясеннән агып килә торган елга калдыра, аның бер өлеше тугайларга һәм

елга ләменә утырып кала, аннан кеше организмына, хайваннарга, бакчаларга үтеп керә. Бу 2 кюри Караболакка радиация болыты үткән җирләрдән агып төшә. Икенче яктан елганы Төньяк проект харап итә, ул Теча каскадын Караболак белән бәйли. Аның әле ни дәрәҗәдә эшләвен без белмибез. Бәлки ул радиацияле суны Караболакка агызу яз көннәрендә яки яңгыр вакытларында гына буладыр - без белмибез. Моны әле өйрәнергә кирәк. Елгага өченче зур зыян - ул Кәсле шәһәреннән канализация суларын бирегә агызу. Моны Чиләбе түрәләре ел буе кире кагып килделәр, хәзер инде таныдылар. Аннан Караболак елгасына промышленность һәм бәдрәф пычраклары, чистарту үтмәгән хәлдә, агып төшә, дигән шик бар. Елгадан килгән сасы исне шуның белән аңлатырга мөмкин, Бугай сазлыкларыннан томан рәвешендә килгән күгәрек тә шуның нәтиҗәсе булырга тиеш, менә дистә еллар инде июль аенда безнең бакчаларда үсемлекләр корый бит. 2001 елны елгада булганнан соң кыз баланың һәм Зәбир авылы хатынының үлүе дә суның канализиция һәм радиация белән пычрануына бәйле. Быел авылда үлгән ир-атның үлеме дә шуңа охшаш, диделәр. Бугай сазлыгында бик куркыныч инфекция яки химия калдыклары оялаган булырга да мөмкин. Моны әле тикшерергә кирәк. Без бу үлем турында сөйләп, кызның әнисен борчыйсыбыз килми, әмма Мәскәүгә җибәрелгән анализлар нәрсә күрсәткән, нинди диагноз куелган, бу хакта белергә кирәк. Моңа санэпеднадзор җавап бирер.

5. Караболакларга каршы эшләнгән җинаять.

Авариядән соң эшләнгән беренче җинаять - дәүләтнең бу хакта дәшмәве, бу хәлләрнең сәламәтлек өчен куркыныч икәнлеген әйтмәүләре, кайчакта хәтта махсус адаштыру, бутаулары. Хәтерлисезме, безне 1957 елны күчерергә өзерли башлагач, нефть табылу турында «җырладылар» бит. Төп зыянны халык менә шул беренче айларны һәм елларны күрде. Әгәр безгә элементар нәрсәләр турында вакытында әйткән булсалар, күпләр бүген дә исән булырлар иде, бу хәтле авырулардан газапланмаслар иде. Хәтерлисездер, үзләре безгә махсус ябык киемнәрдән килгәннәр, үзләре һаман нефть турында сөйләгән булалар!!!

Икенче зур зыян - дөрес диагноз куюның тыелуы булды. Бу - аерым тема, ул документларны эзләп табарга һәм

фаш итәргә кирәк. Әгәр туганнары кешенең нинди авыру белән чирләгәнен белмәсәләр, аны ничек дәваласыннар соң?!

Өченче зыян - хакимиятнең күчерү турында карарын үтәмәве.

Беренче карар 1957 елның көзендә кабул ителә. Татар Караболагын, Рус Караболагы белән бергә, 1958 елның язына күчерергә тиеш булалар. Бөтен хәзерлек чаралары күрелсә дә, бу эш эшләнмичә кала. Күчерү турында икенче карар 1959 елны кабул ителә. Һәм кешеләрне, череп бетәргә, тагы шул җирләрдә калдыралар.

Дүртенче зарар - шартлаудан соң Караболакның ике мең ярым гектар җире яраксызга чыгарыла, әмма 60нчы еллар уртасында аны яңадан халыкка файдаланырга бирәләр. Караблак халкының һәм елганың радиациядән тоташ агулануы башлана, үлем чире аларга утын, печән, җиләк, гөмбә, авыл хуҗалыгы продуктлары белән килә. Хәзер, ягъни, 2000нче елда ул җирләрдә радиация 100 ки/кв км га җитә, ә радиация фоны - сәгатькә 150 микрорентген, 60нчы елларда ул күпме булды икән?!

Бишенче зыян - бөтен дөньяда тиңе булмаган ҖИНАЯТЬ. УЛ - БАЛАЛАРНЫ РАДИАЦИЯ ПЫЧРАГЫН ҖЫЕШТЫРУДА ФАЙДАЛАНУ. Беренче мизгелдә радиация фоны сәгатькә 1000 микрорентгенга җитә иде, радиациядән пычрану берничә йөз ки/кв км булды. Нәкъ менә шунда көтүе белән балаларны кудылар. Алар, өлкәннәр белән бергә, радиацияле авыл хуҗалыгы продуктларын юк иттеләр, Рус Караболагы авылындагы чиркәүне сүтүдә катнаштылар, 1958 елның языннан башлап, һәр елны радиацияле җирләрдә агач утырттылар. Бу җинаять, Чиләбенең бүгенге җитәкчеләре тарафыннан бу кечкенә ликвидаторларга карата кылган мәкерләре сәбәпле, тагы да тирәнәя төшә. Түрәләрнең кансызлыгы, судлар, таныклыкларын юк итү, каршылыклар аларны инде ахыргача кабергә куып кертә. Ә бит аларга хәзер тынычлык, дәвалану кирәк, ә кеше нинди акчага ул даруларны алсын соң, ничек санаторийларга барсын, бу коточкыч тормышта ул әле гаиләсен дә туйдырырга тиеш бит. Һәм туктаусыз суд юлында чабарга...

6. Һәм соңгысы - Караболак буенча закон юнәлешендә эшләү.

Монда законда күрсәтелгән ике юл бар. Беренчесе - закон нигезендә Караболак өчен башка күчүчеләргә һәм эвакуацияләнгән кешеләргә бирелгән статусны расларга, чөнки Караболакта радиация белән зарарлану аларга караганда да зуррак һәм авылны күчерү турында карар бар. Икенче - кешеләрдә тупланган радиация дозасы буенча. Әмма тупланган радиация буенча Теча законпроекты йомшак эшләнгән. Анда башка төрле саннарны салырга кирәк, әйтик, 50 сЗв һәм 70 сЗв - зур ташламалар белән, дип. Югыйсә, болай килеп чыга - кеше 90 сЗв доза туплый (безнең Караболакта күпләрнең шулай), ә нибары 200 сум акча ала, һәм сәламәтлеге дә инде юк. Бу хәл закон кабул иткәндә үзгәрергә тиеш.

Кадерле авылдашлар! Мин сезне актив булырга, үз хокукларыгыз өчен ахыргача көрәшергә чакырам. Россия дәүләте безнең өстә атом геноциды уздырды, әмма безнең рухыбызны үтерә алмады. Без, Урал татарлары, 7 миллион татар халкының бер өлеше, без ялгыз түгел - Аллаһ безнең белән, милләтебез безнең белән! Шуңа күрә Россия безне атом казанына салып кайнатып та, юк итә алмады, без, Караболак татарлары, каберләребездән чыгып булса да, аннан җавап таләп итәчәкбез! ИТӘЧӘКБЕЗ!!!»

Татар Караболагы авылы турындагы сүземне йомгаклап, сезнең игътибарыгызга бер исемлек тәкъдим итмәкче булам. «Маяк»ның яшерен архивларыннан зур авырлык белән алынган бу исемлектә Мөслим, Татар Караболагы, Багаряк авылларына караган мәгълүматлар бар. Бу - 1959-1960 елларда шушы авылларда алып барылган радиацион тикшерүләр буенча документлар исемлеге. Ягъни, безнең кулыбызда төп документлар, ул тикшерү нәтиҗәләре хәзергә юк, әмма тикшергәнлеккә белешмә бар. Аңлаган кешегә алар да күп нәрсәләр турында сөйли. Исемлекне «Маяк» архивыннан алынган тәртиптә тәкъдим итәбез.

АРХИВ № 1

Группа фондов НТД

ПЕРЕСЕЛЕНИЕ жителей деревень Челябинской и Свердловской областей из зоны аварии на комбинате 29.09.57 г.

Составлен архивистом группы фондов НТД ПО «Маяк» СПИРИДОНОВОЙ Л. А. Инв. № Арх. 329. 1993 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 45 комиссии т. Одинцова от 7 января 1959 г.

Имеется резолюция т. Мишенкова:

«... Жителей живших ранее на Течи не переселять, т. к. это вызовет требование к переселению и у остальных жителей и, следовательно, и опытной станции в целом. Временные нормы необходимо применять для всех жителей поселка». (Мишенков Г. В. директор Госхимзавода имени Д. И. Менделеева в 1957-1960 гг., Ф. Б.) (ф.1, оп. 30 «в», ед. хр. № 38, л. 9).

РЕШЕНИЕ

Исполкома Челябинского облсовета от 5 мая 1959 г., о запрещении строительства на берегах реки Теча. В соответствии с постановлением СМ СССР от 20.03.57г. № 229-145 и рекомендацией института биофизики АМН СССР, исполком решает:

1. Запретить строительство производственных помещений, служебных зданий, жилых домов и культурно-бытовых объектов на берегах реки Теча на всем ее протяжении в пределах Челябинской области, в том числе в райцентре Бродокалмак, селах Русская Теча, Н. Петропавловская, Муслюмова.

Председатель обл. исполкома Г. Бездомов, (ф. 1, оп. 30 «в», ед. хр.38, л.41)

МАТЕРИАЛ ЦЗЛ

О загрязненности села Багаряк и д. Татарская Караболка. (ф. 11, оп. 8, ед. хр. 13, лл. 42-53)

РЕЗУЛЬТАТЫ обследования деревни Татарская Караболка Кунашакского района Челябинской области. (ф. 11, оп. 8, ед. 13, лл. 19-22)

ОТЧЕТ

Института радиационной гигиены, МСО-71 и др. о санитарно-радиационном обследовании села Багаряк и села Татарская Караболка и о состоянии здоровья населения с. Багаряк. Данные клинического обследования населения села Багаряк. (ф. 11, оп. 8, ед. 13, лл. 59-61, 81, 99).

РЕЗУЛЬТАТЫ

Обследования деревни Татарская Караболка Кунашакского района Челябинской области по состоянию на май 1959 г. (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 26-29)

РЕЗУЛЬТАТЫ

В-съемки с. Багаряк по состоянию на июнь 1959 г), (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 33-37)

ОТЧЕТ МСО-71

О санитарно-радиационном обследовании с. Багаряк Челябинской области, (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 46-50)

ДАННЫЕ клинического обследования населения села Багаряк Челябинской области, (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 51-66)

ДАННЫЕ клинического обследовании с. Татарская Караболка Кунашакского района Челябинской области, (ф. 15, оп. 1, ед. 152, лл. 67-78)

ДОЗИМЕТРИЧЕСКИЕ ДАННЫЕ ЦЗЛ

О загрязненности с. Багаряк и д. Татарская Караболка за период с декабря 1957 г. по июнь 1959г., (ф. 15, оп. 1, ед. 153, лл. 142-155)

ПОРУЧЕНИЕ директора комбината главному инженеру о создании комиссии по вопросу о дальнейшем проживания населения в селе Багаряк (протокол № ХМ/527/ Р от 11.02.60 г.,) (ф. 1, оп. 32, ед. 1, л. 21)

ПРОТОКОЛ совещания при зам. Министра т. Чурине А. И. от 09.02.60г. по вопросам произведения мероприятий в зоне радиоактивного загрязнении (решение Челябинского облисполкома № 546 сс от 29.09.59) о переселении жителей населенного пункта Татарская Караболка; о сооружении плотины у населенного пункта Караболка, (ф. 1, оп. 32, ед. 1, лл. 23-27)

АРХИВ № 2

инв. № Арх-332

ОБЗОР документов по аварии 1957 года на комбинате. Составлен архивистом группы фондов НТД ПО «Маяк» СПИРИДОНОВОЙ Л. А., 1994г.

ПРИКАЗ по ГХЗ № 107 от 17.04.58г.

О создании комиссии для оценки имущества граждан населенного пункта Караболка, (ф. 2, оп. 18, ед. 2, л. 19 н/с)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 1 комиссия Одинцова В. Т. от 25.11.57 по результатам измерений загрязненности продуктов питания и фуража в д. Татарская Караболка, (ф. 2, оп. 13, ед. 5, лл. 180-181, 174-177)

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 11 комиссия Одинцова В. Т от 30.12.57. о рассмотрении состояния загрязненности сельхозпродуктов в деревне Татарская Караболка, (ф. 11, оп. 13, ед. 5, лл. 253-261), (ф. 15, оп. 1, ед. 139, лл. 1-9)

ДОЗИМЕТРИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ГОРОДА

от мая 1959г., (район соцгорода и поселка № 2, состояние воинских частей в городе, совхоза № 2, водоемов, д. Кажакуль, Тат. Караболка, с. Багаряк, Чупрова, 7 пуктов Челябинской области, 44 по Свердловской области, (ф. 1, оп. 30 «в», ед. 55, лл. 263-271)

МАТЕРИАЛ ЦЗЛ Звереву А. Д., Бурназяну А. И., Бездомову Г. А. О загрязненности с. Багаряк и д. Татарская Караболка от 13.07.59г., (ф. 1, оп. 30 «в», ед. 36, лл. 162-175)

СПРАВКА о состоянии реки Караболка в результате ее загрязнения радиоактивными веществами (дозиметрическое обследование СЭС и службой внешней дозиметрии проведено в мае и сентябре 1959г.), (ф. 11, оп. 8, ед. 13, лл. 220-232)

РЕЗУЛЬТАТЫ обследования МСО-71 реки Теча и рек загрязненной полосы: Караболка, Боевка, Багаряк, Синара по состоянию на апрель-май 1959 года, (ф. 15, оп. 1, ед. 153, лл. 108-117)

СПРАВКА ЦЗЛ от 05.08.59г. О радиоактивной загрязненности рек Синары и Караболки за 1958-1959гг., (ф. 11, оп. 8, ед. 13, л 119)

РЕЗУЛЬТАТЫ обследования реки Теча и рек загрязненной полосы: Караболки, Боевки, Багаряка, Синары по состоянию на апрельмай 1959г., (ф. 1, оп. 30 «в», ед. 30, лл. 130-139)

ПИСЬМО ЦЗЛ в МЗ СССР от 11.01.60г. Данные распределения радиоактивности в русле, пойме и бортах долины рек Теча и Караболка, (ф. 11, оп. 10, ед. 15, л. 26-28).

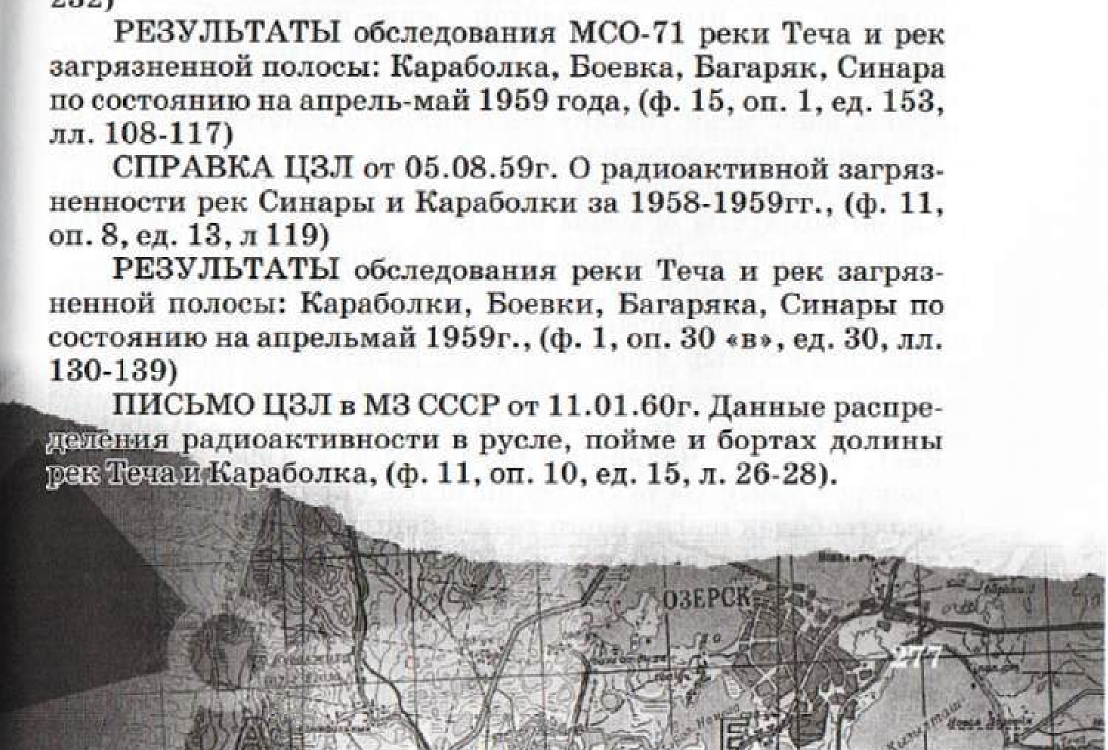

ДҮРТЕНЧЕ БҮЛЕК

Аждаһа авызында

Сезгә атом бомбасы ясый торган шәһәрдә булырга туры килгәне бармы?

Җир асты һәм җир өсте саклагычларында 2 миллиард кюрига кадәр атом калдыклары саклаган, суда, һавада, туфракта радиация уйнап торган урында, ягъни, «Маяк» берләшмәсе урнашкан Озреский шәһәрендә булырга туры килде безгә. Бу урынның бөтен дөньяда иң куркыныч, радиациядән иң нык пычранган җир икәнен белсәк тә, милләттәшләребез хакына, без анда бардык. Чөнки хакимият белән радиациядән зарар күргән татарлар арасында судны нәкъ менә «Маяк» берләшмәсе урнашкан Озерский шәһәренә билгеләгәннәр иде. Халык яклаучылары буларак, бу суд процессында Бөтендөнья татар конгрессы башкарма комитеты әгъзасы буларак - мин һәм конгрессның юристы, адвокат Роза Фәрдиева да катнаштык.

Әмма, күпме генә эзләсәгез дә, сез бу шәһәрне Россиянең бер генә картасыннан да таба алмассыз, һәрхәлдә, ул инде ярты гасыр яшәп килсә дә. Башта ул «Десятая площадка» шартлы исемен йөртә, аннан - «почтовый ящик 21», аннан соң - Челябинск-40 (халык телендә - «Сороковка»), соңрак - Челябинск-65. Бары тик 1994 елда гына шәһәргә рәсми төстә Озерский исеме бирелә. «Маяк» комбинаты белән шәһәр бергә төзелә башлый, 1946 елдан башлап, Урал тауларының урман-сазлыклы бу урынында моңа

кадәр тиңе булмаган зур төзелеш башлана. Ни өчен атом бомбасы өчен плутоний нәкъ менә биредә эшләнергә тиеш була соң? Белгечләр моның серен бу тирәдә су запасы күп булу белән генә бәйләп аңлаталар. Безгә калса, атом комбинатының нәкъ биредә төзелә башлавының башка сәбәбе дә бар. Төп сәбәп уран рудасы белән бәйле буларга тиеш. Плутонийны, ясалма юл белән, ураннан алалар, ә уран теләсә кайда очрамый. Элеккеге Советлар Союзында, ул, мәсәлән, башта Таҗикстаннан бирегә кайтартылган, сугыштан соң уран рудасын Көнчыгыш Германия һәм Чехославакиядән дә ташыганнар. Әмма көне-төне реакторлар эшләп торсын өчен, дөньяда иң күп атом-төш коралы җитештерү өчен үз уранның булу кирәк. Биредә, ягъни, янәшәдәге Урал тауларында, уран ятмалары табылган булырга тиеш. Һәм алга таба нәкъ шушы хәл биредә атом комбинаты төзелүгә китергән. Әлбәттә, Мәскәүдән ерак булуы, шартлый калса, башкалага һәм үзәк регионнарга артык зур зарар килмәячәге дә үз ролен уйнагандыр. Биредә эшче көчләрнең күп булуы, карусыз һәм тырыш татарларны теләсә нинди зарарлы эшкә җигеп булу уе да үлем комбинатын бирегә салырга этәреч булгандыр...

Атом реакторлары төзелә башлаганчы, бу хәвефле урыннан 100 чакырым радиуста кешеләр башка урынга күчерелергә тиеш булалар. Әмма хакимият моның белән маташып тормый, ә бары тик тирә-юньнән ышанычсыз дип саналган яки кайчандыр хөкем ителгәннәр генә куып чыгарыла. Шулай итеп, бу тирәдән 1161 гаиләне, ягъни, 2939 кешене Урал тау араларына - Златоуст, Йөрүзән якларына сөрәләр, алар арасында 16 яшькә кадәр 746 бала була. НКВД чекистлары аларны берничә сәгать эчендә өйләреннән куып чыгарып, бернәрсәләрен алдырмыйча, 300 тимер юл вагонына төяп, тау арасына илтеп ата... Бу операция белән Бериянең шәхси палачы, сугыш вакытында Кырым татарларын, чечен-ингушларны илләреннән сөргән генерал И. М. Ткаченко идарә итә... Атомга юл кешеләрнең күз яшьләре өстендә салына, аннан ул кеше сөякләре белән түшәлә...

Шәһәр иске бистә урынына төзелә һәм 1947 елда ук, СССР Министлар Советы карары нигезендә, ябык зона, дип

игъълан ителә. Ул чәнечкеле тимер чыбык белән әйләндереп алына, анда вышкалар куела, ул каланчаларда кораллы хәрбиләр сакта тора. Бу зонада балык тоту, җиләк һәм гөмбә җыю, ау тыела, шул эш өстендә тотылган авыл халкын төрмә көтә...1954 елга хәтле биредә хәтта сайлаулар да уздырылмый, имеш, кеше санынннан чыгып, чит ил шпионнары биредә яшәүчеләрнең төгәл санын беләргә мөмкиннәр. Шул исәптән, 1956 елга хәтле бәйрәм демонстрацияләре дә уздырылмый. Биредәге бөтен власть Берия «служба»сы кулында, ягъни, чекистлар карамагында була. Берия үзе дә бирегә берничә тапкыр килеп китә, аны беренче чиратта шәһәр төзелеше, кешеләр язмышы түгел, атом реакторының төзелеше генә кызыксындыра. Сталин беренче атом бомбасын ашыктыра, шуңа күрә ил сугыштан соң җимерелеп ятса да, бөтен көчне шушы «Маяк» төзелешенә бирәләр. Бу эшкә дистә меңләгән кеше, хәрбиләр, тоткыннар тартыла, илнең төрле почмакларыннан вагон-вагон төзү материаллары, металл, җиһазлар килә.

1948 елның 19 июнендә, ниһаять, СССРда беренче промышленность атом реакторы эшли башлый. Бу «нечкә» эш белән «атом атасы» академик Курчатов үзе идарә итә. Шулай итеп, атом бомбасы өчен ураннан плутоний әзерләү промышленность юлы белән, күпләп эшләнә башлый. Ач, ярлы, хәерче ил бөтен көчен атом казанына сала... Ил, котырынып, корал ясау юлына баса. Бу эш зур дәүләт сере итеп саклана, шуңа күрә комбинатта һәр көн саен булып торган аварияләр турында да халыкка берни әйтмиләр. Илнең мифик «атом калканы» өчен биредә эшләүчеләрне һәм бу тирәдә яшәүчеләрне корбан итеп бирәләр. 1949 елның 29 августында исә казах далаларында. Семипалатинский тирәләрендә, беренче совет атом бомбасы сынала. Сталинның, Бериянең, атомчы академикларның шатлыклары эчләренә сыймый, атом болыты таралып өлгермәс борын, алар кочаклаша, үбешә башлыйлар... Соңыннан бу Семипалатинский шартлавы меңнәрчә, хәтта миллионларча совет кешеләрендә рак, йөрәк авырулары булып бәреп чыгар, бу тирәдәге халык чебен урынына кырыла башлар... Әмма «Илне атом афәтеннән саклыйбыз» дип үз-үзләрен алдаган

сәясәтчеләргә, хәрбиләргә, атомчыларга халыкның газап чигүе дә тәэсир итмәс... Беренче атом реакторы артыннан, 1950 елда «Маяк»та икенче реактор, 1951 елда өченче, дүртенче, бишенче атом реакторлары, 1952 елда алтынчы реактор сафка баса. Болар өчен күпме чыгым, күпме уран рудасы, күпме эшче көчләр кирәк бит! Җитмәсә, комбинатта һәр көн диярлек авария өстенә авария булып тора, тирәюньне атом калдыклары каплап китә, 30-40 яшьлек белгечләр тәгәрәп үлә... Авария саен диверсия эзлиләр, кешеләрне төрмәләргә озаталар, атом серен тышка чыгармас өчен халыкны корбан итәләр... Бу хакта «Маяк»та эшләп чыккан хезмәт ветераннары менә нәрсә яза:

«В печати описывается только три радиоционные аварии на ПО «Маяк». Имеющейся у администрации ПО «Маяк» список содержит десятки радиационных аварий. Не кажется ли вам странным налечие при этом тысяч лучевых больных? Не стыкуются цифры количества радиационных аварий с количеством пострадавших. На самом деле только на радиохимическом заводе 25 произошли сотни радиационных аварий с тяжкими последствиями. В этом числе была и самопроизвольная цепная реакция». (Письмо ветерана «Маяк»а В. С. Сладкова, проработавший без малого 50 лет на радиохимическом заводе 235) - (Владислав Ларин. «Комбинат «Маяк» - проблема на века». Москва, 2001)

Әмма «Маяк»та иң куркыныч һәм иң көчле авария 1957 елның 29 сентябрендә була. Бу хакта 90нчы еллар башына кадәр берни дә әйтмиләр, үзгәртеп кору чоры килгәч тә, халыкка авария турында бик аз мәгълүмат бирәләр. Рәсми мәгълүматлардан күренгәнчә, 1957 елның 29 сентябрендә «Маяк» комбинатында радиоактив калдыклар тутырылган саклагыч шартлаган. Әмма хәзер кайбер белгечләр әйтүенчә, ул чагында «Маяк»та атом-төш шартлавы булган. Бу махсус оештырылган сынау-шартлаумы, әллә атом бомбасының очраклы шартлавымы, яки атом реакторының җимерелүеме - моны бары тик аерым кешеләр генә белә булыр. Әмма, ни булса да, бу шартлау-

ның нәтиҗәсе коточкыч була. Атом болыты бер чакырым биеклеккә күтәрелә һәм 1000 чакырым җирне агулап уза. Шартлаудан соң, Урал таулары өстендә атом. аҗаганы уйнап тора, моның нәрсә икәнен белмичә караган кешеләр шунда ук сукыраялар... Шартлау кичке 4 тулып, бишенчедә була, кояшлы күк йөзе кинәт кенә карала һәм шәһәр караңгылык эчендә кала. Сакчы этләр күккә карап улый башлый, кошлар кинәт кенә сайраудан туктап кала... Кешеләрнең башларына исә кисәге-кисәге белән радиоактив калдыклар ява... Тиздән бу кешеләр барысы да нурланыш авыруыннан үлеп бетәләр...

Хәзер галимнәрнең әйтүенчә, 1957 елда «Маяк»тагы атом шартлавы һәм дөньяга радиоактив калдыклар таралуы Чернобыльгә караганда күпкә көчле һәм артык була. Бу хәлләрне күргән кешеләр соңыннан менә ничек тасвирлыйлар:

«Мощность взрыва, действительно, была огромной. Она оценивается в 70-100 тонны тринитротолуола... Взрыв полностью разрушил банку из нержавеющей стали, находившигося в бетонном каньоне на глубине 8,2 м. Бетонная плита перекрытия, весом 160 тонн, была сорвана с места и отброшена на 25 м. в сторону. Разорванные листы нержавеющей стали, из которых была сварена емкость, были разбросаны в радиусе 150 м от эпицентра взрыва.» *(Владислав Ларин. Комбинат «Маяк» - проблема на века. Москва, 2001г., стр. 43.)*

Бу атом шартлавыннан иң зур зыянны Озерский шәһәре үзе күрә. Тирә-юньдә агачларга хәтле бер яфраксыз кала. Бианалар барысы да радиация белән пычрана. Хәтта шул чагында да халыкка дөресен әйтмиләр, саклык чаралары күрмиләр, шәһәрнең бер өлеше шул чагында радиациядән үлеп беткәндә дә, аннан дәүләт сере ясыйлар. Ә «Маяк»ның җимерелгән биналарын радиациядән чистартырга солдатларны һәм токтыннарны куалар... Ул кешеләрнең дә күбесе тиздән якты дөнья белән хушлаша. Соңыннан бу хакта элеккеге хәрби, ликвидатор Николай Иванович Панасенко менә нәрсә яза:

«Когда после года бешенной работы на засыпке эпицентра взрыва, наш полк был построен перед отправкой нас по

домам, полковник Сюськин сказал: «Дорогие товарищи, вы сделали большое дело для нашей Родины. Вы сделали возможное и невозможное, и вам один год этой работы зачтется за пять и на пенсию пойдете, если доживете, в 50 лет. Вас, дорогие товарищи, Родина не забудет!» Мне 56 лет, а все, кто со мной рядом работал тогда, в 1958 году, уже умерли. Скоро и я умру, а жизни так и не видел». *(В. Новоселов, В. Толстиков. Тайна «сороковки». Екатеринбург, 1995, стр. 287.)*

1957 елгы атом шартлавы шәһәрне генә түгел, ул тирәдәге бик күп авылларны да агулап уза. Кешеләрнең кайберләрен, ашык-пошык, башка урынга күчерә башлыйлар, ә кайберләренә бөтенләй кул селкиләр, чөнки атом шартлавыннан зыян күрүчеләр йөз меңнәрчә була... Бернәрсә белмәгән авыл халкын НКВД солдатлары һәм тоткыннары чорнап ала... Ирләрне һәм хатын-кызларны аерым сарайларга бикләп куялар. Аларны шәп-шәрә калдырып чишендерәләр, өсләренә хлор сиптерәләр, киемнәрен утка ягалар. Авылдагы бөтен терлек-туарны бер җиргә җыеп, атып үтерәләр һәм чокырга күмәләр. Мескен авыл халкына берни аңлатмыйлар, аларның күбесе бу хәлләрдән акылыннан шаша... Асылынып үлүчеләр дә була... Кешеләргә өйләреннән бер нәрсә алырга рөхсәт итмиләр, күз алларында өйләрен ут төртеп яндыралар... Үзләрен исә икенче бер радиацияле урынга илтеп ташлыйлар, аларны такта йортларга урнаштыралар. Кышкы Урал салкыннарында бу русларның һәм башкортларның күбесе катып үлә, калганнары радиациядән җан бирә... Әмма болар турында сез рәсми мәгълүмат чараларыннан берни дә тапмассыз, бу фаҗигале хәлләр хакында могҗиза белән исән калган кешеләр үзләре сөйли... Алар «Маяк» тирәсендә һәр авылда бар әле - совет режимының, атомчыларның тере корбаннары, исән шаһитлары...

Шәһәр бүгенге көндә дә, закон нигезендә, ябык зона санала, махсус режим белән яши, чөнки аның территориясендә күпләп юк итү коралы, радиоактив матдәләр саклана. Чит кешеләргә шәһәргә керү мәсьәләсен бары тик Мәскәү ФСБсы гына хәл итә, хөкем ителгәннәр, органнар өчен шикле тоелган кешеләр бирегә керә алмый. Шәһәрдән

чыгып киту дә күрсәтелгән көндә булырга тиеш, юкса, алып китеп, ябып куярга да мөмкиннәр. Шәһәр тирәсендә видео-фото аппаратлар белән төшерү тыелган, моның өчен дә алып китәргә мөмкиннәр икән. Шәһәр капкаларында кораллы сакчылар тора, компьютер синең җиде бабаңны тикшерә, шикләнсәләр, тотып тентергә дә мөмкиннәр. Озерский шәһәре ярымутрауга урнашкан, аны бөтен яктан да диярлек диңгездәй Иртәш күле әйләндереп алган. Кешеләрнең әйтүенчә, күл астыннан электр чыбыклары китә икән, ягъни, су юлы буйлап беркем дә «Маяк»ка якын барырлык түгел. Шәһәрнең коры җир белән тоташкан урыны биек таш коймалар белән урытып алынган, ул коймаларга көчле электр тогы тоташтырылган... Дәүләт сере, атом бомбасы биредә әнә шулай кырык йозак астында саклана. Кешеләрне, аларның сәламәтлеген, табигатьне саклау өчен дәүләт шуның хәтле тырышса иде... Әмма Россиядә беренче урында кеше түгел, КОРАЛ тора шул.

Айлар буе әнә шулай ФСБда тикшерелеп, суд процессысында татарларны яклаучылар буларак катнашканга гына, без бу яшерен шәһәргә үтеп керә алдык. Шәһәрдә 80 меңгә якын кеше яши икән, шуларның 7-8 меңе татарлар булырга тиеш. Татарларның санын чама белән генә әйтүебезнең сәбәбе шунда, биредә алар турында төгәл санны беркем белми дә, бирми дә. Озерский шәһәрендә тирә-яктагы татар авылларыннан, бигрәк тә, Татар Караболагыннан күп кеше яши һәм эшли. Тирә-юньдә башка эш булмаганлыктан, татарлар үзләрен юк итә торган атом промышленностына барып бил бөгәргә мәҗбүрләр. Әмма татарларның биредә эштән башка, берниләре дә юк - алар ана телләрендә белем ала алмыйлар, сора-сорап йөреп тә аларга мәчет урынына хәтта бер бүлмә дә бирмәгәннәр. Шәһәр читендәге татар-мөселман зираты да инде рус зираты белән кушылып беткән, шуңа күрә мәет булса, татарлар аны авылларга алып китеп җирлиләр. Шул ук вакытта дәүләт руслар өчен зур милли театрлар, уку йортлары тота, биредә музыка мәктәбе, музыка училищесы, зур китапханә бар, биредә рус телендә 15 урта мәктәп эшли, 5 профтехучилище, колледж бар, Мәскәү институтының филиалы эшләп килә. Милли-мәдәни чаралар шулай югары куелган булуга карамастан,

шәһәрдә наркомания өлкәгә карагада 5 тапкыр артык. Белгечләр әйтүенчә, Озерский шәһәрендә яшәүчеләрнең 60-70 проценты психикаларына зыян килгән кешеләр. Бу наркоман һәм психикасы тотрыксыз кешеләр кулында уран, плутоний, атом бомбасы һәм меңләгән тонна атом калдыклары барлыгын белгәч, тәннәр өшеп китә. Чөнки Озерский шәһәрендә яшәүчеләрнең күпчелеге «Маяк»та эшли бит, атом бомбасы да алар кулында. Үзгәртеп кору елларында, Россия коралына ихтыяҗ кими төшкәч, «Маяк»та матди яктан хәлләр бик начарайган булган. Хәзер исә, бөтен дөньяның атом калдыклары бирегә агыла башлагач, «Маяк» та аякка басып килә. Биредә эшләүчеләрнең уртача хезмәт хакы хәтта 50-60 меңгә җитә, дип сөйлиләр, шуңа күрә, үлем куркынычы булса да, кешеләр бирегә ябышып ята, китмиләр. Әмма шәһәрнең бюджет системасында эшләүчеләр акчаны бик аз ала - айга нибары 600-700 сум. Шәһәр үзе бай күренсә дә, халык шактый фәкыйрь һәм авыр тәэсир калдырды. Дөресерәге, авырулар күп икән, дигән тәэсир калды. Чөнки миллиардлаган кюри атом калдыклары өстендә утырып, сәламәт калып булмыйдыр ул. Өлкәнең һәм шәһәрнең ялланган ялагай белгечләре, бер авыздан, Озерскийда тормышны җәннәт итеп күрсәтергә тырышсалар да, урамдагы халык үзе турында үзе сөйләп тора. Ә урамда авырулар, аякларын чак өстерәп йөрүчеләр, артык симез (100-150 килограммга хәте) яки артык ябык, кипкән, гарип-гораба кешеләр күп очрый. Биредә рак белән авыручылар, өлкәгә караганда, 20 процентка күбрәк икән. Безнең фикеребезчә, бу сан тагы да зуррак булырга тиеш, чөнки кем белән очрашып сөйләшсәң дә, үзе яки туганнары рак белән авыруы билгеле була. Радиация һәм рак авыруы бу шәһәргә, бу кешеләргә инде мәңгегә, китмәскә һәм бетмәскә дип кереп оялаган. Биредә рак белән радиация дөнья беткәндә генә бетәчәк, яки, биредәге радиация, атом афәте бөтен дөньяның башына җитәчәк.

Рәсми хакимият күпме генә яшерергә тырышса да, рак һәм радиация белән бәйле авырулар барыбер халыкка билгеле була. Дөресен әйткәндә, беренче атом бомбасы ясаучылар барысы да дип әйтерлек рактан үлеп бетәләр. 1956 елга хәтел биредә режим бик көчле була, шәһәргә бер кергән

кешене яңадан чыгармыйлар. Рак һәм нурланыш авыруы белән бик нык чирләп китүчеләр дә дәваланырга шәһәрдән читкә чыга алмыйлар. Үлсәләр дә, аларны ябык шәһәр территориясендә күмеп куялар. Ә яман шеш һәм нурланыш авыруы белән чирләү уран белән эшләүнең беренче көннәрендә үк башлана. Чөнки баштагы чорда комбинатта бернинди саклык чаралары да күрелми, радиактив матдәләрне чиләк белән ташып йөртәләр. Ә радиациянең бөтен пычрагын исә турыдан-туры елга-күлләргә ташлап баралар. Комбинат эшчеләре белән бергә, тирә-күрше авылларда яшәүчеләр дә кинәт күпләп үлә башлагач кына, Мәскәүдә атом бомбасы, уран, радиоактив калдыклар белән сак эш йөртергә кирәклеген аңлый башлыйлар. «Маяк»та эшләүчеләрнең һәр ай саен каннарын алып, тикшереп торалар, күпләрдә шул вакытта ук нурланыш тамгалары күренә башлый. Атом-төш нурланышының тәэсирен өйрәнү өчен, реактор зонасында шахталарда этләрне тота башлыйлар. 1949 елны беренче рәсми «нурланыш» авырулы кеше пәйда була, әмма врачларны алга таба бу диагнозны куймаска кисәтәләр һәм алар гомуми диагноз кую белән чикләнәләр. Менә безнең кулыбызда «Плутоний в девичьих руках» дип аталган китап. Анда сүз «Маяк» комбинатының химико-металлургия заводында, плутоний цехында эшләгән хатын-кызлар турында бара. Шунысын да әйтергә кирәк, иң куркыныч бу цехта күпчелек югары белемле химик хатын-кызлар эшли һәм атомның мәкерле, астыртын һөҗүмен беренче булып алар кабул итә. 1500 кеше эшләгән химико-металлургия заводында 400 кеше нурланыш белән хисапка куела, ягъни, һәр дүрт кешенең берсендә рак табалар.

«За все время работы на заводе было зарегистрировано приблизительно 400 человек, имеющих профессиональные заболевания. В основном, эти люди, работавшие на заводе в период 1949-1956гг. Сейчас, сорок лет спустя, в живых из них осталась половина. Большинство умерли в возрасте 40-45 лет. Из числа умерших 54 % погибли от злокачественных опухолей легких, печени и саркомы костей - это очень высокий процент раковых заболеваний.» (Л. П. Сохина, Я. И. Колотинский, Г. В. Халтурин. «Плутоний в девичьих руках», Екатеринбург, 2003, стр.135.)

Менә шулай, беренче атом бомбасы ясаучыларның күпчелеге, 50 яшькә дә җитмичә, рактан газапланып үлә. Аларның күпчелеге, әле үзләре исән чагында ук, Ленин ордены, Дәүләт премияләре алалар, зур исемнәргә лаек булалар, әмма яман чирдән котыла алмыйлар, нәселләрен дә шушы газапка дучар итәләр. Күрәсез, рактан, нурланыш авыруыннан бер Мөслим һәм Татар Караболагы авылы халкы гына кырылмый икән, бу гасыр чире, иң яшерен кабинетларга үтеп кереп, иң югары урында утыручыларны да чүпли тора. Әле күптән түгел генә «Маяк»ның генераль директоры Фетисов, 50 яшендә, баш мие рагыннан зур газаплар белән үлеп китә... Беркем бу чирне тотып кала алмый - электр тогы уздырылган биек таш коймалар да, миллиардлаган акча да, Караболак халкының чебен урынына кырылуын күзәтеп торган галимнәр дә... Бу яман чир атом белән, уран белән, радиоактив матдәләр белән бәйле һәр кешене эзләп табарга һәм үзене» мәкерле эшен эшләргә мөмкин. Һәм эшли дә инде...

Алга таба кешелек барыбер бер сорау алдында калачак - атом коралларын, атом прмышленносты, атом электростанцияләре кирәкме, яки кешенең сәламәтлегеме? Атом белән бәйле төбәкләрдә кешенең гомер озынлыгы хәзер 45 яшьтән узмый, анда үлүчеләр туучыларга караганда ике тапкыр күбрәк, рак авыруы, нигездә, радиация белән бәйле урыннарда тантана итә. Алга таба бөтен кешелекне дә менә шушы көн көтәргә мөмкин. Шуңа күрә Озерский шәһәрендә яшәүчеләрнең ясалма тынычлыкларын, калай әтәчләнеп, патриотланып маташуларын мин кабул итә алмыйм. Имеш, аларга берни дә янамый, имеш, алар өлкәдә иң чиста шәһәр, имеш, авыручылар да алай күп түгел... Бу - «Маяк»ның һәм рәсми хакимиятнең көчле пропагандасы нәтиҗәсе һәм чарасызлык билгесе. 2 миллиард кюри атом калдыклары өстендә утырганда, чит илләрдән 20 мең тонна атом калдыклары керергә торганда, борын астында гына атом электростанциясе төзелеп ятканда, тагы да кыска итеп әйткәндә, АТОМ БОМБАСЫ ӨСТЕНДӘ УТЫРГАНДА, ничек шулай идиотларча тыныч, шат һәм канәгать булырга мөмкин икән?! Дөресен әйткәндә, «Маяк» комбинаты 1957 елгы атом авариясеннән соң ук ябы-

лырга тиеш иде. Шул вакытта ук халыкка дөресен әйтеп, зирәк карар кабул ителгән булса, Чернобыль авариясе дә булмыйча калган булыр иде. Шушы хәтле зур афәтне, шушы хәтле куркыныч эшне яшерергә мөмкин идеме соң?! 57 елгы шартлаудан иң зур зыянны да шушы Озерский шәһәре халкы, «Маяк»та эшләүчеләр үзләре күрә бит! Һәм беренче булып, инде үзгәртеп кору чоры килгәч булса да, «Маяк»ны яптыру, ә анда эшләгән һәм шәһәрдә яшәгән кешеләргә гомерлек компенсация түләү мәсьәләсен дә алар куярга тиеш иде. Ә алар исә, бүген тук яшәү бәрабәренә, мәңгелек чир алып яталар, гарип балалар, черек нәсел калдыралар, бөтен дөньяны куркыныч астына куеп, радиация белән агулап яталар... Алар да - Россиянең сугыш сәясәте корбаннары, үзләре дөньяга чыгарган җимергеч атом корбаннары... Әмма кеше бу дөньяда ни өчен яшәгәнен, үзеннән соң нәрсә калдыруын бер туктап уйларга тиеш бит инде, ил белән бергә эшләнгән фаҗигале хаталар бер төзәтелергә тиеш! Кеше гомере, кешенең сәламәтлеге, җан тынычлыгы кайчан да булса беренче урынга чыгарга тиеш бит!

Озерский шәһәрендә яшәүчеләрне һәм «Маяк» берләшмәсендә эшләүчеләрне нинди киләчәк көткәнен ачык күз алдына китерү өчен, Владислав Ларинның «Комбинат «Маяк» - проблема на века» китабыннан бер өзек китереп үтәбез:

«В 1973-1982гг. уровень заболеваемости раком оставался высоким в 3-5 раз (в небольшой группе женщин 60-69 лет - в 10 раз) соответствующие показатели остальных жителей Челябинска-65. В структуре злокачественных новообразований по прежнему первое место занимал рак легкого: у мужчин - 38,7 %, у женщин - 17,5 %; второе место - рак желудка у мужчин 16,0; и рак печени у женщин15,0%; третье место - рак кожи у мужчин и женщин (13,5 % и 12,6 % соответственно).

Было установлено связь частоты рака легкого с величиной поглощенной дозы от попавшего внутрь организма плутония. В последние годы отмечена тенденция к росту числа заболеваний раком печени и поджелудочной железы». (Москва, 2002 г., стр. *211)*

Ягъни, «Маяк» берләшмәсенең төп продукциясе булган плутоний кеше организмына һава, су, ризык аша үтеп керә һәм, нигездә, бавырда (30%) һәм сөяктә(50%) тупланa һәм аларны эчтән җимерә башлый. Плутонийның сөяктән тулысынча чыгып бетүе өчен 1500 ел вакыт кирәк!! Озерский шәһәрендә һәм «Маяк»та, аның тирәсендә бөтен җирдә - радиация, атом калдыклары, плутоний һәм стронций... Карап торышка шәһәр бик чиста һәм матур булып күренсә дә, бу матурлык артында адым саен үлем сагалап тора... Бу тирәдәге гүзәл күлләрдә кеше зурлыгындагы сукыр мутант балыклар йөзеп йөри, халык аны тотып ашый, биредә, һич башка җирдә булмаганча, җиләк, гөмбә котырып үсә - кешеләр аларны җыеп ашый... Биредә эчкән суда, ашаган ризыкта, сулаган һавада - радиоактив матдәләр, радиация... Кешеләр шул шартларда яши... Чиләбе галимнәре исә «Радиациянең кеше организмына уңай тәэсире» дигән темага фәнни эшләр язалар... Кешеләрне аңгырайту, сукырайту, алдау һаман дәвам итә...

Шәһәрнең чагыштырмача төзек һәм тәртипле булуы да күпләрдә ясалма тынычлык тудыра. Әйе, биредә урам тутырып йөргән наркоманнарны, сукбайларны, хәер сорашып утырган чегәннәрне күрмәссең, чөнки аларга шәһәргә керү тыелган. Бирегә, гомумән, хөкем ителгән кешеләргә керү тыелган. Шуңа күрә шәһәрдә наркоманнар саны өлкә белән чагыштырганда биш тапкыр күбрәк булса да, алар кулга эләкмәскә, күзгә чалынмаска тырышалар, чөнки хөкем ителсәләр, аларны бу шәһәргә башка беркайчан да кертмәячәкләр. Шуңа күрә күп җинаятьләр урамга чыкмый, өйдә, тимер ишекләр артында бара. Шуңа күрә, шәһәр халкының, шул исәптән, «Маяк»та эшләүчеләрнең дә яртысыннан артыгы - психик авыру. Курку, ярсу, туктаусыз хәвефләнеп яшәү эчкә киткән, башка бәргән... Ә шушы кешеләр кулында - атом ректорлары бит... «Маяк» һәм Минатом ситемасында эшләүчеләрнең кайбер авырулары турында Чиләбе экологы, физика-математика фәннәре кандидаты Светлана Лучич менә нәрсә яза:

«... На химико-металлургических заводах Министерства РФ по атомной энергии зарегистрировано около 2 тысяч носителей плутония с повышенным содержанием его

в организме и доказана прямая связь между плутонием и заболеванием раком легких. В структуре профзаболеваний работников Минатома 58 % занимают болезни, вызванные воздействием радиоактивных веществ. За последние 5 лет рост заболеваний злокачественными новообразованиями таких работников составил 28 % (это намного больше темпов роста по России). При этом резко увеличилось число больных, впервые выявленных в запущенной стадии, снизился процент этих заболеваний, выявленных на медосмотрах. Первичная заболеваемость психическими расстройствами среди работающих на ряде предприятий Минатома за последние годы возросла на 50 %. Это серьезная предпосылка к росту риска возникновения аварийных ситуаций по вине работников на особо опасных предприятиях. Снижается продолжительность профессиональной деятельности высоко профессионального персонала. У 80 % работников отмечается развитие вторичных иммунодефицитов, осложняющих течение профессиональных заболеваний. Распространенность врожденных аномалий среди детей в возрасте до 14 лет, проживающих в закрытых городах (ЗАТО) вдвое превышает показатель по России». (С. И. Лучич. «Популярные беседы по экологии». Челябинск, 2000, стр. 54.)

... Без, татарлар, Россия империясе тырнагында 450 ел яшәгән халык, аның ни дәрәҗәдә мәкерле һәм явыз икәнен бик яхшы беләбез. Бу илдә безнең һәр яшәгән көнебез - ул тормыш өчен көрәш, телебез, динебез, хокукларыбыз, иребез, сәламәтлегебез өчен бер дә бетми торган көрәш. «Маяк» җитештерү берләшмәсен дә, иң беренче булып, татарлар судка бирде, аның кешелек өчен нинди зур куркыныч тудыруы турында бөтен дөньяга хәбәр иттеләр. Менә бүген дә Россия хакимияте һәм «Маяк» берләшмәсе белән татарлар судлаша, татарлар үз хокукларын даулый, югалган сәламәтлекләре өчен империядән үх хакларын дәгъвә кыла. Хәзергә 5 татар хатыны, радиациядән зарар күрүләрен исбатлар һәм ликвидатор статусын кире кайтару өчен, судка мөрәҗәгать иттеләр, алга таба алар 50, 500 кеше булачак... Бер татарлар гына түгел, «Маяк» эшчәнле-

ге һәм радиация аркасында гомерлек чир алган, гарип булып туган, нәселсез калган меңнәр, миллионнар Россия хөкүмәте белән судлашачаклар әле. Хәзергә алар бишәү - ИСМӘГЫЙЛОВА ГӨЛЧӘҺРӘ, АБДРАХИМОВА ГАТИФӘ, СӘЙДУЛЛИНА МӘРЗИЯ, ГАЛИУЛЛИНА ГӨЛСӘЙРӘ, АБДУЛЛИНА ЗЕМФИРА. Аларның кайсы - 60та, кайсына әле 60 та юк, әмма барысы да рак авырулы. Бу хатын-кызлар барысы да Татар Караболагында туып-үсәләр, 1957 елгы «Маяк» шартлавыннан соң, радиация пычрагын җыештыруда катнашалар, шунда үзләренә гомерлек чир алалар. Язмыш аларны соңыннан шушы Озерский шәһәренә китерә, биредә эшләп, алар пенсиягә чыгалар. Моннан 5 ел элек алар судлашып, ликвидаторлык статусы алган булалар, әмма Чиләбе хакимияте бу авыру хатыннардан дәүләтнең шул ярдәм акчасын да кызгана һәм суд белән, аларның ликвидаторлык статусын юк итә. 5 ел буе бу татар хатыннары кайда гына язмыйлар, кемнәргә генә мөрәҗәгать итмиләр, әмма хакимият аларны бөтен җирдән куа, алар алдында бөтен ишекләрен ябып куя. Һәм алар, Татарстаннан меңнәрчә чакырым ераклыкта, Урал тау артында яшәгән татарлар, ярдәм сорап МИЛЛӘТКӘ, ТАТАР ХАЛКЫНА мөрәҗәгать итәләр, Татарстан Президентына һәм Бөтендөнья татар конгрессына хат язалар. Бу 5 татар хатыны артында бүген миллионлаган татар халкы, Татарстан торганлыгын Чиләбедә дә, судта да яхшы аңлап эш иттеләр. Хәер, без бу процессның сәяси юнәлештә булуын яшереп тә тормадык, ачыктан-ачык Россия хөкүмәтен татар халкына, татарларга каршы атом геноциды уздыруда гаепләдек.

БӨТЕНДӨНЬЯ ТАТАР КОНГРЕССЫ ЮРИСТЫ, АДВОКАТ РОЗА ФӘРДИЕВАНЫҢ ОЗЕРСКИЙ ШӘҺӘР СУДЫНДА ЯСАГАН ЧЫГЫШЫ.

(2003 ел, 30-31 июль):

- Без биредә Бөтендөнья татар конгрессы исеменнән чыгыш ясыйбыз, татарлар кайда гына яшәсәләр дә, без аларга ярдәм итәргә тиешбез. Радиациядән зарар күргән Татар Караболагы халкы һәм Озерский шәһәрендә яшәүче татарлар, ярдәм сорап, безгә, Татарстанга мөрәҗәгать

иттеләр. Без берничә тапкыр килеп, бу мәсьәләне өйрәндек. Безнең тикшерүләр шуны күрсәтте - Татар Караболагы авылында күп кеше рактан авырый һәм үлә, бу исә турыдан-туры радиация белән бәйләнгән. Авылда хәзер дә радиация бик көчле. Әмма иң тетрәндергече шунда, кешеләргә, бигрәк тә, татарларга, үз вакытында дөресен әйтмиләр. Тирә-яктагы бөтен рус авылларын өч ай эчендә күчереп бетерәләр, ә татар авыллары, кешеләре белән бергә, шул радиацияле үле зонада калдырылганнар. Татар Караболагы авылы хәзер картада да юк, ул күчерелгән исәпләнә, әмма күчерелми. Безнең: «Бу татарлар өстендә атом тәҗрибәсе уздырганнар», дип әйтергә тулы хакыбыз бар. МОНЫ ТАТАР ХАЛКЫНА КАРАТА ГЕНОЦИД ДИП БӘЯЛӘРГӘ МӨМКИН. Менә бүген суд каршында утырган бу татарларны дәүләт бала вакытларында ук үзенең мәкерле максаты өчен файдалана. һәм аларны юк итә. Болар бит барысы да рак авырулы кешеләр. Өлкәнең социаль яклау комитеты, бу газап күргән кешеләрне яклыйсы урында, аларга карата җәза органына әйләнгән, ликвидаторларны юк итү юлына баскан. Без бу эшне зур гаделсезлек дип бәялибез һәм судтан радияциядән зарар күргән бу кешеләрне яклап хөкем чыгаруын сорыйбыз. Дәүләт алар алдында мең тапкыр бурычлы - аларның балачакларын, яшьлекләрен, сәламәтлекләрен, нәселләрен, хәтта гомерләрен дә юкка чыгарганы өчен. Бүген дәүләтнең үз хатасын аз гына булса да төзәтергә мөмкинлеге бар һәм мин ышанам, бүген суд бу кешеләрне яклап карар кабул итәр.

Һәм шулай булды да...

Озерский шәһәре судьясы Царькова Людмила Константиновна радиациядән зарар күргән 5 татар хатынын яклап, хөкем карары чыгарды. Күпләр бу карарны тыңлаганда, еладылар. Шушы нәтиҗәгә килү өчен еллар буе барган тигезсез көрәш, шушы юлларда күргән авырлыклар берсе дә юкка булмады. Иң мөһиме - бер генә мизгелгә булса да, империянең уртасында, атом аждаһасы авызында ДӨРЕСЛЕК ҖИНДЕ!!! Әлбәттә, бу суд карары белән дә бәхәсләшергә тырышып карауччылар булыр, бәлки бу татарларга каршы тагы Чиләбе, Мәскәү аякка басар. Әмма без дә карап тормабыз, эш алайга китсә, Бөтендөнья татар кон-

грессы аша, халыкара судларга, дөнья җәмәгатьчелегенә мөрәҗәгать итәрбез! Татарларның ялгыз түгеллеген, бер-берләре өчен утка гына түгел, аждаһа авызына да керергә әзер торуларын без бар дөньяга исбат итәрбез. Шуны онытмасыннар - империя тарафыннан изелгән бу татарлар артында бүген, кыя булып, Татарстан Республикасы, миллионлаган татар халкы тора. Бу хәлләрне белгәннән соң, дөнья җәмәгатьчелеге дә атом корбаны булган татарларны яклар, иншаллаһ! Россия татарларга карата эшләгән 50 еллык геноциды өчен генә түгел, 500 еллык явызлыгы өчен дә җавап бирер әле...

Ә хәзергә - хуш атом шәһәре, дөньяның иң куркыныч һәм иң радиацияле пычрак урыны!

Хушыгыз, шушы аждаһа авызында яшәргә мәҗбүр булган милләттәшләрем!

Сезнең җәннәт кебек авылларыгызны, тәртипле татар тормышыгызны Россия империясе җәһәннәмгә әйләндерде. Сезнең бүгенге хәлегез бөтен дөнья өчен гыйбрәт булырга тиеш. Әгәр без бергәләп көрәшмибез икән, Россия бөтен дөньяны менә шулай атом казанына салып кайнатырга мөмкин. Әгәр шуңа ирек бирсәк. Бу язманы укыган һәр кеше үзен Мөслим, Татар Караболагы авылы татарлары урынына куеп карасын иде. Бу фаҗига, бу рак газаплары, вакытсыз үлем, гарип балалар, нәсел кору, тормыш агачы кору - иртәгә сезгә дә килергә мөмкин бит. Котырып корал җитештерү Россиянең бүген үз халкын кыра. МОҢА КЕМ ЧИК КУЯР?!

Озерский шәһәрен калдырып, урман-күлләр буйлап Екатеринбург-Чиләбе юлына чыгып киләбез. Бу тирәдәге матурлыктан күзгә яшьләр килә, табигатьнең бу хәтле кыргый гүзәллеген күреп, тын ала алмыйча торасың... Безне юл буе озата барган каен урманнары ниндидер зәңгәр нур белән, моң белән тулган... Зәңгәр күлләрдә күктәге ак болытлар чагыла, салмак кына тибрәлә... Ерактан, тантаналы дәһшәт белән, Урал таулары карап тора... Ул җиләк һәм чәчәкләрнең иге-чиге юк... Әйтерсең лә, бу җирләр җәннәтнең бер почмагы... Әмма син инде белеп торасың, бу җирләрнең астында - җәһәннәм. Бу җирләрнең астында - дистә чакырымнарга сузылган үлем индустриясе, «Маяк»

цехлары, миллиардлаган кюри атом калдыклары... Җәннәттәй бу җирләр астында - җәйрәп яткан атом диңгезе, ул инде һәр елны 80 метр тизлектә, Чиләбегә таба шуыша... Әнә, агачлар арасыннан, тырпаеп, «Маяк»ның кара торбалары йодрык селтәп кала... Карап торышка гына матур күренгән бу җирләр - дөньяның иң пычрак, радиацидән иң нык агуланган урыны. Биредән ерак түгел, металлургия үзәге булган Карабаш төтәп ята, аның җирендә хәтта инде үлән дә үсми, ул экологик бәла-казалы зонага кертелгән. Тиздән «Маяк» тирәсендәге җирләр дә шул хәлдә калырга мөмкин... Өлкәнең көньягындагы Магнитогорский шәһәрендә кыш көне кара кар ява, чөнки металлургия заводы төтене аны шундый хәлгә китерә... Чиләбе үзе дә, экология ягыннан, Россиядә иң пычрак шәһәрләрдән санала, чөнки шәһәр хәрби һәм метеллургия промышленносты газларыннан, төтеннән, радиоактив калдыклардан буыла. Бу хакта Чиләбе экологлары менә нәрсә яза:

«По данным космических съемок, в Челябинской области суммарная площадь загрязнения тяжелыми металлами, радионуклидами и техногенными отходами 56 % всей территории области.» (С. И. Лучич. Популярные беседы по экологии. Челябинск, 2000, стр. 242.)

Әйе, татарларның җәннәттәй борынгы җирләрен Россия империясе җәһәннәмгә әйләндерде. Моның өчен дә аңа әле җавап тотар вакыт җитәр, иншаллаһ!

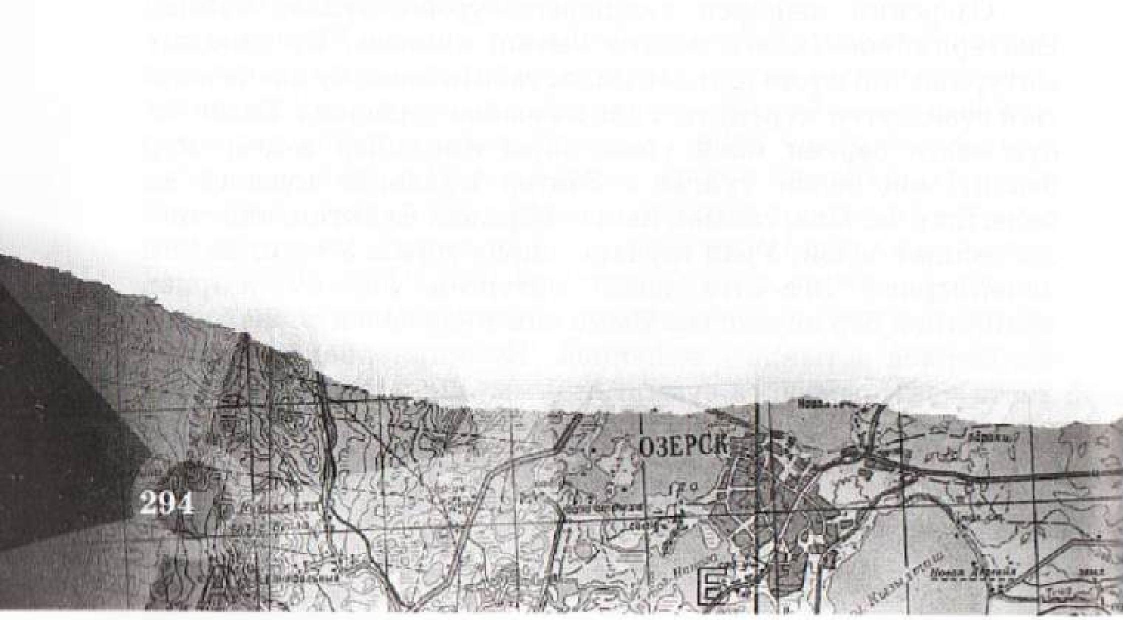

БИШЕНЧЕ БҮЛЕК

Нәтиҗә – шуышучылар...

Әйе, атом эшчәнлегенең нәтиҗәсе - шуышучылар...

Мин аларны үз күзләрем белән барып күрдем. Чиләбе өлкәсендә радиация нәтиҗәсендә гарипләнгән, мутант балаларны тота торган ике махсус интернат бар, берсе - Чиләбедә, икенчесе Троицкий шәһәрендә. Мин Чиләбе шәһәрендәгесенә бардым. Биредә 4 яшьтән 18 яшькә кадәр 300дән артык бала тупланган, барысы да гарип, акылга җиңел, авыру. Алардан ата-аналары баш тарткан, чөнки, чыннан да, мондый авыруларны өйдә тоту мөмкин түгелдер. Өлкәдә гарип, авыру балалар саны артканнан-арта бара икән, шуңа күрә баланы бирегә урнаштыру өчен еллар буе чират торуларын әйтәләр.

Чиләбе шәһәренең 2нче номерлы балалар йорты җитәкчесе Олег Николаевич Блинков мине иң авыр хәлдә яткан балалар янына алып керде. Бу бүлек «шуышучылар» бүлеге дип атала, монда чын гарипләр, мутантлар, церебраль параличлы балалар ята. Араларында татарлар, башкортлар да бар. Бу күренеш - коточкыч. Монда хәтта тын да алып булмый, ачы ис бугазга ябыша... Сабый балалар өчен караватларда йөзләре саргаеп беткән 12-13 яшьлек үсмерләр ята... Аларның буйлары - ярты метр, аяк-кул урынына - ит кисәкләре... Әмма иң тетрәндергәне, иң иманеч - аларның йөзләре... Җыерчык баскан бу бала гарипләренең йөзләре 70 яшьлек картларныкы кебек, азау тешләре сар-

гаеп, асылынып тора... Идәнгә төшерсәң, алар кортлар кебек, шуыша гына алалар, шуңа күрә бу балаларны «шуышучылар» дип йөртәләр... Алар арасында 16 яшькә җиткән гарипләр дә бар. Әйтик, Катя исемле кыз. Аның башы зур, үз яшенә туры килә. Гәүдәсе гарип, ярты гына метр, аяккуллары урынына - ит кисәкләре... Әмма, ни фаҗига, Катя үз акылында, әнисен эзләтеп ята... Мин аның башыннан сыйпадым, «С Богом, Катя», дидем. Ул: «С Богом, с Богом!», дип җавап бирде... Ни фаҗига - ул һәр көн янәшәсендә шул корт-балаларны күрә, акылы белән үзенең кайда эләккәнен аңлый, әмма аяксыз-кулсыз, гәүдәсез килеш ул шулар арасында үләргә дучар ителүен дә белә... Шуңа күрә, тилмереп, әнисен эзләтә... Өлгерергә тырыша...

Церебраль параличлы балалар да гаять авыр тәэсир калдырды. Алар кәкерәеп, бөрешеп катканнар, карап торырга да куркыныч... Башка бүлекләрдәге балаларның да барысы да дип әйтерлек дивана, мутант, тиле. Врачларның әйтүенчә, бу балалар турыдан-туры атом радиациясенең ачы нәтиҗәсе. Радиация генетикага нык тәэсир итә, һәм, нәтиҗәдә, дөньяга гарипләр, ике башлы, балык койрыклы, җанварга охшаган балалар туа... Мин аларны күрдем дә, кешелекнең ахыры менә шулай аянычлы бетә икән, дип уйладым... Корт балалар, аяк астында шуышып, нидер мөгрәп, шыңшып калдылар... КЕШЕЛЕКНЕҢ АХЫРЫ ҖИРДӘ ШУЫШУ БЕЛӘН БЕТӘ ИКӘН... Болар барысы да - атом корбаннары бит...

Болары - туганнары... Ә ана карынында ук гарипләнеп, куркыныч төсләр алган, кара көеп каткан, үле туган балалар күпме? Болар да - атом корбаннары, радиация нәтиҗәсе бит! Кешелекнең, тумыйча ук, ана карынында ничек гарипләнеп үлгәнен күрәсегез килсә, «Маяк»тан ерак түгел урнашкан Аргаяш районына барыгыз. Медицина училищесында спиртлы савытларда үле туган гарип балаларның кипкән гәүдәләре саклана... Кайсының башы корсагына урнашкан, кайсы бер яки өч күзле, кайсының кул урынына - аяк... Аларның газаплары йөзләренә кара битлек булып ябышкан, гәүдәләре дөнья йөген күтәреп торган кебек, кәкрәеп каткан... Болар да бит, кеше кебек тусалар, кемнәрнеңдер бәхетле балалары булырлар иде, ә хәзер әнә,

пыяла савытка гарип йөзләрен тереп, кешелеккә мәңгелек каргышларын юллыйлар... АТОМ ПРОМЫШЛЕННОСТЫНЫҢ, «МАЯК»НЫҢ, АШКЫНЫП КОРАЛ ҖИТЕШТЕРҮНЕҢ ТӨП НӘТИҖӘСЕ МЕНӘ ШУШЫ — ПЫЯЛА САВЫТ ЭЧЕНДӘГЕ ГАРИПЛӘНДЕРЕЛГӘН КЕШЕЛЕК...

СОҢГЫ СҮЗ

Чиләбе өлкәсенең Коншак районында радиациядән зарар күргән татар авылларының, татарларның тормышын якыннан өйрәнгәннән соң, шундый фикергә киленде:

1. Россия дәүләтенең 1948 елдан башлап, бүгенге көнгә хәтле татарларны радиацияле үле зонада тотуы ТАТАР ХАЛКЫНА КАРАТА УЗДЫРЫЛГАН ГЕНОЦИД, дип бәяләнергә хаклы. Бу бәя халыкара хокук нормаларына да туры килә, чөнки дәүләт татарларны белә торып, шул радиацияле шартларда яшәргә, ягъни, үләргә калдырган. Бу төбәктә яшәүче татарларның радиация нәтиҗәләре сәбәпле нәселләре кору да геноцидның бер билгесе булып тора. Шушыларга нигезләп һәм Берләшкән Милләтләр Оешмасының Конвенциясенә таянып, Россия Федерациясе татарларга каршы уздырылган геноциды өчен Халыкара Судка бирелергә тиешле.

«КОНВЕНЦИЯ ООН О ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ГЕНОЦИДА И НАКАЗАНИЯ ЗА НЕГО»:

Статья 2.

В настоящей Конвенции под геноцидом понимаются следующие действия, совершаемые с намерением уничтожать, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу, как таковую:

а) убийство членов такой группы;

б) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы;

с) предумышленное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее;

д) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы;

е) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую.

(Принята в 1948г. Вступила в силу в 1951г.)

2. «Маяк» җитештерү берләшмәсе бүгенге көндә бөтен кешелек өчен куркыныч чыганагы булып тора. Бүгенге көндә анда бөтен җир шарын бер мизгелдә юк итәрлек 1 миллиард кюри атом калдыклары саклана. Шуңа карамастан, бирегә чит илләрдән атом калдыклары кертү башланды. «Маяк»та атом рекактолары бар көченә эшләвен дәвам итә, шул территориядә атом электорстанциясе төзү бара. Шулай итеп, бу төбәк өчен генә түгел, бөтен кешелек өчен «Маяк»ның потенциаль куркынычы арта бара. Югарыда әйтелгәннәрдән чыгып, шундый фикергә киленде:

- «Маяк» атом берләшмәсе эшләп торганда, бирედә беркайчан да иминлек булмаячак. Атом радиациясе тәэсирендә меңләгән, миллионлаган кеше рактан, башка чирләрдән кырылачак, табигатькә төзәтә алмаслык зарар киләчәк, ул кара күмергә әйләнеп калачак. Димәк, кешеләр һәм табигать язмышы турында уйлыйбыз икән, АЛГА ТАБА «МАЯК» ҮЗЕНЕҢ ЭШЧӘНЛЕГЕН ТУКТАТЫРГА ТИЕШ. Я - атом берләшмәсе «Маяк», я - кешеләр һәм табигать. Мәсьәлә бары тик шулай гына куелырга мөмкин.

«Маяк» һәм ул урнашкан җирлек «Зона экологических бедствий» дип игълан ителергә тиеш. Анда һәр төрле атом, химия, бактериология коралы белән бәйле булган төзелешләр, шул исәптән, Көньяк Урал атом электростанциясе төзелеше дә кичекмәстән туктатылырга тиеш.

3. «Маяк» берләшмәсе эшчәнлегеннән зыян күргән кешеләрне, бигрәк тә, югарыда сүз барган Мөслим, Татар Караболагы, Усть-Багаряк авылы халкын, 50 ел буе үле зонада яшәүләрен искә алып, бернинди судларсыз, РАДИАЦИЯДӘН ЗАРАР КҮРГӘН, дип танырга, аларның хокукларын чернобыльчеләр белән тигезләргә һәм дәүләт тарафыннан бөтен ярдәмне дә күрсәтергә.

4. Күчәргә теләүчеләрне бу радиацияле зонадан үзләре теләгән чиста җиргә күчерергә, кешеләргә алга таба яшәү

өчен бөтен шартларын тудырырга. Күчү-күчмәү мәсьәләсен бары тик җирле халыкның үзе белән генә хәл итәргә, бернинди көчләү чаралары кулланмаска. Күчкән очракта кешеләрнең льгота-статусларына кагылмаска.

Россия менә шуларны эшли алырмы? Яки үҗәтләнеп, бөтен нәрсәдән дәүләт сере ясап, кешеләр өстендә атом тәҗрибәсе үткәрүен дәвам итәрме? Без бу мәсьәләгә дөнья җәмәгатьчелегенең дә катнашуын, үз сүзен әйтүен һәм ярдәм итүен көтәбез...

Татар халкына карата игълан ителмәгән сугыш бер Чиләбе өлкәсендә генә алып барылмый. Бүгенге көндә татарлар яшәгән бик күп урыннарда - Чиләбе, Курган, Свердловский, Ырынбур, Саратов, Ульян өлкәләрендә, Татарстанда, Башкортстанда, Удмуртиядә атом-төш коралы, радиация, химик һәм бактериологик корал белән бәйле бик күп урыннар бар. Бу тирәдә яшәүчеләр күпләп рак авыруыннан кырыла, биредә яшәүчеләрнең уртача гомер озынлыгы 57 яшьтән узмый, халыкның чир-зәхмәтләрдән башы чыкмый. ТАРИХИ ТАТАР ҖИРЛӘРЕНДӘ ТАТАР ХАЛКЫНЫҢ ГЕНОФОНДЫ ЮК ИТЕЛӘ. Безне, төркитатарларны, үз туган җиребездә, үз йортыбызда бөтен яктан атом афәте чорнап алган. Без XXI гасырда барыбыз да Россия империясенең атом корбаннары булырга мөмкинбез...

САК БУЛЫГЫЗ, КЕШЕЛӘР!

САК БУЛ, КЕШЕЛЕК!!!

Безгә каршы игълан ителмәгән атом сугышы дәвам итә...

ГАЛИМНӘР ФИКЕРЕ:

«НА ДЕСЯТЬ ПОКОЛЕНИЙ ВПЕРЕД РОССИИ УГОТОВАНА РОЛЬ МИРОВОЙ ЯДЕРНОЙ СВАЛКИ, НА ЕЕ ТЕРРИТОРИИ БУДУТ РАЗМЕЩЕНЫ ДЕСЯТКИ ТЫСЯЧ ТОНН НЕНУЖНЫХ ЯДЕРНЫХ МАТЕРИАЛОВ... КО ВСЕМ ИЗВЕСТНЫМ БЕДАМ РОССИИ ДОБАВЛЕН РАСТЯНУТЫЙ НА СТОЛЕТИЯ РАДИАЦИОННЫЙ ГЕНОЦИД».

Сүз бит безнең җирләребез, безнең киләчәгебез турында бара... Безнең гомеребез, сәламәтлегебез, тормышыбыз турында бара...

һәм без бергәләп, бу атом афәтенә каршы торырга тиешбез. Кешелек өстенә ажгырып килгән АТОМ АЖДАҺАСЫН ТУКТАТЫРГА ТИЕШБЕЗ... Юкса, УЛ безне туктатырга мөмкин... Моның ачы мисалы итеп без сезгә Мөслим һәм Татар Караболагы авылы кешеләренең фаҗигале язмышын күрсәттек... Мондый язмыш башка беркемгә дә насыйп булмасын иде...

2003 ел,
май—август айлары.

Бөтендөнья татар конгрессыннан Чиләбе өлкәсенә барып, радиациядән зарар күргән татарларның тормышын өйрәнгән төркем:

1. ФӘҮЗИЯ БӘЙРӘМОВА — язучы, Бөтендөнья татар конгрессы башкарма комитеты әгъзасы;
2. ҖӘМИЛ САФИУЛЛИН — юрист, Бөтендөнья татар конгрессының кеше хокукларын яклау комитеты әгъзасы;
3. РОЗА ФӘРДИЕВА — адвокат, Бөтендөнья татар конгрессы юристы;
4. ГӨЛНАЗ ХӨСНЕТДИНОВА — юрист;
5. АЛЬБЕРТ ГАРАПОВ — галим-эколог, Татарстанның атом-төш коралына каршылык оешмасы рәисе;
6. ФИРДҮС ГЫЙМАЛЕТДИНОВ — журналист, «Татарстан — яңа гасыр» телевидениесе хезмәткәре;
7. СЕРГЕЙ КУЗЬМИН— телеоператор, «Татарстан — яңа гасыр» телевидениесе хезмәткәре.

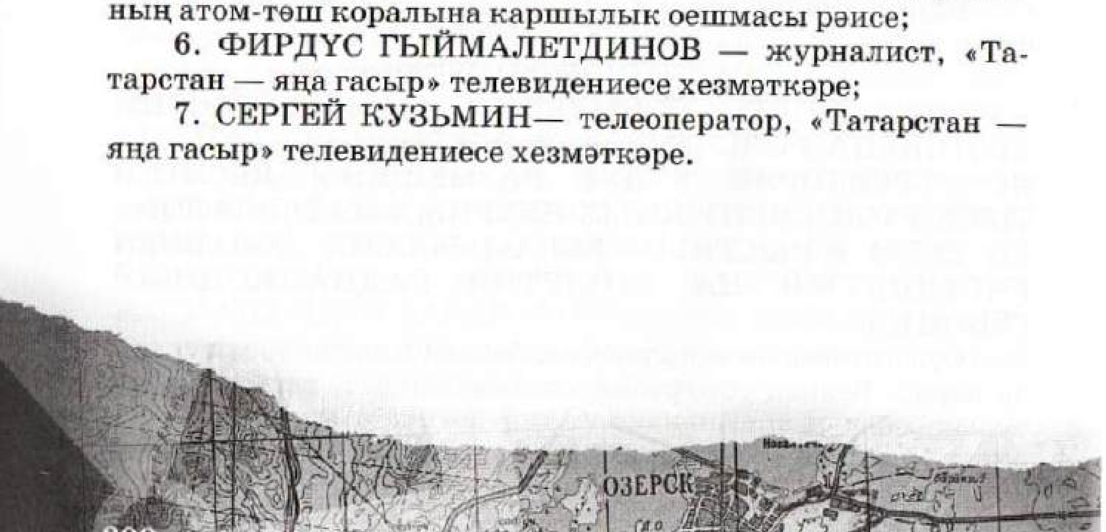

КИТАПНЫ ЯЗГАНДА ФАЙДАЛАНЫЛГАН ХЕЗМӘТ:

1. Абсалямова Мунира. Укрощение монстра. Казань, 2001.

2. Атомная Арктика. Проблемы и решения. Мурманск, 2001.

3. Бәйрәмова Фәүзия. Дәверләр кучешендә. Әлмәт, 1998.

4. Джей М. Гульд, Бенджамин А. Голдман. Смертельный обман. Москва, 2001.

5. Источники радиационного загрязнения р. Теча и района расположения ПО «Маяк», Урал, Россия. Норвегия, 2000.

6. Кузнецов В. М. Ядерная безопастность. Москва, 2003.

7. Кунашак — земля предков. Челябинск, 2000.

8. Ларин Владислав. Комбинат «Маяк» — проблемы на века. Москва, 2001.

9. Лучич С. И. Популярные беседы по экологии. Челябинск, 2000.

10. На путях к духовно-экологической цивилизации. Казань, 1996.

11. Новоселов В., Толстиков В. Тайна «сороковки». Екатеринбург, 1995.

12. О близком нам крае замолвим мы слово. Челябинск, 2002.

13. Они превращают Россию в Международную ядерную свалку. Москва, 2001.

14. Петрушина Н. П. Здоровье потомком работников предприятия атомной промышленности — производственного объединения «Маяк». Москва, 1998.

15. Сивинцев Ю. В. Ядерная энергетика и экология. Москва, 1976.

16. Сохина Л. П., Колотинский Я. И., Халтурин Г. В. Плутоний в девичьих руках. Екатеринбург, 2003.

17. Тихонов Александр. Муслюмово — деревня на ядерной свалке. Челябинск, 1995.

18. Тритий — это опасно. Челябинск, 2001.

19. Это не жизнь! Жизнь, отравленная радиоактивными отходами. Гринпис, 2002.

20. Южно-Ураьская атомная — быть или не быть? Резонанс. Челябинск, 1991.

21. Ядерное оружие: мощный рывок к нулю. Новосибирск, 2002.

22. Якубовский В. Л., Нагибин В. И., Суслин В. П. Семипалатинский ядерный полигон — 50 лет. Новосибирск, 1998.

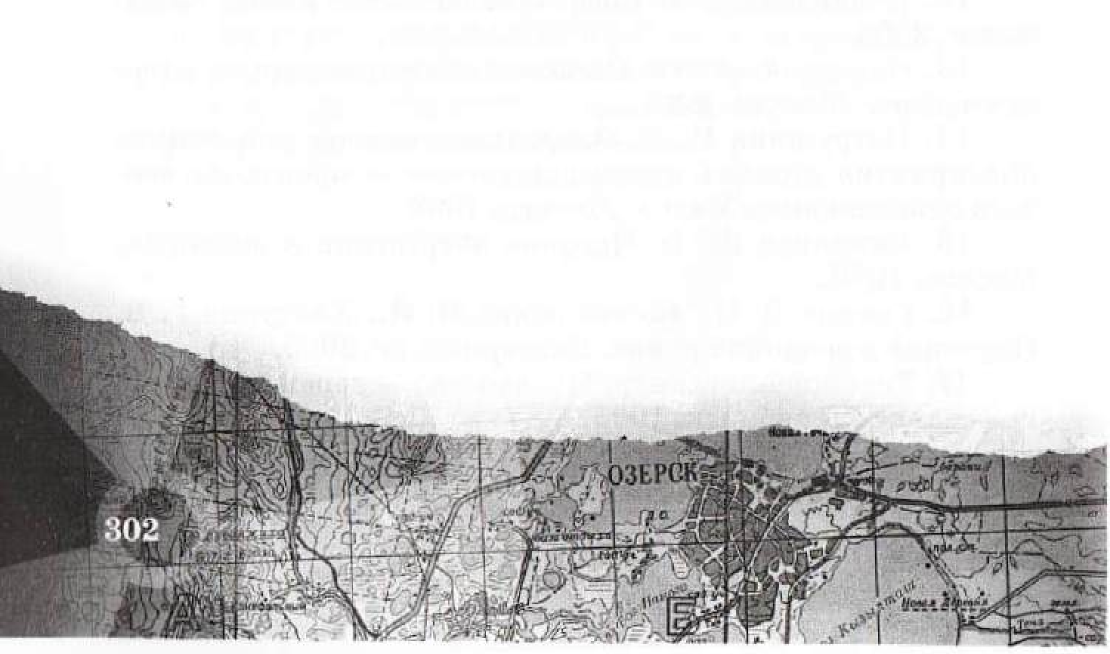

СОДЕРЖАНИЕ:

Глава первая. Индустрия смерти 4
Глава вторая. На ядерном архипелаге 23
Татары, меченые атомом. 31
Глава третья. Жертвы атома 74
Глава четвёртая. В пасти дракона 136
Глава пятая. Результат — ползучие 156
Заключительное слово 159
Использованная литература 163

ЭЧТӘЛЕК:

Беренче бүлек. Үлем индустриясе 165
Икенче бүлек. Атом атавында 181
Атом тамгалы татарлар 188
Өченче бүлек. Атом корбаннары 227
Дүртенче бүлек. Аждаһа авызында 278
Бишенче бүлек. Нәтиҗә — шуышучылар 295
Соңгы сүз 297
Файдаланылган хезмәт 301

Байрамова Фаузия Аухадиевна

ЯДЕРНЫЙ АРХИПЕЛАГ
или атомный геноцид против татар

АТОМ АТАВЫНДА
яки татарларга каршы атом геноциды

Научно-популярное издание
(на русском и татарском языках)

Ответственный за подготовку книги в печать
и издатель: ***Ж. С. Сафиуллин.***

Перевод с татарского: *Т. Бариев, М. Сафин*
Дизайн обложки и вёрстка: *Р. Ахияров*

Сдано в набор: 10.12.04 г.
Оригинал-макет подписан в печать: 12.01.05 г.
Печать офсетная. Шрифтовая гарнитура Tatschoolbook,
Формат 60x90 $^1/_{16}$. Бумага офсетная № 1.
Печатных листов 19.

Тираж 2000 экз. Заказ А-57

Лицензия на полиграфическую деятельность
ПД № 01207 от 30.08.2001 г.

Отпечатано в типографии ГУП ПИК «Идел-Пресс»
420066, г. Казань, ул. Декабристов, 2.

ОЗЕРСК

ЯДЕРНЫЙ АРХИПЕЛАГ

или атомный геноцид против татар

Фаузия БАЙРАМОВА

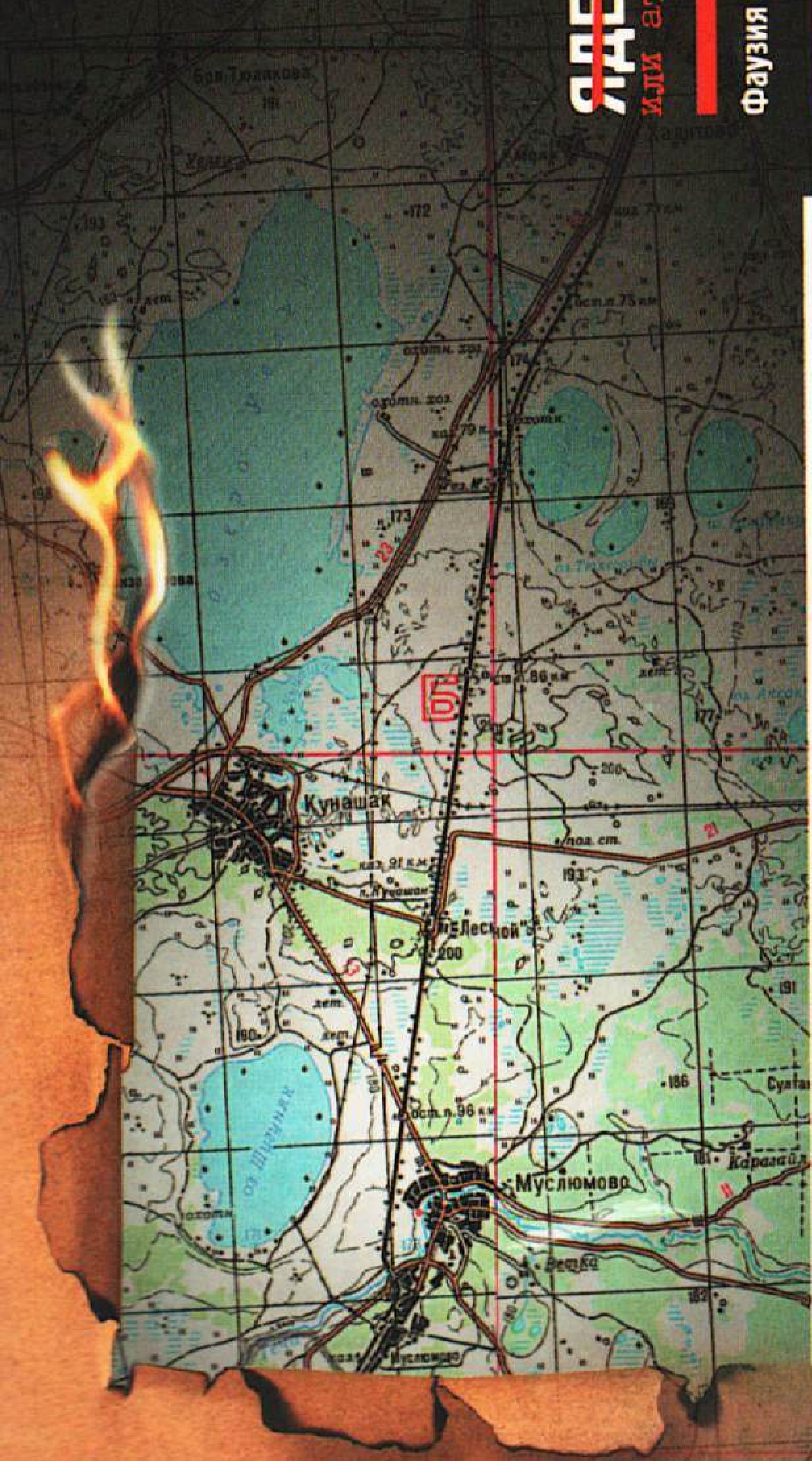

Фаузия БАЙРАМОВА, известный общественно-политический деятель, писатель, правозащитник, председатель татарской партии национальной независимости «Иттифак», член исполкома Всемирного конгресса татар. Она ведёт активную деятельность по защите прав и свобод татарского и других народов. Будучи писателем, является автором многочисленных научно-популярных работ по этой тематике.

Эта книга автора посвящена Уральским татарам, живущим и выживающим в радиактивной окружающей среде после атомных аварий в ПО «Маяк» и борющимися за свои права с Российскими бюрократическими структурами. Данные и факты приведённые в этой книге пусть явятся горящей путёвкой в Гаагу, Международный трибунал всем тем, кто повинен в атомном геноциде против них.